

Lud. Du Guernier sculp.

Imp

Q U I N T I
C U R T I I
R U F I

De Rebus Gestis

ALEXANDRI MAGNI
L I B R I.

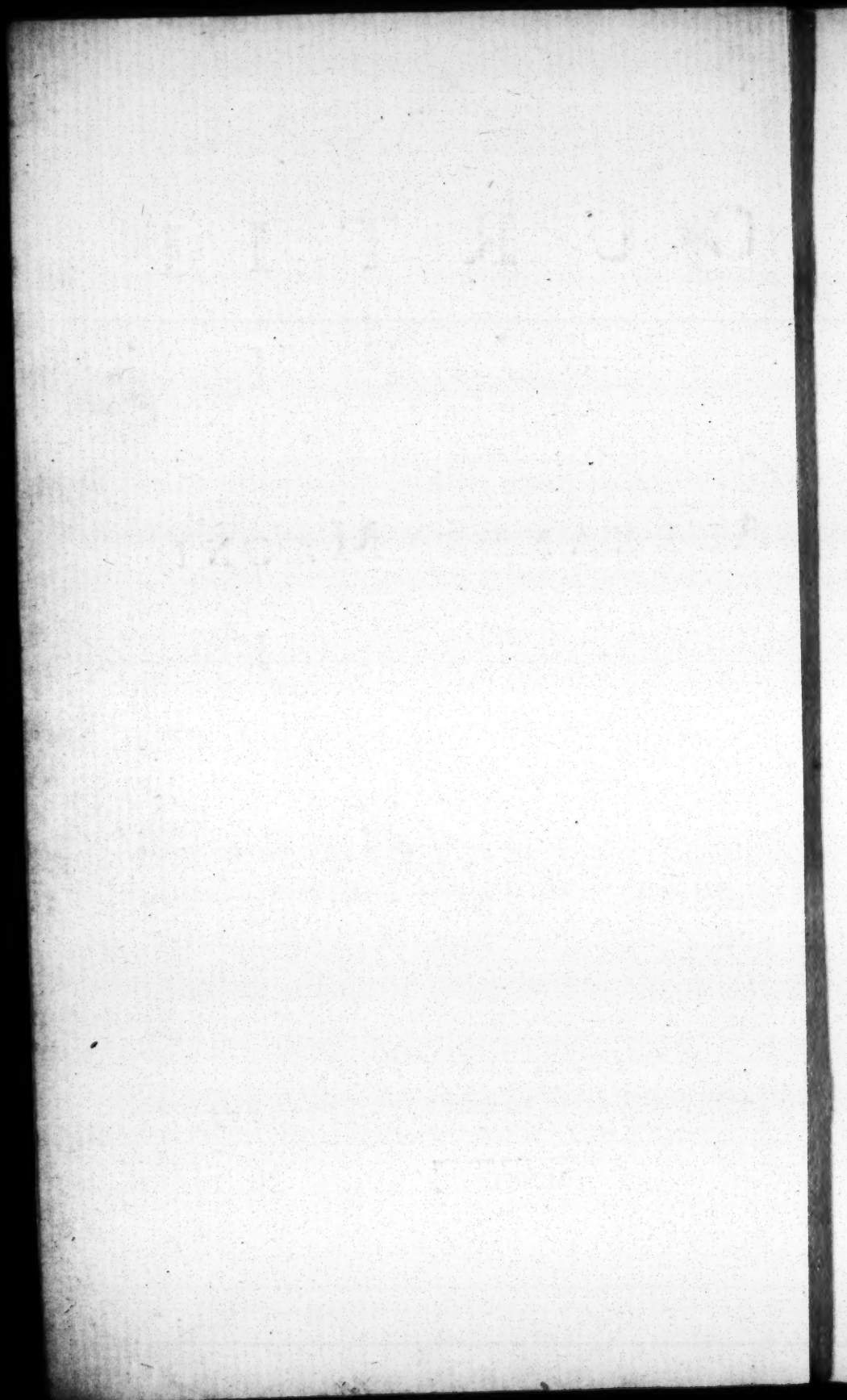
L O N D I N I :

Impensis J. & F. RIVINGTON, G. JOHNSTON,
& T. LONGMAN.

MDCCLXIX.

CUM PRIVILEGIO.

A N N E R.

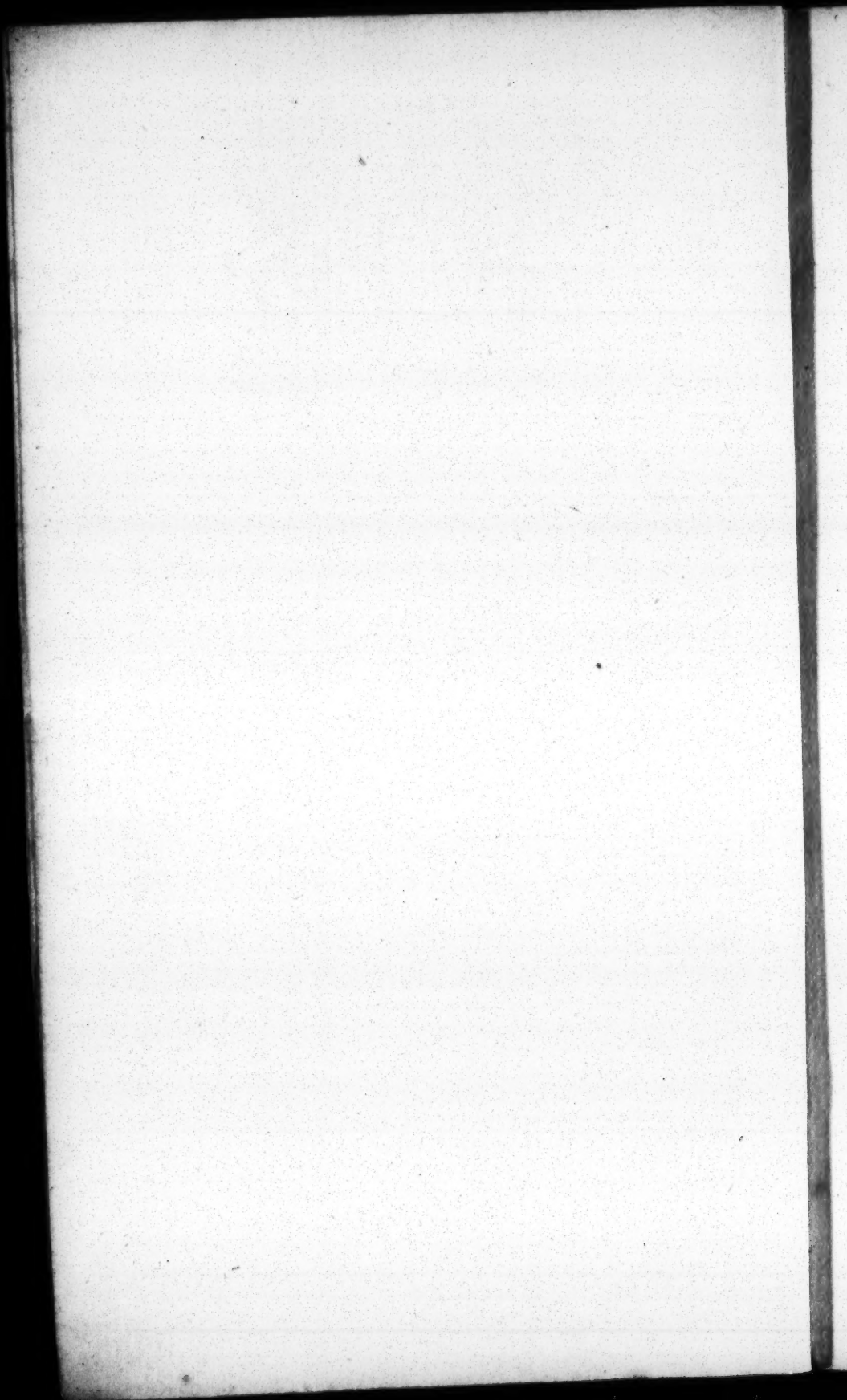

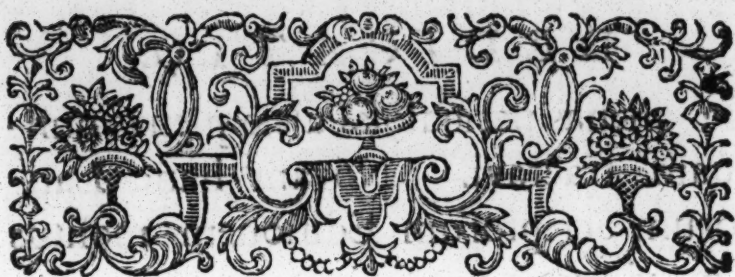
HEREAS Our Trusty and Well-beloved *Michael Maittaire*, Gent. hath humbly represented unto Us, That he hath with great Labour and Expence prepared for the Press a Compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with Compleat Indexes, and has therefore humbly besought Us to grant him our Royal Privilege and Licence for the sole Printing and Publishing thereof for the Term of Fourteen Years: We being willing to give all due Encouragement to Works of this Nature, which tend to the Advancement of Learning, are Graciously pleased to condescend to his Request; and do therefore, by these Presents, grant unto him the said *Michael Maittaire*, his Executors, Administrators, and Assigns, Our Royal Licence for the sole Printing and Publishing the Compleat *Collection* of all the *Greek* and *Latin* Authors in Twelves, with compleat Indexes aforesaid, for the Term of Fourteen Years, from the Date hereof; strictly forbidding all Our Subjects within Our Kingdoms and Dominions to Reprint the same, either in the like, or in any other Volume or Volumes whatsoever; or to Import, Buy, Vend, Utter, or Distribute, any Copies thereof, Reprinted beyond the Seas, during the aforesaid Term of Fourteen Years, without the Consent or Approbation of the said *Michael Maittaire*, his Heirs, Executors, and Assigns, under his or their Hands and Seals first had and obtained; as they will Answer the Contrary at their Peril. Whereof the Commissioners and other Officers of Our Customs, the Master, Wardens, and Company of *Stationers* are to take Notice, That the same may be entered in the Register of the said Company, and that due Obedience be rendered thereunto. Given at Our Court at *St. James's*, the fourth Day of *April* 1713. In the Twelfth Year of our Re'gn.

By her Majesty's Command,

DARTMOUTH.

Honoratissimo Viro Domino

G U L I E L M O

Baroni WINGHAM,

Supremo Cancellario,

S. D.

MICHAEL MAITTAIRE.

ID in omni hætenus meo tempore potissimum studui, ut quam primùm vitæ rationem Natura objecerit, eam pro viribus excolerem ; nec ad ea, quæ aut supra aut nihil ad me sunt, evagarer. Grammaticis, quibus ab adolescentiâ imbutus sum, rebus insue-

DEDICATIO.

vi ; alienas periculosaē aleaē plenas nunquam tractavi. Novam hanc Latinorum Scriptorum Editionem molitus sum, vix satis praesagiens, quantum tædii in eâ continuandâ devorandum fuerit. Propositum tamen impigre urgere certum est, quoad vitâ sanâque utar valetudine, ac fortunâ non penitus adversâ. Sedecim jam intrâ biennium Authores partim Poëtæ, partim Historici, lucem aspexerunt ; quôque meliùs his amicos pararem, eos plerisque ferè omnes in patrocinium commendavi viris, qui & literas scirent, easdémque possent æquè ac vellent adversùs malevolos protegere. Inter illos, quorum nominibus librorum frontem ornavi, compellavi plurimos, qui ex Scholâ Westmonasteriensis meorum olim studiorum moderatrice prodierunt ; Téque, VIR ILLUSTRISIME, quo non alio Oratoriæ Artis peritiore, Ciceronisque similiore gloriatur Illa Musarum Sedes, diutius insalutatum præterire puduit.

DEDICATIO.

pudivit. Exile forſan meum hoc, ſi ad te, cui id offero, comparetur, videatur munuſculum ; ſed uti dantem & accipientem æquales eſſe non ſemper contingit ; ita donum ex illius facultate magis, quàm huius dignitate oportet æſtimari. Neque tamen quicquam huius libelli quantumvis exigui pretio detrahi velim, ſi modò lector meminerit non tam intereſſe, quanta ſit imago, quàm cuius & à quo picta fuerit. Et hìc certè Imperatoris, quantus maximus unquam vixit, effigies, & univerſum penè Europæ Aſiaèque Imperium ab Hiſtorico eloquentiſſimo depingitur. Patere ergo, ſumme Legum noſtrarum Interpreter, tibi præcipuo Togatæ Palladis cultori in clientelam addici Regem alumnum Palladis Armatæ fortiſſimum. In Vobis habeant Eruditi egregia utriuſque Eloquentiæ ſpecimina. Mirentur Te non minùs in Cauſis quàm illum in Caſtris dominantem ; fateanturque Te Tuâ facundiâ in Foro, Senatu & Curiâ,

a

apud

DEDICATIO.

apud Jurisconsultos, Senatores, Magnatésque sæpius, quàm illum suâ in Exercitu apud Milites Ducésque valuisset. Quamvis inter arma leges filere vel in proverbium cesserit; Tui tamen muneris & priùs fuit (quum eodem, quo jam, Cancellarii pridem officioungebaris) bello extraneo, & nunc est intestino flagrante, quòd in tanto rerum discrimine legibus sua adhuc salva constet autoritas. Vota interim privatus faciam, ut tumultu hóc demum compresso Tuum usque audiatur, & Patriæ diu profit eloquium.

Cal. Dec. 1715.

Brevis Notitia Quinti Curtii Rufi,

Ex Gerard. Joann. Voss. de Historic. Latin.

✠✠✠✠✠ Espasiani ævo historiam suam edidit Curtius.
✠ v ✠ Apud Tacitum in 11°. Annal. legimus de
✠✠✠✠✠ Curtio Rufo, qui, gladiatore licet genitus,
à Tiberio Cæsare præturam consecutus est;
ac postea etiam Consul factus, & Asiæ proconsul. De
quo & Plinius lib. 7. Epist. ad Suram. Sanè ad gran-
dem pervenisse ætatem indicant Taciti verba, qui post
præturam ei tribuit *longam senectam*. Sed præterea fuit
Q. Curtius Rufus, de quo in Rhetorum illustrium vitis
egit Suetonius; ut ex Catalogo cognoscimus, quem in
principio utriusque manuscripti sui reperit Achilles
Statius. Hunc Tiberii Claudii ævo inter rhetoras
nomen professum fuisse, non absurdè colligi ex eo Ca-
talogo potest. Quare fuerit inter rhetoras extremo
Tiberii anno; ab eo autem ad Vespasiani imperium
sunt anni 32. Non hoc tantum est intervallum, ut
non possit idem sub Vespasiano jam senex historiam
scripsisse. Siquis Rhetoris ejusce vel etiam Africani
proconsulis filium esse malit, equidem fatebor non tan-
ti esse, ut propterea vadimonium deferere velim.

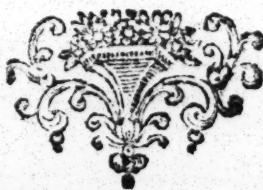

Ex Jo. Albert. Fabric. Biblioth. Latin.

✠✠✠✠ Ocus (lib. 10. cap. 23.) unde ætatem ejus
✠ L ✠ colligere conati sunt Viri Eruditi, ita ambi-
✠✠✠✠ guus est, ut ibi per *novum fidus* P. Pithoeus
& Jac. Bongarsius *Augustum*; Popma, Mat-
thæus Raderus, & Jacob. Perizonius *Tiberium*; Just.
Lipsius, Barnab. Brissónius, Valens Acidalius, &
Michael Tellerius *Claudium*; Janus Rutgerfius, Ger.
Jo. Vossius, Joh. Henr. Bæclerus, Joh. Loccenius,
Philippus Caroli & Johan. Clericus *Vespasianum*; Joh.
Isaac. Pontanus *Trajanum*; Gasp. denique Barthius
Theodosium intellexerit.

Variantes

In eo codice novem tantum Curtii Historiarum libri numerantur, eò quod quintus & sextus in unum redigantur.

Pag. lin.	Pag. lin.
2. 18. Cæterùm Dario im- minens de Alexandro cura erat, quem non- dum	8. 13. præposito Lyciam pe- tens
23. Midæ civitatem regi- am :	21. suafisset, quoddam fa- lubre
34. vulgatísque usibus ab- horrens	10. 14. ab hoste victum, sed
36. erat vinculum astric- tum	12. 2. patiar ? Non. Atqui
3. 6. ne inane verteretur	27. profectò noluisse. Sed certiorem,
4. 6. habebant. Bactriano- rum equitum	13. 24. celeritate, quantâ po- terat, tam grave ag- men, ad Euphratem
13. militatura. Iidem vi- cies quadraginta millia peditum armati erant :	14. 29. nobilitate ac moribus suis
5. 10. cibus, quem occupati parant, satiat.	15. 5. unica Alexandri, ad Darium
37. & paulò post Alexan- dram adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset, cùm appellatus esset rex : equo deinde per Baby- loniam vectum, subito cum ipso equo oculis esse subductum	28. belli insulsam esse ra- tionem.
6. 11. Vetera quoque omnia, ut fert sollicitudo, re- vocaverant. Recense- bant enim Darium in principio	16. 38. verebatur (nec injuriâ) ex iis, quæ tribuisset sibi : quæquam
	18. 13. gentium ultra eos dex- terâ
	19. 12. exercitûs impar nu- mero jugis
	20. 4. relinquerent : dedita eis templa
	21. 32. & quæ cuique
	22. 5. laminarum ob id ge- nus graves
	34. impotens fortunæ spe- cies
	23. 14. dominâsque veteres a 3 quondam,

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

- quondam, tunc alienis
nominibus invocantes.
24. 7. pietati earum lachry-
mâsse
25. 2. solutis exequiis præ-
mittit:
22. Si vicisset—Si absti-
nuisset
26. animo ejus superfude-
rat. Ita orientem tam
moderatè
27. 14. gelu: tum astrictas
vestes
30. 2. Dario. Celes, cujus
nomen
33. fastigio Sidones dignif-
simum arbitrarentur
34. hospites Darii inter
31. 12. intentûque opere
29. totas urbes discurret:
33. 10. fortuna prælium fuit
14. aut aversis navibus
35. 34. rudis pertractandi mi-
litares
36. 15. molas aquæ eminebat,
37. 17. ventus totum ex pro-
fundo maris
38. 14. opposuerunt: quibus
rex
39. 22. oblatam—speciem
40. 4. efficacior omni arte
necessitas
18. vulneribus multis pa-
tebant.
43. 13. se fore *omittitur*.
25. tantum notos *omitt.*
36. Lydiam ignorare quip-
pe
44. 18. pendentes animus tu-
lisset, fortunam se-
querentur.
23. superato duo millia
milium cepit:
26. Te edon quoque hos-
tium receptaculum in-
colis ultro
46. 21. ut ascensu ejus

Pag. lin.

47. 32. medicamento, quo re-
tentus erat, manare
48. 17. undique telis esset cir-
cumductus, insolenti
18. alias virtutes etiam in
hoste miratur. Tunc
inquit Alexander, Non
ut
49. 9. Atque ille septimo die,
postquam
16. præsidio Astaces præ-
tor Darii relictus:
Orion amne superato
26. æstus exurit: luctan-
dumque
28. ægre involvitur pedes.
36. amicitiaque confectâ,
destinata
50. 23. in meridiem versû A-
rabes spectant:
30. vergit occidentem:
51. 14. umbilico maximè
26. vates *omitt.*
38. victores—Verâ &
salubri æstimatione fi-
dem *corruptè*
53. 38. Persarum & Partho-
rum armis
54. 3. erat, bello utrinque in
regem converso,
55. 17. operiunt solum: Li-
bèrque
57. 17. trahi *omitt.*
58. 11. per metum auguran-
tur. His
34. deterruit esse
35. militum: affirmans
patere
61. 15. corporibus trigesimum
talentum auri
36. impedimenta triginta
talentis auri
63. 11. contendit. Duo cor-
nua dimiserat peditum
in
24. Hos centum falcati
65. 28. futuri *omitt.*

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

66. 29. Solem & Martem faciūmque
67. 3. in eā certamine edito
6. regis Jove Minervāque victoriam propitiante.
68. 12. quos agmina appellant
37. & frontem circumagi
69. 9. nec tamen ultimam aciem
26. Emenfis tot terras
29. præeuntibus ingentia
70. 11. communis *omitt.*
17. instructi sunt.
72. 25. Alexander, ut est demonstratum à transfugâ, cū infidiarum locum circuiret,
73. 24. credo præ gaudio
30. Caucasiarum Scytharūmque
74. 8. poterant: hi crebrâ
10. nec progredi debiles
75. 31. effusum
36. spem & dubitationem
76. 13. Darium facilius fugere
80. 14. dedi certantibus, & Sueffam, cæteraque ornamenta
38. emensi sunt,
81. 35. & statutas temporum vices
83. 36. ad ultimum opus (hominos)
84. 1. matronarum virorūmque, apud quos comitas habetur vulgati corporis vilitatis.
7. Amyntas Andromoni ab Antipatro
10. cum his CC. Thracas
13. cum CCC. LXXX. millibus. I dem *Quidni militibus potius quā millibus legendum sit?*
21. cum CCC. Macedonum

Pag. lin.

84. 22. Babyloniarum & Ciliciarum præessent.
37. Novem, qui fortissimi
Sed octo legendum esse liquet ex sequentibus.
85. 2. quinquagenariarum cohortes
3. præmia gesserant,
15. à majoribus summam utilitate mutavit,
17. excepto nationum discrimine,
29. ad Hydaspin amnem
37. L. talentum argenti
86. 17. præsidium III. tradidit
29. non aliam contumeliam magis Persarum
87. 8. & per L. stadia
11. patiens. CC. stadia
15. III. additis Thracum
Sed in hac editione sæpe nota millenarii numeri negligitur.
19. temporum multorum homo:
88. 37. cum XV. millibus
89. 32. jubet. Medium iter
90. 5. in longitudinem M. cc. stadia
12. exolvit. In medium Medus ad mare & meridiem reversus
91. 1. Rex, præsidem me, inquit,
32. manum præmisit, monitos;
94. 9. ut nunc simplicitas nostra est, supplicia
22. Ingrati prorsus conjugibus,
24. agnoscent fratres ergastuli
38. qui erubesceret fortunæ:
96. 7. omnia quæ recipiebantur,
97. 22. interfecti, qui fugientes

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

- entes sequi non poterant,
 98. 36. molita X. millium navium
 99. 32. maximè Parthienorum, Bessus præerat
 100. 3. magis etiam eo niti debeo,
 22. malit ille iræ suæ quàm gloriæ obsequi.
 37. nobilitate vestrâ gentisque dignos
 101. 8. pretiosissimam vestem induti
 29. iniiciis & hominibus opus est.
 102. 7. tibi fiduciâ restituet
 13. Bactrianique deprecarentur tristitium
 103. 2. animûmque regis adverteret.
 104. 21. sermone revocatus,
 107. 9. deorum auspiciis à suis
 27. quod petebat, in Medium fugientem
 29. ultimâ: quò ubi pervenit, ibi transfuga
 32. vinculorum affirmabat. Rex
 35. à suis aut victus aut oppressus est. In
 110. 3. Interim dum talia fierent ab Alexandro, bellum ortum est inter Macedonas & Lacedæmonios. Antipater Macedoniæ præfectus in hóc bello contra regem Lacedæmoniorum obtinuit: sicut híc exponitur: pugnæ discrimen. *Quod argumentum potius videtur quàm lacunæ supplementum.*

Pag. lin.

110. 31. totis ingredi viribus, Expectabant
 111. 5. cœpit, ut urgente hoste apertius fugeret.
 37. precari: gratè veniam
 112. 1. Megaleopolitani, quorum urbs erat obsessa, ad defectionis ejus multam Achæseoli CXX. talenta dare jussi sunt. Hic
 10. infana cupido, ludique
 113. 1. nomen, neptem Ochi, reveritus;
 35. signo dato crederes,
 114. 17. tanti animi spem haurire
 115. 20. Omnes hi simul, si terga
 116. 25. & ex manu,
 26. additis VI. millibus equitibus,
 117. 7. quicumque immissi essent in cavernam, quæ propior est fonti, rursus sibi aliud os amnis apertum existere.
 20. per II & CCC. annos.
 119. 37. permittunt. X. millia & d. milites
 120. 17. Latiores virent.
 20. occultus nexus. — claudit.
 121. 7. Jam aliquantulum
 123. 4. Hóc luxu & peregrinis infecti moribus veteres Philippi milites rudis naturæ ad voluptates palam versabantur;
 124. 22. quâ rupes erat,
 125. 6. quæ incenderat riles,
 8. siqua intromitteret ignis,

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

125. 26. II. millia & CC. peregrinus
 33. non territus modò rex sed invictus
 129. 3. nimia actione virtutis
 22. muniendum : hos
 130. 3. At enim si non credidisset talia
 22. dispositi erant equites : itinera
 131. 19. quoniam spiritus imò unus
 132. 1. indignatione expressa, 14. sperat.
 134. 12. Tum dicere rursus permissus Philotas
 135. 12. pepernisse : Nicomachus, quem
 17. & viveret adhuc, & velut mihi parceret,
 35. non cogitato modò sed & consummato parricidio,
 137. 32. indicamus, invisi : & quum tacemus,
 35. non licuisse insidiari :
 138. 11. ne fremitu ullo murmurantium
 21. pecuniâ, quæ ejus custodiæ commissa sit,
 139. 7. crudelitatis tormenta proponunt.
 26. rursusque renovante tortores,
 37. supplicio.
 141. 5. consilium, cujus patrem fuisse autorem nisi crederent,
 27. sed etiam vitæ periculo
 143. 34. aiectionis etiam nimis superbè responsus insimulat. Indè captus Amyntas facta
 144. 34. adeò non eo inficias, ut expetisse quoque nos, magnòsque ex

Pag. lin.

- eâ fructus percepisse confitear.
 146. 16. gratiæ. Vim Macedonum militum *Error manifestus ex concursu literarum numeralium* VI. m. ortus.
 148. 11. & præmiis oneratus,
 150. 13. exceptæ sunt. Et qui fortè tædium laboris per literas erant questi, hanc seorsum cohortem
 23. jubet in armatos, quos jam tunc
 151. 13. latere primo struunt :
 152. 30. VII. seniorum Macedonum,
 153. 5. situ munita, aut tot 30. expertus es utrumque, quod ipse repereris,
 154. 1. In his audientium expectationem, sui spem dederat. Tum
 155. 25. gignitur. Itaque Bacchiani equites XXX. millia expleverant. Ipsa Baccha
 156. 4. dux illius exercitus, gravis
 26. animo defectum eorum tulit,
 158. 20. quæ in Susianis erant,
 159. 17. pollicebantur. Tum Bessus perducitur : perventum erat.
 160. 24. persolvisti. Ibi ille facinus
 36. Nam si forsitan sagittis tam celebri usu
 163. 12. emicuisse
 14. urbem diripi jussit. Dilectos Macedonas haud injuriâ insectos ad Meleagrum & Perdiccam reddit. Sed non

VARIANTES LECTIONES.

- Pag. lin.
 164. 17. jacentem colit. Ultima
 Asiae, quâ Baëtra
 sunt, frangit; habi-
 tant, quæ septentrioni
 165. 4. rerum prius ipsam
 confidere deinde ami-
 cos
 12. Haud dubiâ fortunâ,
 si omiserimus
 166. 36. includeretur: simula-
 tione fretus excipi
 posse, quem venturum
 167. 13. exanguis suspiciens
 quendam
 169. 5. & sagittam & phare-
 tram. His
 6. damus bono labore
 12. cepisti, Syriam occu-
 pâsti,
 170. 8. qui facta consignant,
 13. usque ad Thraciam
 collibus Thraciæ Ma-
 cedoniam
 173. 11. Tum rex admiratus
 magnitudinem animi,
 quæro,
 13. lacessitos se inimicos
 hosti fuisse
 32. Græcorum VII. in
 queis
 174. 21. per totum ferè spati-
 um manant:
 176. 19. cæli, tunc interniten-
 te lucis fulgore con-
 diti. Verùm
 26. Cophas ad eos missus
 suadere
 27. tradere—inuito,
 177. 6. infensus *omitt.*
 179. 4. sivere gentis suæ more,
 ut pedes venaretur
 haud finè
 180. 19. nihil eorum omitten-
 te magis
 29. præcipitia ingentia
 181. 7. pristinam violentiam
 183. 12. Clitum dixerunt. Ma-

- Pag. lin.
 cedones quoque sepul-
 turam prohibitori,
 185. 4. unum imprecatus,
 27. per dicta stadia *error*
manifestus, quasi d. no-
ta numeralis esset abbrevi-
viatio vocis dicta.
 188. 1. non finè crescentis
 mali damno præ erit:
 189. 5. locaverunt. XX. mi-
 lium
 191. 11. præparatis, quod olim
 pravâ mente concepe-
 rat, tunc esse matu-
 ram: quoniam
 193. 1. à victis *omitt.*
 194. 4. quorum stirpibus mul-
 tas
 17. Anticles Elaptonius,
 Cæterum
 195. 14. spes est, quam humanæ
 mentes, quam
 200. 19. haudquaquam malè
 assentantium
 35. Ganges omnium ab
 oriente eximius à me-
 ridianâ regione decur-
 rit,
 38. frangit. In eum ob-
 jectæ
 201. 1. Uterque rubro mari
 16. Aquiloni maximè de-
 currunt. Is cohibitis
 — penetrat— frugi-
 bus mitis.
 202. 34. separatum aliud regi-
 næ
 204. 31. salubresque luci sunt;
 205. 10. bacchantium ejulan-
 tiumque fremitu
 12. comessantesque inter
 hora (*lege forsan ora*)
 hostium texit.
 20. oppressesque urbe non
 expectaverant
 27. Cleophes, XXXVIII.
 millia

VARIANTES LECTIONES.

Pag. lin.

205. 30. utrinque rupibus adi-
tum
206. 17. tecta moliebantur,
28. quæ cernerentur, ad-
jutas, Deorum
209. 13. sacrificiis & cultu De-
um fecit. Aræ
23. prægressus funditores
& sagittarios deur-
bat. Iis, qui obside-
rent saltum,
213. 13. hostis in insula erat:
214. 38. Pauci tamen hostium
exacti
215. 16. propemodum excessit
rat formam. Magni-
tudini
217. 23. proditorem
24. non effuderat, con-
torfit
218. 6. obruitur; compositio-
que eo
8. Quod malum, inquit,
quæ amentia
16. quid ipse victorem
220. 22. occurrerent. Aliis te-
la, aliis hastæ
34. exercitum, & deco-
rum profecto,
221. 21. siquos segnes aut ali-
quâ
222. 30. Indiæ fluvium. Ulte-
riores ripas colere
224. 36. nec mei nec hostium
exercitus meminero.
Vos modò
225. 30. magnitudinem indica-
mus.
226. 25. sequutis, & quocun-
que pergis, sequutu-
ris. Vicisti
228. 21. Hinc excessione factâ
34. hostes extinguebant;
adèd etiam
229. 3. amnium cetus (*ieg.*
cetus) maritimis
5. turbatur: iter quâ

Pag. lin.

- meat navigiis in te-
nue
229. 8. nautæ vela cæperunt,
20. qui in se vehebantur,
everberarentur.
28. junxerat. VIII. millia
230. 33. sed, ut traditur, me-
tûne
231. 19. magnitudinem telo-
rum periculi pudor
232. 2. corpus, ne circumiri pos-
set, applicuit;
16. expositus, non ægre
234. 1. territus, amovere me-
tuebat,
13. præbuit corpus curæ.
Igitur
31. nuncio conceptam
236. 9. non solum meo no-
mine,
15. optant. Meam qui-
dem hanc benevolen-
tiam vestrâ virtute
23. victorias computo;
si munera fortunæ
computo.
38. ut ultima prius quàm
longam. *Sed hic fa-
cile observatur vocem
multam in ultima de-
pravatam ex confusâ
literarum transposi-
tione.*
237. 26. quæ quasi negligen-
tius
240. 11. erant equites. Mille
XXX currus,
22. regebatur. VI. millia
28. tot militum arma
241. 10. donatus est. Finibus
Muscianis
11. urbi eorum imperium
imposuit.
35. oppidum, quod in reg-
num erat
243. 24. laboris *omitt.*
244. 5. statutâ vice

VARIANTES LECTIONES.

- Pag. lin.
 244. 16. Hi, dum remos aptari prohibebant, confederant: quidam
 29. & alii aliorum
 245. 37. statutum tempus
 246. 12. Interim & urbes ple-
 rasque condidit.
 21. in Cedrosiorum per-
 ventum est.
 34. ac ne tamen finitimis
 249. 17. accusatores ejus è
 provinciâ, cui præfue-
 rant,
 250. 35. Hispaniam deinde,
 quam
 253. 4. ad ultimum trajectus
 à semetipso
 18. petiturus *omitt.*
 22. pervenisse, quibus in-
 terceptum & trucidatum
 33. patriis regi assueti
 254. 4. ob stare *omitt.*
 14. facta professio est.
 Nec
 256. 19. tam *&c. usque ad* Sive
 nominis *omitt.*
 27. eos: singuli tamen
 certæ
 259. 9. hærede, finè hærede
 regni, publicas
 260. 15. affidentes genibus
 31. tantis nec amittenda
 rebus

- Pag. lin.
 261. 2. erant. Vitiâ fortunæ,
 diis
 262. 26. prope ad seditionem
 29. nomen quoque in Eu-
 ropâ dicere pigebar,
 38. quidam, pauciores
 263. 32. prænunciatam
 264. 13. Haud ambigûe juve-
 nem, cui regnum des-
 tinabatur, impensè
 probra, quæ objecerat,
 magis ipsi—*confusè*
& mendosè.
 32. suffragari Reipublicæ
 de novo rege paulò
 antè concepto
 265. 5. declinavere.
 13. minabatur *omitt.*
 14. esse gaudebant: hæ-
 reditarium
 36. tendere in campos.
 266. 4. animus rerum nova-
 rum, meminisse
 19. adductum. Melleager
 —decreverat.
 257. 1. erant; requirebant:
 destitutos—gentes,
 expectaturos tot
 27. civile præparatum est
 36. suppressam
 270. 27. obtineret. Decretum
 est, ut Perdiccas
 271. 33. patiens esse constat.
 Stygem.

QUINTI CURTII,
DE REBUS GESTIS
ALEXANDRI MAGNI
REGIS MACEDONUM,
LIBER TERTIUS.

I. NTER hæc Alexander ad conducendum ex Peloponneso militem Cleandro cum pecuniâ misso, Lyciæ Pamphyliæque rebus compositis, ad urbem Celænas exercitum admovit. Media, illâ tempestate, mœnia interfluebat Marfyas amnis, fabulosis Græcorum carminibus inclytus. Fons ejus ex summo montis cacumine excurrrens, in subjectam petram magno strepitu aquarum cadit: indè diffusus, circumjectos rigat campos; liquidus, & suas duntaxat undas trahens. Itaque color ejus placido mari similis, locum poëtarum mendacio fecit: quippe traditum est, nymphas amore amnis retentas, illâ rupe confidere. Cæterùm quàm diu intrâ muros fluit, nomen suum retinet. At cùm extra munita se evolvit, majore vi ac mole agentem undas, Lycum appellant. Alexander quidem urbem destitutam à

B

suis

suis intrat: arcem verò, in quam confugerant, oppugnare adorsus, caduceatorem præmisit, qui denunciaret, Ni dederent, ipsos ultima esse passuros. Illi caduceatorem in turrim, & situ & opere multum editam perductum, quanta esset altitudo, intueri jubent, ac nunciare Alexandro, non eadem ipsum & incolas æstimatione munimenta metiri: se scire inexpugnabiles esse: ad ultimum pro fide morituros. Cæterum ut circumfideri arcem, & omnia sibi in dies arctiora viderunt esse; sexaginta dierum inducias pacti, ut, nisi intrà eos auxilium Darius ipse misisset, dederent arcem: posteaquam nihil indè præsidii mittebatur, ad præstitutam diem permisere se regi.

II. Superveniunt deinde legati Atheniensium, petentes, ut capti apud Granicum amnem redderentur sibi. Ille non hos modò, sed etiam cæteros Græcos restitui suis, jussurum respondit, finito Persico bello. Cæterum Dario imminens, quem nondum Euphratem superâsse cognoverat, undique omnes copias contrahit, totis viribus tanti belli discrimen adituros. Phrygia erat, per quam ducebatur exercitus, pluribus vicis quam urbibus frequens. Tunc habebat quondam nobilem Midæ regiam: Gordium nomen est urbi, quam Sangarius amnis interfluit, pari intervallo Pontico & Cilicio mari distantem. Inter hæc maria angustissimum Asiæ spatium esse comperimus, utroque in arctas fauces compellente terram. Quæ quia continenti adhæret, sed magnâ ex parte cingitur fluctibus, speciem insulæ præbet: ac, nisi tenue discrimen objiceret, maria, quæ nunc dividit, committeret. Alexander, urbe in suam ditionem redactâ, Jovis templum intrans, vehiculum, quo Gordium Midæ patrem vectum esse constabat, aspexit, cultu haud sanè à vilioribus vulgatîsque usu abhorrens. Notabile erat jugum adstrictum compluribus nodis in semetipsos implicatis, & celantibus nexus, Incolis deinde affirmantibus, editam esse oraculo sortem, Asiæ potiturum, qui inexplicabile vinculum solvisset; cupido incessit animo fortis ejus implendæ.

III.

III. Circa regem erat & Phrygum turba, & Macedonum; illa expectatione suspensa, hæc sollicita ex temerariâ regis fiducia. Quippe serie vinculorum ita adstrictâ, ut, unde nexus inciperet, quove se conderet, nec ratione, nec visu percipi posset; solvere aggressus iniecerat curam, ne in omen verteretur irritum inceptum. Ille nequicquam diu luctatus cum latentibus nodis: *Nihil, inquit, interest quomodo solvantur*: gladioque ruptis omnibus loris, oraculi sortem vel elusit, vel implevit. Cùm deinde Darium, ubicunque esset, occupare statuisset: ut à tergo tuta relinqueret, Amphoterum classi ad oram Helleponti, copiis autem præficit Hegelochum, Lesbium, & Chium, & Con præsidii hostium liberaturos. His talenta ad belli usum quingenta attributa. Ad Antipatrum, & eos qui Græcæ urbes tuebantur, sexcenta missa. Ex fœdere naves sociis imperatæ, quæ Hellesponto præsiderent. Nondum enim Memnonem vitâ excessisse cognoverat, in quem omnes intenderat curas: satis gnarus, cuncta in expedito fore, si nihil ab eo moveretur. Jàmque ad urbem Ancyram ventum erat, ubi numero copiarum inito Paphlagoniam intrat: huic juncti erant Heneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt: omnisque hæc regio paruit regi; datisque obsidibus, tributum (quod ne Persis quidem tulissent) pendere ne cogerentur, impetraverunt. Calas huic regioni præpositus est: ipse, assumptis qui ex Macedoniâ nuper advenerant, Cappadociam petiit.

IV. At Darius, nunciatâ Memnonis morte, haud secus quàm par erat, motus, omisâ omni aliâ spe, statuit ipse decernere. Quippe quæ per duces suos acta erant, cuncta damnabat: ratus pluribus curam, omnibus absuisse fortunam. Igitur castris ad Babyloniam positis, quò majore animo capefferent bellum, universas vires in conspectum dedit: & circumdato vallo, quod decem millium armatorum multitudinem caperet, Xerxis exemplo numerum copiarum iniit. Orto sole, ad noctem agmina, sicut descrip-

erant, intravere vallum: indè occupaverunt emissâ Mesopotamiæ campos: equitum peditumque prope-modum innumerabilis turba, majorem quàm pro numero speciem gerens. Persarum erant centum millia, in quibus eques triginta millia implebat. Medi decem equitum, quinquaginta millia peditum habebant. Barcanorum equitum duo millia fuere, armati bipennibus, levibusque scutis cetræ maximè speciem reddentibus: peditum decem millia pari armaturâ sequebantur. Armenii quadraginta millia miserant peditum, additis septem millibus equitum. Hyrcani egregii, ut inter illas gentes, sex millia expleverant equis militatura. Derbices quadraginta millia peditum armaverant: pluribus hærebant ferro præfixæ hastæ: quidam lignum igne duraverant. Hos quoque duo millia equitum ex eadem gente comitata sunt. A Caspio mari octo millium pedester exercitus venerat: ducenti equites cum his erant. Ignobiles Asiæ gentes duo millia peditum, equitum duplicem paraverant numerum. His copiis triginta millia Græcorum, mercede conductâ, egregiæ juventutis, adjecta sunt. Nam Bactrianos, & Sogdianos, & Indos, cæterosque rubri maris accolâs, ignota etiam ipsi gentium nomina, festinatio prohibebat acciri.

V. Nec quicquam illi minus, quàm multitudo militum, defuit: cujus tum universæ aspectu admodum lætus, purpuratis solitâ vanitate spem ejus instantibus, conversus ad Charidemum Atheniensem belli peritum, & ob exilium infestum Alexandro, (quippe Athenis, jubente eo, fuerat expulsus) percontari cœpit, Satisne ei videretur instructus ad obterendum hostem. At ille & suæ sortis, & regiæ superbiæ oblitus: *Verum, inquit, & tu forsan audire nolis; & ego, nisi nunc dixerò, aliàs nequidquam confitebor. Hic tanti apparatus exercitus, hæc tot gentium & totius orientis excita sedibus suis moles, finitimis potest esse terribilis. Nitet purpurâ auroræque; fulget armis & opulentiâ, quantam qui oculis non subjecerint, animis concipere non possunt. Sed Macedo-*

num

num acies torva sanè & inculta, clypeis hastisque immobilis cuneos, & conferta robora virorum teget. Ipsi phalangem vocant peditum stabile agmen. Vir viro, armis arma conferta sunt: ad nutum monentis intexti, sequi signa, ordines servare didicere. Quod imperatur, omnes exaudiunt: obistere, circumire, discurrere in cornu, mutare pugnam, non duces magis quàm milites callent. Et ne auri argentique studio teneri putes, adhuc illa disciplina paupertate magistrâ stetit. Fatigatis humus cubile est; cibus, quem occupant, satiat. Tempora somni arctiora quàm noctis sunt. Jam Thessali equites, & Acarnanes, Aetoli-que, invicta bello manus, fundis, credo, & hastis igne duratis repellentur: pari robore opus est. In illâ terrâ, quæ hos genuit, auxilia quærenda sunt. Argentum isud atque aurum ad conducendum militem mitte. Erat Dario mite ac tractabile ingenium, nisi etiam naturam plerunque fortuna corrumpere. Itaque veritatis impatiens, hospitem ac supplicem, tunc maximè utilia suadentem, abstrahi iussit ad capitale supplicium. Ille ne tum quidem libertatis oblitus: Habeo, inquit, paratum mortis meæ ultorem. Expetet pœnas mei consilii spreto ipse, contra quem tibi suasi. Tu quidem licentiâ regni subito mutatus, documentum eris posteris, homines, cum se permiscere fortunæ, etiam naturam dediscere. Hæc vociferantem, quibus erat imperatum, jugulant. Sera deinde poenitentia subit regem: ac vera dixisse confessus, eum sepeliri iussit.

VI. Thymodes erat Mentoris filius, impiger juvenis, cui præceptum est à rege, ut omnes peregrinos milites, in quibus plurimum habebat spei, à Pharnabazo acciperet, operâ eorum usus in bello. Ipsi Pharnabazo tradidit imperium, quod autè Memnoni dederat. Anxium de instantibus curis, agitabant etiam per somnum species imminentium rerum: sive illas ægritudo, sive divinatio animi prælagientis accersit. Castra Alexandri magno ignis fulgore collucere ei visa sunt: & paulò post Alexander adduci ad ipsum in eo vestis habitu, quo ipse fuisset: equo deinde per

Babylonem vectus, subito cum ipso equo oculis esse subductus. Ad hæc vates variâ interpretatione curam distrinxerant: alii lætum id regi somnium esse dicebant, quòd castra hostium arsisent, quòd Alexandrum, depositâ regiâ veste, in Persico & vulgari habitu perductum esse vidisset. Quidam non ita augurabantur: quippe illustria Macedonum castra visa, fulgorem Alexandro portendere: quem regnum Asiæ occupaturum esse, haud ambigere, quoniam in eodem habitu Darius fuisset cùm appellatus est rex. Vetera quoque omina, ut fit, sollicitudo revocaverat. Darium enim principio imperii vaginam acinacis Persicam iussisse mutari in eam formam, quâ Græci uterentur: protinusque Chaldaeos interpretatos, imperium Persarum ad eos transiturum, quorum arma esset imitatus. Cæterum ipse & vatum responso, quod edebatur in vulgus, & specie, quæ per somnium oblata erat, admodum lætus, castra ad Euphratem moveri iubet.

VII. Patrio more Persarum traditum est, orto sole demum procedere: die jam illustri, signum è tabernaculo regis buccinâ dabatur. Super tabernaculum, unde ab omnibus conspici posset, imago solis crystallo inclusa fulgebat. Ordo autem agminis erat talis. Ignis, quem ipsi sacrum & æternum vocabant, argenteis altaribus præferebatur. Magi proximi patrium carmen canebant. Magos trecenti & sexaginta quinque juvenes sequebantur puniceis amiculis velati, diebus totius anni pares numero: quippe Persis quoque in totidem dies descriptus est annus. Currum deinde Jovi sacratum albentes vehebant equi. Hos eximiæ magnitudinis equus, quem solis appellabant, sequebatur. Aureæ virgæ, & albæ vestes regentes equos adornabant. Haud procul erant vehicula decem, multo auro argentoque cœlata. Sequebatur hæc equitatus duodecim gentium, variis armis & moribus. Proximi ibant, quos Persæ *immortales* vocant, ad decem millia: cultus opulentiae barbaræ non alios magis honestabat. Illi aureos torques, illi vestem auro distinctam

distinctam habebant, manicatâque tunicas gemmis etiam adornatas. Exiguo intervallo, quos cognatos regis appellant, decem & quinque millia hominum: hæc vero turba muliebriter propemodum culta, luxu magis quàm decoris armis conspicua erat. *Doryphori* vocabantur proximum his agmen, soliti vestem excipere regalem. Hi currum regis anteibant, quo ipse eminens vehebatur. Utrumque currûs latus Deorum simulacra ex auro argentoque expressa decorabant: distinguebant internitentes gemmæ jugum: ex quo eminebant duo aurea simulacra cubitalia, quorum alterum Nini, alterum Beli gerebat effigiem. Inter hæc auream aquilam pinnas extendenti similem sacraverant.

VIII. Cultus regis, inter omnia, luxuriâ notabatur. Purpureæ tunicæ medium album intextum erat: pallam auro distinctam aurei accipitres, velut rostris inter se corruerent, adornabant: & zonâ aureâ muliebriter cinctus, acinacem suspenderat, cui ex gemmâ erat vagina. *Cidarim* Persæ regium capitis vocabant insigne: hoc cærulea fascia albo distincta circuibat. Currum decem millia hastatorum sequebantur: hastas argento exornatas, spicula auro præfixa gestabant. Dextrâ lævâque regem ducenti ferme nobilissimi propinquorum comitabantur. Horum agmen claudebatur triginta millibus peditum, quos equi regis quadringenti sequebantur. Intervallo deinde unius stadii, matrem Darii Sisygambim currus vehebat, & in alio erat conjunx. Turba feminarum reginas comitantium equis vectabatur. Quindecim indè, quas armamaxas appellant, sequebantur. In his erant liberi regis, & qui educabant eos, spadonumque grex, haud sanè illis gentibus vilis. Tum regis pellices trecentæ sexaginta vehebantur, & ipsæ regali cultu ornatæque: post quas pecuniam regis sexcenti muli, & trecenti cameli vehebant, præsidio sagittariorum prosequente. Propinquorum, amicorumque conjuges huic agmini proximæ, lixarumque & calorum greges vehebantur.

Ultimi erant cum suis quisque ducibus, qui cogerent agmen, leviter armati. Contrà, si quis aciem Macedonum intueretur, dispar acies erat, equis virisque non auro, non discolori veste, sed ferro atque ære fulgentibus. Agmen & stare paratum, & sequi: nec turbâ, nec sarcinis prægrave: intentum ad ducis non signum modò, sed etiam nutum. Et castris locus, & exercitui commeatus suppetebant. Ergo Alexandro in acie miles non defuit: Darius tantæ multitudinis rex, loci, in quo pugnavit, angustiiis redactus est ad paucitatem, quam in hoste contempserat.

IX. Interea Alexander, Abistamene Cappadociæ præposito, Ciliciam petens cum omnibus copiis, in regionem, quæ *castra Cyri* appellatur, pervenerat. Stativa illic habuerat Cyrus, cum adversus Cræsum in Lydiam exercitum duceret. Aberat ea regio quinquaginta stadia ab aditu, quo Ciliciam intramus: *Pylas* incolæ dicunt arctissimas fauces; munimenta, quæ manu ponimus, naturali situ imitante. Igitur Arsanes, qui Ciliciæ præerat, reputans quid in initio belli Memnon suavisset, quondam salubre consilium serò exsequi statuit: igne ferroque Ciliciam vastat, ut hosti solitudinem faciat: quicquid usui esse potest, corrumpit, sterile ac nudum solum, quod tueri nequibat, relicturus. Sed longè utilius fuit, angustias aditûs, qui Ciliciam aperit, valido occupare præsidio, jugumque opportunè itineri imminens obtinere, unde inultus subeuntem prohibere, aut opprimere hostem potuisset. Nunc paucis, qui callibus præsiderent, relictis, retro ipse concessit, populator terræ, quam à populationibus vindicare debuerat. Ergo qui relictî erant, proditos se rati, ne aspectum quidem hostis sustinere voluerunt, quum vel pauciores locum obtinere potuissent. Namque perpetuo jugo montis asperi ac prærupti Cilicia includitur: quod quum à mari surgat, velut sinu quodam flexûque curvatum rursus altero cornu in diversum litus excurrit. Per hoc dorsum, quâ maximè introrsum mari cedit, asperi tres aditus,

& perangusti sunt: quorum uno Cilicia intranda est, campestris eadem, quâ vergit ad mare, planitiem ejus crebris distinguuntibus rivis

X. Pyramus & Cydnus inclyti amnes fluunt. Cydnus non spatio aquarum, sed liquore memorabilis: quippe leni tractu è fontibus labens, puro solo excipitur. Nec torrentes incurrunt, qui placidè manantis alveum turbent. Itaque incorruptus, idémque frigidissimus, quippe multâ riparum amœnitate inumbatus, ubique fontibus suis similis in mare evadit. Multa in eâ regione monumenta vulgata carminibus, vetustas exederat. Monstrabantur urbium sedes Lyrnessi & Thebes; Typhonis quoque specus, & Corycium nemus, ubi crocum gignitur, cæterâque, in quibus nihil præter famam duraverat. Alexander fauces jugi, quæ Pyle appellantur, intravit: contemplatus locorum situs, non aliàs magis dicitur admiratus esse felicitatem suam: obrui potuisse vel saxis confitebatur, si fuissent qui subeuntes propellerent. Iter vix quaternos capiebat armatos. Dorsum montis imminebat viæ, non angustæ modò, sed plerunque præruptæ crebris oberrantibus rivis, qui ex radicibus montium manant. Thracas tamen leviter armatos præcedere jusserat, scrutarique calles, ne occultus hostis in subeuntes erumperet. Sagittariorum quoque manus occupaverat jugum: intentos arcus habebant, moniti, non iter ipsos inire, sed prælium. Hôc modo agmen pervenit ad urbem Tarson, cui tum maximè Persæ subiciebant ignem, ne opulentum oppidum hostis invaderet. At ille, Parmenione ad inhibendum incendium cum expeditâ manu præmisso, posteaquam Barbaros adventu suorum fugatos esse cognovit, urbem à se conservatam intrat.

XI. Mediam Cydnus amnis, de quo paulò antè dictum est, interfuit; & tunc æstas erat; cujus calor non aliam magis quàm Ciliciæ oram vapore solis accendit; & diei fervidissimum tempus cœperat.

Pulvere ac sudore simul perfusum regem invitavit liquor fluminis, ut calidum adhuc corpus ablueret. Itaque, veste depositâ, in conspectu agminis (decorum quoque futurum ratus, si ostendisset suis, levi ac parabili cultu corporis se esse contentum) descendit in flumen, vixque ingressi subito horrore artus rigere cœperunt: pallor deinde suffusus est, & totum propemodum corpus vitalis calor reliquit. Expiranti similem, ministri manu excipiunt, nec satîs compotem mentis, in tabernaculum deferunt. Ingens sollicitudo, & penè jam luctus, in castris erat. Flentes querebantur, in tanto impetu cursûque rerum, omnis ætatis ac memoriæ clarissimum regem, non in acie saltem, non ab hoste dejectum, sed abluentem aquâ corpus ereptum esse & extinctum: instare Darium victorem, antequam vidisset hostem. Sibi easdem terras, quas victores peragrâssent, repetendas: omnia aut ipsos, aut hostes populos: per vastas solitudines, etiam si nemo insequi velit, euntes, fame atque inopiâ debellari posse. Quem signum daturum fugientibus? quem ausurum Alexandro succedere? Jam ut ad Hellepontum fugâ penetrarent, classem, quâ transeant, quem præparaturum? Rursus in ipsum regem misericordiâ versâ, illum florem juventæ, illam vim animi, eundem regem & commilitonem divelli à se & abripi, immemores sui querebantur.

XII. Inter hæc liberius meare spiritus cœperat, allevabat rex oculos, & paulatim redeunte animo, circumstantes amicos agnoverat: laxatâque vis morbi ob hoc solum videbatur, quia magnitudinem mali sentiebat. Animum autem ægritudo corporis urgebat; quippe Darium quintodie in Ciliciam fore nunciabatur. Vincitum ergo se tradi, & tantam victoriam eripi sibi è manibus, obscurâque & ignobili morte in tabernaculo extinguere se, querebatur, admissisque amicis pariter & medicis: *In quo me, inquit, articulo rerum mearum fortuna deprehenderit, cernitis. Strepitum hostilium armorum exaudire mihi videor: & qui ultro*
intuli

intuli bellum, jam provocor. Darius ergo cum tam superbas literas scriberet, fortunam meam in consilio habuit: sed nequicquam, si mihi arbitrio meo curari licet. Lenta remedia & segnes medicos non expetunt tempora mea. Vel mori strenuè, quàm tardè convalescere, mihi melius est. Proinde, si quid opis, si quid artis in medicis est; sciant me non tam mortis, quàm belli remedium querere. Ingentem omnibus incusserat curam tam præceps temeritas ejus. Ergo pro se quisque precari cœpere, ne festinatione periculum auget, sed esset in potestate medentium. Inexperta remedia haud injuriâ ipsis esse suspecta, quum ad perniciem ejus etiam à latere ipsius pecuniâ sollicitaret hostis: quippe Darius, mille talenta interfectori Alexandri daturum se, pronunciari jusserrat. Itaque ne ausurum quidem quenquam arbitrabantur experiri remedium, quod propter novitatem posset esse suspectum.

XIII. Erat inter nobiles medicos è Macedoniâ regem secutus Philippus natione Arcanan, fidus admodum regi: pueri comes, & custos salutis datus, non ut regem modò, sed etiam ut alumnum eximiâ charitate diligebat. Is non præceps se, sed strenuum remedium afferre, tantâque vim morbi potione medicatâ levaturum esse promisit. Nulli promissum ejus placebat, præter ipsum cujus periculo pollicebatur. Omnia quippe faciliùs, quàm moram, perpeti poterat. Arma & acies in oculis erant: & victoriam in eo positam esse arbitrabatur, si tantum ante signa stare potuisset: id ipsum, quòd post diem tertium medicamentum sumpturus esset, (ita enim medicus prædixerat) ægre ferens. Inter hæc à Parmenione fidissimo purpuratorum literas accipit, quibus ei denunciabat, ne salutem suam Philippo committeret: mille talentis à Dario, & spe nuptiarum sororis ejus esse corruptum. Ingentem animo sollicitudinem literæ incusserant, & quicquid in utramque partem aut metus, aut spes subjecerat, secretâ æstimatione pensabat. *Bibere perseverem? ut, si venenum datum fuerit, ne imme-*

ritò quidem, quicquid acciderit, evenisse videatur? Dammène medici fidem? in tabernaculo me opprimi patiar? Atqui satius est, alieno me mori scelere, quàm metu meo. Diu animo in diversa versato, nulli, quid scriptum esset, enunciat; epistolamque sigillo annuli sui impressam, pulvino, cui incumbibat, subjecit.

XIV. Inter has cogitationes biduo assumpto, illuxit à medico destinatus dies. Et ille cum poculo, in quo medicamentum diluerat, intravit. Quo viso, Alexander, levato corpore in cubitum, epistolam à Parmenione missam sinistrâ manu tenens, accepit poculum, & hausit interritus: tum epistolam Philippum legere jubet, nec à vultu legentis movit oculos, ratus aliquas conscientiae notas in ipso ore posse deprehendere. Ille, epistolâ perlectâ, plus indignationis quàm pavoris ostendit: projectisq; amiculo & literis ante lectum, Rex, inquit, *semper quidem spiritus meus ex te pependit: sed nunc verè, arbitror, sacro & venerabili ore trahitur. Crimen parricidii, quod mihi objectum est, tua salus diluet. Servatus à me, vitam mihi dederis, oro quæsoque, amisso metu, patere medicamentum concipi venis. Laxa paulisper animum, quem solitudine intempestivâ amici sanè fideles, sed molestè seduli turbant. Non securum modò hæc vox, sed etiam lætūm regem ac plenum bonæ spei fecit. Itaque, Si dii, inquit, Philippe, tibi permisissent, quo maximè modo animum velles experiri meum, alio profectò voluisses. Sed certiore, quàm expertus es, ne optâsses quidem. Hâc epistolâ acceptâ, tamen, quod dilueras, bibi: & nunc credo te non minùs pro tuâ fide, quàm pro meâ salute esse sollicitum. Hæc elocutus dextram Philippo offert.*

XV. Cæterū tanta vis medicaminis fuit, ut quæsecuta sunt, criminationem Parmenionis adjuverint. Interclusus spiritus arctè meabat, nec Philippus quicquam inexpertum omisit. Ille fomenta corpori admovit, ille torpentem, nunc cibi, nunc vini odore excitavit. Atque ut primūm mentis compotem esse sensit, modò matris sororumque, modo tantæ victo-

riæ appropinquantis admonere non destitit. Ut verò medicamentum se diffudit in venas, & sensim toto corpore salubritas percipi potuit, primò animus vigorem suum, deinde corpus quoque, expectatione maturiùs recuperavit: quippe post tertium diem, quàm in hóc statu fuerat, in conspectum militum venit. Nec avidiùs ipsum regem, quàm Philippum intuebatur exercitus; pro se quisque dexteram ejus amplexi, grates habebant velut præsentì Deo. Namque haud facile dictu est, præter ingenitam illi genti erga reges suos venerationem, quantum hujus quoque regis vel admirationi dediti fuerint, vel caritate flagraverint. Jam primùm nihil nisi divinâ ope aggredi videbatur. Nam quum præstò esset ubique fortuna, temeritas in gloriam cesserat: ætas quoque vix tantis matura rebus, sed abundè sufficiens, omnia etiam ejus opera honestabat: & quæ leviora haberi solent, plerumque in re militari gratiora vulgò sunt; exercitatio corporis inter ipsos, cultus habitûsque paululum à privato abhorrens, militaris vigor: queis ille vel ingenii dotibus, vel animi artibus, ut pariter carus ac venerandus esset, effecerat.

XVI. At Darius, nuncio de adversâ valetudine ejus accepto, celeritate, quantam capere tam grave agmen poterat, ad Euphratem contendit: junctoque eo pontibus, quinque tamen diebus trajecit exercitum, Ciliiciam occupare festinans. Jamque Alexander viribus corporis receptis, ad urbem Solos pervenerat: cujus potitus, ducentis talentis nomine mulctæ exactis, arci præsidium militum imposuit. Vota deinde pro salute suscepta per ludum atque otium reddens, ostendit, quantâ fiduciâ barbaros sperneret: Æsculapio & Minervæ ludos celebravit. Spectanti nuncius lætus affertur Halicarnasso, Persas acie à suis esse superatos. Myndios quoque & Caunios, & pleraque tractûs ejus suæ facta ditionis. Igitur edito spectaculo ludicro, castrisque motis, & Pyramo amne ponte juncto, ad urbem Mallon pervenit: indè alteris castris ad oppi-

dum

dum Castabalum. Ibi Parmenio regi occurrit, quem præmiserat ad explorandum iter saltûs, per quem ad urbem Isson nomine penetrandum erat. Atque ille angustiis ejus occupatis, & præsidio modico relicto, Isson quoque desertam à barbaris ceperat. Indè progressus, deturbatis qui interiora montium obsidebant, præsidiis cuncta firmavit: occupatôque itinere, sicut paulò antè dictum est, idem & auctor & nuncius venit.

XVII. Isson indè rex copias admovit: ubi consilio habito, utrûmne ultrà progrediendum foret, an ibi opperiendi essent milites novi, quos ex Macedoniâ adventare constabat; Parmenio non alium locum prælio aptiorem esse censebat. Quippe illic utriusque regis copias numero futuras pares, quum angustiae multitudinem non caperent: planitiem ipsis campôsque esse vitandos, ubi circumiri, ubi ancipiti acie opprimi possent. Timere, ne non virtute hostium, sed lassitudine suâ vincerentur. Persas recentes subinde successuros, si laxiùs stare potuissent. Facile ratio tam salubris consilii accepta est. Itaque inter angustias saltûs hostem opperiiri statuit. Erat in exercitu regis Sisines Perses, quondam à prætore Ægypti missus ad Philippum; donisque & omni honore cultus, exilium patriâ sede mutaverat: secutus deinde in Asiam Alexandrum, inter fideles socios habebatur. Huic epistolam Cretensis miles obsignatam annulo, cujus signum haud sanè notum erat, tradidit. Nabarzanes prætor Darii miserat eam, hortabatûrque Sisinem, ut dignum aliquid nobilitate ac majoribus suis ederet: magno id ei apud regem honori fore. Has literas Sisines, utpote innoxius, ad Alexandrum sæpe deferre tentavit: sed quum tot curis, apparatûque belli regem videret urgèri, aptius subinde tempus expectans, suspicionem initi scelesti consilii præbuit. Namque epistola, priusquam ei redderetur, in manus Alexandri pervenerat; lectâque eam, ignoti annuli sigillo impresso. Sisini dari jusserat, ad æstimandam fidem barbari. Qui quia per complures dies non adierat regem, scelesto consilio

lio eam visus est suppressisse; & in agmine à Creten-
sibus, haud dubiè jussu regis, occisus est.

XVIII. Jam Græci milites, quos Thymodes à Pharnabazo acceperat, præcipua spes & propemodum unica, ad Darium pervenerant. Hi magnopere suadebant, ut retro abiret, spatiososque Mesopotamiæ campos repeteret. Si id consilium damnaret, at ille divideret saltem copias innumerabiles, neu sub unum fortunæ ictum totas vires regni cadere pateretur. Minus hoc consilium regi, quàm purpuratis ejus displicebat: *ancipitem fidem & mercede venalem proditionem imminere; dividi non ob aliud copias velle, quàm ut ipsi in diversa digressi, si quid commissum esset, traderent Alexandro. Nihil tutius esse, quàm circumdatos eos exercitu toto obrui telis, documentum non inultæ perfidiæ futuros.* At Darius, ut erat sanctus & mitis, se verò tantum facinus negat esse facturum, ut suam secutos fidem suos milites jubeat trucidari. Quem deinde amplius nationum exterarum salutem suam crediturum sibi, si tot militum sanguine imbuisset manus? Neminem solidum consilium capite luere debere. Defuturos, eos qui suaderent, si suassisset periculum esset. Denique, ipsos quotidie ad se vocari in consilium, variâsque sententias dicere, nec tamen melioris fidei haberi qui prudentius suaserint. Itaque Græcis nunciari jubet, ipsum quidem benevolentiae illorum gratias agere: cæterum, si retro ire pergat, haud dubiè regnum hostibus traditurum. Famâ bella stare: & eum, qui recedat, fugere credi. Trabendi verò belli vix ullam esse rationem. Tantæ enim multitudini, utique quum jam hyems instaret, in regione vastâ, & invicem à suis atque hoste vexatâ, non suffectura alimenta. Ne dividi quidem copias posse servato more majorum, qui universas vires semper discrimini beliorum obtulerint. Et hercule terribilem antea regem & absentiam suam ad vanam fiduciam elatum, posteaquam adventare se senserit, cautum pro temerario factum, delituisse inter angustias sal-tus; ritu ignobilium ferarum, quæ, strepitu prætereuntium audito, sylvarum latebris se occuluerunt. Jam etiam va-
letudinis

letudinis simulatione frustrari suos milites: sed non ampliùs ipsum esse passurum detrectare certamen. In illo specu, in quem pavidi recessissent, oppressurum esse cunctantes. Hæc magnificentius jactata, quàm veriùs.

XIX. Cæterùm pecuniâ omni, rebûsque pretiosissimis Damascum Syriæ cum modico præsidio militum missis, reliquas copias in Ciliciam duxit, insequentibus more patrio agmen conjuge & matre: virgines quoque cum parvo filio comitabantur patrem. Fortè eâdem nocte & Alexander ad fauces, quibus Syria aditur, & Darius ad eum locum, quem Amanicas pylas vocant, pervenit. Nec dubitavere Persæ, quin, Issò relictâ quam ceperant, Macedones fugerent. Nam etiam faucii quidam & invalidi, qui agmen non poterant persequi, excepti erant. Quos omnes, instinctu purpuratorum barbarâ feritate sævientium, præcis adustisque manibus circumduci, ut copias suas noscerent, factisque omnibus spectatis, nunciare, quæ vidissent, regi suo jussit. Motis ergo castris, superat Pinarum amnem; in tergis, ut credebât, fugientium hæsurus. At illi, quorum amputaverat manus, ad castra Macedonum penetrant; Darium, quàm maximo cursu posset, sequi nunciantes. Vix fides habebatur. Itaque speculatores in maritimas regiones præmissos explorare jubet, ipsène adesset, an præfectorum aliquis speciem tribuisset universi venientis exercitûs. Sed cùm speculatores reverterentur, procul ingens multitudo conspecta est. Ignis deinde totis campis collucere cœperunt, omniâque velut continenti incendio ardere visa; cùm incondita multitudo, maximè propter jumenta, laxiùs tenderet. Itaque eo ipso loco metari suos castra jusserat, lætus, quod omni expetiverat voto, in illis potissimùm angustiis decernendum esse.

XX. Cæterùm, ut solet fieri, cùm ultimi discriminis tempus adventat, in solitudinem versa fiducia est. Illam ipsam fortunam, quâ aspirante res tam prospere gesserat, verebatur, nec injuriâ. Ex his quæ tribu-

isses

isset sibi, quàm mutabilis esset, reputabat. Unam superesse noctem, quæ tanti discriminis moraretur eventum. Rursus occurrebant majora periculis præmia: & sicut dubium esset an vinceret, ita illud utique certum esse, honestè & cum magnâ laude moriturum. Itaque corpora milites curare jussit, ac deinde tertîâ vigiliâ instructos & armatos esse. Ipse in jugum editi montis ascendit, multisque collucentibus facibus, patrio more sacrificium Diis præsidibus loci fecit. Jàmque tertium, sicut præceptum erat, signum tubâ miles acceperat, itineri simul paratus & prælio; strenuèque jussi procedere, oriente luce pervenerunt ad angustias, quas occupare decreverant. Darium triginta indè stadia abesse, præmissi indicabant. Tunc consistere agmen jubet, armisque ipse sumptis, aciem ordinabat.

XXI. Dario adventum hostium pavidi agrestes nunciaverunt, vix credenti, occurrere etiam, quos ut fugientes sequebatur. Ergo non mediocris omnium animos formido inceserat: quippe itineri, quàm prælio, aptiores erant, raptimque arma capiebant. Sed ipsa festinatio discurrentium, suosque ad arma vocantium, majorem metum incussit. Alii in jugum montis evaserant, ut hostium agmen indè prospicerent: equos plerique frænabant: discors exercitus, nec ad unum intentus imperium, vario tumultu cuncta turbaverat. Darius initio montis jugum cum parte copiarum occupare statuit, & à fronte & à tergo circumiturus hostem: à mari quoque, quo dexterum ejus cornu tegebatur, alios objecturus, ut undique urgeret. Præter hæc viginti millia præmissa cum sagittariorum manu, Pinarum amnem, qui duo agmina interfluebat, transire, & objicere sese Macedonum copiis jusserat. Si id non possent, retrocedere in montes, & occultè circumire ultimos hostium. Cæterum destinata salubriter, omni ratione potentior fortuna discussit: quippe alii præ metu imperium exsequi non audebant, alii frustra exsequebantur: quia, ubi partes labant, summa turbatur.

XXII. Acies autem hōc modo stetit. Nabarzanes equitatu dexterum cornu tuebatur, additis funditorum sagittariorūque viginti ferme millibus. In eodem Thymodes erat, Græcis peditibus mercede conductis triginta millibus præpositus. Hoc erat haud dubium robur exercitūs, par Macedonicæ phalangi acies. In lævo cornu Aristomedes Theſſalus viginti millia Barbarorum peditum habebat. In subsidiis pugnaciſſimas locaverat gentes. Ipsum regem in eodem cornu dimicaturum, tria millia delectorum equitum aſſueta corporis custodiæ, & pedestris acies quadraginta millia, ſequebantur. Hyrcani deinde Mediſque: his proximi cæterarum gentium equites dexterâ lævâque diſpoſiti. Hoc agmen, ſicut dictum eſt, inſtructum, ſex millia jaculatorum funditorūque antecedeabant. Quidquid in illis anguſtiis adiri poterat, impleverunt copiæ: cornuâque hinc à jugo, illinc à mari ſtabant: uxorem matrēque regis, & alium ſœminarum gregem in medium agmen acceperant.

XXIII. Alexander phalangem, quâ nihil apud Macedonas validius erat, in fronte conſtituit. Dexterum cornu Nicanor Parmenionis filius tuebatur. Huic proximi ſtabant Cœnos & Perdiceas, & Meleager, & Ptolemæus, & Amyntas, ſui quiſque agminis duces. In lævo, quod ad mare pertinebat, Craterus & Parmenio erant: ſed Craterus Parmenioni parere juſſus. Equites ab utroque cornu locati: dexterum Macedones Theſſalis adiunctis, lævum Peloponnenſes tuebantur. Ante hanc aciem poſuerat funditorum manum, ſagittariis admixtis. Thraces quoque & Cretenſes ante agmen ibant, & ipſi leviter armati. At his, qui præmiſſi à Dario jugum montis inſederant, Agrianos oppoſuit ex Græciâ nuper adveſtos. Parmenioni autem præceperat, ut, quantum poſſet, agmen ad mare extenderet, quò longiùs abeſſet montibus, quos occupaverant Barbari. At illi neque obſtare venientibus, nec circumire prætergreſſos auſi, funditorum maximè aſpectu profugerant territi. Eâque
res

res tutum Alexandro agminis latus, quod ne supernè incessetur timuerat, præstitit. Triginta & duo armatorum ordines ibant: neque enim latius extendi aciem patiebantur angustiae. Paulatim deinde se laxare sinus montium, & majus spatium aperire cœperant, ita ut non pedes solum pluribus ordinibus incedere, sed etiam à lateribus circumfundi posset equitatus.

XXIV. Jam in conspectu, sed extra teli jactum utraque acies erat, cùm priores Persæ inconditum & truncem sustulere clamorem. Redditur & à Macedonibus major exercitus numero, sed jugis montium vastisque saltibus percussus: quippe semper circumjecta nemora petræque, quantamcumque acceperere, vocem multiplicato sono referunt. Alexander ante prima signa ibat; identidem manu suos inhibens, ne suspensi, acrius ob nimiam festinationem concitato spiritu, capefferent bellum. Cùmque agmen obequitaret, variâ oratione, ut cujusque animis aptum erat, milites alloquebatur. Macedones tot bellorum in Europâ victores, ad subigendam Asiam atque ultima Orientis, non ipsius magis, quàm suo ductu profecti, inveteratæ virtutis admonebantur. Illos terrarum orbis liberatores emensosque olim Herculis & Liberi patris terminos, non Persis modò, sed etiam omnibus gentibus imposituros jugum. Macedonum Bactra & Indos fore: minima esse, quæ nunc intuerentur: sed omnia victoriâ parari. Non præruptis petris Illyriorum & Thraciæ saxis sterilem laborem fore: spolia totius Orientis offerri. Vix gladio futurum opus. Totam aciem suo pavore fluctuantem, umbonibus posse propelli. Victor ad hæc Atheniensium Philippus pater invocabatur, domitæque nuper Bœotiæ, & urbis in eâ nobilissimæ ad solum dirutæ species repræsentabatur animis: jam Granicum amnem, jam tot urbes aut expugnatas, aut in fidem acceptas; omniâque, quæ post tergum erant, strata, & pedibus ipsorum subiecta memorabat. Cùm adierat Græcos, admonebat,

bat, ab iis gentibus illata Græciæ bella: Darii prius, deinde Xerxis insolentiam, aquam ipsam terramque populantium, ut neque fontium haustum, nec solitos cibos relinquerent: dein Deum templa ruinis & ignibus esse deleta, urbes eorum expugnatas, fœdera humani divinique juris violata referebat. Illyrios verò & Thracas raptò vivere assuetos, aciem hostium auro purpurâque fulgentem intueri jubebat, prædam, non arma gestantem. Irent, & imbellibus fœminis aurum viri eriperent: aspera montium suorum juga, nudosque colles, & perpetuo rigentes gelu, ditibus Persarum campis agrisque mutarent.

XXV. Jam ad teli jactum pervenerant, cum Persarum equites ferociter in lævum cornu hostium investi sunt: quippe Darius equestri prælio decernere optabat, phalangem Macedonici exercitus robur esse conjectans: jamque etiam dextrum Alexandri cornu circumibatur. Quod ubi Macedo conspexit, duabus alis equitum ad jugum montis jussis subsistere, cæteros in medium belli discrimen strenuè transfert. Subductis deinde ex acie Thessalis equitibus, præfectum eorum occultè circumire tergum suorum jubet, Parmenionique conjungi, & quod is imperasset, impigre exsequi. Jamque ipsi in medium Persarum undique circumfusi, egregiè se tuebantur: sed conferti & quasi cohærentes, tela vibrare non poterant. Simul ut erant emissæ, in eisdem concurrentia implicabantur; levique & vano ictu pauca in hostem, plura in humum innoxia cadebant. Ergo cominus pugnam coacti conferere, gladios impigre stringunt. Tum verò multum sanguinis fusum est: duæ quippe acies ita cohærebant, ut armis arma pulsarent, mucrones in ora dirigerent. Non timido, non ignavo cessare tum licuit: collato pede, quasi singuli inter se dimicarent, in eodem vestigio stabant, donec vincendo locum sibi facerent. Tum demum ergo promovebant gradum, cum hostem prostraverant. At illos novus excipiebat adversarius fatigatos: nec vulnerati (ut aliàs solent) acie poterant

poterant excedere, cum hostis instaret à fronte, à tergo sui urgerent.

XXVI. Alexander non ducis magis, quàm militis munera exsequebatur, opimum decus cæso rege expectens: quippe Darius curru sublimis eminebat; & suis ad se tuendum, & hostibus ad incessendum ingens incitamentum. Ergo frater ejus Oxathres, cùm Alexandrum instare ei cerneret, equites, quibus præerat, ante ipsum currum regis objecit; armis & robore corporis multum super cæteros eminens, animo verò & pietate in paucissimis: illo utique prælio clarus, alios improvidè instantes prostravit, alios in fugam avertit. At Macedones, ut circa regem erant, mutuâ adhortatione firmati, cum ipso in equitum agmen irrumpunt. Tum verò similis ruinæ strages erat. Circa currum Darii jacebant nobilissimi duces, ante oculos regis egregiâ morte defuncti, omnes in ora proni, sicut dimicantes procubuerant, adverso corpore vulneribus acceptis. Inter hos Atizyes, & Rheomithres, & Sabaces prætor Ægypti, magnorum exercituum præfecti nescitabantur: circa eos cumulata erat peditum equitumque obscurior turba. Macedonum quoque non quidem multi, sed promptissimi tamen cæsi sunt. Inter quos Alexandri dexterum femur leviter mucrone perstrictum est.

XXVII. Jámque qui Darium vehebant equi, confossi hastis & dolore efferati, jugum quaterere, & regem curru excutere cœperant: cum ille, veritus ne vivus veniret in hostium potestatem, desilit, & in equum, qui ad hoc sequebatur, imponitur: insignibus quoque imperii, ne fugam proderent, indecorè abjectis. Tum verò cæteri dissipantur metu, & quâ cuique patebat ad fugam via, erumpunt, arma jacentes, quæ paulò antè ad tutelam corporum sumpserant: adeò pavor etiam auxilia formidabat. Instabat fugientibus eques à Parmenione missus: & fortè in id cornu omnes fuga abstulerat. At in dextro Persæ Thessalos equites vehementer urgebant. Jámque una
ala

ala ipso impetu proculcata erat, cum Theffali strenuè circumactis equis dilapfi, rursus in prælium redeunt, sparsosque & incompofitos victoriæ fiduciâ barbaros ingenti cæde profternunt. Equi pariter equitèsque Perfærum ferie laminarum graves, agmen, quod celeritate maximè conftat, ægre moliebantur: quippe in circumagendis equis fuis Theffali multos occupaverant. Hæc tam proſperâ pugnâ nunciatâ, Alexander, non antè auſus perſequi barbaros, utrinque jam victor inſtare fugientibus cœpit. Haud amplius regem quàm mille equitès ſequiebantur, cùm ingens multitudo hoſtium caderet. Sed quis aut in victoriâ, aut in fugâ copias numerat? Agebantur ergo à tam paucis pecorum modo: & idem metus, qui cogebat fugere, fugientes morabatur.

XXVIII. At Græci, qui in Darii partibus ſteterant, Amyntâ duce (prætor hic Alexandri fuit, nunc transfuga) abrupti à cæteris, haud ſanè fugientibus ſimiles evaſerant. Barbari longè diverſam fugam intenderunt: alii quâ rectum iter in Perſidem ducebat, quidam circuitu rupès, saltusque montium occultos petivere, pauci caſtra Darii. Sed jam illa quoque hoſtis victor intraverat, omni quidem opulentiâ ditia. Ingens auri argentiſque pondus, non belli ſed luxuriæ apparatus, diripuerant milites. Cùmque plus raperent, paſſim ſtrata erant itinera vilioribus ſarcinis, quas in comparatione meliorum avaritia contempſerat. Jamque ad ſcæminas perventum erat, quibus quocariora ornamenta ſunt, violentiùs detrahebantur: nec corporibus quidem vis ac libido parcebat. Omnia planctu tumultuque, prout cuique fortuna erat, caſtra repleverant; nec ulla facies mali dærat, cùm per omnes ordines ætatèsque victoris crudelitas ac licentiâ vagaretur. Tunc verò impotentis fortunæ ſpecies conſpici potuit, cùm ii, qui tum Dario tabernaculum exornaverant omni luxu & opulentiâ inſtructum, eadem illa Alexandrò, quaſi veteri domino, reſervabant. Namque id ſolum intactum omiſerant milites, ita tradito

tradito more, ut victorem victi regis tabernaculo exciperent.

XXIX. Sed omnium oculos animosque in semet converterant captivæ mater conjuxque Darii. Illa non majestate solum, sed etiam ætate venerabilis: hæc formæ pulchritudine, nec illa quidem sorte corrupta, acceperat in sinum filium, nondum sextum ætatis annum egressum; in spem tantæ fortunæ, quantam paulò antè pater amiserat, genitum. At in gremio anūs aviæ jacebant adultæ virgines duæ, non suo tantum, sed etiam illius mœrore confectæ. Ingens circa eam nobilium scæminarum turba constitèrat, laceratis crinibus, abscissâque veste, pristini decoris immemores, reginas dominasque veris quondam, tunc alienis nominibus vocantes. Illæ suæ calamitatis oblitæ, utro cornu Darius stetisset, quæ fortuna discriminis fuisset, requirebant: negabant se captas, si viveret rex. Sed illum equos subinde mutantem longiùs fuga abstulerat. In acie autem cæsa sunt Persarum peditum centum millia: decem verò millia interfecta equitum. At ex parte Alexandri quatuor & quingenti faucii fuere: triginta omnino & duo ex pedibus desiderati sunt: equitum centum quinquaginta interfecti. Tantulo impendio ingens victoria stetit.

XXX. Rex diu Darium persequendo fatigatus, posteaquam & nox appetebat, & eum assequendi spes non erat, in castra paulò antè à suis captâ pervenit. Invitari deinde amicos, quibus maximè assueverat, jussit: quippe summa duntaxat cutis in femore perstricta non prohibebat interesse convivio. Tum repente è proximo tabernaculo lugubris clamor barbaro ululatu planctuque permixtus, epulantes conterruit. Cohors quoque, quæ excubabat ad tabernaculum regis, verita ne majoris motus principium esset, armare se cœperat. Causa pavoris subiti fuit, quòd mater uxorque Darii cum captivis mulieribus nobilibus, regem, quem interfectum esse credebant, ingenti gemitu ejulatuque dessebant. Unus namque è captivis spandonibus,

donibus, qui fortè ante ipsarum tabernaculum steterat, amiculum, quod Darius (sicut paulò antè dictum est) ne cultu proderetur, abjecerat, in manibus ejus, qui repertum ferebat, agnovit: ratúsque interfecto detractum esse, falsum nuncium mortis ejus attulerat. Hòc mulierum errore comperto, Alexander fortunæ Darii, & pietati earum illacrymâsse fertur. Ac primò Mithrenem, qui Sardeis prodiderat, peritum Persicæ linguæ, ire ad consolandas eas jusserat. Veritus deinde, ne proditor captivarum iram dolorémque gravaret, Leonnatum ex purpuratis suis misit, jussu indicare, falsò lamentari eas Darium vivum. Ille cum paucis armigeris in tabernaculum, in quo captivæ erant, pervenit, missúmque à rege se nunciare jubet. At hi qui in vestibulo erant, ut armatos conspexere, rati actum esse de dominis, in tabernaculum currunt; vociferantes, adesse supremam horam, missósque qui occiderent captas. Itaque ut quæ nec prohibere, nec admittere auderent, nullo responso dato, tacitæ opperiebantur victoris arbitrium. Leonnatus, expectato diu qui se intromitteret, posteaquam nemo prodire audebat, relictis in vestibulo satellitibus, intrat in tabernaculum. Ea ipsa res turbaverat feminas, quòd irrupisse non admissus videbatur. Itaque mater & conjunx provolutæ ad pedes, orare cœperunt, ut, *priusquam interficerentur, Darii corpus ipsis patrio more sepelire permetteret: functas supremo in regem officio, se impigre morituras*: Leonnatus, & vivere Darium, & ipsas non incolumes modò, sed etiam apparatu pristinæ fortunæ reginas fore. Tum mater Darii allevari se passa est.

XXXI. Alexander postera die, cum curâ sepultis militibus, quorum corpora invenerat, Persarum quoque nobilissimis eundem honorem haberi jubet; matrique Darii permittit, quos vellet, patrio more sepeliret. Illa paucos arcuâ propinquitate conjunctos pro habitu præsentis fortunæ humari jussit; apparatus funerum, quo Persæ suprema officia celebrarent, invidiosum fore

fore existimans, quum victores haud pretiosè cremarentur. Jamque justis defunctorum corporibus solutis, præmittit ad captivas, qui nunciarent ipsum venire: inhibitaque comitantium turbâ, tabernaculum cum Hephæstione intrat. Is longè omnium amicorum carissimus erat regi, cum ipso pariter educatus, secretorum omnium arbiter: libertatis quoque in admonendo eo non alius jus habebat; quod tamen ita usurpabat, ut magis à rege permissum, quàm vindicatum ab eo videretur: & sicut ætate par erat regi, ita corporis habitu præstabat. Ergo reginæ illum regem esse ratæ, suo more veneratæ sunt. Indè ex spadonibus captivis, quis Alexander esset, monstrantibus, Sisygambis advoluta est pedibus ejus, ignorationem nunquam antea visi regis excusans. Quam manu allevans rex, *Non errâsti, inquit, mater: nam & hic Alexander est.*

XXXII. Equidem si hâc continentîâ animi ad ultimum vitæ perseverare potuisset, feliciorem fuisse crederem, quàm visus est esse, cùm Liberi patris imitaretur triumphum, ab Hellesponto usque ad Oceanum omnes gentes victoriâ emensus. Vicisset profectò superbiam atque iram, mala invicta: abstinuisset inter epulas cædibus amicorum; egregiosque bello viros, & tot gentium secum domitores, indictâ causâ veritus esset occidere. Sed nondum fortuna se animo ejus infuderat. Itaque orientem eam moderatè & prudenter tulit, ad ultimum magnitudinem ejus non cepit. Tum quidem ita se gessit, ut omnes ante eum reges & continentîâ & clementiâ vincerentur. Virgines regias excellentis formæ tam sanctè habuit, quàm si eodem, quo ipse, parente genitæ forent. Conjugem ejusdem, quam nulla ætatis suæ pulchritudine corporis vicit, adeò ipse non violavit, ut summam adhibuerit curam, ne quis captivo corpori illuderet. Omnem cultum reddi feminis jussit, nec quicquam ex pristinæ fortunæ magnificentîâ captivis, præter fiduciam, defuit. Itaque Sisygambis, *rex, inquit, mereris*

ut ea precemur tibi, quæ Dario nostro quondam precatæ sumus: & (ut video) dignus es, qui tantum regem non felicitate solum, sed etiam æquitate superaveris. Tu quidem matrem me & reginam vocas: sed ego me tuam famulam esse confiteor. Et præteritæ fortunæ fastigium capio, & præsentis jugum pati possum. Tuâ interest, quantum in nos licuerit, si id potius clementiâ quàm sævitiâ vis esse testatum. Rex bonum animum habere eas iussit. Darii deinde filium collo suo admovit. Atque nihil ille conspectu tunc primùm à se visi conterritus, cervicem ejus manibus amplectitur. Motus ergo rex constantiâ pueri, Hephæstionem intuens, Quàm vellem, inquit, Darius aliquid ex hâc indole hausisset.

XXXIII. Tum tabernaculo egressus, tribus aris in ripâ Pinari amnis Jovi atque Herculi Minervæque sacratis, Syriam petit; Damascum, ubi regis gaza erat, Parmenione præmisso. Atque is cùm præcessisse Darii satrapam comperisset, veritus ne paucitas suorum sperneretur, accersere majorem manum statuit. Sed fortè in exploratores ab eo præmissos incidit nazione Mardus, qui ad Parmenionem perductus, literas ad Alexandrum à præfecto Damasci missas tradit ei: nec dubitare eum, quin omnem regiam suppellectilem cum pecuniâ traderet, adjecit. Parmenio, asservari eo jussu, literas aperit, in quibus erat scriptum, ut maturè Alexander aliquem ex ducibus suis mitteret cum manu exiguâ. Itaque re cognitâ, Mardum, datis comitibus, ad proditorem remittit. Ille è manibus custodientium lapsus, Damascum ante lucem intrat. Turbaverat ea res Parmenionis animum insidias timentis: & ignotum iter sinè duce non audebat ingredi. Felicitati tamen regis sui confusus, agrestes, qui duces itineris essent, excipi iussit: quibus celeriter repertis, quarto die ad urbem pervenit, jam metuen- te præfecto ne sibi fides habita non esset. Igitur quasi parum munimentis oppidi fidens, ante solis ortum pecuniam regiam, quam gazam Persæ vocant, cum pretio-

pretiosissimis rerum efferri jubet, fugam simulans, re verâ ut prædam hosti offerret.

XXXIV. Multa millia virorum feminarumque excedentem oppido sequebantur; omnibus miserabilis turba, præter eum cujus fidei commissa fuerat: quippe quo major proditoris merces foret, objicere hosti parabat gratiorem omni pecuniâ prædam, nobiles viros, prætorum Darii conjuges, liberósque: præter hos, urbium Græcarum legatos, quos Darius, velut in arce tutissimâ, in proditoris reliquerat manibus. *Gangabas* Persæ vocant humeris onera portantes: hi quum frigus tolerare non possent (quippe & procella subito nivem effuderat, & humus rigebat gelu tum astricta) vestes, quas cum pecuniâ portabant, auro & purpurâ insignes induunt; nullo prohibere auso, cum fortuna regis etiam humillimis in ipsum licentiam faceret. Præbuere ergo *Parmenioni* non spernendi agminis speciem: qui intentiore curâ suos quasi ad justum prælium paucis adhortatus, equis calcaria subdere jubet, & acri impetu in hostem invehit. At illi qui sub oneribus erant, omisissis illis, per metum capessunt fugam. Armati quoque, qui eos persequiebantur, eodem metu arma jactare, ac nota diverticula petere cœperunt. Præfectus, quasi & ipse contreritus, simulans, cuncta pavore compleverat. Jacebant totis campis opes regiæ; illa pecunia stipendio ingenti militum præparata, ille cultus tot nobilium virorum, tot illustrium feminarum, aurea vasa, aurei fræni, tabernacula regali magnificentia ornata, vehicula quoque à suis destituta ingentis opulentia plena; facies etiam prædantibus tristis, si qua res avaritiam moraretur. Quippe tot annorum incredibili & fidem excedente fortunâ cumulata, tunc alia stirpibus lacerata, alia in cœnum demersa eruebantur: non sufficebant prædantium manus prædæ.

XXXV. Jamque etiam ad eos, qui primi fugerant, ventum erat. Fœminæ pleræque parvos trahentes liberos ibant: inter quas tres fuere virgines, *Ochi* (qui

ante Darium regnaverat) filiae; olim quidem ex fastigio paterno rerum mutatione detractae, sed tum fortem earum crudeliùs aggravante fortunâ. In eodem grege uxor quoque ejusdem Ochi fuit, Oxathrisque (frater hic erat Darii) filia, & conjunx Artabazi principis purpuratorum: & filius, cui Ilioneo fuit nomen. Pharnabazi quoque, cui summum imperium maritimae orae rex dederat, uxor cum filio excepta est. Mentoris filiae tres, ac nobilissimi ducis Memnonis conjunx & filius: vixque ulla domus purpurati fuit tantae cladis experts. Lacedaemonii quoque & Athenienses erant, societatis fide violatâ Persas secuti; Aristogiton, Dropides, & Iphicrates, inter Athenienses genere famâque longè clarissimi: Lacedaemonii, Pausippus & Onomastorides cum Monimo & Callicratide, ii quoque domi nobiles. Summa pecuniae signatae fuit, talentorum duo millia & sexaginta; facti argenti pondus quingenta aequabat. Præterea triginta millia hominum, cum septem millibus jumentorum dorso onera portantium capta sunt. Cæterùm dii tantæ fortunæ proditorem celeriter debitâ poenâ persecuti sunt. Namque unus è consciis ejus, credo, regis vicem etiam in illâ sorte reveritus, interfecti proditoris caput ad Darium tulit, opportunum solatium prodito: quippe & ultus inimicum erat, & nondum in omnium animis memoriam majestatis suae exolevisse cernebat.

LIBER QUARTUS.

I. **D**ARIUS tanti modò exercitûs rex, qui triumphantis magis, quàm dimicantis more curru sublimis inierat prælium; per loca, quæ propè immensis agminibus compleverat, jam inania & ingenti solitudine vasta fugiebat. Pauci regem sequebantur. Nam nec eodém omnes fugam intenderant, & deficientibus equis, cursum eorum, quos rex subinde mutabat, æquare non poterant. Unchas deinde pervenit: ubi exceperere eum Græcorum quatuor millia, cum quibus ad Euphratem contendit; id demum credens fore ipsius, quod celeritate præripere potuisset. At Alexander Parmenionem, per quem apud Damascum recepta erat præda, jussit eam ipsam, & captivos diligenti asservare custodiâ, Syriæ, quàm Coelen vocant, præfecit. Novum imperium Syri nondum belli claudibus satîs domiti aspernabantur: sed celeriter subacti, obedientes imperata fecerunt. Aradus quoque insula deditur regi. Maritimam tum oram, & pleraque longiùs etiam à mari recedentia, rex ejus insulæ Strato possidebat: quo in fidem accepto, castra movit ad urbem Marathon. Ibi illi literæ à Dario redduntur; quibus, ut superbè scriptis, vehementer offensus est. Præcipuè eum movit, quòd Darius sibi regis titulum, nec eundem Alexandri nomini adscripserat. Postulabat autem magis, quàm petebat, *ut acceptâ pecuniâ, quantamcunque tota Macedonia caperet, matrem sibi ac conjugem liberòsque restitueret. De regno æquo, si vellet, Marte contenderet. Si saniora consilia tandem pati potuisset, contentus patrio, cederet alieni imperii finibus; socius amicûsque esset: in ea se fidem & dare paratum & accipere.*

II. Contrà Alexander in hunc maximè modum descripsit. Rex Alexander Dario. Ille, cujus nomen sumpsisti, Darius, Græcos, qui oram Hellepontis tenent, coloniâsque Græcorum Ionas, omni clade vastavit. Cum magno deinde exercitu mare trajecit, illato Macedoniae & Græciæ bello. Rursus rex Xerxes gentis ejusdem, ad optugnandos nos cum immanium barbarorum copiis venit: qui navali prælio victus, Mardonium tamen reliquit in Græciâ, ut absens quoque popularetur urbes, agros ureret. Philippum verò parentem meum quis ignorat ab his interfectum esse, quos ingentis pecuniæ spe sollicitaverant vestri? Impia enim bella suscipitis, & quum habeatis arma, licitamini hostium capita: sicut tu proximè talentis mille, tanti exercitus rex, percussorem in me emere voluisti. Repello igitur bellum, non infero. Et diis quoque pro meliore stantibus causâ, magnam partem Asiæ in ditionem redegi meam: te ipsum acie vici: quem etsi nihil à me impetrare oportebat, quod petieras, utpote qui ne belli quidem in me jura servaveris; tamen, si veneris supplex, & matrem, & conjugem, & liberos sinè pretio recepturum te esse promitto. Et vincere, & consulere victis scio. Quod si te nobis committere times, dabimus fidem impune venturum. De cætero, cum mihi scribes, memento non solum regi te, sed etiam tuo, scribere. Ad hanc perferendam Therisippus missus. Ipse in Phœnicen deinde descendit, & oppidum Byblon traditum recepit.

III. Indè ad Sidonem ventum est, urbem vetustate famâque conditorum inclytam. Regnabat in eâ Strato Darii opibus adjutus: sed qui deditioem, magis popularium, quàm suâ sponte fecerat, regno visus indignus: Hephæstionique permissum, ut quem eo fastigio è Sidoniis dignissimum arbitraretur, constitueret regem. Erant Hephæstioni hospites, clari inter suos juvenes; qui factâ ipsis potestate regnandi, negaverunt quemquam patrio more in id fastigium recipi, nisi regiâ stirpe ortum. Admiratus Hephæstion magnitudinem animi, spernentis, quod alii per ignes ferrum.

ferrumque peterent, *Vos quidem macti virtute, inquit, estote, qui primi intellexistis, quanto majus esset regnum fastidiire, quàm accipere. Cæterum date aliquem regiæ stirpis, qui meminerit à vobis acceptum habere se regnum.* At illi cum multos immineret tantæ spei cernerent, singulis amicorum Alexandri ob nimiam regni cupiditatem adulantes; statuunt, neminem esse potiore, quàm Abdalomini quendam, longâ quidem cognatione stirpi regiæ annexum, sed ob inopiam suburbanum hortum exiguâ colentem stipe. Causa ei paupertatis, sicut plerisque, probitas erat: intentusque operi diurno, strepitum armorum, qui totam Asiam concusserat, non exaudiebat.

IV. Subito deinde, de quibus antè dictum est, cum regiæ vestis insignibus hortum intrant: quem fortè steriles herbas eligens Abdalominus repurgabat. Tunc rege eo salutato, alter ex his, *Habitus, inquit, hic quem cernis in meis manibus, cum isto squalore permittendus tibi est: ablue corpus illucie æternisque sordibus squalidum: cape regis animum, & in eam fortunam, quâ dignus es, istam continentiam profer. Et cum in regali solio residebis, vitæ necisque omnium civium dominus, cave obliviscaris hujus statûs, in quo accipis regnum: immo hercule, propter quem.* Somnio similis res Abdalominus videbatur. Interdum, satisne sani essent, qui tam protervè sibi illuderent, percontabatur. Sed ut cunctanti squalor ablutus est, & injecta vestis purpurâ auroræque distincta, & fides à jurantibus facta; seriò jam rex iisdem comitantibus in regiam pervenit. Fama (ut solet) strenuè totâ urbe discurrit: aliorum studium, aliorum indignatio eminebat. Ditissimus quisque humilitatem inopiâque ejus apud amicos Alexandri criminabatur. Admitti eum rex protinus jussit, diuque contemplatus, *Corporis, inquit, habitus famæ generis non repugnat: sed libet scire, inopiam quâ patientiâ tuleris.* Tum ille, *Utinam, inquit, eodém animo regnum pati possim. Hæc manus suffecere desiderio meo: nihil habenti nihil defuit.* Magnæ indolis speciem ex

hòc fermone Abdalomini cepit. Itaque non Stratonis modò regiam suppellectilem attribui ei iussit, sed ple-
raque etiam ex Persicâ prædâ : regionem quoque urbi
appositam, ditioni ejus adjecit.

V. Interea Amyntas, quem ad Persas ab Alexandro
transfugisse diximus, cum quatuor millibus Græco-
rum ipsum ex acie persecutis, fugâ Tripolim pervenit.
Indè in naves militibus impositis, Cyprum transmi-
sit: & cùm in illo statu rerum id quemque, quod
occupâisset, habiturum arbitraretur, velut certo jure
possessum; Ægyptum petere decrevit, utrique regi hos-
tis, & semper ex ancipiti mutatione temporum pen-
dens: hortatúsque milites ad spem tantæ rei, docet
Sabacem prætorem Ægypti cecidisse in acie: Persa-
rum præsidium & sine duce esse, & invalidum:
Ægyptios semper prætoribus eorum insensos, pro sociis
ipsos, non pro hostibus æstimaturos. Omnia experiri
necessitas cogebat: quippe cùm primas spes fortu-
na destituit, futura præsentibus videntur esse potiora.
Igitur conclamant, *duceret, quò videretur.* Atque ille
utendum animis, dum spe calerent, ratus, ad Pelusii
ostium penetrat, simulans à Dario se esse præmissum.
Potitus ergo Pelusii, Memphim copias promovit: ad
cujus famam Ægyptii vana gens & novandis quàm
gerendis aptior rebus, ex suis quisque vicis urbibus-
que ad hoc ipsum concurrunt, ad delenda præsidia
Persarum: qui territi, tamen spem obtinendi Ægyp-
tum non amiserunt. Sed eos Amyntas prælio su-
peratos in urbem compellit, castrisque positis, victo-
res ad populandos agros eduxit, ac velut in medio
positis omnibus, hostium cuncta agebantur. Itaque
Mazaces quanquam infelici prælio suorum animos
territos esse cognoverat; tamen palantes, & victoriæ
fiduciâ incautos ostentans, perpulit ne dubitarent ex
urbe erumpere, & res amissas recuperare. Id consi-
lium non ratione prudentius, quàm eventu felicius
fuit. Ad unum omnes cum ipso duce occisi sunt.
Has pœnas Amyntas utrique dedit, nihilo magis
ei,

ei, ad quem transfugerat, fidus, quàm illi, quem deferuerat.

VI. Darii prætores, qui proelio apud Isson superfuerant, cum omni manu, quæ fugientes secuta erat, assumptâ. etiam Cappadocum & Paphlagonum juventute, Lydiam recuperare tentabant. Antigonus prætor Alexandri Lydiæ præerat: qui quanquam plerisque militum ex præsidiis ad regem dimiserat, tamen, barbaris spretis, in aciem suos eduxit. Eadem illic quoque fortuna partium fuit. Tribus proeliis aliâ atque aliâ regione commissis, Persæ funduntur. Eodem tempore classis Macedonum ex Græciâ accita, Aristomenem, qui ad Hellesponti oram recuperandam à Dario erat missus, captis ejus aut demersis navibus, superat. A Milesiis deinde Pharnabazus præfectus Persicæ classis pecuniâ exactâ, & præsidio in urbem Chium introducto, centum navibus Andrum, & inde Siphnum petiit. Is quoque insulas præsidiis occupat, pecuniâ mulctat. Magnitudo belli, quod ab opulentissimis Europæ Asiæque regibus in spem totius orbis occupandi gerebatur, Græciæ quoque & Cretæ arma commoverat. Agis Lacedæmoniorum rex octo millibus Græcorum, qui ex Ciliciâ profugi domos repetierant, contractis, bellum Antipatro Macedoniae præfecto moliebatur. Cretenses has aut illas partes secuti, nunc Spartanorum, nunc Macedonum præsidiis occupabantur. Sed leviora inter illos fuere discrimina, unum certamen, ex quo cætera pendebant, intuite fortunâ.

VII. Jam tota Syria, jam Phœnice quoque, exceptâ Tyro, Macedonum erant: habebatque rex castra in continenti, à quo urbem angustum fretum dirimit. Tyrus & claritate & magnitudine ante omnes urbes Syriæ Phœnicæque memorabilis, facilius societatem Alexandri acceptura videbatur, quàm imperium. Coronam igitur auream legati donum afferebant, comæatûsque largè & hospitaliter ex oppido adduxerant. Ille dona, ut ab amicis, accipi jussit, benignè

que legatos allocutus, Herculi (quem præcipuè Tyrii colerent) sacrificare velle se dixit: Macedonum reges credere, ab illo deo ipsos genus ducere: se verò ut id faceret, etiam oraculo monitum. Legati respondent, *esse templum Herculis extra urbem, in eâ sede quam Palætyron ipsi vocant: ibi regem deo sacrum rite facturum.* Non tenuit iram Alexander, cujus alioquin potens non erat, *Itaque vos quidem, inquit, fiduciâ loci, quòd insulam incolitis, pedestrem hunc exercitum spernitis: sed brevè ostendam, in continenti vos esse. Proinde sciatis licet, aut intraturum me urbem, aut oppugnaturum.* Cum hoc responso dimissos, monere amici cœperunt, ut regem, quem Syria, quem Phœnice recepisset, ipsi quoque intrare paterentur. At illi loco satis fidi, obsidionem ferre decreverunt.

VIII. Namque urbem à continenti quatuor stadiorum fretum dividit, Africo maximè objectum, crebros ex alto fluctus in litus evolvens: nec accipiendo operi, quo Macedones continenti insulam jungere parabant, quicquam magis, quàm ille ventus, obstat. Quippe vix leni & tranquillo mari moles agi possunt: Africus verò prima quæque congesta pulsu illisa mari subruit: nec ulla tam firma moles est, quam non exedant undæ per nexus operum manantes, & ubi acrior flatus exstitit, summi operis fastigio superfusæ. Præter hanc difficultatem haud minor alia erat: muros turrèsque urbis præaltum mare ambiebat. Non tormenta, nisi è navibus procul excussa, emitti; non scalæ mœnibus applicari poterant. Præceps in salum murus, pedestre interceperat iter. Naves nec habebat rex, & si admovisset, pendentes & instabiles missilibus arceri poterant. Inter quæ haud parva dictu res Tyriorum fiduciam accendit. Carthaginensium legati ad celebrandum anniversarium sacrum more patrio tunc venerant: quippe Carthaginem Tyrii condiderunt, semper parentum loco culti. Hortari ergo Pœni cœperunt, ut obsidionem forti animo paterentur; brevè Carthagine auxilia ventura. Namque eâ tempestate

pestate magnâ ex parte Punicis classibus maria obsidebantur.

IX. Igitur bello decreto, per muros turrésque tormenta disponunt, arma junioribus dividunt, opificésque, quorum copiâ urbs abundabat, in officinas distribuunt; omnia belli apparatu strepunt. Ferreæ quoque manus (harpagonas vocant) quas operibus hostium injicerent, corvique, & alia tuendis urbibus excogitata, preparabantur. Sed cùm fornacibus ferum, quod excudi oportebat, impositum esset, admotisque follibus ignem flatu accenderent, sanguinis rivi sub ipsis flammis exstitisse dicuntur: idque omen in Macedonum metum verterunt Tyrii. Apud Macedonas quoque, cùm fortè panem quidam militum frangeret, manantis sanguinis guttas notaverunt: territôque rege Aristander peritissimus vatum respondit, si extrinsecus cruor fluxisset, Macedonibus id triste futurum: contrâ, cùm ab interiore parte manaverit, urbi, quam obsidere destinâssent, exitium portendere. Alexander cùm & classem procul haberet, & longam obsidionem magno sibi ad cætera impedimento videret fore; caduceatores, qui ad pacem eos compellerent, misit: quos Tyrii contra jus gentium occisos præcipitaverunt in altum. Atque ille suorum tam indignâ nece commotus, urbem obsidere statuit. Sed antè jacienda moles erat, quæ urbem continenti committeret. Ingens ergo animos militum desperatio incessit, cernentium profundum mare, quod vix divinâ ope posset impleri: *quæ saxa tam vastâ, quas tam proceras arbores posse reperiri? exhauriendas esse regiones, ut illud spatium aggeraretur: exæluare semper fretum, quôque arctius volutetur inter insulam & continentem, hoc acriùs furere.* At ille haud quaquam rudis tractandi militares animos, *speciem sibi Herculis in somno oblatam esse pronunciat, dexteram porrigentis: illo duce, illo aperiente, in urbem intrare se visum: Inter hæc caduceatores interfectos, gentium jura violata referbat. Unam esse urbem, quæ cursum victoris morari aufert.*

esset. Ducibus deinde negotium datur, ut suos quisque castiget; satisque omnibus stimulatis, opus orsus est. Magna vis saxorum ad manum erat. Tyro veterere præbente: materies ex Libano monte ratibus & turribus faciendis vehebatur.

X. Jámque à fundo maris in altitudinem montis opus excreverat, nondum tamen aquæ fastigium æquabat: & quò longiùs moles agebatur à litore, hoc magis quicquid ingerebatur, præaltum absorbebat mare: cùm Tyrii parvis navigiis admotis, per ludibrium exprobrabant, illos armis inclytos, dorso, sicut jumenta, onera gestare: interrogabant etiam, *num major Neptuno esset Alexander?* Hæc ipsa insectatio alacritatem militum accendit. Jámque paululùm moles aquam eminebat, & simul aggeris latitudo crescebat, urbique admovebatur; cùm Tyrii magnitudine molis, cujus incrementum eos antè fefellerat, conspectâ, levibus navigiis nondum commissum opus circuire cœperunt: missilibus eos quoque, qui pro opere stabant, incessere. Multis ergo impune vulneratis, cùm & remove, & appellere scaphas in expedito esset, ad curam semetipsos tuendi ab opere converterant. Igitur ex jumentis coria velâque jussit obtendi, ut extrateli ictum essent: duâsque turres ex capite molis erexit, è quibus in subeûntes scaphas tela ingeri possent. Contrâ Tyrii navigia procul à conspectu hostium litori appellant, expositisque militibus, eos, qui saxa gestabant, obruncant. In Libano quoque Arabum agrestes, incompósitos Macedonas aggressi, triginta ferè interficiunt, paucioribus captis. Ea res Alexandrum dividere copias coëgit. Et ne segniter assidere uni urbi videretur, operi Perdiccam Craterumque præfecit; ipse cum expeditâ manu Arabiam petiit.

XI. Inter hæc Tyrii navem magnitudine eximiâ, faxis arenâque à puppi oneratam, ita ut multum pro-ra emeretur, bitumine ac sulphure illitam, remis concitaverunt: & cùm magnam vim venti vela quoque conce-

concepissent, celeriter ad molem successit. Tunc, prorrâ ejus accensâ, remiges defiliere in scaphas, quæ ad hoc ipsum præparatæ sequebantur. Navis autem, igne concepto, latius fundere incendium cœpit; quod, priusquam posset occurri, turres & cætera opera in capite molis posita comprehendit. At qui defilierant in parva navigia, faces, & quicquid alendo igni aptum erat, in eadem opera ingerunt. Jâmque non modò Macedonum turres, sed etiam summa tabulata conceperant ignem: cùm ii, qui in turribus erant, partim haurirentur incendio, partim armis omissis, in mare semetipsi immitterent. At Tyrii, qui capere eos quàm interficere mallent, natantium manus stipitibus faxisque lacerabant, donec debilitati impune navigiis excipi possent. Nec incendio solum opera consumpta, sed fortè eodem die vehementior ventus motum ex profundo mare illisit in molem, crebrisque fluctibus compages operis verberatæ se laxavere, faxaque interfluens unda medium opus rupit. Pruritis igitur lapidum cumulis, quibus injecta terra sustinebatur, præceps in profundum ruit, tantæque molis vix ulla vestigia invenit Arabiâ rediens Alexander.

XII. Hic (quod in adversis rebus solet fieri) alius in alium culpam referebat, quum omnes veriùs de sævitiâ maris queri possent. Rex novi operis molem orsus, in adversum ventum non latere, sed rectâ fronte direxit, quod cætera opera velut sub ipso latentia tuebatur. Latitudinem quoque aggeri adjecit, ut turres in medio erectæ procul teli jactu abessent. Totas autem arbores cùm ingentibus ramis in altum jaciebant: deinde saxi onerabant, rursus cumulo eorum alias arbores injiciebant. Tum humus aggerabatur; super quæ aliâ strue saxorum arborumque cumulatâ, velut quodam nexu continens opus junxerant. Nec Tyrii, quicquid ad impediendam molem excogitari poterat, segniter exsequebantur. Præcipuum auxilium erat; qui procul hostium conspectu subibant aquam, occultoque lapsu ad molem usque penetrabant, falci-

bus

bus palmites arborum eminentium ad se trahentes : quæ ubi secutæ erant, pleraque secum in profundum dabant : tum levatos onere stipites truncosque arborum haud ægre moliebantur. Deinde totum opus, quod stipitibus fuerat innixum, fundamento lapso sequebatur. Ægro animi Alexandro, & utrùm perseveraret, an abiret, satis incerto, classis Cypro advenit : eodémque tempore Cleander cum Græcis militibus in Asiam nuper advectus. Centum & octoginta navium classem in duo dividit cornua ; lævum Phytagoras rex Cypriorum cum Cratero tuebatur : Alexandrum in dextro quinqueregis regia vehebat. Nec Tyrii, quamquam classem habebant, ausi navale inire certamen, triremes omnes ante ipsa mœnia opposuerunt. Tribus rex invecus, ipsas demersit.

XIII. Posterâ die classe ad mœnia admotâ, undique tormentis, & maximè arietum pulsu muros quatit : quos Tyrii, raptim obstructis saxis, refecerunt : interiorum quoque murum, ut si prior sefellisset, illo se tuerentur, undique orsi. Sed undique vis mali urgebat : moles intrâ teli jactum erat : classis mœnia circuibat : terrestri simul navalique clade obruebantur : quippe binas quadriremes Macedones inter se ita junxerant, ut proræ cohærent, puppes intervallo, quantum capere poterant, distarent. Hoc puppium intervallum, antennis asseribusque validis deligatis, superque eos pontibus stratis, qui militem sustinerent, impleverant. Sic instructas quadriremes ad urbem agebant. Indè missilia in propugnantes ingerebantur tutò, quia proris miles tegebatur. Media nox erat, cum classem (sicuti dictum est) paratam circuire urbem jubet : jamque naves urbi undique admovebantur, & Tyrii desperatione torpebant, cum subito spissæ nubes intendere se cœlo, & quicquid lucis internitebat, effusâ caligine extinctum est. Tum inhorrescens mare paulatim levare, deinde acriori vento concitatum fluctus ciere, & inter se navigia collidere. Jamque scindi cœperant vincula, quibus connexæ quadriremes erant,

erant, rueréque tabulata, & cum ingenti fragore in profundum secum milites trahere. Neque enim conferta navigia ullâ ope in turbido regi poterant. Milles ministeria nautarum, remiges militis officia turbabant; & quod in hujusmodi casu accidit, periti ignaris parebant: quippe gubernatores aliàs imperare soliti, tum metu mortis, jussa exsequebantur. Tandem remis pertinaciùs everberatum mare, veluti eripientibus navigia classicis cessit, appulsâque sunt litori lacerata pleraque.

XIV. Iisdem diebus fortè Carthaginensium legati triginta superveniunt, magis obsessis solatium, quàm auxilium: quippe domestico bello Pœnos impediri, nec de imperio, sed pro salute dimicare nunciabant. Syracusani tunc Africam urebant, & haud procul Carthaginis muris locaverant castra. Non tamen desecere animis Tyrii, quanquam ab ingenti spe destituti erant: sed conjuges liberósque devehendos Carthaginem tradiderunt, fortiùs, quicquid accideret, laturos, si charissimam sui partem extra communis periculi sortem habuissent. Cùmque unus è civibus in concione indicâset, oblatum esse per somnum sibi specimen Apollinis, quem eximiâ religione colerent, urbem deferentis; molémque à Macedonibus jactam in salo, in sylvestrem saltum esse mutatam: quanquam author levis erat, tamen ad deteriora credenda prò metu, aureâ catenâ devinxere simulacrum, aræque Herculis, cujus numini urbem dicaverant, inseruere vinculum, quasi illo deo Apollinem retenturi. Syracusis id simulacrum devexerant Pœni, & in majore locaverant patriâ; multisque aliis spoliis urbium à semet captarum non Carthaginem magis, quàm Tyrum ornaverant.

XV. Sacrum quoque, quod quidem diis minimè cordi esse crediderim, multis seculis intermissum repetendi autores quidam erant, ut ingenuus puer Saturno immolaretur: quod sacrilegium veriùs, quàm sacrum. Carthaginenses à conditoribus traditum, usque

que ad excidium urbis suæ fecisse dicuntur: ac, nisi seniores obstitissent, quorum consilio cuncta agebantur, humanitatem dira superstitio vicisset. Cæterum efficacior omni arte imminens necessitas, non usitata modò præsidia, sed quædam etiam nova admovit. Namque ad implicanda navigia, quæ muros subibant, validis asseribus corvos & ferreas manus cum uncis ac falcibus illigaverant, ut cum tormento asseres promovissent, subito laxatis funibus, injicerent. Unci quoque & falces ex iisdem asseribus dependentes, aut propugnatores, aut ipsa navigia lacerabant. Clypeos verò æneos multo igne torrebant, quos repletos fervidâ arenâ, cœnôque decocto, è muris subito devolvebant: nec ulla pestis magis timebatur. Quippe ubi loricam corpûsque fervens arena penetraverat, nec ullâ vi excuti poterat, & quicquid atigerat, perurebat: jacentésque arma, laceratis omnibus queis protegi poterant, vulneribus inulti patebant. Corvi verò & ferreæ manus tormentis emissæ plerosque rapiebant.

XVI. Hic rex fatigatus, statuerat, solutâ obsidione, Ægyptum petere: quippe quum Asiam ingenti celeritate percurrisset, circa muros unius urbis hærebat, tot maximarum rerum opportunitate dimissâ. Cæterum tam discedere irritum, quàm morari pudebat: famam quoque, quâ plura quàm armis everteret, ratus levio-rem fore, si Tyrum, quasi testem se posse vinci, reliquisset. Igîtur ne quid inexpertum omitteret, plures naves admoveri jubet, delectósque militum imponi. Et fortè bellua inusitatæ magnitudinis super ipsos fluctus dorso eminens ad molem, quam Macedones jecerant, ingens corpus applicuit, diverberatisque fluctibus allevans semet, utrinque conspecta est. Deinde à capite molis rursus alto se immergit, ac modò super undas eminens magnâ sui parte, modò superfusus fluctibus condita, haud procul munimentis urbis emergit. Utrisque lætus fuit belluæ aspectus. Macedones, iter jaciendo operi monstrâsse eam augurabantur: Tyrii, Neptunum occupati maris vindicem, abripuisse belluam,

belluam, ac molem brevì profectò ruituram : lætisque omine eo ad epulas dilapsi, oneravere se vino : quo graves, orto sole navigia conscendunt redimita coronis floribusque : adeò victoriæ non omen modò, sed etiam gratulationem præceperant.

XVII. Fortè rex classẽ in diversam partem agi jussit, triginta minoribus navigiis relictis in littore : è quibus Tyrii duobus captis, cætera ingenti terruerant metu, donec suorum clamore audito, Alexander classẽ littori, à quo fremitus acciderat, admovit. Prima è Macedonum navibus quinquerenis velocitate inter cæteras eminens occurrit : quam ut conspexere Tyrii, duæ è diverso in latera ejus insectæ sunt, in quarum alteram quinquerenis eadem concitata & ipsa rostro icta est, & illam invicem tenuit. Jámque ea quæ non cohærebat, libero impetu evecta, in aliud quinquerenis latius invehebatur, cùm opportunitate mirâ triremis è classe Alexandri in eam ipsam, quæ quinquereni imminabat, tantâ vi impulsæ est, ut Tyrius gubernator in mare excuteretur è puppi. Plures deinde Macedonum naves superveniunt, & rex quoque aderat, quum Tyrii inhibentes remis ægre evelunt navem, quæ hærebat, portumque omnia simul navigia repetunt. Confestim rex insecutus, portum quidem intrare non potuit, quum procul è muris missilibus submoveretur : naves autem omnes ferè aut demersit, aut cepit.

XVIII. Biduo deinde ad quietem dato militibus, jussisque & classẽ & machinas pariter admove, ut utrinque territis instaret, ipse in altissimam turrin ascendit ingenti animo, periculo majore : quippe regio insigni & armis fulgentibus conspicuus, unus præcipuè telis petebatur : & digna prorsus spectaculo edidit, multos è muris propugnatores hastâ transfixit, quosdam etiam cominus gladio clypeoque impulsos præcipitavit : quippe turris, ex qua dimicabat, muris hostium propemodum cohærebat. Jámque crebris arietibus saxorum compage laxatâ munimenta defecerant,

cerant, & classis intraverat portum, & quidam Macedonum in turres hostium desertas evaserant: cùm Tyrii tot simul malis victi, alii supplices in templa confugiunt, alii foribus ædium obferatis, occupant liberum mortis arbitrium, nonnulli ruunt in hostem, haud inultè tamen perituri. Magna pars summa rectorum obtinebat, saxa, & quicquid manibus fors dederat, ingerentes subeuntibus. Alexander exceptis qui in templa confugerant, omnes interfici, ignemque tactis injici jubet. His per præcones pronunciatis, nemo tamen armatus opem à diis petere sustinuit. Pueri virginésque templa compleverant: viri in vestibulo suarum quisque ædium stabant, parata sævientibus turba. Multis tamen saluti fuere Sidonii, qui intrà Macedonum præsidia erant. Hi urbem quidem inter victores intraverant, sed cognationis cum Tyriis memores (quippe utramque urbem Agenorem condidisse credebant) multos Tyrionum etiam protegentes ad sua perduxere navigia, quibus occultati, Sidona devecti sunt. Quindecim millia hóc furto subducta sævitiae sunt: quantumque sanguinis fufum sit, vel ex hóc existimari potest, quòd intrà munimenta urbis sex millia armatorum trucidata sunt. Triste deinde spectaculum victoribus ira præbuit regis: duo millia, in quibus occidendi defecerat rabies, crucibus affixi, per ingens.litoris spatium pependerunt. Carthaginensium legatis pepercit, additâ denunciatione belli, quod præsentium rerum necessitas moraretur.

XIX. Tyrus septimo mense, quàm oppugnari cœpta erat, capta est; urbs & vetustate originis, & crebrâ fortunæ varietate ad memoriâ posteritatis insignis, condita ab Agenore, diu mare non vicinum modò, sed quodcunque classes ejus adierunt, ditionis suæ fecit: & si famæ libet credere, hæc gens literas prima aut docuit, aut didicit. Coloniae certè ejus penè orbe toto diffusæ sunt. Carthago in Africâ, in Bæotiâ Thebæ, Gades ad Oceanum. Credo libero commean-
antes mari, sæpiùsque adeundo cæteris incognitas ter-

ras elegisse sedes juventuti, quâ tunc abundabant : seu quia crebris motibus terræ (nam hoc quoque traditur) cultores ejus fatigati, nova & externa domicilia armis sibi met quærere cogebantur. Multis ergo casibus defuncta, & post excidium renata, nunc tandem longâ pace cuncta refovente, sub tutelâ Romanæ mansuetudinis acquiescit.

XX. Iisdem ferme diebus Darii literæ allatæ sunt, tandem ut regi scriptæ. Petebat, uti filiam suam (Statyræ erat nomen) nuptiis Alexander sibi adjungeret. Dotem fore omnem regionem inter Hellespontum & Halyn amnem sitam : inde Orientem spectantibus terris contentum se fore. Si fortè dubitaret, quod offerretur, accipere, nunquam diu eodem vestigio stare fortunam, semperque homines, quantamcunque felicitatem habeant, invidiam tamen sentire majorem. Vereri, ne se avium modo, quas naturalis levitas ageret ad sidera, inani ac puerili mentis affectu efferret. Nihil difficilius esse, quàm in illâ ætate tantam capere fortunam : multas se adhuc reliquias habere, nec semper in angustiis posse deprehendi. Transendum esse Alexandro Euphratem, Tygrinque & Arxem, & Hydaspem, magna munimenta regni sui. Veniendum in campos, ubi paucitate suorum erubescendum sit. Mediam, Hyrcaniam, Bactra, & Indos Oceani accolas, quando adiuturum ? vel Sogdianos & Arachosios nomine tantum notis, cæterâsque gentes ad Caucasum & Tanaim pertinentes ? Senescendum fore tantum terrarum vel sinè prælio obeunti. Se verò ad ipsum vocare desineret : namque illius exitio se esse venturum. Alexander his illis, qui literas attulerant, respondit : Darium sibi aliena promittere ; quod totum amiserat, velle partiri. Doti sibi dari Lydiam, Ioniam, Æolidem, Hellesponti oram, victoriæ suæ præmia : leges autem à victoribus dici, accipi à victis. In utro statu ambo essent, si solus ignoraret, quamprimum Marte decerneret : se quoque cum transisset mare, non Ciliciam, aut Lydiam (quippe tanti belli exiguum hanc esse mercedem) sed Persepolim caput regni ejus, Bactra deinde, Ecbatana, ultimique Orientis oram imperia

rio suo destinasse. Quocunque ille fugere potuisset, ipsum sequi posse: desineret terrere fluminibus, quem sciret maria transisse.

XXI. Reges quidem invicem hæc scripserant. Sed Rhodii urbem suam portusque dedebant Alexandro. Ille Ciliciam Socrati tradiderat, Philotâ regioni circa Tyrum iussu præsidere. Syriam, quæ Cœle appellatur, Andromacho Parmenio tradiderat, bello, quod supererat, interfuturus. Rex, Hephæstione Phœnices oram classe prætervehi iussu, ad urbem Gazam cum omnibus copiis venit. Iisdem ferè diebus solenne erat ludicrum Isthmiorum, quod conventu totius Græciæ celebratur. In eo concilio, ut sunt Græcorum temporalia ingenia, decernunt, ut duodecim legarentur ad regem, qui ob res pro salute Græciæ ac libertate gestas, coronam auream donum victoriæ ferrent. Iidem paulò antè incertæ famæ captaverant auram, ut quocunque pendentes animos tulisset fortuna, sequerentur. Cæterum non ipse modò rex obibat urbes imperii jugum adhuc recusantes; sed prætores quoque ipsius, egregii duces, pleraque invaserant. Calas Paphlagoniam, Antigonus Lycaoniam: Balacrus Idarne prætor Darii superato Miletum cepit: Amphoterus & Hegelochus centum sexaginta navium classe insulas inter Achaiam atque Asiam in ditionem Alexandri redegerunt. Tenedo quoque receptâ, Chion, incolis ultro vocantibus, statuerant occupare: sed Pharnabazus Darii prætor, comprehensus qui res ad Macedonas trahebant, rursus Apollonidi & Athenagoræ suarum partium viris, urbem cum modico præsidio militum tradit. Præfecti Alexandri in obsidione urbis perseverabant; non tam suis viribus, quàm ipsorum qui obsidebantur voluntate. Nec fefellit opinio. Namque inter Apollonidem & duces militum orta seditio, irrumpendi in urbem occasionem dedit. Quumque portâ effractâ cohors Macedonum intrasset; oppidani, olim consilio prodicionis agitato, aggregant se Amphotero & Hegelocho; Persarumque præ-

præsidio cæso, Pharnabazus cum Apollonide & Athenagorâ vincti traduntur. Duodecim triremes cum suo milite ac remige; præter eas triginta naves & piratici lembi, Græcorumque tria millia à Persis mercede conducta. His in supplementum copiarum suarum distributis, piratîsque supplicio affectis, captivos remiges adjecere classi suæ.

XXII. Fortè Aristonicus Methymnæorum tyrannus cum piraticis navibus, ignarus omnium quæ ad Chium acta erant, primâ vigiliâ ad portûs claustra successit: interrogatûsque à custodibus quis esset? Aristonicum ad Pharnabazum venire respondit. Illi Pharnabazum quidem jam quiescere, & non posse tum adiri; cæterum patere socio atque hospiti portum, & postero die Pharnabazi copiam fore affirmant. Nec dubitavit Aristonicus primus intrare: sequuti sunt duces piratici lembi: ac dum applicant navigia crepædini portûs, objicitur à vigilibus claustrum; & qui proximi excubabant, ab iisdem excitantur: nulloque ex his auso repugnare, omnibus catenæ injectæ sunt. Amphotero deinde Hegelochoque traduntur. Hinc Macedones transiere Mitylenem quam Chares Atheniensis nuper occupatam, duorum millium Persarum præsidio tenebat: sed quum obsidionem tolerare non posset; urbe traditâ pactus ut incolumi abire liceret, Imbrum petit. Deditis Macedones pepercerunt.

XXIII. Darius desperatâ pace quam per literas legatîsque impetrari posse credideret, ad reparandas vires, bellumque impigre renovandum intendit animum. Duces ergo copiarum Babyloniam convenire; Bessum quoque Bactrianorum ducem, perquam maximo posset exercitu coacto, descendere ad se jubet. Sunt autem Bactriani inter illas gentes promptissimi, horridis ingeniis, multumque à Persarum luxu abhorrentibus: siti haud procul à Scytharum bellicosissimâ gente, & raptò vivere assuetâ, semperque in armis errant. Sed Bessus suspectâ perfidiâ, haud sanè æquo animo in secundo se continens gradu, regem terre-

terrebat. Nam quum regnum affectaret; proditio, quâ solâ id assequi poterat, timebatur. Cæterum Alexander quam regionem Darius petisset omni curâ vestigans, tamen explorare non poterat: more quodam Persarum, arcana regum mirâ celantium fide. Non metus, non spes elicit vocem quâ prodantur occulta. Vetus disciplina regum silentium vitæ periculo sanxerat. Lingua gravius castigatur quàm ullum probrum: Nec magnam rem sustineri posse credunt ab eo cui tacere grave sit; quod homini facillimum voluerit esse natura. Ob hanc causam Alexander omnium, quæ apud hostem gererentur, ignarus, urbem Gazam obsidebat. Præerat ei Betis eximiae in regem suum fidei; modicóque præsidio muros ingentis operis tuebatur.

XXIV. Alexander æstimato locorum situ, agi cuniculos iussit; facili ac levi humo acceptante occultum opus: quippe multam arenam vicinum mare evomit: nec saxa cotésque, quæ interpellent specus, obstabant. Igitur ab eâ parte quam oppidani conspiceri non possent, opus orsus; ut à sensu ejus averteret, turres muris admoveri jubet. Sed eadem humus admovendis inutilis turribus, desidente fabulo agilitatem rotarum morabatur, & tabulata turrium perfringebat; multique vulnerabantur impune, quum idem recipiendis, qui admovendis, turribus labor eos fatigaret. Ergo receptui signo dato, postero die muros coronâ circumdari iussit. Ortóque sole, priusquam admoveret exercitum; opem deum exposcens, sacrum patrio more faciebat. Fortè prætervolans corvus glebam, quam unguibus ferebat, subito amisit; quæ quum regis capiti incidisset, resoluta defluxit: ipsa autem avis in proximâ turre confedit. Illita erat turris bitumine ac sulphure: in qua alis hærentibus, frustra se allevare conatus, à circumstantibus capitur. Digna res visa, de quâ vates consulerentur. Et erat non intactus eâ superstitione mentis. Ergo Aristander, cui maxima fides habebatur, urbis quidem excidium augurio illo portendi,

portendi, cæterum periculum esse inquit, ne rex vulnus acciperet. Itaque monuit, ne quid eo die inciperet. Ille quamquam unam urbem sibi, quo minùs securus Ægyptum intraret, obstare ægre ferebat; tamen paruit vati, signumque receptui dedit.

XXV. Hinc animus crevit obsessis: egressique portâ recedentibus inferunt signa; cunctationem hostium fore suam occasionem rati. Sed acriùs, quàm constantiùs prælium inierunt: quippe ut Macedonum signa circumagi videre; repenti sistunt gradum. Jamque ad regem præliantium clamor pervenerat; quum denunciati periculi haud sanè memor, loricam tamen, quam rarò induebat, amicis orantibus sumpsit; & ad prima signa pervenit. Quo conspecto Arabs quidam Darii miles, majus fortunâ suâ facinus ausus clypeo gladium tegens, quasi transfuga genibus regis advolvitur. Ille adfurgere supplicem, recipique inter suos jussit. At gladio barbarus strenuè in dextram translato cervicem appetit regis: qui exiguâ corporis declinatione evitato ictu, in vanum manum barbari lapsam amputat gladio; denunciato in illum diem periculo, ut arbitrabatur ipse, defunctus. Sed, ut opinor, inevitabile est fatum. Quippe dum inter primores promptiùs dimicat, sagittâ ictus est: quam per loricam adactam, stantem in humero medicus ejus Philippus evellit. Plurimus deinde sanguis manare cepit; omnibus territis, quia nunquam tam altè penetrâsse telum, loricâ obstante, cognoverant. Ipse nec oris quidem colore mutato, suppressi sanguinem, & vulnus obligari jussit. Diu ante ipsa signa vel dissimulato, vel victo dolore persisterat; quum suppressus paulò antè sanguis medicamento, manare latius cœpit: & vulnus quod recens adhuc dolorem non moverat, frigente sanguine intumuit. Linqui deinde animo, & submitti genu cœpit: quem proximi exceptum in castra receperunt, & Betis interfectum ratus, urbem ovans victoriâ repetit.

XXVI.

XXVI. At Alexander nondum percurato vulnere, aggerem quo mœnium altitudinem æquaret, extruxit; & pluribus cuniculis muros subruī jussit. Oppidani ad pristinum fastigium mœnium novum extruxere munimentum: sed ne id quidem turres aggeri impositas æquare poterat. Itaque interiora quoque urbis infesta telis erant. Ultima pestis urbis fuit cuniculo subrutus murus; per cujus ruinas hostis intravit. Ducebat ipse rex antesignanos; & dum incautiùs subit, saxo crus ejus affligitur. Innixus tamen telo nondum prioris vulneris obductâ cicatrice, inter primores dimicat: irâ quoque accensus, quòd duo in obsidione urbis ejus acceperat vulnera. Betim egregiâ editâ pugnâ, multisque vulneribus confectum deseruerant sui: nec tamen segniùs prælium capeſſebat, lubricis armis suo pariter atque hostium sanguine. Sed quum undique *** adducto, insolenti gaudio juvenis elatus, alius virtutis etiam in hoste mirator, *Non ut voluisti*, inquit, *morieris Beti: sed quidquid tormentorum in captivum inveniri potest, passurum esse te cogita.* Ille non interrito modò, sed contumaci quoque vultu intuens regem, nullam ad minas ejus reddidit vocem. Tum Alexander; *Videtisne obstinatum ad tacendum?* inquit, *num genu posuit? num supplicem vocem misit? Vincam tamen silentium; & si nihil aliud, certè gemitu interpellabo.* Ira deinde vertit in rabiem: jam tum peregrinos ritus novâ subeunte fortunâ. Per talos enim spirantis lora trajecta sunt; religatùmque ad currum traxere circa urbem equi: gloriante rege Achillem, à quo genus ipse duceret, imitatum se esse pœnâ in hostem capiendâ. Cecidere Persarum Arabùmque circa decem millia, nec Macedonibus incruenta victoria fuit. Obsidio certè non tam claritate urbis nobilitata est, quàm geminato periculo regis, qui Ægyptum adire festinans, Amyntam cum decem triremibus in Macedoniam ad inquisitionem novorum militum misit. Namque præliis etiam secundis at-
rebantur

rebantur copiae; devictarumque gentium militi minor, quam domestico, fides habebatur.

XXVII. Ægyptii olim Persarum opibus infensi (quippe avarè & superbè imperitatum sibi esse credebant) ad spem adventûs ejus erexerant animos: utpote qui Amyntam quoque transfugam, & cum precario imperio venientem, læti recepissent. Igitur ingens multitudo Pelusium, quâ intraturus rex videbatur, convenerat. Atque ille se primo die, postquam à Gazâ copias moverat, in regionem Ægypti, quam nunc *Castra Alexandri* vocant, pervenit. Deinde pedestribus copiis *Pelusium* petere jussis, ipse cum expeditâ delectorum manu Nilo amne vectus est: nec sustinere adventum ejus Persæ; defectione quoque perterriti. Jâmque haud procul Memphi erat: in cujus præsidio Mazaces prætor Darii relictus, ostio annis superato, octingentatalenta Alexandro, omnémque regiam suppellectilem tradidit. A Memphi eodem flumine vectus ad interiora Ægypti penetrat: compositisque rebus ita, ut nihil ex patrio Ægyptiorum more mutaret, adire Jovis Hammonis oraculum statuit.

XXVIII. Iter expeditis quoque & paucis vix tolerabile ingrediendum erat: terrâ cœloque aquarum penuria est: steriles arenæ jacent; quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis æstus existit: luctandumque est, non tantum cum ardore & siccitate regionis; sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod præaltum, & vestigio cedens, ægre molliuntur pedes. Hæc Ægyptii vero majora jactabant. Sed ingens cupido animum stimulabat adeundi Jovem, quem generis sui auctorem, haud contentus mortali fastigio, aut credebat esse, aut credi volebat. Ergo cum iis quos ducere secum statuerat, secundo amne descendit ad Mareotim paludem. Eò legati Cyrenensium dona attulere; *pacem, & ut adiret urbes suas,* petentes. Ille donis acceptis, amicitiaque conjunctâ, destinata exsequi pergit. Ac primo quidem & sequenti die tolerabilis labor visus: nondum tam vastis nu-

D

disque

dísque solitudinibus aditis ; jam tamen sterili & emoriente terrâ. Sed ut aperuere se campi alto obruti fabulo, haud secus quàm profundum æquor ingressi, terram oculis requirebant. Nulla arbor, nullum culti soli occurrebat vestigium ; aqua etiam defecerat, quam utribus cameli devexerant : & in arido solo ac fervido fabulo nulla erat. Ad hæc sol omnia incenderat, siccâque & adusta erant omnia ; quum repentè, sive illud deorum munus, sive casus fuit, obductæ cœlo nubes condidere solem : ingens æstu fatigatis, etiamsi aqua deficeret, auxilium. Enimvero ut largum quoque imbrem excusserunt procellæ ; pro se quisque excipere eum, quidam ob sitim impotentes sui, ore quoque hianti captare cœperunt. Quatriduum per vastas solitudines absumptum est.

XXIX. Jámque haud procul oraculi sede aberant, quum complures corvi agmini occurrunt, modico volatu prima signa antecedentes : & modò humi residebant, quum lentius agmen incederet ; modò se pennis levabant, antecedentium itérque monstrantium ritu. Tandem ad sedem consecratam deo ventum est. Incredibile dictu, inter vastas solitudines sita, undique ambientibus ramis, vix in densam umbram cadente sole, contexta est : multique fontes dulcibus aquis passim manantibus alunt sylvas. Cœli quoque mira temperies, verno tempori maximè similis, omnes anni partes pari salubritate percurrit. Accolæ sedis sunt ab Oriente proximi Æthiopum : in Meridiem versùs Arabes spectat ; *Troglodytis* cognomen est, quorum regio usque ad rubrum mare excurrit. At quâ vergit ad Occidentem, alii Æthiopes colunt, quos Simos vocant : à Septentrione Nasamones sunt, gens Syrtica navigiorum spoliis quæstuosa. Quippe obsident litora, & æstu destituta navigia notis sibi vadis occupant. Incolæ nemoris, quos *Hammonios* vocant, dispersis tuguriis habitant : medium nemus pro arce habent, triplici muro circumdatum.

XXX. Prima munitio tyrannorum veterem regiam clausit: in proximâ conjuges eorum cum liberis & pellicibus habitant; hîc quoque dei oraculum est: ultima munimenta satellitum armigerorûmque sedes erant. Est etiam aliud Hammonis nemus: in medio habet fontem: *aquam Solis* vocant. Sub lucis ortum tepida manat; medio die, quum vehementissimus est calor, frigida eadem fluit; inclinato in vesperam calefcit; mediâ nocte fervida exæstuat: quôque propiùs nox vergit ad lucem, multum ex nocturno calore decrefcit; donec sub ipsum diei ortum adsueto tempore languescat. Id quod pro deo colitur, non eandem effigiem habet, quam vulgò diis artifices accommodaverunt: umbriculo maximè similis est habitus, smaragdo & gemmis coagmentatus. Hunc, quum responsum petitur, navigio aurato gestant sacerdotes; multis argenteis pateris ab utroque navigii latere pendentibus. Sequuntur matronæ virginésque patrio more inconditum quoddam carmen canentes, quo propitiari Jovem credunt, ut certum edat oraculum.

XXXI. Ac tum quidem regem propiùs adeuntem maximus natus è sacerdotibus filium appellat; hoc nomen illi parentem Jovem reddere affirmans. Ille se verò ait, & accipere, & agnoscere; humanæ fortis oblitus. Consuluit deinde an totius orbis imperium fatis sibi destinaret pater? vates æquè in adulationem compositus, terrarum omnium rectorem fore ostendit. Post hæc institit quærere, an omnes parentis sui interfectores pœnas dedissent? Sacerdos parentem ejus negat ullius scelere posse violari: Philippi autem omnes interfectores luisse supplicia adjecit: invictum fore, donec excederet ad deos. Sacrificio deinde facto, dona & sacerdotibus, & deo data sunt; permissumque amicis, ut ipsi quoque consulerent Jovem. Nihil amplius quæsierunt, quàm an auctor esset sibi divinis honoribus colendi suum regem? Hoc quoque acceptum fore Jovi vates respondit, ut ipsi victorem regem divino honore cojerunt. Verè &

salubriter æstimanti fidem oraculi vana profectò responsa videri potuissent: sed fortuna, quos uni sibi credere coegit, magnâ ex parte avidos gloriæ magis quàm capaces facit. Jovis igitur filium se non solum appellari passus est, sed etiam jussit: rerûmque gestarum famam, dum augere vult tali appellatione, corrumpit. Et Macedones assueti quidem regio imperio, sed majore libertatis umbrâ, quàm cæteræ gentes, immortalitatem affectantem contumaciùs, quàm aut ipsis expediebat, aut regi, aversati sunt. Sed hæc suo quæque tempori reserventur: nunc cætera exsequi pergam.

XXXII. Alexander ab Hammone rediens, ut à mari ad Mareotim paludem, haud procul insulâ Pharo sitam, venit; contemplatus loci naturam, primùm in ipsâ insulâ statuerat urbem novam condere. Indè ut apparuit magnæ sedis insulam haud capacem; elegit urbi locum, ubi nunc est Alexandria, appellationem trahens ex nomine auctoris. Complexus quidquid loci est inter paludem & mare, octoginta stadiorum muris ambitum destinavit; & qui ædificandæ urbi præessent, relictis, Memphim petit. Cupido haud injusta quidem, cæterùm intempestiva inceserat, non interiora modò Ægypti, sed etiam Æthiopiam invisere. Memnonis Tithonique celebrata regia cognoscendæ vetustatis avidum trahebat penè extra terminos solis. Sed imminens bellum, cujus multo major supererat moles, otiosæ peregrinationi tempora exemerat. Itaque Ægypto præfecit Æschylum Rhodium, & Peucesten Macedonem; quatuor millibus militum in præsidium regionis ejus datis. Claustra Nili fluminis Poleonem tueri jubet: triginta ad hoc triremes datæ. Africæ deinde quæ Ægypto juncta est, præpositus Apollonius: vectigalibus ejusdem Africæ, Ægyptique, Cleomenes. Ex finitimis urbibus commigrare Alexandriam jussis, novam urbem magna multitudo implevit. Fama est; *quum rex urbis futuræ muros polentâ, ut Macedonum mos est, destinasset, avium greges ad-*
volasse,

volâsse, & polentâ esse pastas : quûmque id omen pro tristi à plerisque esset acceptum : respondisse vates, magnam illam urbem advenarum frequentiam culturam, multisque eam terris alimenta præbituram.

XXXIII. Regem, quum secundo amne deflueret, adsequi cupiens Hæctor Parmenionis filius, eximio ætatis flore, in paucis Alexandro carus, parvum navigium conscendit, pluribus quàm capere posset, impossitis. Itaque mersa navis omnes destituit : Hæctor diu flumini obluçtatus, quum madens ðvestis, & adstricti crepidis pedes natare prohiberent, in ripam tamen semianimis evasit ; & ut primum fatigatus spiritum laxavit, quem metus & periculum intenderant, nullo adjuvante (quippe in diversum evaserant alii) exanimatus est. Rex amissû ejus desiderio vehementer afflictus est : repertûmque corpus magnifico extulit funere. Oneravit hunc dolorem nuncius mortis Andromachi, quem præfecerat Syriæ : virum Samaritæ cremaverant. Ad cujus interitum viadicandum, quantâ maximâ celeritate potuit, contendit. Advenientique sunt traditi tanti sceleris auctores. Andromacho deinde Memnona substituit : adfectis supplicio, qui prætorum interemerant. Tyrannos, inter eos Methymnæorum Aristonicum & Chrysolaum popularibus suis tradidit : quos illi è muris ob injurias tortos necarunt. Atheniensium deinde, Rhodiorûmque & Chiorum legatos audit. Athenienses victoriam gratulabantur ; & ut captivi Græcorum suis restituerentur, orabant : Rhodii & Chii de præsidio querebantur. Omnes æqua desiderare visi, impetraverunt. Mitylenæis quoque ob egregiam in partes suas fidem & pecuniam, quam in bellum impenderant, obsides reddidit : & magnam regionem finibus eorum adjecit. Cypriorum quoque regibus, qui & à Dario defecerant ad ipsum, & oppugnantî Tyrum miserant classem, pro merito honos habitus est. Amphoterus deinde classis præfectus, ad liberandam Cretam missus (namque & Persarum, & Spartanorum armis pleraque ejus in-

fulæ obfidebantur) ante omnia mare à piraticis classibus vindicare jussus : quippe obnoxium prædonibus erat ; in bellum utroque rege converso. His compositis Herculi Tyrio ex auro crateram, cum triginta pateris dicavit : imminensque Dario, iter ad Euphratem pronunciari jussit.

XXXIV. At Darius, quum ab Ægypto divertisse in Africam hostem comperisset, dubitaverat utrumne circo Mesopotamiam subsisteret, an interiora regni sui peteret : haud dubiè potentior auctor præsens futurus ultimis gentibus impigrè bellum capeßendi, quas ægre per præfectos suos moliebatur. Sed ut idoneis auctoribus fama vulgavit, Alexandrum cum omnibus copiis, quamcumque ipse adisset regionem, petiturum : haud ignarus quàm cum strenuo res esset, omnia longinquarum gentium auxilia Babyloniam contrahi jussit. Bactriani, Scythæque, & Indi convenerant : nam & cæterarum gentium copiarum partibus simul adfuerunt. Cæterum quum dimidio ferme major esset exercitus, quam in Ciliciâ fuerat ; multis arma deerant : quæ summâ curâ comparabantur. Equitibus equisque tegumenta erant ex ferreis laminis serie inter se connexis : queis antea præter jacula nihil dederat, scuta gladiisque adjiciebantur : equorumque domandi greges peditibus distributi sunt, ut major pristino esset equitatus : ingensque, ut crediderat, terror hostium, ducentæ falcatae quadrigæ, unicum illarum gentium auxilium sequutæ sunt. Ex summo temone hastæ præfixæ ferro eminebant : utrimque à jugo ternos dirixerant gladios : & inter radios rotarum plura spicula eminebant in adversum : aliæ deinde falces summis rotarum orbibus hærebant ; & aliæ in terram dimissæ, quidquid obvium conceitatis equis fuisset, amputaturæ.

XXXV. Hôc modo instructo exercitu ac perarmato, Babylone copias movit. A parte dextrâ erat Tigris nobilis fluvius ; lævam tegebat Euphrates : agmen Mesopotamiæ campos impleverat. Tigri deinde superato,

perato, quum audisset haud procul abesse hostem; Satropatem equitum præfectum cum mille delectis præmisit. Mazæo prætori sex millia data, quibus transitu amnis arceret. Eidem mandatum, ut regionem quam Alexander esset aditurus, popularetur atque ureret. Quippe credebat inopiâ debellari posse nihil habentem, nisi quod rapiendo occupâset: ipsi autem commeatus alii terrâ, alii Tigri amne subvehebantur. Jam pervenerat ad Arbela vicum, nobilem suâ clade facturus. Hic commeatum sarcinarumque majore parte depositâ, Lycum amnem ponte junxit, & per dies quinque, sicut antè Euphratem, trajecit exercitum. Indè octoginta ferè stadia progressus, ad alterum amnem, *Bumelo* nomen est, castra posuit. Opportuna explicandis copiis regio erat, equitabilis & vasta planities. Ne stirpes quidem & brevia virgulta operiunt: liberque prospectus oculorum etiam quæ procul recessere, permittitur. Itaque si quæ campi eminebant, jussit æquari, totumque fastigium extendi.

XXXVI. Alexandro, qui numerum copiarum ejus, quantum procul conjectari poterant, æstimabant, vix fecerunt fidem, tot millibus cæsis, majores copias esse reparatas. Cæterum omnis periculi, & maximè multitudinis contemptor, undecimis castris pervenit ad Euphratem: quo pontibus juncto equites primos ire, phalangem sequi jubet: Mazæo, qui ad inhibendum transitum ejus cum sex millibus equitum occurrerat, non auso periculum sui facere. Paucis deinde, non ad quietem, sed ad reparandos animos diebus datis militi, strenuè hostem insequi cœpit: metuens ne interiora regni sui peteret; sequendusque esset per loca omni solitudine atque inopiâ vasta. Igitur quarto die præter Arbela penetrat ad Tigrim. Tota regio ultra amnem recenti fumabat incendio: quippe Mazæus quæcumque adierat, haud secus quàm hostis urebat. Ac primò caligine, quam fumus effuderat, obscurante lucem, insidiarum metu sublitit: deinde ut specula-

tores præmissi tuta omnia nunciaverunt, paucos equitum ad tentandum vadum fluminis præmisit: cujus altitudo primò summa equorum pectora; mox, ut in medium alveum ventum est, cervices quoque æquabat. Nec sanè alius ad Orientis plagam tam violentus invehitur; multorum torrentium non aquas solum, sed etiam saxa secum trahens. Itaque à celeritate quâ defluit, *Tigri* nomen est inditum: quia Persicâ linguâ *Tigrim* sagittam appellant.

XXXVII. Igitur pedes velut divisus in cornua, circumdato equitatu, levatis super capita armis, haud ægre ad ipsum alveum penetrat. Primus inter pedites rex egressus in ripam, vadum militibus manu, quando vox exaudiri non poterat, ostendit. Sed gradum firmare vix poterant, quum modò saxa lubrica vestigium fallerent; modò rapidior unda subduceret. Præcipuus erat labor eorum, qui humeris onera portabant: quippe quum semetipsos regere non possent; in rapidos gurgites incommodo onere auferebantur: & dum sua quisque spolia consequi studet, major inter ipsos, quàm cum amne orta luctatio est: cumuli-que farcinarum passim fluitantes plerosque perculerant. Rex monere ut satîs haberent, arma retinere; cætera se redditurum. Sed neque consilium, neque imperium accipi poterat: obsisterebat hinc metus; præter hunc invicem vocantium mutus clamor. Tandem quâ leniore tractu amnis aperit vadum, emersere: nec quidquam præter paucas farcinas desideratum est.

XXXVIII. Deleri potuit exercitus, si quis ausus esset vincere: sed perpetua fortuna regis avertit indè hostem. Sic Granicum tot millibus equitum peditum-que in ulteriore stantibus ripâ superavit: sic angustis in Ciliciæ calibus tantam multitudinem hostium. Audaciæ quoque, quâ maximè viguit, ratio minui potest; quia nunquam in discrimen venit, an temere fecisset. Mazæus, qui, si transeuntibus flumen super-venisset, haud dubiè oppressurus fuit incompósitos;

in

in ripâ demum, & jam per armatos, adequitare cœpit. Mille admodum equites præmiserat; quorum paucitate Alexander exploratâ, deinde contemptâ, præfectum Pæonum equitum *Aristona laxatis habenis in-vehi* jussit. Insignis eo die pugna equitum & præcipuè Aristonis fuit: præfectum equitatûs Persarum Satropatem, directâ in gutture hastâ transfixit; fugientemque per medios hostes consequutus, ex equo præcipitavit, & obluſtanti caput gladio dempsit: quod relatum magnâ cum laude ante regis pedes posuit.

XXXIX. Biduo ibi rex stativa habuit: in proximum deinde iter pronunciari jussit. Sed primâ ferè vigiliâ luna deficiens, primum nitorem sideris sui condidit; deinde sanguinis colore suffuso lumen omne scedavit: sollicitisq; sub ipsum tanti discriminis casum ingens religio, & ex eâ formido quædam incussa est: *Diis invitis in ultimas terras trahi se* querebantur. *Jam nec flumina posse adiri; nec sidera pristinum præstare fulgorem: vastas terras, deserta omnia occurrere: in unius hominis jactationem tot millium sanguinem impendi. Fastidio esse patriam; abdicari Philippum patrem; cælum vanis cogitationibus peti.* Jam pro seditione res erat: quum ad omnia interritus, duces principésque militum frequentes adesse prætorio; Ægyptiosque vates, quos cœli ac siderum peritissimos esse credebat, quid sentirent, expromere jubet. At illi, qui satis scirent, temporum orbis implere destinatas vices: lunamque deficere, quum aut terram subiret, aut sole premere-tur: rationem quidem ipsis perceptam non edocent vulgus: cæterum adfirmant *solem Græcorum, lunam esse Persarum: quoties illa deficiat, ruinam stragémque illis gentibus portendi.* Veterâque exempla percensent Persidis regum, quos adversis diis pugnâsse, lunæ ostendisset defectio. Nulla res efficacius multitudinem regit, quàm superstitio: alioqui impotens, sæva, mutabilis; ubi vanâ religione capta est, melius vatibus, quàm ducibus suis paret. Igitur edita in vulgus

Ægyptiorum responsa rursus ad spem & fiduciam erexere torpentes.

XL. Rex impetu animorum utendum ratus, secundâ vigiliâ castra movit: dextrâ Tigrim habebat; à lævâ montes, quos *Gordæos* vocant. Hoc ingresso iter speculatores qui præmissi erant, sub lucis ortum, *Darium adventare* nunciaverunt. Instructo igitur milite, & composito agmine antecedebat. Sed Persarum exploratores erant mille fermè, qui speciem agminis magni fecerant. Quippe ubi explorari vera non possunt, falsa per metum augentur. His cognitis, rex cum paucis suorum assequutus agmen refugientium ad suos, alios cecidit, alios cepit: equitèsque præmisit simul speculatum: simul ut ignem, quo barbari cremaverunt vicos, extinguerent. Quippe fugientes raptim tectis acervisque frumenti injecerant flammam; quæ quum in summo hæssissent, ad inferiora nondum penetraverant. Extincto igitur igne, plurimum frumenti repertum est: copiâ aliarum quoque rerum abundare cœperunt. Ea res ipsa militi ad persequendum hostem animum incendit. Quippe urente & populante eo terram, festinandum erat, ne incendio cuncta præriperet. In rationem ergo necessitas versa; quippe Mazæus, qui antea per otium vicos incenderat, jam fugere contentus, pleraque inviolata hosti reliquit. Alexander haud longiùs centum quinquaginta stadiis Darium abesse compererat. Itaque ad satietatem quoque copiâ commeatum instructus, quadriduo in eodem loco substitit.

XLI. Interceptæ deinde Darii literæ sunt; quibus Græci milites sollicitabantur, ut regem interficerent, aut proderent: dubitavitque an eas pro concione recitaret: satîs confusus Græcorum quoque erga se benevolentia ac fidei. Sed Parmenio deterruit; *non esse talibus promissis imbuendas aures militum: patere vel unius infidiis regem: nihil nefas esse avaritiæ.* Sequutus consilii auctorem, castra movit. Iter facienti spado

unas

unus ex captivis, qui Darii uxorem comitabantur, deficere eam nunciat, & vix spiritum ducere. Itineris continui labore, animique ægritudine fatigata, inter focrûs & virginum filiarum manus collapsa erat, deinde & extincta. Id ipsum nuncians alius supervenit. Et rex haud secus, quàm si parentis suæ mors nunciata esset, crebros edidit gemitus: lacrymisque obortis, quales Darius profudisset, in tabernaculum, in quo mater erat Darii defuncto adsidens corpori, venit. Hic verò renovatus est mœror, ut prostratam humi vidit. Recenti malo priorum quoque admonita, receperat in gremium adultas virgines, magna quidem mutui doloris solatia, sed quibus ipsa deberet esse solatio. In conspectu erat nepos parvulos, ob id ipsum miserabilis, quòd nondum sentiebat calamitatem, maximâ ex parte ad ipsum redundantem. Crederes Alexandrum inter suas necessitudines flere, & solatia non adhibere, sed quærere. Cibo certè abstinuit: omnemque honorem funeri, patrio Persarum more servavit: dignus hercule, qui nunc quoque tantæ mausuetudinis & continentiae ferat fructum. Semel omnino eam viderat, quo die capta est; nec ut ipsam, sed ut Darii matrem videret: eximiâque pulchritudinem formæ ejus non libidinis habuerat incitamentum, sed gloriæ.

XLII. E spadonibus qui circa reginam erant, Tyriotes inter trepidationem lugentium, elapsus per eam portam, quæ, quia ab hoste aversa erat, levius custodiebatur, ad Darii castra pervenit: exceptusque à vigilibus, in tabernaculum regis perducitur, gemens & veste laceratâ. Quem ut conspexit Darius, multiplici doloris expectatione commotus, & quid potissimum timeret, incertus; *Vultus tuus, inquit, nescio quod ingens malum præfert: sed cave miseri hominis auribus parcas. Didici enim esse infelix: & sæpe calamitatis solatium est nôsse sortem suam. Num, quod maximè suspicor, & loqui timeo, ludibria meorum nunciaturus es; mihi, & ut credo, ipsis quoque, omni graviora supplicio?*

Ad hæc Tyriotes, *istud quidem procul abest*, inquit: *quantuscunque enim reginis honor ab iis qui parent, haberi potest, tuis à victore servatus est: sed uxor tua paulò antè excessit è vitâ. Tum verò non gemitus modò, sed etiam ejulatus totis castris exaudiebantur: nec dubitavit Darius, quin interfecta esset, quia nequisset contuméliam pati: exclamátque amens dolore; quod ego tantum nefas commisi, Alexander? quem tuorum propinquorum necavi, ut hanc vicem sævitiae meae reddas? Odisti me non quidem provocatus: sed finge justum intulisse te bellum; cum feminis ergo agere debueras? Tyriotes adfirmare per deos patrios, nihil in eam gravius esse consultum: ingemuisse etiam Alexandrum morti, & non parcius flevisse, quam ipse lacrymaretur. Ob hæc ipsa amantis animus in sollicitudinem suspicionemque revolutus est, desiderium captivæ profectò à consuetudine stupri ortum esse conjectans. Submotis igitur arbitris, uno duntaxat Tyriote retento, jam non flens, sed suspirans; vidésne in te, Tyriote, locum mendacio non esse? tormenta jam hinc erunt, sed ne expectaveris per deos, si quid tui tibi regis reverentiæ est: num quod & scire expeto, & quærere pudet, ausus est & dominus, & juvenis? Ille quæstioni corpus offerre; deos testes invocare; castè sanctéque habitam esse reginam. Tandem ut fides facta est, vera esse quæ adfirmaret spado; capite velato diu flevit: manantibusque adhuc lacrymis, veste ab ore rejectâ, ad cælum manus tendens; dii patrii, inquit, primum mihi stabilite regnum: deinde, si de me jam transactum est; precor, ne quis Asiæ rex sit, quam iste tam justus hostis, tam misericors victor.*

XLIII. Itaque quamquam pace frustra bis petitâ, omnia in bellum consilia converterat; victus tamen continentiâ hostis, ad novas pacis condiciones ferendas decem legatos cognatorum principes misit: quos Alexander, consilio advocato, introduci jussit. E quibus maximus natus: *Darium, inquit, ut pacem à te jam hâc tertio peteret, nulla vis subegit: sed justitia &*
continentia

continentia tua expressit. Matrem, conjugem, liberisque ejus, nisi quod sine illo sunt, captos esse non sensit: pudicitiae earum quae supersunt, curam haud secus quam parens agens, reginas appellas: speciem pristinae fortunae retinere pateris, Vultum tuum video, qualis Darii fuit quum demitteremur ab eo: Et ille tamen uxorem, tu hostem luges. Jam in acie stares, nisi cura te sepulturae ejus moraretur. Et quid mirum est, si tam ab amico animo pacem petit? quid opus est armis, inter quos odia sublata sunt? Antea imperio tuo destinabat Halyn amnem, qui Lydiam terminat. Nunc quidquid inter Hellespontum Et Euphratem est, in dotem filiae offert, quam tibi tradit. Ochum filium, quem habes, pacis Et fidei obsidem retine: matrem Et duas virgines filias redde: pro tribus corporibus tria millia talentum auri precatur accipias. Nisi moderationem animi tui notam haberem, non dicerem hoc esse tempus, quo pacem non dare solum, sed etiam occupare deberes. Respice quantum post te reliqueris: intueri quantum petas! Periculosum est praegrave imperium; difficile est continere, quod capere non possis. Vidēsne ut navigia quae modum excedunt, regi nequeant? Nescio an Darius ideo tam multa amiserit, quia nimiae operum magnae jacturae locum faciunt. Facilius est quaedam vincere, quam tueri. Quam hercule expeditius manus nostrae rapiunt, quam continent? Ipsa mors uxoris Darii te admonere potest, minus jam misericordiae tuae licere, quam licuit.

XLIV. Alexander, legatis excedere tabernaculo jussis, quid placeret, ad consilium refert. Diu nemo quid sentiret, ausus est dicere, incertam regis voluntate. Tandem Parmenio: Antè suavissem, ait, ut captivos apud Damascum redimentibus redderes; ingentem pecuniam potuisse redigi ex iis qui multi vincti virorum fortium occupaverant manus. Et nunc magnopere censerem ut unam anum, Et duas puellas, itinerum agminumque impedimenta, tribus millibus talentis auri permutes. Opimum regnum occupari posse conditione, non bello: nec quenquam alium inter Istrum Et Euphratem possedisse terras ingenti spatio

spatio intervalloque discretas. Macedoniam quoque respiceret potius, quam Bactra & Indos intueretur. Ingrata oratio regi fuit. Itaque ut finem dicendi fecit; & ego, inquit, pecuniam quam gloriam mallet, si Parmenio essem. [Nunc Alexander de paupertate securus sum: & me non mercatorem memini esse, sed regem.] Nihil quidem habeo venale; sed fortunam meam utique non vendo. Captivos si placet reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remitemus.

XLV. Introductis deinde legatis ad hunc modum respondit: Nunciate Dario, [gratiarum actionem apud hostem supervacaneam esse: &] me, quæ fecerim clementer & liberaliter, non amicitiae ejus tribuisse, sed naturæ meæ. [nec adversus calamitates; sed adversus hostium vires contendere.] Bellum cum captivis & feminis gerere non soleo. Armatus sit oportet, quem oderim. Quod si saltem pacem bonâ fide peteret; deliberarem forsitan an darem. Verum enimvero, quum modò milites meos literis ad proditionem, modò amicos ad perniciem meam pecuniâ sollicitet: ad internecionem mihi persequendus est, non ut justus hostis, sed ut percussor & veneficus. Conditiones verò pacis quas fertis, si accepero, victorem eum faciunt. Quæ post Euphratem sunt, liberaliter donat: ubi igitur me adfamini? nempe ultra Euphratem sum. Summum ergo dotis, quam promittit, terminum castra mea transeunt. Hinc me depellite, ut sciam vestrum esse, quod ceditis. Eadem liberalitate dat mihi filiam suam: nempe quam scit alicui servorum suorum nupturam: multum verò mihi præstat, si me Mazæo generum præponit! Ite, nunciate regi vestro: & quæ amisit, & quæ adhuc habet, præmia esse belli: hōc regente utriusque terminos regni, id quemque habiturum, quod proximæ lucis assignatura fortuna est. [Et me in Asiam non venisse, ut ab aliis acciperem, sed ut aliis darem. Si secundus, & non par mihi vellet haberi, facerem forsitan quæ petit. Cæterum, nec mundus duobus solibus potest regi; nec duo summa regna salvo statu terrarum potest habere. Proinde aut deditio-
nem hodie, aut in crastinum bellum paret: nec aliam sibi
quam

quàm expertus est, polliceatur fortunam.] Legati respondent; quum bellum in animo sit, facere eum simpliciter, quòd spe pacis non frustraretur: ipsos petere, quàm primum dimittantur ad regem: eum quoque bellum parare debere. Dimissi nunciant, adesse certamen.

XLVI. Ille quidem confestim Mazæum cum tribus millibus equitum, ad itinera quæ hostis petiturus erat, occupanda præmisit. Alexander corpori uxoris ejus justis persolutis, omnique graviore comitatu intrà eadem munimenta cum modico præsidio relicto, ad hostem contendit. In duo cornua diviserat peditem; in utrumque latus equite circumdato: impedimenta sequebantur agmen. Præmissum deinde concitis equitibus Menidam jubet explorare, ubi Darius esset. At ille, quum Mazæus haud procul confedisset, non ausus ultrà procedere; nihil aliud quàm fremitum hominum, hinnitumque equorum exaudisse nunciat. Mazæus quoque, conspectis procul exploratoribus, in castra se recipit, adventûs hostium nuncius. Igitur Darius, qui in patentibus campis decernere optabat, armari militem jubet, aciémque disponit. In lævo cornu Bactriani ibant equites mille admodum; Dahæ totidem: & Arachosii Susique quatuor millia explebant. Hos quinquaginta falcati currus sequebantur. Proximus quadrigis erat Bessus cum octo millibus equitum item Bactrianis. Messagetæ duobus millibus agmen ejus claudebant. Pedites his plurimum gentium non mixtas, sed suæ quisque nationis junxerant copias. Persas deinde cum Mardis Sogdianisque Ariobarzanes & Orobatas ducebant. Illi partibus copiarum; summæ Orsines præerat à septem Persis oriundus, ad Cyrum quoque nobilissimum Regem originem sui referens. Hos aliæ gentes, ne fociis quidem satîs notæ, sequebantur. Post quas quinquaginta quadrigas Phradates magno Caspianorum agmine antecedebat. Indi, cæterique rubri maris accolæ, nomina veriùs quàm auxilia, post currus erant. Claudebatur hoc agmen aliis falcatis curribus quinquaginta: quis.

quīs peregrinum militem adjunxerat. Hunc Armeni, quos minores vocant; Armenios Babylonii; utroſque Belitæ, & qui montes Coſſæorum incolebant, ſequebantur. Poſt hos ibant Gortuæ, gentes quidem Euboicæ, Medos quondam ſequuti; ſed jam degeneres, & patrii moris ignari. Applicuerat his Phrygas & Cataonas. Parthorum deinde gens, incolentium terras, quas nunc Parthi Scythiâ proſecti tenent, claudabant agmen. Hæc ſiniſtri cornu acies fuit.

XLVII. Dextrum tenebat natio majoris Armeniæ, Caduſique, Cappadoces, & Syri, & Medi. His quoque ſalcati currus erant quinquaginta. Summa totius exercitûs, equites quadraginta quinque millia: pedeftris acies ducenta millia expleverat. Hôc modo inſtructi decem ſtadia procedunt; juſſique ſubſiſtere, armati hoſtem exſpectabant. Alexandri exercitum pavore cujus cauſa non ſaberat, invaſit: quippe lymphati trepidare cœperunt, omnium peſtora occulto metu percurrente. Cœli fulgor tempore æſtivo ardenti ſimilis internitens, ignis præbuit ſpeciem; flammâſque ex Darii caſtris ſplendere, velut illati temere præſidiis, credebant. Quòd ſi percuſſis Mazæus, qui præſidebat itineri, ſuperveniffet, ingens clades accipi poſtuit. Ille ſegnīs in eo, quem occupaverat, tumulto ſedet: contentus non laceſſi. Alexander cognito pavore exercitûs, ſignum ut conſiſterent, dari; ipſos arma deponere, ac levare corpora jubet: admonens nullam ſubiti cauſam eſſe timoris; hoſtem procul ſtare. Tandem compotes ſui pariter arma & animos recipere: nec quidquam ex præſentibus tutius viſum eſt, quàm eodem loco caſtra munire.

XLVIII. Poſtero die Mazæus, qui cum delectis equitum in edito colle, ex quo Macedonum proſpiciantur caſtra, conſederat; ſive metu, ſive quia ſpeculari modò juſſus erat, ad Darium rediit. Macedones eum ipſum collem, quem deſeruerat, occupaverunt: nam & tutior planitie erat; & indè acies hoſtium, quæ in campo explicabatur, conſpici poterat. Sed
caligo,

caligo, quam circà humidi effuderant montes, universam quidem rei faciem non abstulit; cæterum agminum discrimina atque ordinem prohibuit perspicere. Multitudo inundaverat campos: fremitusque tot milium, etiam procul stantium aures impleverat. Fluctuari animo rex, & modò suum, modò Parmenionis consilium serâ æstimatione perpendere. Quippe cò ventum erat, unde recipi exercitus nisi victor, aut sinè clade non posset. [Movebat etiam eum multitudo hostium, respectu paucitatis suæ gentis: sed interdum reputabat, quantas res cum hâc gente gessisset, quantosque populos fudisset. Itaque, quum spes metum vinceret, periculosius bellum differre ratus, ne desperatio suis cresceret;] dissimulato eo, mercenarium equitem ex Pæoniâ præcedere jubet. Ipse phalangem, sicut antea dictum est, in duo cornua extenderat: utrumque cornu equites tegebant. Jamque nitidior lux, discussâ caligine, aciem hostium ostenderat: & Macedones, sive alacritate, sive tædio expectationis, ingentem, pugnantium more, edidere clamorem. Redditus & à Persis, nemora vallésque circumjectas terribili sono impleverat. Nec jam contineri Macedones poterant; quin cursu quoque ad hostem contenderent. Melius adhuc ratus in eodem tumultu castra munire, vallum jaci jussit: strenuèque opere perfecto, in tabernaculum, ex quo tota acies hostium conspiciebatur, secessit.

XLIX. Tum verò universa futuri discriminis facies in oculis erat: armis insignibus equi virique splendebant: & omnia intentiore curâ præparari apud hostem, sollicitudo prætorum agmina sua interequitan-
tium ostendebat. Ac pleraque inania, sicut fremitus hominum, equorum hinnitus, armorum internitenti-
um fulgor, sollicitam expectatione mentem turbave-
rant. Igitur sive dubius animi, sive ut suos experi-
retur, consilium adhibet; quid optimum factu esset,
exquirens. Parmenio peritissimus inter duces artium
belli, *furto non prælio opus esse censebat: intempestâ*
nocte

nocte opprimi posse hostes. Discordes moribus, linguis, adhæc somno, & improvise periculo territos, quando in nocturne trépitatione coituros? At interdum primùm terribiles occursuras facies Scytharum Bactrianorūque: hirta illis ora, & intonsas comas esse; præterea eximiam vasorum magnitudinem corporum; vanis & inanibus militem magis quàm justis formidinis causis moveri. Deinde tandem multitudinem circumfundi paucioribus posse, non in Ciliciæ angustis, & inviis callibus, sed in apertâ & latâ planitie dimicandum fore. Omnes ferme Parmenioni assentiebant: Polysperchon haud dubiè in eo consilio positam victoriam arbitrabatur. Quem intuens rex (namque Parmenionem nuper acrius quàm vellet increpitum, rursus castigare non sustinebat) latrunculorum, inquit, & furum ista solertia est, quam præcipitis mihi: quippe illorum votum unicum est fallere. Meæ verò gloriæ semper aut absentiam Darii, aut angustias locorum, aut furtum noctis obflare non patiar: palam luce aggredi certum est; malo me fortunæ pœniteat, quàm victoriæ pudeat. Ad hæc illud quoque accedit; vigiliis agere barbaros, & in armis stare, ut ne decipi quidem possint, compertum habeo. Itaque ad prælium vos parate. Sic incitatos ad corpora curanda dimisit.

L. Darius illud, quod Parmenio suaserat, hostem facturum esse conjectans; frænatos equos stare, magnamque exercitūs partem in armis esse, ac vigilias intentiore curâ servari jusserat. Ergo ignibus tota ejus castra fulgebant. Ipse cum ducibus propinquisque agmina in armis stantium circumibat; Solem Mithren, sacrumque & æternum invocans ignem, ut illis dignam veterē gloriā, majorūque monumentis fortitudinem inspирarent. Et profectò, si qua divinæ opis auguria humanā mente concipi possent, deos stare secum, illos nuper Macedonum animis subitam incussisse formidinem: adhuc lymphatos ferri atque, arma jacentes: expetere præfides Persarum imperii deos debitas à recordibus pœnas. Nec ipsum ducem saniozem esse. Quippe ritu ferarum prædam modò, quam expeteret, intuentem, in perniciem, quæ
ante

ante prædam posita esset, incurrere. Similis apud Macedones quoque sollicitudo erat: noctemque, velut in eam certamine edicto, metu egerunt. Alexander non aliàs magis territus, ad vota & preces Aristandrum vocari jubet. Ille in candidâ veste verbenas manu præferens, capite velato præibat preces regi Jovem, Minervam Victoriàmque propitianti. Tunc quidem sacrificio rite perpetrato, reliquum noctis acquieturus in tabernaculum rediit. Sed nec somnum capere, nec quietem pati poterat. Modò è jugo montis aciem in dextrum Persarum cornu demittere agitabat, modò rectâ fronte concurrere hosti: interdum hæsitare, an potius in lævum torqueret agmen: tandem gravatum animi anxietate corpus altior somnus oppressit.

LI. Jámque luce ortâ duces ad accipienda imperia convenerant, insolito circa prætorium silentio attoniti. Quippe aliàs accersere ipsos, & interdum morantes castigare assueverat: tunc ne ultimo quidem rerum discrimine excitatum esse mirabantur; & non somno quiescere, sed pavore marcere credebant. Non tamen quisquam è custodibus corporis intrare tabernaculum audebat: & jam tempus instabat; nec miles injussu ducis, aut arma capere poterat, aut in ordines ire. Diu Parmenio cunctatus, cibum ut caperent, ipse pronunciat. Jámque exire necesse erat: tunc demum intrat tabernaculum; sæpiúsque nomine compellatum, quum voce non posset, tactu excitavit. *Multa lux, inquit, est, instructam aciem hostis admovit: tuus miles adhuc inermis expectat imperium. Ubi est vigor ille animi tui? nempe excitare vigiles soles. Ad hæc Alexander; credisne me prius somnum capere potuisse, quàm exonerarem animum sollicitudine, quæ quietem morabatur? signumque pugne tubâ dari jussit. Et quum in eâdem admiratione Parmenio perseveraret [quòd securus somnum cepisset;] minimè, inquit, mirum est. Ego enim, quum Darius terras ureret, vicos excideret, alimenta corrumpere, potens mei non eram: nunc verò*
quid

quid metuam, quum acie decernere paret? Hercule votum meum implevit. Sed hujus quoque consilii ratio postea reddetur: vos ite ad copias, quibus quisque præest. Ego jam adero, & quid fieri velim, exponam. Rarò admodum, admonitu magis amicorum, quàm metu discriminis quod adeundum erat, uti solebat munimento corporis. Tum quoque sumpto processit ad milites. Haud' aliàs tam alacrem viderant regem: & vultu ejus interrito, certam spem victoriæ augurabantur. Atque ille prorupto vallo exire copias jubet, aciémque disponit.

LII. In dextro cornu locati sunt equites, quos *agema* appellant: præerat his Clitus: cui junxit Philotæ turmas, cæterosque præfectos equitum lateri ejus applicuit. Ultima Meleagri ala stabat: quam phalanx sequebatur. Post phalangem Argyraspides erant; his Nicanor Parmenionis filius præerat. In subsidiis cum manu suâ Cænos: post eum Orestæ Lyncestæque. Post illos Polyperchon dux peregrini militis. Hujus agminis Amyntas princeps erat. Philagus Balacros regebat, in societatem nuper ascitos. Hæc dextri cornu acies erat. In lævo, Craterus Peloponnesium equites habebat Achæorumque; & Locrensiū, & Malieon turmis sibi adjunctis. Hos Thessali equites claudebant, Philippo duce. Peditum acies equitatu tegebatur. Frons lævi cornu hæc erat. Sed ne circumiri posset à multitudine, ultimum agmen validâ manu ciñerat: cornua quoque subsidiis firmavit, non rectâ fronte; sed à latere positis: ut si hostis circumvenire aciem tentasset, parata pugnæ forent. Hic Agriani erant, quibus Attalus præerat; adjunctis sagittariis Cretensibus. Ultimos ordines avertit à fronte, ut totam aciem orbe muniret. Illyrii hîc erant: adjuncto milite mercede conducto. Thracas quoque simul objecerat leviter armatos: adeoque aciem versatilem posuit, ut qui ultimi stabant ne circumirentur, verti tamen, & in frontem circumagi possent. Itaque non prima quàm latera; non latera munitiora fuere, quàm terga.

LIII.

LIII. His ita ordinatis, præcipit, ut, si falcatos currus cum fremitu barbari emitterent, ipsi laxatis ordinibus impetum occurrentium silentio exciperent: haud dubius sinè noxâ transcursuros, si nemo se opposeret. Sin autem sinè fremitu immisissent; eos ipsi clamore terrent, pavidósque equos telis utrimque suffoderent. Qui cornibus præerant, extendere ea iussi, ita ut nec circumvenirentur, si arctiùs flarent; nec tamen mediam aciem exinanirent. Impedimenta cum captivis, inter quos mater liberique Darii custodiebantur, haud procul acie in edito colle constituit; modico præsidio relicto. Lævum cornu, sicut aliàs, Parmenioni tuendum datum. Ipse in dextro stabat. Nondum ad teli jactum pervenerant; quum Bion quidam transfuga, quanto maximo cursu potuerat, ad regem pervenit: nuncians murices ferreos in terram defodisse Darium, quâ hostem equites emissurum esse credebat: notatúmque certo signo locum, ut fraus evitari à suis posset. Asservari transfugâ iussu, duces convocat: expositóque quod nunciatum erat, monet, ut regionem monstratam declinent, equitémque periculum edoceant. Cæterùm hoc tantus exercitus exaudire non poterat; usum aurium intercipiente fremitu duorum agminum; sed in conspectu omnium duces & proximum quemque interequitans alloquebatur.

LIV. *Emensis tot terris in spem victoriæ, de quâ dimicandum foret, hoc unum superesse discrimen. Granicum hic amhem, Ciliciaeque montes, & Syriam Ægyptumque prætereuntibus raptas, ingentia spei gloriaeque incitamenta, referebat. Reprehensos ex fugâ Persas pugnatu-
ros, quia fugere non possent: tertium diem jam metu exangués, armis suis oneratos, in eodem vestigio hæ-
rere. Nul-
lum desperationis illorum majus indicium esse, quàm quòd urbes, quòd agros suos urerent; quidquid non corrupissent, hostium esse confessi. Nomina modò vana gentium ignota-
rum ne extimescerent: neque enim ad belli discrimen per-
tinere, qui ab his Scythiæ, quive Cadusii appellantur. Ob
id ipsum, quòd ignoti essent, ignobiles esse. Nunquam ig-
norari*

norari viros fortes : at imbelles ex latebris suis erutos, nihil præter nomina offerre. Macedones virtute assequutos, ne quis toto orbe locus esset, qui taleis viros ignoraret. Intuerentur barbarorum inconditum agmen : alium nihil præter jaculum habere ; alium fundâ saxa librare : paucis iusta arma esse. Itaque illinc plures stare : hinc plures dimicatu-
 ros. Nec postulare se, ut fortiter capefferent prælium, nã ipse cæteris fortitudinis fuisset exemplum ; se ante prima signa dimicaturum : spondere pro se quot cicatrices, totidem corporis decora : scire ipsos unum penè se prædæ communis exsortem, in illis colendis ornandisque usurpare victoriæ præmia. Hæc se fortibus viris dicere. Qui si dissimiles eorum essent, illa fuisse dicturum : pervenisse eò, unde fugere non possent. Tot terrarum spatia emensis ; tot am-
 nibus montibusque post tergum objectis ; iter in patriam & penates manu esse faciendum. Sic duces, sic proximi militum instincti sunt.

LV. Darius in lævo cornu erat ; magno suorum agmine, delectis equitum peditumque stipatus : contem-
 peratque paucitatem hostis ; vanam aciem esse, extensis cornibus ratus. Cæterum sicut curru eminebat, dextrâ lævâque ad circumstantium agmina oculos manûsque circumferens ; Terrarum, inquit, quas Oceanus hinc alluit, illinc claudit Hellespontus, paulò antè dominis jam non de gloriâ, sed de salute ; & quod saluti præponitis, de libertate pugnandum est. Hic dies imperium, quo nullum amplius vidit ætas, aut constituet, aut finiet. Apud Granicum minimâ virium parte cum hoste certavimus : in Ciliciâ victos Syria poterat excipere : magna munimenta regni Tigris atque Euphrates erant. Ventum est eò, unde pulsus ne fugæ quidem locus est. Omnia tam diutino bello exhausta post tergum sunt : non incolas suos urbes, non cultores habent terræ. Conjuges quoque & liberi sequuntur hanc aciem : parata hostibus præda, nisi pro carissimis pignoribus corpora opponimus. Quod mearum fuit partium, exercitum, quem penè immensa planities vix caperet, comparavi : equos, arma distribui : com-
 meatus, ne tantæ multitudini deessent, providi : locum, in
 quo

quo acies explicari posset, elegi. Cætera in vestrâ potestate sunt: audete modo vincere; famamque, infirmissimum adversus fortes viros telum, contemnite. Temeritas est, quam adhuc pro virtute timuistis: quæ ubi primum impetum effudit, velut quædam animalia amissò aculeo, torpet. Hi verò campi deprehendere paucitatem, quam Ciliciæ montes absconderant. Videtis ordines raros, cornua extenta, mediam aciem vanam & exhaustam: nam ultimi, quos locavit aversos, terga jam præbent. Obteri mehercule equorum ungulis possunt; etiamsi nil præter falcatos currus emisero. Et bello vicerimus, si vincimus prælio: nam ne illis quidem ad fugam est locus; hinc Euphrates, illinc Tigris, prohibet inclusos. Et quæ antea pro illis erant, in contrarium conversa sunt. Nostrium mobile & expeditum agmen est; illud prædâ grave: implicatos ergo spoliis nostris trucidabimus: eadêque res & causa victoriæ erit, & fructus. Quod si quem è vobis nomen gentis movet; cogitet Macedonum illic arma esse, non corpora. Multum enim sanguinis invicem hausimus; & semper gravior in paucitate jactura est. Jam Alexander, quantuscumque ignavis & timidus videri potest, unum animal est: & si quid mihi creditis, temerarium & vecors, adhuc nostro pavore, quàm suâ virtute felicius. Nihil autem potest esse diuturnum, cui non subest ratio: licet felicitas adspirare videatur; tamen ad ultimum temeritati non sufficit. Præterea breves & mutabiles vices rerum sunt: & fortuna nunquam simpliciter indulget. Forsitan ita dii fata ordinaverunt, ut Persarum imperium, quod secundo cursu per ducentos triginta annos ad summum fastigium evexerant, magno motu concuterent magis, quàm affligerent, admonerentque nos fragilitatis humanæ, cujus nimia in prosperis rebus oblivio est. Modò Græcis ultro bellum inferebamus: nunc in sedibus nostris propulsamus illatum. Jactamur invicem varietate fortunæ. Videlicet imperium, quod mutuo affectamus, una gens non capit. Cæterum etiamsi sp. non subesset; necessitas tamen stimulare deberet: ad extrema perventum est. Matrem meam, duas filias, Ochum in spem hujus impe-

rii genitum; illos principes; illam sobolem regis stirpis; duces vestros regum instar, vinculos habet: nisi quod in vobis est, ipse ego majore parte captivus sum. Eripite viscera mea ex vinculis. Restituite mihi pignora, pro quibus ipse mori non recuso; parentem, liberos; nam conjugem in illo carcere amisi. Credite nunc omnes tendere ad vos manus; implorare patrios deos; opem vestram, misericordiam, fidem exposcere: ut servitute, ut compedibus, ut precario visu ipsos liberetis. An creditis æquo animo iis servire, quorum reges esse fastidiant? Video admoveri hostium aciem: sed quò propius discrimen accedo; hòc minus iis quæ dixi, possum esse contentus. Precor vos per deos patrios, æternumque ignem, qui præfertur altaribus; fulgorémque Solis intra fines regni mei orientis; per æternam memoriam Cyri, qui ademptum Medis Lydisque imperium primus in Persidem intulit: vindicate ab ultimo dedecore nomen gentemque Persarum. Ite alacres & spe pleni, ut quam gloriam accepistis à majoribus vestris, posteris relinquatis. In dextris vestris jam libertatem, opem, spem futuri temporis geritis. Effugit mortem, quisquis contempserit: timidissimum quemque consequitur. Ipse non patrio more solum, sed etiam ut conspici possim, curru vehor: nec recuso, quo minus imitemini me, si ve fortitudinis exemplum, si ve ignavia fuero.

LVI. Interim Alexander, ut & demonstratum à transfugâ insidiarum locum circumiret, & Dario, qui lævum cornu tuebatur, occurreret; agmen obliquum incedere jubet. Darius quoque eodem suum obvertit; Besso admonito, ut Massagetæ equites in lævum Alexandri cornu à latere invehi juberet. Ipse ante se falcatos currus habebat: quos signo dato universos in hostem effudit. Ruebant laxatis habenis aurigæ, quò plures nondum satis proviso impetu obtererent. Alios ergo hastæ multum ultra temones eminentes; alios ab utroque latere dimissæ falces laceravere. Nec sensim Macedones cedebant, sed effusâ turbaverant fugâ ordines. Mazæus quoque perculsis metum incussit: mille equitibus ad diripienda hostis impedi-
menta

menta circumvehi jussis : ratus captivos quoque qui simul asservabantur, rupturos vincula, quum suos appropinquantes vidissent. Non fefellerat Parmenionem, qui in lævo cornu erat : properè igitur Polydamanta mittit ad regem, qui & periculum ostenderet, & quid fieri juberet, consuleret. Ille audito Polydamante, *abi, nuncia*, inquit, *Parmenioni, si acie vicerimus, non nostra solum nos recuperaturos; sed omnia, quæ hostium sunt, occupaturos. Proinde non est, quòd quidquam virium subducatur ex acie: sed ut me & Philippo patre dignum est, contempto sarcinarum damno, fortiter dimicet.* Interim barbari impedimenta turba-
verant; cæsisque plerisque custodum, captivi vinculis ruptis, quidquid obvium erat, quo armari possent, rapiunt: & adgregati suorum equitibus Macedonas ancipiti circumventos malo invadunt: lætisque circa Sisygambim vicisse Darium, ingenti cæde prostratos hostes; ad ultimum etiam impedimentis exutos esse nunciant. Quippe eandem fortunam ubique esse credebant, & victores Persas ad prædam discurrisse: Sisygambis hortantibus captivis, ut animum à mœrore allevaret, in eodem, quo antea fuit, perseveravit. Non vox ulla excidit ei, non oris color, vultusve mutatus est: sed sedit immobilis (credo præcoce gaudio verita fortunam irritare) adeò ut, quid mallet, intuentibus fuerit incertum.

LVII. Inter hæc Amyntas præfectus equitum Alexandri, cum paucis turmis opem impedimentis laturus advenerat; incertum suone consilio, an regis imperio. Sed non sustinuit Cadusiorum Scytharumque impetum: quippe vix tentato certamine effugit ad regem, amissorum impedimentorum testis magis, quàm vindex. Jam consilium Alexandri vicerat dolor: &, ne cura recuperandi sua militem à prælio averteret, non immeritò verebatur. Itaque Areten, ducem hastatorum, quos *sarissophoros* vocabant, adversus Scythas mittit. Inter hæc currus, qui circa prima signa turba-
E
verant

verant aciem, in phalangem invec̃ti erant. Macedones confirmatis animis in medium agmen accipiunt. Vallo similis acies erat : junxerant hastas ; & ab utroque latere temere incurrentium ilia suffodiebant : circumire deinde currus, & propugnatores præcipitare cœperunt. Ingens ruina equorum aurigarumque aciem compleverat. Hi terribos regere non poterant : equi crebrâ jactatione cervicum non jugum modò excusserant, sed etiam currus everterant : vulnerati interfectos trahebant : nec consistere terribi, nec congregi debiles poterant. Paucae tamen evasere quadrigae in ultimam aciem, iis quibus inciderunt, miserabili morte consumptis. Quippe amputata virorum membra humi jacebant ; & quia calidis adhuc vulneribus aberat dolor, trunci quoque & debiles arma non omittebant : donec multo sanguine effuso, exanimati procumberent.

LVIII. Interim Aretes, Scytharum, qui impedimenta diripiebant, duce occiso, gravius terribis instabat. Supervenere deinde missi à Dario Bactriani, pugnae vertere fortunam. Multi ergo Macedonum primo impetu obtriti sunt : plures ad Alexandrum refugerunt. Tum Persae clamore sublato, qualem victores solent edere ; ferociter in hostem, quasi ubique profligatum, incurrunt. Alexander terribos castigare, adhortari ; prælium, quod jam elanguerat, solus accendere : confirmatisque tandem animis, ire in hostem jubet. Rarior acies erat in dextro cornu Persarum ; namque indè Bactriani decesserant ad opprimenda impedimenta. Itaque Alexander laxatos ordines invadit, & multâ cæde hostium invehitur. At qui in lævo cornu erant Persae, spe posse eum includi, agmen suum à tergo dimicantis opponunt : ingensque periculum in medio hærens adisset, nî equites Agriani calcaribus subditis circumfusus regi barbaros adorti essent, aversosque cædendo in se converti coegissent. Turbata erat utraque acies. Alexander à fronte & à tergo hostem habebat : qui averso ei instabant, ab

Agrianis

Agrianis militibus premebantur: & Bactriani, impedimentis hostium direptis reversi, ordines suos recuperare non poterant. Plura simul abrupta à cæteris agmina, ubicumque alium alii fors miscuerat, dimicabant. Duo reges junctis propè agminibus prælium accendebant. Plures Persæ cadebant, par ferè utrinque numerus vulnerabatur. Curru Darius, Alexander equo vehebatur: utrumque regem delecti tuebantur, sui immemores: quippe amisso rege nec volebant salvi esse, nec poterant; ante oculos sui quisque regis mortem occumbere ducebat egregium. Maximum tamen periculum adibat, qui maximè tuebatur: quippe sibi quisque cæsi regis expetebat decus.

LIX. Cæterùm sive ludibrium oculorum, sive vera species fuit, qui circa regem Alexandrum erant, vidisse se crediderunt paululùm super caput regis placidè volantem aquilam, nec sonitu armorum, nec gemitu morientium territam: diùque circa equum Alexandri pendenti magis, quàm volanti similis apparuit. Certè vates Aristander albâ veste indutus & dexterâ præferens lauream, militibus in pugnam intentis avem monstravit, haud dubium victoriæ auspicium. Ingens ergo alacritas ac fiducia paulò antè territos accendit ad pugnam, utique postea quàm auriga Darii, qui ante ipsum sedens equos regebat, hastâ transfixus est. Nec aut Persæ, aut Macedones dubitare, quin ipse rex esset occisus. Lugubri ergo ululatu, & incondito clamore gemitûque totam ferè aciem adhuc æquo Marte pugnantium turbavere. Cognati Darii & armigeri, lævumque tuentes cornu, in fugam effusi destituerant currum, quem à dexterâ parte stipati in medium agmen receperunt. Dicitur acinace stricto Darius dubitasse, an fugæ dedecus honestâ morte vitaret. Sed eminens curru, nondum omnem suorum aciem prælio excedentem destituere erubescerebat: dùmque inter spem & desperationem hæsitat, sensim Persæ cedebant, & laxaverant ordines. Alexander mutato equo, quippe plures fatigaverat,

resistentium adversa ora fodiebat, fugientium terga. Jámque non pugna, sed cædes erat, cum Darius quoque currum suum in fugam vertit. Hærebat in tergis fugientium victor, & prospectum oculorum nubes pulveris, quæ ad cælum ferebatur, abstulerat. Ergo haud secus quàm in tenebris errabant, ad sonitum notæ vocis, ut signum, subinde coeuntes. Exaudiebantur tantum strepitus habenarum, quibus equi currum trahentes identidem verberabantur: hæc sola fugientis vestigia excepta sunt.

LX. At in lævo Macedonum cornu, quod Parmenio (sicut antè dictum est) tuebatur, longè aliâ fortunâ utriusque partis res gerebatur. Mazæus cum omni suorum equitatu vehementer inVectus, urgebat Macedonum alas. Jámque abundans multitudine, aciem circumvehi cœperat: cum Parmenio equites nunciare jubet Alexandro, in quo discrimine ipsi essent: nisi maturè subveniretur, non posse sisti fugam. Jam multum viæ processerat rex, imminens fugientium tergis, cum à Parmenione tristis nuncius venit. Refrenare equos jussi qui vehebantur, agménque constitit: frendente Alexandro, eripi sibi victoriam è manibus & Darium felicius fugere, quàm sequi se. Interim ad Mazæum superati regis fama pervenerat. Itaque quanquam validior erat, fortunâ tamen partium territus, perculsis languidiùs instabat. Parmenio ignorabat quidem causam suâ sponte pugnæ remissæ: sed occasione vincendi strenuè est usus. Thessalos equites ad se vocari jubet: *Ecquid, inquit, videtis istos, qui ferociter modò instabant, (pedem referre) subito pavore perterritos? Nimirum nobis quoque regis nostri fortuna vincit: omnia Persarum cæde strata sunt. Quid cessatis? anne fugientibus quidem pares estis?* Vera dicere videbatur, & spes languentes quoque erexerat: subditis calcaribus proruere in hostem: & illi jam non sensim, sed citato gradu recedebant: nec quicquam fugæ, nisi quòd terga nondum verterant, deerat. Parmenio tamen ignarus, quænam in dextero cornu

cornu fortuna regis esset, repressit suos. Mazæus, dato fugæ spatio, non recto itinere, sed majore & ob id tutiore circuitu Tigrim superat, & Babylonem cum reliquiis devicti exercitus intrat.

LXI. Darius, paucis fugæ comitibus, ad Lycum amnem contenderat; quo trajecto dubitavit, an solveret pontem: quippe hostem jam affore nunciabatur. Sed tot millia suorum, quæ nondum ad amnem pervenerant, ponte reciso prædam hostis fore videbat. Abeuntem, cum intactum haberet pontem, dixisse constat: Malle se insequentibus iter dare, quam auferre fugientibus. Ipse ingens spatium fugâ emensus, mediâ ferè nocte Arbela pervenit. Quis tot ludibria fortunæ, ducum agminumque cædem multiplicem, devictorum fugam, clades nunc singulorum, nunc universorum, aut animo assequi queat, aut ratione complecti? Propemodum seculi res in unum illum diem fortuna cumulavit. Alii quâ brevissimum patebat iter, alii diversos saltus, & ignotos frequentibus calles petebant. Eques pedesque confusi sine duce, armatis inermes, integris debiles implicabantur. Deinde misericordiâ in metum versâ, qui sequi non poterant, inter mutuos gemitus deferebantur. Sitis præcipuè fatigatos & faucios exurebat, passimque omnibus viis prostraverant corpora, præterfluentem aquam hianti ore captantes. Quam cum diu avidi turbidam hausissent, tendebantur extemplo præcordia premente limo: resolutisque & torpentibus membris, cum supervenisset hostis, novis vulneribus excitabantur. Quidam, occupatis proximis rivis, diverterant longius; ut quidquid occulti humoris usquam maneret, exciperent: nec ulla adeò avia & sicca lacuna erat, quæ vestigantium sitim falleret. E proximis verò itineri vicis senum ululatus feminarumque exaudiebantur, barbaro ritu Darium adhuc regem clamitantium.

LXII. Alexander (ut supra dictum est) inhibito suorum cursu, ad Lycum amnem pervenerat, ubi ingens multitudo fugientium oneraverat pontem: & plerique,

que, cùm hostis urgeret, in flumen se præcipitaverant, gravésque armis, & prælio ac fugâ defatigati, gurgitibus hauriebantur. Jámque non pons modò fugientes, sed ne amnis quidem capiebat, agmina sua improvidâ fugâ subinde cumulantes: quippe ubi intravit animos pavor, id solum metuunt, quod primum formidare cœperunt. Alexander, instantibus suis impune abeuntem hostem sequi permetteret, hebetia tela esse, & manus fatigatas, tantoque cursu corpora exhausta, & præceps in noctem diei tempus causatus est: revera de lævo cornu, quod adhuc in acie stare credebat, sollicitus, reverti ad ferendam opem suis statuit. Jámque signa converterat, cùm equites à Parmenione missi, illius quoque partis victoriam nunciant. Sed nullum eodie majus periculum fuit, quàm dum copias reducit in castra. Pauci eum & incompoti sequebantur ovantes victoriâ (quippe omnes hostes aut in fugam effusos, aut in acie credebant cecidisse) cùm repentè ex adverso apparuit agmen equitum: qui primò inhibuere cursum; deinde Macedonum paucitate conspectâ turmas in obvios concitaverunt. Ante signa rex ibat, dissimulato magis periculo quàm spreto. Nec defuit ei perpetua in dubiis rebus felicitas: namque præfectum equitatus avidum certaminis, & ob id ipsum incautiùs in se ruentem, hastâ transfixit. Quo ex equo lapso, proximum ac deinde plures eodem telo confodit. Invasere turbatos amici quoque, nec Persæ inulti cadebant. Quippe non universæ acies, quàm hæ tumultuariæ manus, vehementiùs iniere certamen. Tandem barbari, cùm obscurâ luce fuga tutior videretur esse quàm pugna, diversis agminibus abiere. Rex extraordinario periculo defunctus, incolumes suos reduxit ad castra.

LXIII. Cecidere Persarum, quorum numerum victores inire potuerunt, millia quadraginta. Macedonum minus quam CCC desiderati sunt. Cæterùm hanc victoriam rex majore ex parte virtuti, quàm
fortu-

fortunæ suæ debuit: animo, non (ut antea) loco vit. Nam & aciem peritissimè instruxit, & promptissimè ipse pugnavit, & magno consilio jacturam sarcinarum impedimentorūque contempsit, cū in ipsâ acie summum rei videret esse discrimen: dubiōque adhuc pugnæ eventu, pro victore se gessit: perculosos deinde hostes fudit: fugientes, quod in illo ardore animi vix credi potest, prudentiūs quā avidiūs persecutus est. Nam si parte exercitūs adhuc in acie stante, instare cedentibus perseverasset; aut suā culpā victus esset, aut alienā virtute vicisset. Jam si multitudinem equitum occurrentium extimuisset victor; aut foedè fugiendum, aut miserabiliter cadendum fuit. Nec duces quidem copiarum suā laude fraudandi sunt: quippe vulnere, quæ quisque excepit, indicia virtutis sunt. Hephæstionis brachium hastâ ictum est. Perdiccas ac Cœnos & Menidas, sagittis propè occisi. Et si verè æstimare Macedonas, qui tunc erant, volumus; fatebimur, & regem talibus ministris, & illos tanto rege fuisse dignissimos.

LIBER QUINTUS.

I. UÆ interim ductu imperiōque Alexandri, vel in Græciâ vel in Illyriis ac Thraciâ gesta sunt, si quæque suis temporibus reddere voluero; interrumpendæ sunt res Asiæ: quas utique ad fugam mortēque Darii universas in conspectum dari; & sicut inter se cohærent tempore, ita opere ipso conjungi, haud paulò aptius videri potest. Igitur an'è, quæ prælio apud Arbelam conjuncta sunt, ordiar dicere. Darius mediâ ferè nocte Arbelam pervenit; eodēque magnæ partis amicorum ejus ac militum fugam fortuna compulerat. Quibus convocatis, exponit, *Haud du-*

bitare se, quin Alexander celeberrimas urbes agrósque omni copiâ rerum abundantes petiturus esset: prædam opimam paratâque ipsum & milites ejus spectare: id suis rebus tali in statu salutis fore: quippe se deserta cum expeditâ manu petiturum. Ultima regni adhuc intacta esse: indè bello vires haud ægre reparaturum. Occuparet sanè gazam avidissima gens, & ex longa fame satiare se auro, mox futura præda sibi: didicisse usu, pretiosam supellectilem pellicésque & spadonum agmina, nihil aliud fuisse quàm onera & impedimenta: eadem trahentem Alexandrum, quibus antea vicisset, inferiorem fore. Plena omnibus desperationis videbatur oratio, quippe Babylonem urbem opulentissimam dedi cernentibus: jam Susa, jam cætera ornamenta regni, cautâque belli victorem occupaturum. At ille docere pergit, Non speciosa dictu, sed usu necessaria in rebus adversis sequenda esse: ferro geri bella, non auro: viris, non urbium tectis: omnia sequi armatos. Sic majores suos perculos in principio rerum, celeriter pristinam recuperâsse fortunam. Igitur, sive confirmatis eorum animis, sive imperium magis quàm consilium sequentibus, Mediæ fines ingressus est.

II. Paulò post Alexandro traditur Arbela, regiâ supellectili Dariûque gazâ repleta: quatuor millia talentum fuere; præterea pretiosæ vestes; totius (ut supra dictum est) exercitus opibus in illam sedem congestis. Ingruentibus deinde morbis, quos odor cadaverum totis jacentium campis vulgaverat, maturiùs castra movit. Euntibus à parte lævâ Arabia, odorum fertilitate nobilis regio, campestre iter est. Inter Tigrim & Euphratem jacentia, tam uberi & pingui solo sunt, ut à pastu repelli pecora dicantur, ne satietas perimat. Causa fertilitatis est humor, qui ex utroque amne manat; toto ferè solo propter venas aquarum resudante. Ipsi amnes ex Armeniæ montibus profluunt; & magno deinde aquarum divortio iter, quod cepere, percurrunt. Duo millia & quingenta stadia mensi sunt, qui amplissimum intervallum circa

circa Armeniæ montes notaverunt. Iidem cum Mediæ & Gordianorum terras secare cœperunt, paulatim in arctius cœunt; & quò longiùs manant, hòc angustius inter se spatium terræ relinquunt. Vicini maximè sunt his campis, quos incolæ Mesopotamiam vocant: mediam namque ab utroque latere concludunt. Tandem per Babyloniorum fines in rubrum mare prorumpunt. Alexander quartis castris ad Menin urbem pervenit. Caverna ibi est, ex quâ fons ingentem vim bituminis effundit; adeò ut satis constet, Babylonios muros ingentis operis, hujus fontis bitumine interlitos esse.

III. Cæterum Babylonem procedenti Alexandro Mazæus, qui ex acie in urbem eam confugerat, cum adultis liberis supplex occurrit, urbem seque dedens. Gratus adventus ejus fuit regi: quippe magni operis futura erat obsidio tam munitæ urbis. Ad hæc vir illustris, & manu promptus, famâque etiam proximo prælio celebris, cæteros ad deditionem sui incitaturus exemplo videbatur. Igitur hunc quidem benignè cum ejus liberis exceptit. Cæterum quadrato agmine, quod ipse ducebat, velut in aciem irent, ingredi suos jubet. Magna pars Babyloniorum constiterat in muris, avida cognoscendi novum regem. Plures obviàm egressi sunt: inter quos Bagophanes arcis & regiæ pecuniæ custos, ne studio à Mazæo vinceretur, totum iter floribus coronisque constraverat: argenteis altaribus ab utroque latere dispositis, quæ non thure modò, sed omnibus odoribus cumulaverat. Eum dona sequebantur, greges pecorum equorùmque: leones quoque & pardales caveis præferebantur. Magi deinde suo more patrium carmen canentes: post hos Chaldæi, Babyloniorùmque non vates modò, sed etiam artifices cum fidibus sui generis ibant. Laudes ii regum canere soliti: Chaldæi siderum motus & statas temporum vices ostendere. Equites deinceps Babylonii, suo atque equorum cultu ad luxuriam magis quàm ad magnificentiam exacto, ultimi ibant. Rex arma-

tis stipatus, oppidanorum turbam post ultimos pedites ire iussit. Ipse cum curru urbem, ac deinde regiam intravit. Postero die supellestilem Darii, & omnem pecuniam recognovit.

IV. Cæterum ipsius urbis pulchritudo ac venustas, non regis modò, sed etiam omnium oculos in semet haud immeritò convertit. Semiramis eam condiderat, vel (ut plerique credidere) Belus: cujus regia ostenditur. Murus instructus laterculo coctili, bitumine interlitus, spatium triginta & duorum pedum in latitudinem amplectitur: quadrigæ inter se occurrentes sinè periculo commeare dicuntur. Altitudo muri centum cubitorum eminet spatio: turres denis pedibus, quàm murus, altiores sunt. Totius operis ambitus cccclxviii stadia complectitur. Singulorum stadiorum structuram singulis diebus perfectam esse, memoriæ proditum est. Ædificia non sunt admota muris, sed ferè spatium unius jugeri absunt. Ac ne totam quidem urbem testis occupaverunt: per nonaginta stadia habitatur: nec omnia continua sunt; credo, quia tutius visum est pluribus locis spargi. Cætera serunt coluntque: ut si externa vis ingruat, obsessis alimenta ex ipsius urbis solo subministrent. Euphrates interfluit, magnæque molis crepidinibus coercetur. Sed omnium operum magnitudinem circumveniunt cavernæ ingentes, in altitudinem pressæ ad accipiendum impetum fluminis: quòd ubi appositæ crepidinis fastigium excessit, urbis tecta corripere, nisi essent specus lacusque, qui exciperent. Coctili laterculo structi sunt: totum opus bitumine astringitur. Pons lapideus flumini impositus jungit urbem. Hic quoque inter mirabilia Orientis opera numeratus est: quippe Euphrates altum limum vehit, quo penitus ad fundamenta jacienda egesto, vix suffulciendo operi firmum reperiunt solum. Arenæ autem subinde cumulatae, & saxi, quibus pons sustinetur, annexæ, morantur amnem: qui retentus, acriùs quàm si libero cursu mearet, illiditur. Arcem quoque ambitu XX stadia complexam habent:

habent: XXX pedes in terram turrium fundamenta demissa sunt: ad LXXX summum munimenti fastigium pervenit.

V. Super arce vulgatum Græcorum fabulis miraculum, pensiles horti sunt, summam murorum altitudinem æquantes, multarúmque arborum umbrâ & proceritate amœni. Saxo pilæ, quæ totum onus sustinent, instructæ sunt. Super pilas lapide quadrato solum stratum est, patiens terræ, quam altam injiciunt; & humoris, quo rigant terras: adeoque validas arbores sustinet moles, ut stipites earum octo cubitorum spatium crassitudine æquent, in quinquaginta pedum altitudinem emineant; & frugiferæ sint, ut si terrâ suâ alerentur. Et quum vetustas non opera solum manu facta, sed etiam ipsam naturam paulatim exedendo perimat; hæc moles, quæ tot arborum radicibus premitur, tantique nemoris pondere onerata est, inviolata durat. Quippe viginti lati parietes sustinent, undecim pedum intervallo distantes; ut procul visentibus sylvæ montibus suis imminere videantur. Syriæ regem Babylone regnantem hoc opus esse molitum, memoriæ proditum est, amore conjugis victum: quæ desiderio nemorum sylvarúmque in campestribus locis, virum compulit amœnitatem naturæ genere hujus operis imitari. Diutiùs in hâc urbe quàm usquam constitit rex; nec ullus locus disciplinæ militari magis nocuit. Nihil urbis ejus corruptius moribus, nec ad irritandas illiciendâsque immodicas voluptates instructius. Liberos conjugésque cum hospitibus stupro coire, modò pretium flagitii detur, parentes maritumque patiuntur. Convivales ludi totâ Perside regibus purpuratisque cordi sunt: Babylonii maximè in vinum, & quæ ebrietatem sequuntur, effusi sunt. Feminarum convivia ineuntium in principio modestus est habitus: deinde summa quæque amicula exuunt, paulatimque pudorem profanant: ad ultimum (honoribus habitus sit) ima corporum velamenta projiciunt. Nec meretricum hoc dedecus est, sed matrona-

rum virginumque; apud quas comitas habetur vulgati corporis vilitas.

VI. Inter hæc flagitia exercitus ille domitor Asiæ, per XXXIV dies saginatus, ad ea quæ sequebantur discrimina haud dubiè debilior futurus fuit, si hostem habuisset. Cæterum quo minus damnum sentirent, identidem incremento novabantur. Namque Amyntas Andromedis Antipatro Macedonum peditum sex millia adduxit, quingentos præterea ejusdem generis equites; cum his sexcentos Thracas, adjunctis peditibus suæ gentis tribus millibus & quingentis: & ex Peloponneso mercenarius miles ad quatuor millia advenerat, cum CCCLXXX equitibus. Idem Amyntas adduxerat quinquaginta principum Macedoniae liberos adultos ad custodiam corporis. Quippe inter epulas hi sunt ministri: iidemque equos ineunti prælium admovent, venantemque comitantur, & vigiliarum vices ante cubiculi fores servant: magnorumque præfectorum & ducum hæc incrementa sunt, & rudimenta. Igitur arcis Babyloniae rex, Agathone præsidere jussit, cum septingentis Macedonum, trecentisque mercede conductis, prætores, qui regioni Babyloniae & civitati præessent, Menetem & Apollodorum reliquit: his duo millia peditum dat cum mille talentis. Utrique præceptum, ut in supplementum milites legerent. Mazæum transfugam satrapiam Babyloniae donat: Bagophanem, qui arcem tradiderat, se sequi jussit: Armenia Mithreni Sardium proditori data est. Ex pecuniâ deinde Babyloniae Macedonibus equitibus sexcenti denarii tributî: peregrinus eques quingenos accepit: ducenis pedestrium stipendium mensum est.

VII. His ita compositis, in regionem, quæ Satrapane vocatur, pervenit: fertilis terra, copiâ rerum & omni comœatu abundans, itaque diutius ibi substitit: ac ne desides otio dmitterent animos, judices dedit, præmiâque proposuit de virtute militari certantibus. Octo qui fortissimi judicati essent, singulis militum millibus præfuturaerant. *Chiliarchas* vocabant; tum primum

primum in hunc numerum copiis distributis : namque antea quingenariæ cohortes erant, nec fortitudinis præmio cesserant. Ingens militum turba convenerat, egregio interfutura certamini; testis eadem cujusque factorum, & de iudicibus latura sententiam: quippe verone an falso honos cuique haberetur, ignorari non poterat. Primus omnium virtutis causâ donatus est Adarchias senior, qui omissum apud Halicarnasson à junioribus prælium unus maximè accenderat: proximus ei Antigenes visus est: tertium locum Philotas Angeus obtinuit: quartus Amyntæ datus est. Post hos Antigonus, & ab eo Lyncistes Amyntas fuit: septimum locum Theodotus, ultimum obtinuit Hellanicus. In disciplinâ quoque militaris rei pleraque à majoribus sumpta, utiliter mutavit. Nam cum antè equites in suam quisque gentem describerentur seorsum à cæteris: exempto nationum discrimine, præfectis, non utique suarum gentium, sed delectis attribuit. Tuba, quum castra movere vellet, signum dabat; cujus sonus plerumque tumultuantium fremitu exoriente haud satis exaudiebatur. Ergo perticam, quæ undique conspici posset, supra prætorium statuit: ex quâ signum eminebat pariter omnibus conspicuum: observabatur ignis noctu, fumus interdiu.

VIII. Jámque Susa adiituro Abulites regionis ejus præfectus, sive Darii jussu, ut Alexandrum prædâ retineret, sive sponte, filium obviâ misit, traditurum se urbem promittens. Benignè juvenem excepit rex, & eo duce ad Choaspem amnem pervenit, delicatam, ut fama est, vehementem aquam. Hic Abulites cum donis regalis opulentia occurrit. Dromades camelii inter dona erant, velocitatis eximiae. XII elephantii à Dario ex Indiâ acciti, non jam terror, ut speraverant, Macedonum, sed auxilium: opes victi ad victorem transferente fortunâ. Ut verò urbem intravit, incredibilem ex thesauris summam pecuniæ egeffit. L millia talentum argenti non signati formâ, sed rudi pondere. Multi reges tantas opes longâ ætate

ætate cumulaverant liberis posterisque, ut arbitrabantur, quas una hora in externi regis manus intulit. Confecit deinde in regiâ sellâ multò excellentiore, quàm pro habitu corporis. Itaque pedes cùm imum gradum non contingerent, unus ex regiis pueris mensam subdidit pedibus: & cùm spadonem, qui Darii fuerat, ingemiscen-tem conspexisset Rex, causam mœlitiæ requisivit. Ille indicat Darium vesci in eâ solitum: sêque sacram ejus mensam ad ludibrium recidentem sinè lachrymis conspiciere non posse. Subiit ergo regem verecundia violandi hospitales Deos. Jamque subduci jubebat: cum Philotas; Minimè verò hæc feceris, rex, sed omen quoque accipe; mensam, ex quâ libavit hostis epulas, tuis pedibus esse subjectam.

IX. Rex Persidis fines aditurus, Susa urbem Archelao & præsidium III millium tradidit: Xenophilo arcis cura mandata est: Macedonum ætate graves, præsidere arcis custodiæ jussi. Thesaurorum Callicrati tutela permissa: Satrapia regionis Susiæ restituta Abuliti. Matrem quoque Darii & liberos in eâdem urbe deponit. Ac fortè Macedonicas vestes, multâmq; purpuram dono ex Macedoniâ sibi missam cum his, qui eam confecerant, tradi Sisygambi jussit (omni namque honore eam, & filii quoque pietate prosequeretur) admoneri quoque, ut si cordi quoque vestis esset, conficere eam neptes suas adsuefacerat, donoque doceret dare. Ad hanc vocem lacrymæ obortæ prodidere animum aspernantis id munus. Quippe non aliud magis in contumeliam Persarum femina accipiunt, quàm admovere lanæ manus. Nunciant qui dona tulerant, tristem esse Sisygambim; dignaque res excusatione & solatio visa. Ipse ergo pervenit ad eam, & *mater, inquit, hanc vestem, quâ indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. Nostri decipere me mores. Cave, obsecro, in contumeliam accipias ignorationem meam. Quæ tui moris esse cognovi, ut spero, abunde servata sunt.* Scio apud vos filium in conspectu

*spectu matris nefas esse considerare, nisi cum illa permisit. Quotiescumque ad te veni, donec, ut considerem, annue-
res, restiti. Procumbens venerari me sæpe voluisti; in-
bibui. Dulcissimæ matri Olympiadi nomen debitum, tibi
reddo.*

X. Mitigato animo ejus, rex quartis castris perve-
nit ad Tigrim fluvium: Pasitigrim incolæ vocant.
Oritur in montibus Uxiorum, & per M stadia sylves-
tribus ripis præceps inter saxa devolvitur. Accipiunt
deinde eum campi, quos clementiore alveo præterit,
jam navium patiens. DC stadia sunt mollioris soli,
per quod leni tractu aquarum Persico mari se insinu-
at. Alexander amne superato cum IX millibus pedi-
tum, & Agrianis atque Græcorum mercenariis militi-
bus, III additis millibus Thracum, in regionem Uxi-
orum pervenit. Finitima Susis est, & in primam Per-
sidem excurrit, arctum inter se & Susianos aditum
relinquens. Madates erat hujus regionis præfectus,
haud sanè temporum homo: quippe ultima pro fide
experiri decreverat. Sed periti locorum Alexandrum
docent, occultum iter esse per calles, & aversum ab
urbe: si paucos misisset leviter armatos, super capita
hostium evasuros. Cum consilium placuisset, iidem
itinerum fuerunt duces M & D mercede conducti, &
Agriani ferè mille Tauroni præfecto dati, ac post so-
lis occasum iter ingredi jussi. Ipse tertiâ vigiliâ cas-
tris motis circa lucis ortum superaverat angustias,
cæsâque materiâ cratibus & pluteis faciendis, ut qui-
turres admovent, extra teli ictum essent, urbem ob-
sidere cœpit. Prærupta erant omnia, saxis & eotibus
impedita. Multis ergo vulneribus depulsi, ut quibus
non cum hoste solùm, sed etiam cum loco dimicandum
esset, subibant tamen: quia rex inter primos constite-
rat, interrogans tot urbium victores; *an erubescerent
hærerere in obsidione castelli exigui & ignobilis simul.* Jam
inter hæc eminus pètebatur, quum testudine objectâ
milites, qui, ut indè discederet, percellere nequive-
rant, tuebantur.

XI. Tandem Tauron super arcem urbis se cum suo agmine ostendit: ad cujus conspectum & animi hostium labare, & Macedones acrius proelium inire cœperunt. Anceps oppidanos malum urgebat; nec fisti vis hostium poterat. Paucis ad moriendum, pluribus ad fugam animus fuit: magna pars in arcem concessit. Indè XXX oratoribus missis ad deprecandum, triste responsum à rege redditur; non esse veniæ locum. Itaque suppliciorum metu perculsi, ad Sisygambim Darii matrem occulto itinere ignotisque hostibus mittunt, qui peterent, ut ipsa regem mitigaret: haud ignari parentis eam loco diligere colique. Et Madates sororis filiam secum matrimonio junxerat: Darium propinquâ cognatione contingens. Diu Sisygambis supplicum precibus repugnavit; abnuens *deprecationem pro illis convenire fortunæ, in quâ esset: adjecitque metuere sese, ne victoris indulgentiam fatigaret: sæpius cogitare captivam esse se, quàm reginam fuisse.* Ad ultimum victa, literis Alexandrum ita deprecata est, ut ipsam excusaret quòd deprecaretur: petere se ut illis quoque, si minùs sibi, ignosceret: pro necessario ac propinquo suo, jam non hoste, sed suplice tantùm vitam precari. Moderationem clementiamque regis quæ tunc fuit, vel una hæc res possit ostendere: non Madati modò ignovit; sed omnes & deditos & captivos libertate atque immunitate donavit; urbem reliquit intactam: agros sinè tributo colere permisit. A victore Dario plura mater non impetrâset. Uxiorum deinde gentem subactam Susianorum Satrapiæ contribuit: divisisque cum Parmenione copiis, illum campestri itinere procedere jubet; ipse cum expedito agmine jugum montium cepit, quorum perpetuum dorsum in Persidem excurrit.

XII. Omni hâc regione vastatâ, tertio die Persidem, quinto angustias, quas illi *Susidas Pylas* vocant, intrat. Ariobarzanes has cum XXV millibus peditum occupaverat rupes, abscissas & undique præruptas, in quarum

quarum cacuminibus extra teli jactum barbari stabant, de industriâ quieti & paventibus similes, donec in arctissimas fauces penetraret agmen. Quod ubi contemptu sui pergere vident; tum verò ingentis magnitudinis saxa per montium prona devolvunt: quæ incussa sæpius subjacentibus petris majore vi incidebant, nec singulos modò, sed agmina proterebant. Fundis quoque excussi lapides & sagittæ ingerebantur undique. Nec id miserrimum fortibus viris erat; sed quòd inulti ferarum ritu velut in foveâ deprehensi cæderentur. Irâ igitur in rabiem versâ, eminentia saxa complexi, ut ad hostem perveniant, alius alium levantes conabantur ascendere. Ea ipsa multorum simul manibus correpta & convulsa, in eos qui commoverant, recidebant. Nec stare ergo, nec niti, nec telludine quidem protegi poterant, quum tantæ molis onera propellerent barbari. Regem non dolor modò, sed etiam pudor temere in illas angustias conjecti exercitus angebat. Inviçtus ad eam diem fuerat, nihil frustra ausus, impune Ciliciæ fauces intraverat: mari quoque novum iter in Pamphyliam aperuerat: tunc hæsitabat deprehensa felicitas; nec aliud remedium erat, quàm reverti, quàm venerat. Itaque signo receptui dato densatis agminibus, scutisque super capita consertis, retro evadere ex angustis jubet. XXX fuisse stadia, quæ remensi sunt.

XIII. Tum castris undique aperto loco positis, non consultare modò quid agendum esset; sed vates quoque adhibere cœpit à superstitione animi. Sed quid tunc prædicere Aristander, cui tum plurimum credebatur ex vatibus, poterat? Itaque damnatis intempestivis sacrificiis, peritos locorum convocari jubet. Per Mediam iter ostendebant tutum apertumque; sed rex dimittere milites insepultos erubescibat: ita tradito more, ut vix ullum militiæ tam solenne esset munus, quàm humandi suos. Captivos ergo quos nuper exceperat, vocari jubet; inter quos erat quidam Græcæ Persicæque linguae peritus, qui *frustra eum in Persidem montium*

montium dorso exercitum ducere affirmat; sylvestres esse calles vix singulis pervios: omnia contegi frondibus, implexosque arborum ramos sylvas committere. Namque Persis ab altero latere perpetuis montium jugis clauditur, quod in longitudinem MDC stadia, in latitudinem CLXX procurrit. Hoc dorsum à Caucaso monte ad rubrum mare pertinet; quaque deficit mons, aliud munimentum, fretum objectum est. Planities deinde sub radicibus montium spatiosa procumbit, fertilis terrâ, multisque vicis atque urbibus frequens. Araxes amnis per hos campos multorum aquas torrentium evolvit in Medum: Medus ad mare Meridiem versûs, minor amnis eo quem accepit, evehitur; gignendæque herbæ non alius est aptior, quidquid aluit, floribus vestiens. Platani quoque & populi contegunt ripas; ita ut procul visentibus continuata videantur montibus nemora riparum. Quippe obumbratus amnis presso in solum dilabitur alveo; immimentque colles ipsi quoque frondibus læti, radices eorum humore subeunte. Regio non alia totâ Asiâ salubrior habetur; temperatum cœlum: hinc perpetuum jugum opacum & umbrosum, quod æstus levat: illinc mare adjunctum, quod modico tepore terras fovet.

XIV. His expositis captivus interrogatus à rege auditûne an oculis comperta haberet, quæ diceret? pastorem se fuisse, & omnes eos calles percurrisse respondit: his captum, semel à Persis in Lyciâ; iterum ab ipso. Subit animum memoria regis oraculo editæ sortis, quippe consulenti responsum erat, ducem in Persidem ferentis viæ Lycium civem fore. Igitur promissis, quanta & præsens necessitas exigebat, & ipsius fortuna capiebat, oneratum; armari jubet Macedonum more, & quod bene verteret, monstraret iter; quamvis arduum & præceps, evasurum se esse cum paucis. Nisi fortè crederet, quò ipse pecoris causâ issset, Alexandrum pro gloriâ & perpetuâ laude ire non posse. Etiam atque etiam docere captivus quàm difficile iter esset, maximè armatis.

tis. Tum Rex, *prædem me*, inquit, *accipe, neminem eorum, qui sequuntur, recusaturum ire, quâ duces*. Cratero igitur ad custodiam castrorum relicto cum peditibus, quâs adſueverat; & iis copiis, quas Meleager ducebat, & ſagittariis equitibus M præcepit, ut caſtrorum ſpecie manente, plures de indiſtriâ ignes fieri imperet: quò magis barbari crederent ipſum regem in caſtris eſſe. Cæterùm ſi fortè Ariobarzanes cognoviſſet per callium amfracus eum intrare, & ad occupandum iter ſuum partem cõpiarum tentâſſet oppo-
 nere; Craterus in eum illato terrore retineret ad propius periculum converſum agmen: ſin autem ipſe hoſtem ſefelliſſet, & ſaltum occupâſſet; quum trepidantium barbarorum tumultum exaudiſſet perfequentium regem, id ipſum iter, quo pridie pulſi fuerant, ne dubitaret ingredi: quippe vacuum fore, hoſtibus in ſemet averſis.

XV. Ipſe tertiâ vigiliâ ſilenti agmine, ac ne tubâ quidem dato ſigno, pergit ad demonſtratum iter callium. Tridui alimenta portare militem juſſerat leviter armatum. Sed præter invias rupes ac prærupta ſaxa velligium ſubinde fallentia, nix cumulata vento ingredientibus fatigabat: quippe velut in foveas delati hauriebantur; & quum à commilitonibus levarentur, trahebant magis adjuvantes, quàm ſequebantur. Nox quoque, & ignota regio, ac dux incertum an ſatis fidus, multiplicabant metum: *ſi cuſtodes ſefelliſſet; quaſi ſeras beſtias ipſos poſſe deprehendi: ex unius captivi vel fide, vel animâ pendere & regis ſalutem, & ſuam*. Tandem venere in jugum, à dexterâ iter ad ipſum Ariobarzanem erat: hîc Philotam & Cœnon cum Amyntâ & Polysperchonte expeditam habentes manum reliquit, monitos; ut qui eques pediti erat mixtus; quâ pinguiſſimum eſſet ſolum, & pabuli fertile ſenſim procederent: duces itineris de captivis dati. Ipſe cum armigeris & alâ, quam *Agema* appellant, arduâ ſemitâ, ſed longiùs à ſtationibus hoſtium remota, multâ cum vexatione proceſſit. Medius erat dies, & fatigatis

tis necessaria quies ; quippe tantumdem itineris supererat, quantum emensi erant ; sed minùs præcipitis atque ardui. Itaque refectis cibo somnoque militibus, secundâ vigiliâ surgit, & cætera quidem haud ægre præteriit. Cæterùm quâ se jugum montium paulatim ad planiora demittit, ingens vorago concursu cavata torrentium iter ruperat. Ad hæc arborum rami alius alio implicati & coeuntes, ut perpetuam objecerant sepem. Desperatio igitur ingens, adeò, ut vix lacrymis abstinere, incesse. Præcipuè obscuritas terrori erat : nam etiam si qua sidera internitebant, continenti fronde testæ arbores conspiciere prohibebant : ne aurium quidem usus supererat, sylvas quatiente vento, quæ concutientibus ramis majorem quàm pro flatu sonum reddebant.

XVI. Tandem expectata lux omnia, quæ terribiliora nox fecerat, minuit : circumiri brevi spatio poterat eluvies ; & sibi quisque dux itineris cœperat fieri. Evadunt ergo in editum verticem ; ex quo hostium statione conspectâ, strenuè armati, à tergo se ostendunt nihil tale metuentibus ; quorum pauci, qui congregari ausi erant, cæsi sunt. Itaque hinc morientium gemitus, hinc ad suos recurrentium miserabilis facies ; integros quoque, antea quàm discrimen experirentur, in fugam avertit. Fremitu deinde in castra, quâ Craterus præerat, illato ; ad occupandas angustias, in quibus pridie hæsiârât, miles educitur. Simul & Philotas cum Polysperchonte Amyntâque & Cæno diversum iter ingredi jussus, alium terrorem intulit barbaris. Ergo undique Macedonum armis fulgentibus ancipiti malo oppressi, memorabile tamen prælium edunt : ut opinor, ignaviam quoque necessitas acuit ; & sæpe desperatio spei causa est. Nudi complectebantur armatos, & ingenti corporum mole secum ad terram detrahentes, ipsorum telis plerosque fodiebant. Ariobarzanes tamen XL ferme equitibus & quinque millibus peditum stipatus per mediam aciem Macedonum cum multo suorum atque hostium sanguine

sanguine erupit, Persepolim urbem caput regionis occupare festinans. Sed à custodibus urbis exclusus, consequutis strenuè hostibus, cum omnibus fugæ comitibus renovato prælio cecidit. Craterus quoque raptim agmine actò supervenit.

XVII. Rex eodem loco, quo hostium copias fuderat, castra communivit. Quamquam enim undique fugati hostes victoriam concesserant, tamen præaltæ præcipitèsque fossæ pluribus locis objectæ abruperant iter: sensimque & cautè progrediendum erat; jam non hostium, sed locorum fraude suspectâ. Procedenti ei literæ redduntur à Tiridate custode regię pecuniæ, indicantes eos, qui in urbe essent, audito ejus adventu, diripere velle thesauros: properaret occupare: expeditum iter esse, quamquam Araxes amnis interfuit. Nullam virtutem regis istius magis, quàm celeritatem laudaverim: relictis enim pedestribus copiis, totâ nocte cum equitibus itineris tanto spatio fatigatis ad Araxem primâ luce pervenit. Vici erant in propinquo; quibus direptis ac dirutis pontem ex materiâ eorum subditis saxis strenuè induxit. Jámque haud procul urbe erant, quum miserabile agmen inter pauca fortunæ exempla memorandum regi occurrit. Captivi erant Græci ad quatuor millia ferè, quos Persæ vario suppliciorum modo affecerant. Alios pedibus; quosdam manibus auribúsque amputatis, inustisque barbararum literarum notis, in longum sui ludibrium reservaverant; & quum se quoque alienæ ditionis esse cernerent, volentes regi occurrere non prohibuerant. Inusitata simulacra non homines videbantur; nec quidquam in illis præter vocem poterat agnosci. Plures igitur lacrymas commovere, quàm profuderant ipsi. Quippe in tam multiplici variâque fortunâ singulorum, intuentibus similes quidem, sed tamen dispares pœnas; quis maximè miserabilis esset, liquere non poterat. Ut verò Jovem illi tandem Graciæ ultorem aperuisse oculos conclamavere; omnes pari supplicio affecti sibi videbantur. Rex absteris, quas pro-

profuderat, lacrymis, bonum habere animum jubet; visuros urbes suas conjugésque: & castra indè duo ab urbe stadia communit.

XVIII. Græci excefferant vallo, deliberaturi quid potissimum à rege peterent: quúmque aliis sedes in Asiâ rogare, aliis reverti domos placeret: Euthymon Cymæus ita locutus ad eos fertur. *Hi qui modò ad opem petendam ex tenebris & carcere procedere erubuimus; ut nunc est, supplicia, (quorum nos pudeat magis an pœniteat, incertum est) ostentare Græciæ velut lætum spectaculum cupimus. At ii optimè misérias ferunt, qui abscondunt: nec ulla est tam familiaris infelicibus patria, quàm solitudo & statûs prioris obliuio. Nam qui multum in suorum misericordiâ ponunt; ignorant quàm celeriter lacrymæ inarescant. Nemo fideliter diligit, quem fastidit; nam & calamitas querula est, & superba felicitas. Ita suam quisque fortunam in consilio habet, quum de alienâ deliberat: & nisi mutò essemus miseri, olim alius alii potuissimus esse fastidio. Quid mirum est fortunatos semper parem quærere? Obsecro vos, olim vitâ defuncti, quæramus locum, in quo hæc semesa membra obruamus: ubi horribiles cicatrices celet exilium. Grati prorsus conjugibus, quas juvenes duximus, revertemur! Liberi in flore & ætatis & rerum agnoscent ut patres, ergastuli detrimenta? Et quota pars nostrî tot obire terras potest? procul Europâ in ultima Orientis relegati, senes, debiles, majore membrorum parte mulcati, tolerabimus scilicet, quæ armatos & victores fatigaverunt. Conjuges deinde, quas captis fors & necessitas unicum solatium applicuit, parvosque liberos, trahimus nobiscum, an relinquimus? cum his venientes nemo agnoscere volet. Relinquemus ergo extemplo præsentia pignora, quum incertum sit, an visuri simus ea quæ petimus? Inter hos latendum est, qui nos miseros nôsse cœperunt.*

XIX. Hæc Euthymon. Contrà Thætetus Atheniensis orsus est dicere. Neminem pium habitu corporis suos æstimaturum; utique sævitiâ hostis, non naturâ calamitosos. Dignum esse omni malo, qui erubesceret fortuita:

tuita: tristem enim de mortalitate ferre sententiam; & desperare misericordiam, quia ipse alteri denegaturus sit. Deos, quod ipsi nunquam ausi optare forent, offerre patriam, conjuges, liberos, & quidquid homines vel vitâ æstimant, vel morte redimunt. Quin illi ex hóc carcere erumperent; alium domi esse cœli haustum: alium lucis adspectum: mores, sacra, linguæ commercium etiam à barbaris expeti; quæ ingenita ipsi omiffuri sint suâ sponte; non ob aliud tam calamitosi, quàm quod illis carere coacti essent. Se certè redituum ad penates & in patriam; tantoque beneficio regis usurum: si quos contubernii, liberorumque quos servitus cœgisset agnoscere, amor detineret; relinquerent, quibus nil patriâ carius est. Pauci hujus sententiæ fuere: cæteros consuetudo, naturâ potentior, vicit. Conenserunt petendum esse à rege, ut aliquam ipsis attribueret sedem. Centum ad hoc electi sunt: quos Alexander ratus, quod ipse præstare cogitabat, petituros, jumenta, inquit, assignari quæ vos veherent, & singulis vestrum mille denarium dari jussi. Quum redieritis in Græciam, præstabo, ne quis statum suum, si hæc calamitas absit, vestro credat esse meliorem. Illi obortis lacrymis terram intuebantur, nec aut erigere vultus, aut loqui audebant. Tandem rege tristitiæ causam exigente, Euthymon similia iis, quæ in consilio dixerat, respondit. Atque ille non fortunæ solum eorum sed etiam pœnitentiæ misertus; terna millia denarium singulis dari jussit: denæ vestes adjectæ sunt, & armenta cum pecoribus ac frumento data: ut coli ferique attributus iis ager posset.

XX. Postero die convocatos duces copiarum docet, nullam infestiorē urbem Græcis esse, quàm regiam veterum Persidis regum. Hinc illa immersa agmina infusa: hinc Darium prius; deinde Xerxem Europæ impium intulisse bellum: excidio illius parentandum esse majoribus. Jamque barbari deserto oppido, quæ quemque metus agebat, diffugerant; quum rex phalangem nil cunctatus inducit. Multas urbes refertas opulentiâ regiâ partim expugnauerat, partim in fidem acceperat:

rat: sed urbis hujus divitiæ vicere præterita. In hanc totius Perfidis opes congefferant barbari: aurum argentumque cumulatam erat: vestis ingens modus: supellex non ad usum modò, sed ad ostentationem luxûs comparata. Itaque inter ipsos victores ferro dimicabatur; pro hoste erat, qui pretiosorem occupaverat prædam: & quum omnia quæ reperiebantur, capere non possent; jam res non occupabantur, sed æstimabantur. Lacerabant regias vestes, ad se quisque partem trahentes: dolabris pretiosæ artis vasa cædebant: nihil neque intactum erat, nec integrum ferebatur; abrupta simulacrorum membra, ut quisque avellerat, trahebat. Neque avaritia solùm, sed etiam crudelitas in captâ urbe grassata est: auro argentoque onusti vilia captivorum corpora trucidabant: passimque obvii cædebantur, quos antea pretium sui miserabiles fecerat. Multi ergo hostium manus voluntariâ morte occupaverunt: pretiosissima vestium induti, è muris semetipsos cum conjugibus ac liberis in præceps jactantes. Quidam ignes, quod paulò post facturus hostis videbatur, subjecerant aedibus, ut cum suis vivi cremarentur. Tandem suos rex corporibus, & cultu feminarum abstinere jussit. Ingens pecuniæ captivæ modus traditur, propè ut fidem excedat: cæterum aut de aliis quoque dubitamus, aut credimus in hujus urbis gazâ fuisse C & XX millia talenta: ad quæ vehenda (namque ad usus belli secum portare decreverat) jumenta & camelos à Susis & Babylone contrahi jussit. Accessere ad hanc pecuniæ summam captis Persagadis sex millia talentorum. Cyrus Persagadam urbem cōdiderat, quam Alexandro præfectus ejus Gobares tradidit.

XXI. Rex arcem Persæpolis III millibus Macedonum præsidio relictis Nicarthidem tueri jubet: Tyridati quoque, qui Gazam tradiderat, servatus est honos, quem apud Darium habuerat: magnâque exercitûs parte, & impedimentis ibi relictis, Parmenionem Craterumque præfecit. Ipse cum mille equitibus peditum-

que

que expeditâ manu, interiorem Persidis regionem sub ipsum Vergiliarum sidus petiit: multisque imbris & propè intolerabili tempestate vexatus, procedere tamen, quò intenderat, perseveravit. Ventum erat ad iter perpetuis obsitum nivibus, quas frigoris vis gelu adstrinxerat. Locorum squalor & solitudines inviæ fatigatum militem terrebant, humanarum rerum terminos se videre credentem. Omnia vasta, atque sinè ullo humani cultûs vestigio attoniti intuebantur; & antequam lux quoque & cœlum ipsos deficerent, reverti jubebant. Rex castigare territos superedit: cæterùm ipse equo desiliit, pedesque per nivem & concretam glaciem ingredi cœpit. Erubuerunt non sequi, primùm amici, deinde copiarum ducis; ad ultimum milites. Primûsque rex dolabrâ glaciem perfringens iter sibi fecit: exemplum regis cæteri imitati sunt. Tandem propemodum invias sylvas emensi, humani cultûs rara vestigia, & passim errantes pecorum greges reperere: & incolæ, qui sparsis tuguriis habitabant, quum se callibus inviis septos esse credidissent, ut conspexere hostium agmen, interfecit, qui comitari fugientes non poterant, devios montes, & obsitos nivibus petiverunt. Indè per colloquia captivorum, paulatim feritate mitigatâ, tradidere se regi: nec in deditos gravius consultum. Vastatis deinde agris Persidis, vicisque compluribus reductis in potestatem; ventum est in Mardorum gentem bellicosissimam, & multùm à cæteris Persis cultu vitæ abhorrentem. Specus in montibus fodiunt, in quos seque ac conjuges & liberos condunt: pecorum, aut ferarum carne vescuntur. Ne feminis quidem pro naturæ habitu molliora ingenia sunt: comæ prominent hirtæ: vestis super genua est: fundâ vinciunt frontem; hoc & ornamentum capitis & telum est. Sed hanc quoque gentem idem fortunæ impetus domuit. Itaque trigésimo die, posteaquam à Persepoli profectus erat, eodém rediit. Dona deinde amicis

cæterisque pro cuiusque merito dedit propemodum omnia, quæ in eâ urbe ceperat, distributa.

XXII. Cæterum ingentia animi bona, illam indolem, quâ omnes reges antecessit; illam in subeundis periculis constantiam; in rebus moliendis efficiendisque velocitatem; in deditos fidem; in captivos clementiam; in voluptatibus permissis quoque & usitatis temperantiam; haud tolerabili vini cupiditate fœdavit. Hoste & æmulo regni reparante tum quum maximè bellum; nuper subactis, quos vicerat, novumque imperium aspernantibus; de die inibat convivias, quibus feminæ intererant, non quidem quas violari nefas esset; quippe pellices licentiùs quàm decebat cum armato vivere assuetæ. Ex his una Thais, & ipsa temulenta, *maximam apud omnes Græcos initurum gratiam* affirmat, *si regiam Persarum jussisset incendi: expectare hoc eos, quorum urbes barbari deleissent.* Ebrio scorto de tantâ re ferenti sententiam, unus & alter, & ipsi mero onerati, assentiunt. Rex quoque fuit avidior, quàm patientior: *quin igitur ulciscimur Græciam, & urbi faces subdimus?* Omnes incaluerant mero: itaque surgunt temulenti ad incendendam urbem, cui armati pepercerant. Primus rex ignem regię injectit; tum convivæ & ministri pellicēsque. Multâ cedro ædificata erat regia: quæ celeriter igne concepto, latè sudit incendium. Quod ubi exercitus, qui haud procul ab urbe tendebat, conspexit, fortuitum ratus, ad opem ferendam concurrit. Sed ut ad vestibulum regię ventum est, vident regem ipsum adhuc aggerentem faces. Omissâ igitur, quam portaverant, aquâ, aridam materiam in incendium jacere cœperunt.

XXIII. Hunc exitum habuit regia totius Orientis, unde tot gentes ante jura petebant: patria tot regum, unicus quondam Græciæ terror: molita mille navium classiem, & exercitus, quibus Europa inundata est; contabulato mari molibus, perfossisque montibus,

tibus, in quorum specus fretum immissum est. Ac ne longâ quidem ætate, quæ excidium ejus sequuta est, resurrexit. Alias urbes habuere Macedonum reges, quas nunc habent Parthi: hujus vestigium non inveniretur, nisi Araxes amnis ostenderet. Haud procul mœnibus fluxerat; indè urbem fuisse XX stadiis distantem credunt magis, quàm sciunt, accolæ. Pudebat Macedones tam præclaram urbem à comessabundo rege deletam esse. Itaque res in serium versa est; & imperaverunt sibi, ut crederent illo potissimum modo fuisse delendam. Ipsum, ut primùm gravatam ebrietate mentem quies reddidit, pœnituisse constat, & dixisse; *maiores pœnas Persas Græcis daturus fuisse, si ipsum in solio regiâque Xerxis respicere coacti essent.* Postero die Lycio itineris, quo Persidem intraverat, duci XXX talenta dono dedit. Hinc in regionem Mediæ transit, ubi supplementum novorum militum è Ciliciâ occurrit. Peditum erant quinque millia, equites mille: utrisque Plato Atheniensis præerat. His copiis auctus, Darium persequi statuit.

XXIV. Ille jam Ecbatana pervenerat caput Mediæ. Urbem hanc nunc tenent Parthi, eâque æstiva agentibus sedes est. Adire deinde Bactra decreverat: sed veritus ne celeritate Alexandri occuparetur, consilium itérque mutavit. Aberat ab eo Alexander stadia MD. Sed jam nullum intervallum adversus celeritatem ejus factis longum videbatur. Itaque proelio magis quàm fugæ se præparabat. XXX millia peditum sequebantur, in quibus Græcorum erant quatuor millia, fide erga regem ad ultimum invictâ. Funditorum quoque & sagittariorum manus quatuor millia expleverat: præter hos III millia & CCC equites erant, maximè Bactrianorum. His Bessus præerat, Bactrianæ urbis regionisque præfectus. Cum hœc agmine Darius paulum declinavit viâ militari, jussis præcedere lixis impedimentorum custodibus. Concilio deinde advocato; *Si me cum ignavis, inquit, & pluris qualemcumque vitam honestâ morte æstimantibus fortuna junxisset; tace-*

rem potius, quàm frustra verba consumerem. Sed majore quàm vellem, documento, & virtutem vestram, & fidem expertus; magis etiam conniti debeo, ut dignus talibus amicis sim, quàm dubitare an vestri similes adhuc sitis. Ex tot millibus, quæ sub imperio fuerunt meo, bis me victum, bis fugientem persequuti estis. Fides vestra & constantia, ut regem me esse credam, facit. Proditores & transfugæ in urbibus meis regnant: non hercule quia tanto honore digni habeantur, sed ut præmiis eorum vestri sollicitentur animi. Meam tamen fortunam quàm victoris maluistis sequi; dignissimi quibus, si ego non possem, dii pro me gratiam referant; & mehercule referent. Nulla erit tam surda posteritas, nulla tam ingrata fama, quæ non in cælum vos debitis laudibus ferat. Itaque etiam si consilium fugæ, à quâ multum abhorret animus, agitassem; vestrâ tamen virtute fretus obviam ipsam hosti. Quousque enim in regno exulabo, & per fines imperii mei fugiam externum & advenam regem? quum liceat experto belli fortunam, aut reparare quæ amisi, aut honestâ morte defungi. Nisi fortè satius est expectare victoris arbitrium; & Mezæi & Mithrenis exemplo precarium accipere regnum nationis unius, ut jam malit ille gloriæ suæ, quàm iræ obsequi. Nec dii si verint, ut hoc decus mei capitis aut demere mihi quisquam, aut condonare possit: nec hoc imperium vivus amittam: idemque erit regni mei, qui & spiritus, finis. Si hic animus, si hæc lex, nulli non parva libertas est: nemo è vobis fastidium Macedonum, nemo vultum superbum ferre cogetur. Sua cuique dextra aut ultionem tot malorum pariet, aut finem. Equidem quàm versabilis fortuna sit, documentum ipse sum: nec immeritò mitiores vices ejus expecto. Sed si justa ac pia bella dii aversantur; fortibus tamen viris licebit honestè mori. Per ego vos decora majorum, qui totius Orientis regna cum memorabili laude tenuerunt; per illos viros, quibus stipendium Macedonia quondam tulit; per tot navium classes in Græciam missas; per tot trophæa regum, oro & obtestor, ut nobilitate vestrâ gestisque dignos spiritus capiat: ut eadem constantiâ animorum, quâ

quâ præterita tolerâstis; experiamini, quidquid deinde fors tulerit. Me certè in perpetuum aut victoria egregia nobilitabit, aut pugna.

XXV. Hæc dicente Dario, præsentis periculi species omnium simul corda animosque horrore perstrinxerat, nec aut consilium suppetebat, aut vox; quum Artabazus vetustissimus amicorum, quem hospitem fuisse Philippi sæpe diximus, *Nos verò, inquit, pretiosissima vestium induti, armisque quanto maximo cultu possumus adornati, regem in aciem sequemur: eâ quidem mente, victoriam ut speremus, mortem non recusemus.* Assensu excepere cæteri hanc vocem: sed Nabarzanes, qui in eodem consilio erat, cum Besso inauditi antea facinoris societate initâ, regem suum per milites, quibus ambo præerant, comprehendere & vincere decreverant: eâ mente, ut si Alexander ipsos insequutus foret, tradito rege vivo, inirent gratiam victoris, magni profectò cepisse Darium æstimaturi; sin autem eum effugere potuissent, interfecto Dario, regnum sibi occuparent, bellumque renovarent. Hoc parricidium cum diu voluissent, Nabarzanes aditum nefariæ spei præparans: *Scio me, inquit, sententiam esse dicturum primâ specie haudquaquam auribus tuis gratam. Sed medici quoque graviores morbos asperis remediis curant; & gubernator, ubi naufragium timet, jaclurâ quidquid servari potest, redimit. Ego tamen, non ut damnum quidem facias, suadeo; sed ut te, ac regnum tuum salubri ratione conserves. Diis adversis bellum inimus; & pertinax fortuna Persas urgere non desinit. Novis initiis & ominibus opus est. Auspiciis & imperium alii trade interim, qui tamdiu rex appelletur, donec Asiâ decedat hostis; victor deinde regnum tibi reddat. Hoc autem brevè futurum ratio promittit. Bactra intacta sunt: Indi & Sæge in tuâ potestate: tot populi, tot exercitus, tot equitum peditumque millia ad renovandum bellum vires paratas habent; ut major belli moles supersit, quàm exhausta sit. Quid ruimus belluarum ritu in perniciem non necessariam? Fortium virorum est magis mortem contem-*

nere, quàm odissè vitam. Sæpe tædio laboris ad vilitatem sui compelluntur ignavi: at virtus nihil inexpertum omittit. Itaque ultimum omnium mors est, ad quam non pigre ire satûs est. Proinde si Bactra, quod tutissimum receptaculum est, petimus; præfectum regionis ejus Bessum, regem temporis gratiâ statuamus. Compositis rebus justo regi tibi duciarum restituet imperium.

XXVI. Haud mirum est Darium non temperâsse animo: quamquam tam impiæ voci, quantum nefas subesset, latebat. Itaque *pestimum*, inquit, *mancipium*, *reperisti optatum tibi tempus, quo parricidium aperires?* stridè quoque acinace interfectorus videbatur: nî properè Bessus Bactrianique tristium specie, cæterùm si perseveraret vincituri, circumstetissent. Nabarzanes interim elapsus, mox & Bessus sequutus, copias, quibus præerant, à cætero exercitu secedere jubent; secretum inituri consilium. Artabazus convenientem præsentî fortunæ sententiam orsus, mitigare Darium, temporum identidem admonens, cœpit: *Ferret æquo animo qualiumcumque, suorum tamen, vel stultitiam, vel errorem. Instare Alexandrum gravem, etiam si omnes præstò essent: quid futurum, si persequuti fugam ipsius alienentur à rege?* Eâ re paruit Artabazo: & quamquam movere castra statuerat, turbatis tamen omnium animis, eodem in loco substitit: sed attonitus mœstitiâ simul & desperatione, tabernaculo se inclusit. Ergo in castris, quæ nullius regebantur imperio, varii animorum motus erant; nec in commune, ut antea, consulebatur. Dux Græcorum militum Patron arma capere suos jubet, paratòsque esse ad exequendum imperium. Persæ secesserant: Bessus cum Bactrianis erat, tentabátque Persas abducere; Bactra & intactæ regionis opulentiam, simulque quæ manentibus instarent pericula, ostentans. Persarum omnium eadem ferè fuit vox: *Nefas esse deserere regem.* Inter hæc Artabazus omnibus imperatoriis fungebatur officiis. Ille Persarum tabernacula circumire, hortari, monere nunc singulos, nunc universos non antè destitit, quàm satûs constaret

constaret imperata facturos. Idem ægre à Dario impetravit, ut cibum caperet, animúmque regis.

XXVII. At Bessus & Nabarzanes olim agitata scelus exequi statuunt, regni cupiditate accensi: Dario autem incolumi tantas opes sperare non poterant. Quippe in illis gentibus regum eximia majestas est: ad nomen quoque barbari conveniunt; & pristinae veneratio fortunæ sequitur adversam. Inflabat impios animos regio, cui præerant, armis virisque & spatio locorum nulli earum gentium secunda. Tertiam partem Asiæ tenet: multitudo juniorum, exercitus quos amiserat Darius, æquabat. Itaque non illum modò, sed etiam Alexandrum spernebant: indè vires imperii repetituri, si regionis potiri contigisset. Diu omnibus cogitatis, placuit per milites Bactrianos ad omne obsequium destinatos regem comprehendere, mitique nuncium ad Alexandrum, qui indicaret vivum asseruari eum. Si, id quod timebant, prodicionem aspernatus esset; occisuri Darium, & Bactra cum suarum gentium manu petitori. Cæterum propalam comprehendi Darius non poterat; tot Persarum milibus laturis opem regi: Græcorum quoque fides timebatur. Itaque quod non poterant vi, fraude assequi tentant: poenitentiam secessionis simulare decreverant, & excusare apud regem consternationem suam.

XXVIII. Interim, qui Persas sollicitarent, mittuntur: hinc spe, hinc metu militares animos versant: *Ruinæ rerum illos subdere capita: in perniciem trahi; cum Bactra pateant exceptura eos bonis & opulentiâ, quantam animis concipere non possint.* Hæc agitantibus Artabazus supervenit, sive regis jussu, sive suâ sponte; affirmans mitigatum esse Darium, & eundem illis amicitia gradum patere apud regem. Illi lacrymant nunc purgare se; nunc Artabazum orare, ut causam ipsorum tueretur, precésque perferret. Sic peractâ nocte, sub lucis ortu Nabarzanes cum Bactrianis militibus in vestibulo prætorii aderat, titulum solem-

nis officii occulto sceleri præferens. Darius signo ad eundem dato, currum pristino more conscendit. Nabarzanes cæterique parricidæ procumbentes humi, quem paulò post in vinculis habituri erant, sustinuerunt venerari: lacrymas etiam pœnitentiæ indices profuderunt; adeò humanis ingeniis parata simulatio est. Preces deinde suppliciter admotæ, Darium naturâ simplicem & mitem non credere modò, quæ affirmabant, sed etiam flere coegerunt. Ac ne tum quidem cogitati sceleris pœnituit, quum intuerentur, qualem & regem & virum fallerent. Ille quidem securus periculi quod instabat, Alexandri manus, quas solas timebat, effugere properabat.

XXIX. Patron autem Græcorum dux præcipit suis, ut arma, quæ in sarcinis antea ferebantur, induerent: ad omne imperium suum parati & intenti. Ipse currum regis sequebatur, occasione imminens alloquendi eum: quippe Bessi facinus præsenferat. Sed Bessus id ipsum metuens, custos veriùs quàm comes, à curru non recedebat. Diu ergo Patron cunctatus, ac sapius sermone revocato, inter fidem timorémque hæsitans, regem intuebatur. Qui ut tandem advertit oculos, Bubacem spadonem inter proximos currum sequentem percontari jubet, num quid ipsi velit dicere. Patron se verò, sed remotis arbitris, loqui velle cum eo respondet. Jussusque propiùs accedere sinè interprete (nam haud rudis Græcæ linguæ Darius erat) Rex, inquit, *ex L millibus Græcorum supersumus pauci, omnis fortunæ tuæ comites, & in hóc tuo statu iidem, qui florente te fuimus: quascumque sedes elegeris, pro patriâ & domesticis rebus perituri. Secundæ adversæque res tuæ copulavere nos tecum. Per hanc fidem invictam oro & obtestor: in nostris castris tibi tabernaculum statue, nos corporis tui custodes esse patiaris. Amisimus Græciam; nulla Bactra sunt nobis; spes omnis in te, utinam & in cæteris esset. Plura dici non attinet. Custodiam corporis tui externus & alienigena non deposcere, si crederem alium posse præstare.*

XXX.

XXX. Bessus, quamquam erat Græci sermonis ignarus, tamen, stimulante conscientia, indicium profecto Patronem detulisse credebat: & interpretis Græci relato sermone exempta dubitatio. Darius autem, quantum ex vultu concipi poterat, haud sanè territus, percontari Patrona causam consilii, quod afferret, cœpit. Ille non ultrà differendum ratus: *Bessus, inquit, & Nabarzanes insidiantur tibi: in ultimo discrimine es fortunæ tuæ & vitæ. Hic dies aut parricidis, aut tibi futurus ultimus.* Et Patron quidem egregiam conservati regis gloriam tulerat. Eludant licèt, quibus fortè ac temere humana negotia volvi agique persuasum est. Equidem æternâ constitutione crediderim, nexûque causarum latentium, & multò antè destinatarum, suum quemque ordinem immutabili lege percurrere. Darius certè respondit: *Quamquam sibi Græcorum militum fides nota sit; nunquam tamen à popularibus suis recessurum: difficilius sibi esse damnare, quàm decipi: quicquid fors tulisset, inter suos perpeti malle, quàm transfugam fieri. Serò se perire, si saluum esse sui milites nollent.* Patron, desperatâ salute regis, ad eos, quibus præerat, rediit; omnia pro fide experiri paratus.

XXXI. At Bessus occidendi protinus regis impetum conceperat. Sed veritus ne gratiam Alexandri, nî vivum eum tradidisset, inire non posset; dilato in proximam noctem sceleris consilio, agere gratias incipit, quòd perfidi hominis insidias, jam Alexandri opes spectantis prudenter cautèque vitasset: donum cum hosti laturum fuisse regis caput. Nec mirari, hominem mercede conductum omnia habere venalia: sinè pignore, sinè lare, terrarum orbis exsulem, ancipitem hostem, ad nutum licentium circumferri. Purganti deinde se, Deosque patrios testes fidei suæ invocanti Darius vultu assentiebat; haud dubius quin vera deferrentur à Græcis: sed eò rerum ventum erat, ut tam periculosum esset non credere suis, quàm decipi. XXX millia erant, quorum inclinata in scelus levitas timebatur: quatuor millia Patron

habebat, quibus si credidisset salutem suam, damnatâ popularium fide parricidio excusationem videbat offerri. Itaque præoptabat, immeritò quàm jure violari. Besso tamen insidiarum consilium purganti respondit: *Alexandri sibi non minùs justitiam, quàm virtutem esse perspectam. Falli eos, qui proditionis ab eo præmium expectent: violatæ fidei neminem acriorem fore vindicem ultorémque.* Jàmque nox appetebat; quum Persæ more solito armis politis ad necessaria ex proximo vico ferenda discurrent. At Bactriani, ut imperatum erat à Besso, armati stabant.

XXXII. Inter hæc Darius Artabazum acciri jubet; expositisque quæ Patron detulerat, haud dubitare Artabazus, quin transeundum esset in castra Græcorum: Persas quoque periculo vulgato sequuturos. Destinatus sortis suæ, & jam nullius salubris consilii patiens, unicam in illâ fortunâ opem Artabazum, ultimum illum visurus amplectitur; perfususque mutuis lacrymis, inhærentem sibi avelli jubet: capite deinde velato, ne inter gemitus digredientem, velut à rogo, intueretur, in humum primum corpus abjecit. Tam verò custodiæ ejus assueti, quos regis salutem vel periculo vitæ tueri oportebat, dilapsi sunt; cum armatis, quos jam adventare credebant, haud rati se futuros pares. Ingens ergo in tabernaculo solitudo erat; paucis spadonibus, quia quò discederent, non habebant, circumstantibus regem. At ille remotis arbitris, diu aliud atque aliud consilium animo volutabat. Jàmque solitudinem, quam paulò antè pro solatio petiverat, perofusus; Bubacem vocari jubet: quem intuens, *Ite, inquit, consulite vobis; ad ultimum regi vestri, ut decebat, fide exhibitâ: ego hîc legem fati mei exspecto. Forsitan mireris quòd vitam non finiam: alieno scelere, quàm meo, mori malo.* Post hanc vocem spado gemitu non modò tabernaculum, sed etiam castra complevit. Irrupere deinde alii, laceratisque vestibus lugubri & barbaro ululatu regem deplorare cœperunt.

XXXIII. Persæ, ad illos clamore perlato, attoniti metu, nec arma capere, ne in Bactrianos inciderent;
nec

nec quiescere audebant, ne impiè deferere regem viderentur. Varius ac dissonus clamor sinè duce ac sinè imperio totis castris referebatur. Besso & Nabarzani nunciaverant sui regem à semetipso interemptum esse: plàntus eos deceperat. Itaque citatis equis advolant; frequentibus quos ad ministerium sceleris delegerant: & quum tabernaculum intràssent, quia regem vivere spadones indicabant, comprehendi vinciriq̃ue jusserunt. Rex curru paulò antè vectus, & deorum à suis honoribus cultus, nullà externà ope admotà, captivus servorum suorum in sordidum vehiculum pellibus undique contectum imponitur. Pecunia regis & supellex, quasi jure belli, diripitur: onustiq̃ue prædà per scelus ultimum partià, fugam intendunt. Artabazus cum iis, qui imperio parebant, Græcisq̃ue militibus Parthienen petebat; omnia tutiora parricidarum contuitu ratus. Persæ promissis Bessi onerati, maximè quia nemo alius erat, quem sequerentur, conjungere se Bactrianis, agmen eorum tertio assequuti die. Ne tamen honos regi non haberetur; aureis compedibus Darium vinciunt: nova ludibria subinde excogitante fortunà. Et ne fortè cultu regio posset agnosci, sordidis pellibus vehiculum contexerant: ignoti jumenta agebant, ne percontantibus in agmine monstrari posset: custodes procul sequebantur.

XXXIV. Alexander audito Darium movisse ab Ecbatanis; omisso itinere, quod patebat in Mediam, fugientem insequi pergit strenuè. Tabas oppidum est in Parætacene ultimà: ibi transfugæ nunciant præcipientem fugà Bactra petere Darium. Certiora deinde cognoscit ex Bagistane Babylonio: non equidem vinctum regem; sed in periculo esse aut mortis, aut vinculorum. Rex ducibus convocatis; *Maximum, inquit, opus, sed labor brevissimus superest; Darius haud procul destitutus à suis, aut oppressus. In illa corpore posita est victoria nostra: & tanta res celeritatis est præmium.* Omnes pariter conclamant *paratos ipsos sequi: nec labori, nec periculo parceret.* Igitur raptim agmen cursûs ma-

gîs quàm itineris modo ducit : ne nocturnâ quidem quiete diurnum laborem relaxante. Itaque quingenta stadia processit : perventumque erat in vicum, in quo Darium Bessus comprehenderat. Ibi Melon Darii interpretres excipitur : corpore æger non potuerat agmen sequi, & deprehensus celeritate regis transfugam se esse simulabat. Ex hóc acta cognoscit ; sed fatigatis necessaria quies erat. Itaque delectis equitum sex milibus, trecentos quos *Dimachas* appellant, adjungit : dorso hi graviora arma portabant, cæterum equis vehébantur ; quum res locúsque posceret, pedestris acies erat. Hæc agentem Alexandrum adeunt Orfillos & Mithracenes, qui Bessi parricidium exosi transfugerant ; nunciabantque stadia D abesse Persas ; ipsos brevius iter monstraturos. Gratus regi adventus transfugarum fuit. Itaque primâ vesperâ ducibus iisdem cum expeditâ equitum manu monstratam viam ingreditur ; phalange, quantum festinare posset, sequi iussâ. Ipse quadrato agmine incedens ita cursum regebat, ut primi conjungi ultimis possent.

XXXV. CCC stadia processerant, quum occurrit Brocubelus Mazæi filius, Syriæ quondam prætor. Is quoque transfuga nunciabat, Bessum haud ampliùs quàm CC stadia abesse : exercitum, utpote qui nihil præcaveret, incompositum inordinatumque procedere : Hyrcaniam videri petituros : si festinaret sequi, palantibus superventurum. Darium adhuc vivere. Strenuo alioqui cupiditatem consequendi transfuga iniecerat : itaque calcaribus subditis effuso cursu eunt. Jamque fremitus hostium iter ingredientium exaudiebatur ; sed prospectum ademerat pulveris nubes. Paulisper ergo inhibuit cursum, donec consideret pulvis. Jamque conspecti à barbaris erant, & abeuntium agmen conspexerant ; nequaquam futuri pares, si Bessio tantum animi fuisset ad prælium, quantum ad parricidium fuerat. Namque & numero barbari præstabant, & robore : ad hoc refecti cum fatigatis certamen inituri erant. Sed nomen Alexandri, & fama,
maximum

maximum in bello utique momentum, pavidos in fugam convertit. Bessus & cæteri facinoris ejus participes, vehiculum Darii assequuti, cœperunt hortari eum, ut conscenderet equum. & se hosti fugâ eriperet. Ille deos ultores adesse testatur; & Alexandri fidem implorans, negat se parricidas velle comitari. Tum verò irâ quoque accensi, tela injiciunt in regem; multisque confossum vulneribus relinquunt. Jumenta quoque, ne longiùs prosequi possent convulnerantur; duobus servis, qui regem comitabantur, occisis.

XXXVI. Hôc edito facinore, ut vestigia fugæ spargerent, Nabarzanes Hyrcaniam, Bessus Bactra, paucis equitum comitantibus, petebant: barbari ducibus destituti, quâ quemque aut spes ducebat, aut pavor, dissipabantur: Detantùm equites congregaverant se incerti adhuc, resisteréne melius esset, an fugere. Alexander, hostium trepidatione compertâ, Nicanorem cum equitum parte ad inhibendam fugam præmittit: ipse cum cæteris sequitur. III ferme millia resistentium occisa sunt; reliquum agmen more pecudum intactum agebatur, jubente rege, ut cædibus abstineretur. Nemo captivorum erat, qui monstrare Darii vehiculum posset: singuli, ut quæque prehenderant, scrutabantur; nec tamen ullum vestigium fugæ regis exstabat. Festinantem Alexandrum vix tria millia equitum persequuta sunt. At in eos, qui lentius sequebantur, incidebant universa fugientium agmina. Vix credibile dictu; plures captivi, quàm qui caperent, erant: adeò omnem sensum territis fortuna penitus excusserat, ut nec hostium paucitatem, nec multitudinem suam satis cernerent. Interim jumenta, quæ Darium vehebant, nullo regente decesserant militari viâ, & errore delata per IV stadia, in quâdam valle constiterant, æstu, simulque vulneribus fatigata. Haud procul erat fons, ad quem monstratum à peritis Polystratus Macedo siti maceratus accessit: ac dum galâ hausam aquam sorbet, tela jumentorum deficientium

entium corporibus infixæ conspexit: miratúsque confossa potius quam abacta esse, semivivi hominis ***

LIBER SEXTUS.

I. *** Pugnæ discrimen immisit: obtruncatísque, qui promptiùs resistebant, magnam partem hostium propulit. Cæperant fugere victores: & donec avidiùs sequentes in planum deduxere, multi cadebant: sed ut primùm locus, in quo stare possent, fuit, æquis viribus dimicatum est. Inter omnes tamen Lacedæmonios rex eminebat, non armorum modò & corporis specie; sed etiam magnitudine animi, quo uno vinci non potuit. Undique nunc cominus, nunc eminus petebatur; diùque arma circumferens, alia tela clypeo excipiebat, corpore alia vitabat: donec hastâ femora perfossa, plurimo sanguine effuso, destituere pugnantem. Ergo clypeo suo exceptum armigeri raptim in castra referebant, jactationem vulnerum haud facilè tolerantem.

II. Non tamen omisere Lacedæmonii pugnam: & ut primùm sibi quàm hosti æquior locum capere potuerunt, densatis ordinibus effusè fluentem in se aciem excepere. Non aliud discrimen vehementius fuisse memoriæ proditum est. Duarum nobilissimarum bello gentium exercitus pari Marte pugnant. Lacedæmonii vetera, Macedones præsentia decora intuebantur: illi pro libertate; hi pro dominatione pugnant: Lacedæmoniis dux, Macedonibus locus deerat. Diei quoque unius tam multiplex casus modò spem, modò metum utriusque partis augebat: velut de industriâ, inter fortissimos viros certamen æquante fortunâ. Cæterùm angustia loci, in quo hæserat pugna, non patiebantur totis congregari viribus. Spectabant.

bant ergo plures, quàm inierant p̄celium; & qui extra teli jactum erant, clamore invicem suos accendebant. Tandem Laconum acies languescere, lubrica arma sudore vix sustinens; pedem deinde referre cœpit urgente hoste, ac apertius fugere. Insequebatur dissipatos victor; & emensus cursu omne spatium, quod acies Laconum obtinuerat, ipsum Agim persequebatur. Ille, ut fugam suorum, & proximos hostium conspexit, deponi se jussit: expertusque membra an impetum animi sequi possent; postquam deficere se sensit, poplitibus semet excepit: galeâque strenuè sumptâ, clypeo protegens corpus, hastam dextrâ vibrabat; ultro vocans hostem, si quis jacenti spolia demere auderet. Nec quisquam fuit, qui sustineret cominus congredi; procul missilibus appetebatur, ea ipsa in hostem retorquens: donec lancea nudo pectori infixâ est: quâ ex vulnere evulsâ, inclinatum ac deficiens caput clypeo paulisper excepit; deinde linquente spiritu pariter ac sanguine, moribundus in arma procubuit.

III. Cecidere Lacedæmoniorum V millia & CCCLX: ex Macedonibus haud amplius tria millia: cæterum vix quisquam nisi faucibus revertit in castra. Hæc victoria non Spartam modò, sociosque ejus; sed etiam omnes, qui fortunam belli spectaverant, fregit. Nec fallebat Antipatrum dissentire ab animis gratulantium vultus; sed bellum finire cupienti opus erat decipi: & quamquam fortuna rerum placebat; invidiam tamen, quia majores res erant, quàm quas præficti modus caperet, metuebat. Quippe Alexander hostes vinci voluerat; Antipatrum vicisse, ne tacitus quidem indignabatur: suæ demptum gloriæ existimans, quidquid cessisset alienæ. Itaque Antipater, qui probè nôssset spiritum ejus, non est ausus ipse agere arbitria victoriæ; sed concilium Græcorum, quid fieri placeret, consuluit. A quo Lacedæmonii nihil aliud quàm ut oratores mittere ad regem liceret, precati gratis; veniam defectionis, præter auctores, impetraverunt.

Mega-

Megalopolitanis, quorum urbs erat obsessa à defecti-
one, Achæi & Ætoli CXX talenta dare iussi. Hic
fuit exitus belli, quod repentè ortum, priùs tamen fi-
nitum est, quàm Darium Alexander apud Arbela su-
peraret.

IV. Sed ut primùm instantibus curis laxatus est ani-
mus, militarium rerum quàm quietis otiiq̃ue patien-
tior, exceperet eum voluptates : & quem arma Persa-
rum non fregerant, vitia vicerunt. Intempestiva con-
viviva, & perpotandi pervigilandique insana dulcedo,
ludique & greges pellicum, omnia in externum lapsa
sunt morem : quem æmulatus quasi potiozem suo, ita
popularium animos oculosque pariter offendit, ut à
plerisque amicorum pro hoste haberetur. Tenaces
quippe disciplinæ suæ, solitosque parco ac parabili vic-
tu ad implenda naturæ desideria defungi, in peregrina
& devictarum gentium mala impulerat. Hinc sæ-
pius comparatæ in caput ejus insidiæ : secessio mili-
tum, & liberior inter mutuas querelas dolor : ipsius
deinde nunc ira, nunc suspiciones ; quas excitabat in-
consultus pavor : cæteraque his similia, quæ deinde
dicentur. Igitur quum intempestivis conviviis dies pa-
riter noctesque consumeret, satietatem epularum ludis
interpolabat : non contentus artificum, quos è Græciâ
exciverat, turbâ : quippe captivæ feminarum jube-
bantur suo ritu canere inconditum & abhorrens pere-
grinis auribus carmen. Inter quas unam rex ipse
conspexit mœstiozem quàm cæteras, & producentibus
eam verecundè reluctantem : excellens erat forma, &
formam pudor honestabat. Dejectis in terram oculis,
& quantum licebat, ore velato, suspensionem præbuit
regi, nobiliozem esse, quàm ut inter convivales ludos
deberet ostendi. Ergo interrogata quænam esset,
neptem se Ochi, qui nuper regnasset in Persis, filio
ejus genitam esse, respondit ; uxorem Hytaspis fuisse :
propinquus hic Darii fuerat, magni & ipse exercitus
prætor. Adhuc in animo regis tenues reliquæ pristi-
ni moris hærebant. Itaque fortunam regiâ stirpe ge-
nitæ,

nitæ, & tam celebre nomen reveritus; non dimitti modò captivam, sed etiam restitui ei suas opes jussit: virum quoque requiri: ut reperto conjugem redderet. Postero autem die præcipit Hephæstioni, ut omnes captivos in regiam juberet adduci, ubi singulorum nobilitate spectatâ, secrevit à vulgo, quorum eminebat genus. Decem hi fuerunt; inter quos repertus est Oxyathres Darii frater, non illius fortunâ, quàm indole animi sui clarior. Sex & viginti millia talentum proximâ prædâ redacta erant: è quæis duodecim millia in congiarium militum absumpta sunt. Par huic pecuniæ summa, custodum fraude subtracta est. Oxydates erat nobilis Perses, qui à Dario capitali supplicio destinatus cohibebatur in vinculis; huic liberato satrapiam Mediæ attribuit: fratremque Darii recepit in cohortem amicorum, omni vetustæ claritatis honore servato.

V. Hinc in Parthienem perventum est, tunc ignobilem gentem; nunc caput omnium, qui post Euphratem & Tigrim amnes, siti, rubro mari terminantur. Scythæ regionem campestem ac sterilem occupaverunt; graves adhuc accolæ. Sedes habent & in Europâ, & in Asiâ: qui super Bosphorum colunt, adscribuntur Asiæ: at qui in Europâ sunt, à lævo Thraciæ latere, ad Borysthenem, atque indè ad Tanaim alium amnem, rectâ plagâ attinent. Tanais Europam & Asiam medius interfuit: nec dubitatur quin Scythæ, qui Parthos condidere, non à Bosphoro, sed ex regione Europæ penetraverint. Urbs erat eâ tempestate clara Hecatompylos, condita à Græcis: ibi stativa rex habuit, commeatibus undique advectis. Itaque rumor, otiosi militis vitium, sinè auctore percrebuit; regem contentum rebus, quas gessisset, in Macedoniam protinus redire statuisse. Discurrunt lymphatis similes in tabernacula, & itineri sarcinas aptant: signum datum crederes, ut vasa colligerent. Totis castris tumultus hinc contubernales suos requirentium, hinc onerantium plaustra, perfertur ad regem. Fece-
rant

rant fidem rumori temere vulgato Græci milites, redire jussi domos, quorum equitibus singulis denariorum sena millia dono dederat. Iphis quoque finem militiæ adesse credebant. Haud secus quàm par erat ter-ritus Alexander, qui Indos atque ultima Orientis per-agrare statuisset; præfectos copiarum in prætorium contrahit: obortisque lacrymis, ex medio gloriæ spatio revocari se, vixi magis, quàm victoris fortunam in pa-triam relaturum conquestus est: nec sibi ignaviam mili-tum obflare, sed deorum invidiam; qui fortissimis viris subitum patriæ desiderium admovissent, paulò post in can-dem cum majore laude famæque reddituris. Tum ve-ò pro se quisque operam suam offerre; difficillima quæ-que poscere; polliceri militum quoque obsequium; si ani-mos eorum leni & aptâ oratione permulcere voluisset. Nunquam infractos & abjectos recessisse, quoties ipsius ala-critatem & tanti animi spiritus haurire potuissent. Ita se facturum esse respondit. Illi vulgi aures præparent sibi: satisque omnibus, quæ in rem videbantur esse, compo-sitis; vocari ad concionem exercitum jussit, apud quem talem orationem habuit.

VI. Magnitudinem rerum, quas gessimus, milites, intu-entibus vobis, minimè mirum est & desiderium quietis, & satietatem gloriæ occurrere. Ut omittam Illyrios, Tribal-los, Bæotiam, Thraciam, Spartam, Achæos, Peloponne-sum; quorum alia ductu meo, alia imperio auspicioque perdomui: ecce orsi bellum ad Hellepontum, Ionas, Æoli-dem servitio barbariæ impotentis exemimus: Cariam, Ly-diam, Cappadociam, Phrygiam, Paphlagoniam, Pamphy-liam, Pisidas, Ciliciam, Syriam, Phœnicen, Armeniam, Persiden, Medos, Parthienem habemus in potestate. Plu-res provincias complexus sum, quàm alii urbes ceperunt: & nescio an enumeranti mihi, quædam ipsarum rerum multitudo subduxerit. Itaque si crederem satis certam es-se possessionem terrarum, quas tantâ velocitate domuimus; ego verò, milites, ad penates meos, ad parentem sororésque & cæteros cives, vel renitentibus vobis, erumperem: ut ibi potissimum partâ vobiscum laude & gloriâ fruerer;

ubi

ubi nos uberrima victoriæ præmia exspectant: liberorum, conjugum, parentumque lætitia; pax, quies, rerum per virtutem partarum secura possessio. Sed in novo, & (si verum fateri volumus) precario imperio, adhuc jugum ejus rigidâ cervice subeuntibus barbaris, tempore, milites, opus est; dum mitioribus ingeniis imbuantur, & efferatos mollior consuetudo permulceat. Frugis quoque maturitatem statuto tempore exspectant: adeo etiam illa sensus omnis expertia, tamen suâ lege mitescunt. Quid? creditis tot gentes alterius imperio ac nomini assuetas, non sacris, non moribus, non commercio linguæ nobiscum coherentes, eodem prælio domitas esse, quo victæ sunt? Vestris armis continentur, non suis moribus; & qui præsentibus metuumt, in absentia hostes erunt. Cum feris bestiis res est, quas captas & inclusas, quia ipsarum natura non potest, longior dies mitigat. Et adhuc sic ago tanquam omnia subacta sint armis, quæ fuerunt in ditione Darii. Hyrcaniam Nabarzanes occupavit; Bactra non possidet solum parricida Bessus, sed etiam minatur: Sogdiani, Dabæ, Massagætæ, Sacæ, Indi sui juris sunt. Omnes hi, simul terga nostra viderint, sequentur. Illi enim ejusdem nationis sunt, nos alienigenæ & externi: suis autem quique parent placidiùs; etiam quum is præest, qui magis timeri potest. Proinde, aut quæ cepimus, omittenda sunt; aut quæ non habemus, occupanda. Sicut in corporibus ægris, milites, nihil quod nociturum est, medici relinquunt; sic nos quidquid obstat imperio, recidamus. Parva sæpe scintilla contempta magnum excitavit incendium. Nihil tutò in hoste despicitur: quem spreveris, valentiorē negligentia facies. Ne Darius quidem hæreditarium Persarum accepit imperium; sed in sedem Cyri beneficio Bagoæ castrati hominis admissus: ne vos magno labore credatis Bessum vacuum regnum occupaturum. Nos verò peccavimus, milites, si Darium ob hoc vicimus, ut seruo ejus traderemus imperium: qui ultimum ausus scelus, regem suum etiam externæ opis egentem, certè, cui nos victores pepercissimus, quasi captivum in vinculis habuit: ad ultimum, ne à nobis conservari posset, occidit. Hunc vos regnare patiemini? quem equidem

dem cruci affixum videre festino, omnibus regibus gentibusque fidei, quam violavit, meritas pœnas solventem. At hercule si mox eundem Græcorum urbes, aut Hellepontum vastare nunciatum erit vobis; quo dolore afficiemini, Bessum præmia vestræ occupasse victoriæ? Tunc ad repetendas res festinabitis; tunc arma capietis. Quanto autem præstat territum adhuc, & vix mentis suæ compotem opprimere? Quatridui nobis iter superest, qui tot proculcavimus nives; tot amnes superavimus; tot montium juga transcurrimus. Non mare illud, quod exæstuans iter fluctibus occupat, euntes nos moratur; non Ciliciæ fauces, & angustiae includunt: plana omnia & prona sunt. In ipso limine victoriæ stamus, pauci nobis fugitivi & domini sui interfectores supersunt. Egregium me hercule opus, & inter prima gloriæ vestræ numerandum posteritati famaeque tradetis; Darii quoque hostis, finito post mortem ejus odio, parricidas esse vos ultos: neminem impium effugisse manus vestras. Hôc perpetrato, quanto creditis Persas obsequentiores fore, quum intellexerint vos pia bella suscipere; & Bessi sceleri, non nomini suo irasci?

VII. Summâ militum alacritate jubentium quocumque vellet, duceret, oratio excepta est. Nec rex moratus impetum; tertioque per Parthienem die ad fines Hyrcaniæ penetrat, Cratero relicto cum iis copiis, quibus præerat, & eâ manu, quam Amyntas ducebat, additis sexcentis equitibus, & totidem sagittariis: ut ab incursione barbarorum Parthienem tueretur. Erigium impedimenta, modico præsidio dato, campestri itinere ducere jubet. Ipse cum phalange & equitatu CL stadia emensus, castra in valle, quâ Hyrcaniam adeunt, communit. Nemus præaltis densisque arboribus umbrosum est, pingue vallis solum rigantibus aquis, quæ ex petris imminetibus manant. Ex ipsis radicibus montium Zioberis amnis effunditur, qui tria ferè stadia in longitudinem universus fluit; deinde saxo, quod alveolum interpellat, percussus, duo itinera, velut dispensatis aquis, aperit. Indè tortens, & saxorum, per quæ incurrit, asperitate violentior,

tior, terram præceps subit Per CCC stadia conditus labitur : rursusque velut ex alio fonte conceptus editur, & novum alveum intendit ; priore sui parte spatiosior. Quippe in latitudinem XIII stadiorum diffunditur : rursusque angustioribus coercitus ripis, iter cogit ; tandem in alterum amnem cadit, cui *Rhidago* nomen est. Incolæ affirmabant quæcumque dimissa essent in cavernam, quæ propior est fonti, rursus, ubi aliud os amnis aperit, existere. Itaque Alexander duos tauros, quæ subeunt aquæ terram, præcipitari jubet : quorum corpora, ubi rursus erumpit, expulsa videre, qui missi erant, ut exciperent.

VIII. Quartum jam diem eodem loco quietem militi dederat ; quum literas Nabarzanis, qui Darium cum Besso interceperat, accipit, quarum sententia hæc erat : *Se Dario non fuisse inimicum ; imò etiam quæ credidisset utilia esse, suasisse : & qui fidele consilium regi dedisset, propè occisum ab eo. Agitasse Darium, custodiam corporis sui contra jus fæque peregrini militi tradere, damnatâ popularium fide, quam per ducentos & triginta annos inviolatam regibus suis præstitissent. Se in præcipiti & lubrico stantem consilium à præsentī necessitate repetisse. Darium quoque, cùm occidisset Bagoan, hanc excusatione satisfacisse popularibus, quòd insidiantem sibi interemisset. Nihil esse miseris mortalibus spiritu carius : amore ejus ad ultima esse propulsum, sed ea magis esse sequutum, quæ cœgisset necessitas, quàm quæ optasset. In communi calamitate suam quemque habere fortunam. Si venire se juberet, sinè metu esse venturum. Non timere, ne fidem datam tantus rex violaret : Deos à Deo falli non solere. Cæterum, si cui fidem daret, videretur indignus, multa exilia patere fugienti : patriam esse, ubicumque vir fortis sedem elegerit. Nec dubitavit Alexander fidem quo Persæ modo accipiebant, dare ; inviolatum, si venisset, fore. Quadrato tamen agmine, & composito ibat ; speculatores subinde præmittens, qui explorarent loca. Levis armatura ducebat agmen ; phalanx eam sequebatur ; post pedites erant impedimenta : & gens belli-*

bellicosa, & naturâ sitûs difficilis aditu, curam regis intenderat. Namque perpetua vallis jacet, usque ad mare Caspium patens. Duo terræ ejus velut brachia excurrunt: media flexu modico sinum faciunt, lonæ maximè similem, quum eminent cornua, nondum totum orbem syderè implente. Cercetæ, Mosyni, & Chalybes à lævâ sunt: ab alterâ parte Lucosyri, & Amazonum campi; & illos, quâ vergit ad Septentrionem; hos ad occasum conversa prospectat.

IX. Mare Caspium dulcius cæteris, ingentis magnitudinis serpentes alit, & pisces longè diversi ab aliis coloris. Quidam *Caspium*, quidam *Hyrcanum* appellant: alii sunt qui *Mæotim* paludem in id cadere putent: & argumentum afferunt; aquam, quo dulcior sit quàm cætera maria, infuso paludis humore mitescere. A Septentrione ingens in litus mare incumbit, longèque agit fluctus, & magnâ parte exæstians stagnat. Idem alio cœli statu recipit se in fretum; eodémque impetu, quo effusum est, relabens, terram naturæ suæ reddit. Et quidam credidere non Caspium mare esse, sed ex Indiâ in Hyrcaniam cadere; cujus fastigium, ut suprâ dictum est, perpetuâ valle submittitur. Hinc rex XX stadia processit semitâ propemodum inviâ, cui sylva imminebat; torrentesque & eluvies iter morabantur. Nullo tamen hoste obvio, penetravit; tandémque ad ulteriora perventum est. Præter alios commeatus, quorum tum copiâ regio abundabat, pomorum quoque ingens modus nascitur, & uberrimum gignendis uvis solum est. Frequens arbor faciem quercûs habet, cujus folia multo melle tinguntur: sed nisi solis ortum incolæ occupaverint, vel modico tepore succus extinguitur. XXX hinc stadia processerat; quum Phrataphernes ei occurrit, séque & eos, qui post Darii mortem profugerant, dedens: quibus benignè exceptis, ad oppidum Arvas pervenit. Hic ei Craterus & Erigyus occurrunt. Præfectum Tapurorum gentis Phradatem adduxerant. Hic quoque in fidem receptus, multis exemplo fuit
experiendi

experiendi clementiam regis. Satrapem deinde Hyrcaniæ dedit Menapim : exul hic regnante Ocho ad Philippum pervenerat. Tapurorum quoque gentem Phradati reddidit.

X. Jámque rex ultima Hyrcaniæ intraverat, quum Artabazus (quem Dario fidissimum fuisse suprà diximus) cum propinquis Darii, ac suis liberis modicâque Græcorum militum manu occurrit. Dextram venienti obtulit rex : quippe & hospes Philippi fuerat, quum Ocho regnante exularet ; & hospitii pignora in regem suum ad ultimum fides conservata vincebat. Comiter igitur exceptus, *Tu quidem, inquit, rex perpetuâ felicitate floreas : ego cæteris lætus, hoc uno torqueor, quòd præcipiti senectute, diu frui tuâ bonitate non possum.* Nonagesimum & quintum annum agebat. Novem juvenes eâdem matre geniti patrem comitabantur : hos Artabazus dextræ regis admovit, precatus ut tam diu viverent, donec utiles Alexandro essent. Rex pedibus iter plerumque faciebat : tunc *admoveri sibi* & Artabazo equos jussit ; ne ipso ingrediente pedibus, senex equo vehi erubesceret. Deinde ut castra sunt posita, Græcos, quos Artabazus adduxerat, convocari jubet. At illi, nisi Lacedæmoniis fides daretur, respondent se, quid agendum ipsis foret, deliberaturos. Legati erant Lacedæmoniorum missi ad Darium : quo victo applicaverant se Græcis mercede apud Persas militantibus. Rex omissis sponsonum fideique pignoribus, venire eò jussit ; fortunam, quam ipse dedisset, habituros. Diu cunctantes, plerisque consilia variantibus, tandem venturos se pollicentur. At Democrates Atheniensis, qui maximè Macedonum opibus semper obstiterat, veniâ desperatâ, gladio se transfigit : cæteri, sicut constituerant, ditioni Alexandri se ipsos permittunt. M & D milites erant : præter hos legati ad Darium missi XC. In supplementum distributus miles : cæteri remissi domum, præter Lacedæmonios, quos tradi in custodiam jussit.

XI. Mardorum erat gens confinis Hyrcaniæ, cultu vitæ aspera, & latrociniiis assueta. Hæc sola nec legatos miserat, nec videbatur imperata factura. Itaque rex indignatus, si una gens posset efficere, ne invictos esset; impedimentis cum præsidio relictis, invictâ manu comitante procedit. Noctu iter fecerat, & primâ luce hostis in conspectu erat: tumultus magis quam prælium fuit. Deturbati ex collibus, quos occupaverant, barbari profugiunt; proximique vici ab incolis deserti capiuntur. Interiora regionis ejus haud sanè adire sinè magnâ vexatione exercitus poterat. Juga montium præaltæ sylvæ rupesque invia sepiunt: ea quæ planæ sunt, novo munimenti genere impedierant barbari. Arboreæ densæ sunt ex industriâ confitæ, quarum teneros adhuc ramos manu flectunt; quos intortos rursus inferunt terræ: indè velut ex aliâ radice lætiores virent trunci. Hos quâ natura fert, adolescere non sinunt: quippe alium alii quasi nexu conferunt; qui ubi multâ fronde vestiti sunt, operiunt terram. Itaque occulti nexus ramorum, velut laquei, perpetuâ sepe iter cludunt. Una ratio erat, cædendo aperire saltum: sed hoc quoque magni operis. Crebri namque nodi duraverant stipites: & in se implicati arborum rami, suspensis circulis similes, lento vimine frustrabantur ictus. Incolæ autem ritu ferarum virgulta subire soliti, tum quoque intraverant saltum, occultisque telis hostem lacecebant.

XII. Ille venantium modo latibula scrutatus, plebsque confodit: ad ultimum circumire saltum milites jubet, ut si quâ pateret, irrumperent. Sed ignotis locis plerique oberrabant: excepti sunt quidam, inter quos equus regis (*Bucephalum* vocabant:) quem Alexander non eodem quo cæteras pecudes animo æstimabat. Nam ille nec in dorso insidere suo patiebatur alium; & regem, quum vellet ascendere, sponte suâ genua submittens excipiebat: credebaturque sentire

-sentire quem veheret. Majore ergo, quàm decebat, irâ simul ac dolore stimulatus, equum vestigari jubet : & per interpretem pronunciari, nî reddidissent, neminem esse victurum. Hâc denunciatione territi, cum cæteris donis equum adducunt. Sed ne sic quidem mitigatus, cædi sylvas jubet, aggestâque humo è montibus planitiem ramis impeditam exaggerari. Jam in aliquantulum altitudinis opus creverat ; quum barbari, desperato regionem quam occupaverant posse retineri, gentem suam dedidere. Rex obsidibus acceptis, Phradati parere eos jussit. Indè quinto die in stativa revertitur. Artabazum deinde geminato honore, quàm Darius habuerat ei, remittit domum. Jam ad urbem Hyrcaniæ, in quâ regia Darii fuit, ventum erat. Ibi Nabarzanes acceptâ fide occurrit, dona ingentia ferens. Inter quæ Bagoas erat specie singulari spado, atque in ipso flore pueritiæ ; cui & Darius fuerat assuetus, & mox Alexander assuevit : ejûsque maximè precibus motus Nabarzani ignovit.

XIII. Erat, ut suprà dictum est, Hyrcaniæ finitima gens Amazonum, circa Thermodonta amnem, Themiscyræ incolentium campos. Reginam habebant Thalestrim, omnibus inter Caucasum montem & Phasim amnem imperitantem. Hæc cupidine visendi regis accensa, finibus regni sui excessit ; & quum haud procul abesset, præmisit indicantes venisse reginam adeundi ejus cognoscendique avidam. Protinus factâ potestate veniendi, cæteris jussis subsistere, trecentis feminarum comitata processit. Atque ut primùm rex in conspectu fuit, equo ipsa desiliit duas lanceas dextrâ præferens. Vestis non toto Amazonum corpore obducitur : nam læva pars ad pectus est nuda, cætera deinde velantur ; nec tamen sinus vestis, quem nodo colligunt, infra genua descendit. Altera papilla intacta servatur, quâ muliebris sexûs liberos alant : aduritur dextra, ut arcus faciliùs intendant, & tela vibrent. Interrito vultu regem Thalestris intuebatur, habitum ejus haudquaquam rerum famæ parem oculis

lis perlustrans. Quippe hominibus barbaris in corpore majestate veneratio est; magnorumque operum non alios capaces putant, quam quos eximiâ specie donare natura dignata est. Cæterum interrogata num aliquid petere vellet; haud dubitavit fateri *ad communicandos cum rege liberos se venisse: dignam ex quâ ipse regni generaret hæredes. Feminini sexûs se retenturam; marem reddituram patri.* Alexander, *an cum ipso militare vellet?* interrogat: & illa causata sinè custode regnum reliquisse; petere perseverabat, ne se irritam spei pateretur abire. Acrior ad Venerem feminae cupido quam regis, ut paucos dies subsisteret, perpulit. XIII dies in obsequium desiderii ejus absumpti sunt. Tum illa regnum suum, rex Parthienem petiverunt.

XIV. Hic verò palàm cupiditates suas solvit: continentiamque & moderationem in altissimâ quâque fortunâ eminentia bona, in superbiam ac lasciviam vertit. Patrios mores disciplinamque Macedonum regum salubriter temperatam, & civilem habitum, velut leviora magnitudine suâ ducens; Persicæ regiæ, par deorum potentia fastigium æmulabatur. Jacere humi venerabundos pati cœpit: paulatimque servilibus ministeriis tot victores gentium imbuere, & captivis pares facere expetebat. Itaque purpureum diadema distinctum albo, quale Darius habuerat, capiti circumdedit, vestemque Persicam sumpsit; ne omen quidem veritus, quod à victoris insignibus in devicti transfret habitum. Et ille se quidem Persarum spolia gestare dicebat: sed cum illis quoque mores induerat: superbiamque habitûs animi insolentia sequebatur. Literas quoque quas in Europam mitteret, veteris annuli gemmâ obsignabat: iis quas in Asiam scriberet, Darii annulus imprimebatur; ut appareret unum animum, duorum non capere fortunam. Amicos verò & equites, cumque his principes militum, aspernantes quidem, sed recusare non ausos, Persicis ornaverant vestibus. Pellices CCC & LX, totidem quot

quot Darii fuerant, regiam implebant; quas spadonum greges, & ipsi muliebria pati assueti, sequebantur.

XV. Hæc luxu & peregrinis infecta moribus veteres Philippi milites, rudis natio ad voluptates, palàm averfabantur; totisque castris unus omnium sensus ac sermo erat, *Plus amissum victoriâ, quàm bello quæsitum esse. Tunc maxime vinci ipsos, dedique alienis moribus & externis: tantæ moræ pretium, domus quasi in captivo habitu reversuros: pudere jam sui: regem victis quàm victoribus similiorem, ex Macedoniæ imperatore Darii Satrapen factum.* Ille non ignarus & principes amicorum, & exercitum graviter offendi, gratiam liberalitate donisque recuperare tentabat. Sed opinor, liberis pretium servitutis ingratum est. Igitur ne in seditionem res verteretur, otium interpellandum erat bello; cuius materia opportunè alebatur. Namque Bessus veite regiâ sumptâ Artaxerxen appellari se jusserrat; Scythasque & cæteros Tanais accolæ contrahabat. Hæc Satibarzanes nunciabat: quem receptum in fidem regioni, quam antea obtinuerat, præfecit. Et quum grave spoliis apparatusque luxuriæ agmen vix moveretur; suas primùm, deinde totius exercitus sarcinas, exceptis admodum necessariis, conferri jussit in medium. Planities spatiosa erat, in quam vehicula onusta perduxerant. Expectantibus cunctis, quid deinde esset imperaturus; jumenta jussit abduci: suisque primum sarcinis face subditâ, cæteras incendi præcepit. Flagrabant exurentibus dominis, quæ ut intacta ex urbibus hostium raperent, sæpe flammæ restinxerant; nullo sanguinis pretium audente deslere, quum regias opes idem ignis exureret. Brevis deinde oratio mitigavit dolorem; habilisque militiæ & ad omnia parati, lætabantur sarcinarum potiùs, quàm disciplinæ fecisse jacturam.

XVI. Igitur Bactrianam regionem petebant. Sed Nicanor Parmenionis filius subitâ morte correptus, magno desiderio sui affecerat cunctos. Rex ante om-

nes mœstus, cupiebat quidem subsistere funeri affuturus; sed penuria com meatuum festinare coge-
bat. Itaque Philotas cum duobus millibus & DC relictus, ut
iusta fratri persolveret: ipse contendit ad Bessum. Iter
facienti literæ ei afferuntur à finitimis Satraparum; è
quibus cognoscit *Bessum quidem hostili animo occurrere
cum exercitu: cæterum Satibarzanem, quem Satrapie
Ariorum ipse præfecisset, defecisse ab eo.* Itaque quan-
quam Besso imminebat, tamen ad Satibarzanem op-
primendum præverti optimum ratus; levem armatu-
ram & equestres copias educit: totâque nocte strenuè
facto itinere, improvisus hosti supervenit. Cujus
cognito adventu Satibarzanes cum duobus millibus
equitum (nec enim plures subito contrahi poterant)
Bactra perfugit: cæteri proximos montes occupave-
runt. Prærupta rupes erat, quâ spectat Occidentem:
eadem quâ vergit ad Orientem leniore submissa fas-
tigio, multis arboribus obsita, perennem habet fon-
tem; ex quo largæ aquæ manant. Circuitus ejus
XXX & II stadia comprehendit. In vertice herbidos
campus. In hóc multitudinem imbellem confidere
jubent: ipsi, quâ rupes deerat, arborum truncos &
saxa obmoliuntur. XIII millia armata erant.

XVII. In horum obsidione Cratero relicto, ipse
Satibarzanem sequi festinat: & quia longius eum ab-
esse cognoverat, ad expugnandos eos, qui edita mon-
tium occupaverant, redit. Ac primò repurgari ju-
bet, quidquid ingredi possent: deinde ut occurre-
bant inviæ cotes præruptæque rupes, irritus labor vi-
debatur obstante naturâ. Ille ut erat animi semper
oblustantis difficultatibus; quum & progredi arduum,
& reverti periculosum esset; versabat se ad omnes
cogitationes: aliud atque aliud, ita ut fieri solet ubi
prima quæque damnamus, subjiciente animo. Hæsi-
tanti, quod ratio non potuit, fortuna consilium sub-
ministravit. Vehemens Favonius erat, & multam ma-
teriam ceciderat miles aditum per saxa molitus. Hæc
à vapore torrida inaruerat. Ergo aggeri alias arbores
jubet;

jubet; & igni dari alimenta: celeritèrque stipitibus cumulatis fastigium montis æquatum est: tunc undique ignis injectus cuncta comprehendit. Flammam in ora hostium ventus ferebat: fumus ingens velut quâdam nube absconderat cœlum: sonabant incendio sylvæ, atque ea quoque quæ non incenderat miles, concepto igne proxima quæque adurebant. Barbari suppliciorum ultimum, si quâ intermoreretur ignis, effugere tantabant; sed quâ flamma dederat locum, hostis obstabat. Variâ igitur clade consumpti sunt: alii in medios ignes, alii in petras præcipitavere se; quidam manibus hostium se obtulerunt: pauci semistulati venere in potestatem.

XVIII. Hinc ad Craterum, qui Artacacna obsidebat, redit. Ille omnibus præparatis, regis expectabat adventum; captæ urbis titulo, sicut par erat, cedens. Igitur Alexander turres admoveri jubet; ipsoque aspectu territi barbari, è muris supinas manus tendentes, orare cœperunt, *iram in Satibarzanem defectionis auctorem reservaret; supplicibus semet dedentibus parceret*. Rex, datâ veniâ, non obsidionem modò solvit, sed omnia sua incolis reddidit. Ab hâc urbe digressò supplementum novorum militum occurrit. Zoilus D equites ex Græciâ adduxerat: III millia ex Illyrico Antipater miserat. Thessali equites C & XXX cum Philippo erant: Ex Lydiâ II millia & DC, pegerinus miles, advenerant: CCC equites gentis ejusdem sequebantur. Hâc manu adjunctâ Drangas pervenit. Bellicosa natio est. Satrapes erat Barzaentes, scelerosis in regem suum particeps Bessò. Is suppliciorum, quæ meruerat, metu profugit in Indiam.

XIX. Jam nonum diem stativa erant, quum externâ vi non invictus modò rex, sed interritus, intestino facinore petebatur. Dymnus modicæ apud regem auctoritatis & gratiæ, exoleti, cui *Nicomachus* erat nomen, amore flagrabat; obsequio uni sibi dediti corporis victus. Is, quod ex vultu quoque perspicui poterat, similis attonito, remotis arbitris cum juvene

secessit in templum, arcana se & silenda afferre præfatus : suspensumque expectatione per mutuam caritatem & pignora utriusque animi rogat, ut affirmet iurejurando, quæ commisisset, silentio esse tecturum. Et ille ratus nihil, quod etiam cum perjurio detegendum foret, indicaturum, per præsentem deos jurat. Tum Dymnus aperit in tertium diem insidias regi comparatas ; seque ejus consilii fortibus viris & illustribus esse participem. Quibus juvenis auditis, se verò fidem in paricidio dedisse constanter abnuat ; nec ullâ religione, ut scelus tegat, posse constringi. Dymnus & amore & metu amens, dextram exoleti complexus, & lacrymans ; orare primum, ut *particeps consilii operisque fieret : si id sustinere non posset, attamen ne proderet se ;* cujus erga ipsum benevolentia, præter alia, hoc quoque haberet fortissimum pignus, quod caput suum permisisset fidei adhuc inexpertæ. Ad ultimum, averfari scelus perseverantem metu mortis terret : ab illo capite conjuratos pulcherrimum facinus inchoaturos. Aliàs deinde effeminatum & muliebriter timidum, aliàs proditorem amatoris appellans ; nunc ingentia promittens, interdumque regnum quoque ; versabat animum tanto facinore procul abhorrentem. Strictum deinde gladium modò illius, modò suo admovens jugulo, supplex idem & infestus, expressit tandem, ut non solum silentium, sed etiam operam polliceretur. Namque abunde constantis animi, & dignus qui pudicus esset, nihil ex pristina voluntate mutaverat : sed se captum Dymni amore simulabat nihil recusare. Sciscitari indè pergit, *cum quibus tantæ rei societatem inisset ? plurimum referre quales viri tam memorabili operi admoturi manus essent.* Ille & amore & scelere malè sanus, simul gratias agit, simul gratulatur, quòd fortissimis juvenum non dubitasset se jungere, Demetrio corporis custodi, Peucolao, Nicanori. Adjicit his Aphæbetum, Loceum, Dioxenum, Archepolim, & Amyntam.

XX. Ab hōc sermone dimissus Nicomachus ad fratrem (*Cebalino* erat nomen) quæ acceperat, desert. Placet ipsum subsistere in tabernaculo; ne si regiam intrâset, non assuetus adire regem, conjurati proditos se esse resciscerent. Ipse Cebalinus ante vestibulum regiæ (neque enim propius aditus ei patebat,) consistit; opperiens aliquem ex primâ cohorte amicorum, à quo introduceretur ad regem. Fortè cæteris dismissis, unus Philotas Parmenionis filius, incertum quam ob causam, subliterat in regiâ. Huic Cebalinus ore confuso magnæ perturbationis notas præ se ferens, aperit, quæ ex fratre compererat; & sinè cunctatione nunciari regi jubet. Philotas laudato eo, protinus intrat ad Alexandrum; multoque invicem de aliis rebus consumpto sermone, nihil eorum quæ ex Cebalino cognoverat, nunciat. Sub vesperam eum prodeuntem in vestibulo regiæ excipit juvenis; an mandatum exsequutus foret requirens. Ille, non vacasse sermoni suo regem causatus, discessit. Postero de Cebalinus venienti in regiam præstò est: intrantemque admonet pridie communicatæ cum ipso rei. Ille curæ sibi esse respondit: ac ne tum quidem regi, quæ audierat, aperit. Cœperat Cebalino esse suspectus. Itaque non ultrà interpellandum ratus, nobili juveni (*Metroni* erat nomen) super armamentarium posito, quod scelus pararetur, indicat. Ille Cebalino in armamentario abscondito; protinus regi corpus fortè curanti, quid ei index detulisset, ostendit.

XXI. Rex ad comprehendendum Dymnum missis satellitibus, armamentarium intrat. Ibi Cebalinus gaudio elatus, *Habeo te*, inquit, *incolumem ex impiorum manibus ereptum*. Percontatus deinde Alexander quæ noscenda erant, ordine cuncta cognoscit. Rursusque institit quærere quotus dies esset, ex quo Nicomachus ad eum detulisset indicium? Atque illo fatente jam tertium esse; existimans haud incorruptâ fide tanto post deferre quæ audierat, vinciri eum jussit. Ille clamitare cœpit, eodem temporis momento quo audisset,

set, ad Philotam decurrisset: ab eo percontaretur. Rex identidem quærere, an Philotam adisset? an institisset ei, ut perveniret ad se? perseverante eo affirmare quæ dixerat; manus ad cœlum tendens, manantibus lacrymis, hanc sibi à carissimo quondam amicorum relatum gratiam querebatur. Inter hæc Dymnus haud ignarus quam ob causam accerferetur à rege, gladio, quo fortè erat cinctus, graviter se vulnerat; occursûque satellitum inhibitus, perfertur in regiam. Quem intuens rex, *Quod, inquit, in te, Dymne, tantum cogitavi nefas, ut tibi Macedonum regno dignior Philotas me quoque ipso videretur?* Illum jam defecerat vox. Itaque edito gemitu, vultûque à conspectu regis averso, subinde collapsus exstinguitur.

XXII. Rex Philotâ venire in regiam iussu; Cebalinus, inquit, ultimum supplicium meritus, si in caput meum præparatas insidias biduo texisset, hujus criminis reum Philotum substituit; ad quem protinus indicium detulisse se affirmat. *Quo propiore gradu amicitie me contingis, hoc majus est dissimulationis tue facinus: & ego Cebalino magis quàm Philotæ, id convenire fateor. Faventem habes judicem, si quod admitti non oportuit, saltem negari potest.* Ad hoc Philotas haud sanè trepidus, si animus vultu æstimaretur: Cebalinum quidem scorti sermonem ad se detulisse; sed ipsum tam levi auctori nihil credidisse, respondit; veritum ne jurgium inter amatorem & exoletum, non sinè risu aliorum, detulisset. *Quum Dymnus interemerit seipsum, qualiacumque erant, non fuisse reticenda.* Complexûsque regem orare cœpit, ut præteritam vitam potius quàm culpam, silentii tamen, non facti ullius, intueretur. Haud faciè dixerim, crediderint ei rex, an altiùs iram suppresserit; dextram reconciliatæ gratiæ pignus obtulit; & contemptum magis, quàm celatum indicium esse videri sibi dixit. Advocato tamen concilio amicorum, cui tum Philotas adhibitus non est, Nicomachum introduci jubet. Is eadem, quæ detulerat ad regem, ordine exposuit.

XXIII. Erat Craterus regi carus in paucis, & eo Philotæ, ob æmulationem dignitatis, adversus: neque ignorabat sæpe Alexandri auribus nimiam jactatione virtutis atque operæ gravem fuisse: & ob ea non quidem sceleris, sed contumaciæ tamen suspectum. Non aliam premendi inimici occasionem aptiorem futuram ratus, odio suo pietatis præferens speciem; *Utinam, inquit, in principio quoque hujus rei nobiscum deliberasset! Suasisset, si Philotæ velles ignoscere, patereris potius ignorare eum quantum deberet tibi, quam usque ad mortis metum adductum, cogeres potius de periculo suo, quam de tuo cogitare beneficio. Ille enim semper insidiari tibi poterit; tu non semper Philotæ poteris ignoscere. Nec est quod existimes, eum, qui tantum facinus ausus est, veniam posse mutari. Scit eos, qui misericordiam consumpserunt, amplius sperare non posse. At ego, etiamsi ipse vel pœnitentiâ, vel beneficio tuo victus quiescere velit, patrem ejus Parmenionem tanti ducem exercitus, & inveteratâ apud milites tuos auctoritate, haud multum infra magnitudinis tuæ fastigium positum, scio non æquo animo salutem filii sui debiturum tibi. Quædam beneficia odimus: meruisse mortem confiteri pudet. Superest ut malit videri injuriam accepisse, quam vitam. Proinde scito tibi cum illis de salute esse pugnandum. Satius hostium superest, ad quos persequendos ituri sumus. Latus à domesticis hostibus muni: hos si submoves, nihil metuo ab externo. Hæc Craterus.*

XXIV. Nec cæteri dubitabant, quin conjurationis indicium suppressurus non fuisset, nisi auctor aut particeps. Quem enim pium & bonæ mentis, non amicum modò, sed ex ultimâ plebe, auditis quæ ad eum delata erant, non protinus ad regem fuisse cursurum? Ne Cebalini quidem exemplo, qui ex fratre comperta ipsi nunciasset? Parmenionis filium, præfectum equitatûs, omnium arcanorum regis arbitrum, simulasse etiam non vacasse sermoni suo regem, ne index alium internuncium quæreretur. Nicomachum religione quoque deum adstrictum, conscientiam suam exonerare properasse: Philotam consumpto per ludum

jocūmque penè toto die, gravatum esse pauca verba ad caput regis pertinentia, tam longo & forsitan supervacuo inferere sermoni. At enim non credidisse talia deferentibus pueris. Cur igitur extraxisset biduum, tanquam indicio haberet fidem? Dimittendum fuisse Cebalinum, si delationem ejus damnabat. In suo quemque periculo magnum animum habere; quum de salute regis timeretur, credulos esse debere; vana quoque deferentes admittere. Omnes igitur quæstionem de eo, ut participes sceleris indicare cogeretur, habendam esse decernunt. Rex admonitos ut consilium silentio premerent, dimittit. Pronunciari deinde iter in posterum diem jubet, ne qua novi initi consilii daretur nota. Invitatus est etiam Philotas ad ultimas ipsi epulas; & non cœnare modò, sed etiam familiariter colloqui cum eo, quem damnaverat, sustinuit. Secundâ deinde vigiliâ, luminibus extinctis, cum paucis in regiam coeunt Hephæstion, & Craterus, & Cœnus, & Erigyus; hi ex amicis: ex armigeris autem Perdiccas & Leonnatus. Per hos imperatum, ut qui ad prætorium excubabant, armati vigilarent.

XXV. Jam ad omnes aditus dispositi milites, equites quoque itinera obsidere jussi; ne quis ad Parmenionem, qui tum Mediæ magnisque copiis præerat, occultus evaderet. Attarras autem cum trecentis armatis intraverat regiam: huic decem satellites traduntur, quorum singulos deni armigeri sequebantur. Ii ad alios conjuratos comprehendendos distributi sunt: Attarras cum trecentis ad Philotam missus, clausum aditum domûs moliebatur, quinquaginta juvenum promptissimis stipatus. Nam cæteros cingere undique domum jusserat, ne occulto aditu Philotas posset elabi. Illum sive securitate animi, sive fatigatione resolutum somnus oppresserat: quem Attarras torpentem adhuc occupat. Tandem ei, sopore discusso, quum injicerentur catenæ; vicit, inquit, bonitatem tuam, rex, inimicorum acerbitas. Nec plura loquutum, capite velato, in regiam adducunt. Postero die

die rex edixit, omnes armati cōirent. Sex millia ferè militum venerant : præterea turba lixarum calonumque impleverant regiam. Philotam armigeri agmine suo tegebant, ne antè cōspici posset à vulgo, quàm rex alloquutus milites esset. De capitalibus rebus vetusto Macedonum modo inquirebat exercitus : in pace, erat vulgi. Nihil potestas regum valebat, nisi priùs valuisset auctoritas. Igitur primùm Dymnicadaver infertur ; plerisque, quid patrâset, quòve casu extinctus esset, ignaris.

XXVI. Rex deinde in concionem procedit, vultu præferens dolorem animi. Amicorum quoque mœstitia expectationem haud parvam rei fecerat. Diu rex demisso in terram vultu, attonito stupentique similis stetit. Tandem recepto animo ; *Penè, inquit, milites, paucorum hominum scelere vobis ereptus sum, Deum providentiâ & misericordiâ vivo. Conspectusque vestri venerabilis cogit, ut vehementius parricidis irascar : quoniam supremus, imò unus vitæ meæ fructus est, tot fortissimis viris, & de me optimè meritis referre adhuc gratiam posse.* Interruptit orationem militum gemitus, obortæque sunt omnibus lacrymæ. Tum rex, *Quanto, inquit, majorem in animis vestris motum excitabo, quum tanti sceleris auctores ostendero ? quorum mentionem adhuc reformido ; & tanquam salvi esse possint, nominibus abstineo. Sed vincenda est memoria pristinae caritatis, & conjuratio impiorum civium detegenda. Quomodo enim tantum nefas fileam ? Parmenio illâ ætate, tot meis, tot parentis mei meritis devinctus, omnium nobis amicorum vetustissimus, ducem tanto sceleri se præbuit. Minister ejus Philotas Peucolaum, & Demetrium, & hunc Dymnum, cujus corpus aspicitis, cæterosque ejus amentiae in caput meum subornavit.* Fremitus undique indignantium querentiumque totâ concione obstrepebat : qualis solet esse multitudinis, & maximè militaris, ubi aut studio agitur, aut irâ. Nicomachus deinde, & Metron, & Cebalinus producti, quæ quisque detulerat, exponunt. Nullius eorum indicio Philotas par-

ticeps sceleris destinabatur. Itaque, indignatione pressâ, vox indicum silentio excepta est. Tum rex, *Qualis, inquit, ergo animi vobis videtur, qui hujus rei delatum indicium ad ipsum suppressit? Quod non fuisse vanum Dymni exitus declarat. Incertam rem deferens tormenta non timuit Cebalinus: Metron ne momentum quidem temporis distulit exonerare se; ut eò, ubi lavabar, irrumperet. Philotas solus nihil timuit, nihil credidit. O magni animi virum! Isse, si regis periculo commoveretur, vultum non mutaret? Indicem tantæ rei sollicitus non audiret? Subest nimirum silentio facinus, & avida spes regni, præcipitem animum ad ultimum nefas impulit. Pater Mediæ præest: ipse apud multos copiarum duces meis præpotens viribus, majora, quàm capit, spirat. Orbitas quoque mea, quòd sinè liberis sum, spernitur. Sed errat Philotas: in vobis liberos, parentes, consanguineos habeo: vobis salvis orbis esse non possum.*

XXVII. Epistolam deinde Parmenionis interceptam, quam ad filios Nicanorem, & Philotam scripserat, recitat; haud sanè indicium gravioris consilii præferentem. Namque summa ejus hæc erat: *Primum vestrâ curam agite, deinde vestrorum: sic enim quæ destinavimus, efficiemus. Adjecitque rex: Sic esse scriptam, ut sive ad filios pervenisset, à consciis posset intelligi: sive intercepta esset, falleret ignaros. At enim Dymnus quum cæteros participes sceleris indicaret, Philotam non nominavit! Hoc quidem illius non innocentiae, sed potentiae indicium est, quòd sic ab iis timetur etiam, à quibus prodi potest; ut quum de se fateantur, illum tamen celerent. Cæterum Philotam ipse indicat vita. Hic Amyntæ, qui mihi consobrinus fuit, & in Macedoniâ capiti meo impias comparavit insidias, socium se & confectum adjunxit. Hic Attalo, quo graviozem inimicum non habui, sororem suam in matrimonium dedit. Hic quum scripsissem ei, pro jure tam familiaris usus atque amicitiae, qualis fors edita esset Jovis Hammonis oraculo; Justinuit rescribere mihi: se quidem gratulari, quòd in numerum deorum receptus essem: cæterum misereri*

eorum,

eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui modum hominis excederet. *Hæc sunt etiam animi pridem alienati à me & invidentis gloriæ meæ indicia; quæ quidem, milites, quamdiu licuit, in animo meo pressi. Videbar enim mihi partem viscerum meorum abrumpere; si in quos tam magna contuleram, viliores mihi facerem. Sed jam non verba punienda sunt; linguæ temeritas pervenit ad gladios. Hos, si mihi creditis, Philotas in me acuit. Id si ipse admisit, quò me conferam, milites? cui caput meum credam? Equitatus, optimæ exercitus parti, principibus nobilissimæ juventutis unum præfeci: salutem, spem, victoriam meam fidei ejus tutelaque commisi. Patrem in idem fastigium, in quo me ipsi posuistis, admovi: Mediam, quâ nulla opulentior regio est; tot civium sociorumque millia imperio ejus ditionique subjeci. Unde præsidium petieram, periculum exstitit. Quàm feliciter in acie occidissim potius hostis præda, quàm civis victima! Nunc servatus ex periculis, quæ sola timui; in hæc incidi, quæ timere non debui. Soletis identidem à me, milites, petere ut salutem meam parcam. Ipsi mihi præstare potestis, quod suadetis ut faciam. Ad vestras manus, ad vestra arma confugio: invitis vobis salvus esse nolo; volentibus, non possum, nisi vindicor.*

XXVIII. Tum Philotam religatis post tergum manibus, obsoleto amiculo velatum, jussit induci. Facile apparebat motos esse tam miserabili habitu, non finem invidiam paulò antè conspecti. Ducem equitatus pridie viderant; sciebant regis interfuisse convivio: repente non reum modò, sed etiam damnatum, imò victum intuebantur. Subibat animos Parmenionis quoque, tanti ducis, tam clari civis fortuna: qui modò duobus filiis Hectore & Nicanore orbatus; cum eo quem reliquum calamitas fecerat, absens diceret causam. Itaque Amyntas regis prætor inclinatum ad misericordiam concionem rursus asperâ in Philotam oratione commovit: *Proditos eos esse barbaris: neminem ad conjugem suam, neminem in patriam, & ad parentes fuisse rediturum: velut truncum corpus dempto capite, sine spiritu, sine nomine, alienâ terrâ, ludibrium hostis futuros.*

futuros. Haudquaquam pro spe ipsius, Amyntæ oratio grata regi fuit : quòd conjugum, quòd patriæ admonitos, pigriores ad cætera munia exsequenda fecisset. Tunc Cœnus, quamquam Philotæ sororem matrimonio secum conjunxerat ; tamen acrius quàm quisquam in Philotam inuestus est : parricidam esse regis, patriæ, exercitûs clamitans : saxumque, quod fortè ante pedes jacebat, arripuit, emissurus in eum ; ut plerique credere, tormentis subtrahere cupiens. Sed rex manum ejus inhibuit, dicendi priùs causam debere fieri potestatem reo, nec aliter judicari passurum se affirmans. Tum dicere jussus Philotas, sive conscientiam sceleris, sive periculi magnitudine amens & attonitus ; non attollere oculos, non hiscere audebat. Lacrymis deinde manantibus, linquente animo, in eum, à quo tenebatur, incubuit : abstersisque amiculo ejus oculis, paulatim recipiens spiritum ac vocem, dicturus videbatur. Jamque rex intuens eum, *Macedones, inquit, de te judicaturi sunt : quero an patrio sermone sis apud eos usurus.* Tum Philotas, *Præter Macedonas, inquit, plerique adsunt, quos facilius, quæ dicam, percepturos arbitror, si eadem linguâ fuero usus, quâ tu egisti ; non ob aliud credo, quàm ut oratio tua intelligi posset à pluribus.* Tum rex : *Ecquid videtis adeò etiam sermonis patrii Philotam tædere ? solus quippe fastidit eo dicere. Sed dicat sanè utcumque cordi est ; dum memineritis æquè illum à nostro more, atque à sermone abhorrere.* Atque ita concione excessit.

XXIX. Tum Philotas, *Verba, inquit, innocenti reperire facile est ; modum verborum misero tenere difficile.* Itaque inter optimam conscientiam, & iniquissimam fortunam destitutus, ignoro quomodo & animo meo, & tempori paream. Absit quidem optimus causæ meæ judex : qui cur me ipse audire noluerit, non meherecule excogito ; quum illi utique cognitâ causâ tam damnare me liceat quàm absolvere ; non cognitâ verò liberari ab absente non possum, qui à præsentè damnatus sum. Sed quamquam victi hominis non supervacua solum, sed etiam
invisa

invisa defensio est, quæ judicem non docere videtur, sed arguere: tamen utcumque licet dicere, memet ipse non deferam: nec committam, ut damnatus etiam meâ sententiâ videar. Equidem cujus criminis reus sim, non video. Inter conjuratos nemo me nominat: de me Nicomachus nihil dixit: Cebalinus plus quàm audierat, scire non potuit. Atqui conjurationis caput me fuisse credit rex! potuit ergo Dymnus eum præterire, quem sequebatur? præsertim quum quærenti socios, vel falsò fuerim nominandus; quò faciliùs, qui tentabatur, posset impelli. Non enim detecto facinore nomen meum præteriit, ut posset videri socio perpercisse: sed Nicomacho, quem taciturnum arcana de semetipso credebatur, confessus, aliis nominatis, me unum subtraherebat. Quæso, commilitones, si Cebalinus me non adisset, nihil me de conjuratis scire voluisset; num hodie dicerem causam, nullo me nominante? Dymnus sanè & vivat adhuc, & velit mihi parcere. Quid cæteri; qui de se confitebuntur, me videlicet subtrahent! maligna est calamitas; & ferè noxius quum suo supplicio crucietur, acquiescit alieno. Tot conscii, ne in equuleum quidem impositi verum fatebuntur? Atqui nemo parcit morituro; nec cuiquam moriturus, ut opinor. Ad verum crimen & ad unum revertendum mihi est. Cur rem delatam ad te tacuisti? cur tam securus audisti? Hoc quaecumque est confesso mihi, ubicumque es, Alexander, remisisti: dextram tuam amplexus reconciliati pignus animi, convivio quoque interfui. Si credidisti mihi, absolutus sum: si perpercisti, dimissus. Vel judicium tuum ser-va. Quid hâc proximâ nocte, quâ digressus sum à mensâ tuâ, feci? Quod novum facinus delatum ad te, mutavit animum tuum? Gravi sopore acquiescebam, quum me malis indormientem meis inimici vinciendo excitârunt. Unde & parricidæ & proditori tam alti quies somni? Scelerati conscientia obstrepente quum dormire non possint, agitant eos furia, non consummato modò, sed & cogitato parricidia. At mihi securitatem primùm innocentia mea, deinde dextra tua obtulerant: non timui ne plus alienæ crudelitati apud te liceret, quàm clementiæ tuæ. Sed ne te mihi credidisse

didisse pœniteat, res ad me deferebatur à puero, qui non testem, non pignus indicii exhibere poterat; impleturus omnes metu, si cœpisset audiri. Amatoris & sortis jurgio interponi aures meas credidi infelix; & fidem ejus suspectam habui, quod non ipse deferret, sed fratrem potius subornaret. Timui, ne negaret mandasse se Cebalino; & ego viderer multis amicorum regis fuisse periculi causa. Sic quoque quum læserim neminem, inveni, qui mallet perire me, quàm incolumem esse. Quid inimicitiarum creditis excepturum fuisse, si insonites lacepsissem? At enim Dymnus se occidit! num igitur facturum eum divinare potui? minimè. Ita quod solum indicio fidem fecit, id me, quum à Cebalino interpellatus sum, movere non poterat. At hercule si conscius Dymno tanti sceleris fuisssem, biduo illo proditos esse nos dissimulare non debui: Cebalinus ipse tolli de medio nullo negotio potuit. Deinde post delatum indicium, quo periturus eram; cubiculum regis solus intraui, ferro quidem cinctus. Cur distuli facinus? An sinè Dymno non sum ausus? Ille igitur princeps conjurationis fuit: sub illius umbrâ Philotas latebam, qui regnum Macedonum affecto. Et quis è vobis corruptus est donis? Quem ducem, quem præfectum impensius colui? Mibi quidem objicitur, quòd societatem patrii sermonis asperner; quòd Macedonum mores fastidiā: sic ego imperio, quod dedignor, immineo. Jampridem natus ille sermo commercio aliarum gentium exolevit; tam victoribus, quàm victis peregrina lingua discenda est. Non mehercule ista me magis lædunt, quàm quòd Amyntas Perdiccæ filius insidiatus est regi; cum quòd amicitia fuerit mihi, non recuso defendere, si fratrem regis non oportuit diligi à nobis. Sin autem in illo fortunæ gradu positum etiam venerari necesse erat; utrū quæso, quòd non divinavi, reus sum? An impiorum amicis insonitibus quoque moriendum est? Quòd si æquum est, cur tam diu vivo? Si injustum, cur nunc demum occidor? At enim scripsi, misereri me eorum, quibus vivendum esset sub eo, qui se Jovis filium crederet! Fides amicitiae, veri consilii periculosa libertas, vos me decipistis?

tis? vos, quæ sentiebam, ne reticerem, impulistis. Scripsisse me hæc fateor regi, non de rege scripsisse. Non enim faciebam invidiam, sed pro eo timebam. Dignior mihi Alexander videbatur, qui Jovis stirpem tacitus agnosceret, quàm qui prædicatione jactaret. Sed quoniam oraculi fides certa est; sit deus causæ meæ testis. Retinete me in vinculis, dum consulitur Hammon in arcanum & occultum scelus. Interim qui regem nostrum dignatus est filium, neminem eorum qui stirpi suæ infidiati sunt, latere patietur. Si certiora oraculis creditis esse tormenta, ne hanc quidem exhibendæ veritatis fidem deprecor. Solent rei capitis adhibere vobis parentes. Duos fratres ego nuper amisi; patrem nec ostendere possum, nec invocare audeo: quum & ipse tanti criminis reus sit. Parum est enim tot modò liberorum parentem in unico filio acquiescentem, eo quoque orbari, nisi ipse in rogam meum imponitur. Ergo carissime pater, & propter me morieris, & mecum. Ego tibi vitam adimo, ego senectutem tuam exstinguo! Quid enim me procreabas infelicem adversantibus diis? An ut hos ex me fructus perciperes, qui te manent? Nescio adolescentia mea miserior sit, an senectus tua. Ego in ipso robore ætatis eripior; tibi carnifex spiritum adimet; quem, si fortuna expectare voluisset, natura reposcebat. Admonuit me patris mei mentio, quàm timidè & cunctanter, quæ Cebalinus detulerat ad me, indicare debuerim. Parmenio enim, quum audisset venenum à Philippo medico regi parari, detertere eum voluit epistolâ scriptâ, quo minus medicamentum biberet, quod medicus dare constituerat. Num creditum est patri meo? Num ullam auctoritatem ejus literæ habuerunt? Ego ipse quoties quæ audieram detuli, cum ludibrio credulitatis repulsus sum. Si & quum indicamus, irrisui; & quum tacemus, suspecti sumus; quid facere nos oportet? Quumque unus è circumstantium turbâ exclamâset, Bene meritis non insidiari: Philotas, Rectè inquit, quisquis es, dicis. Itaque si infidiatus sum, pœnam non deprecor; & finem facio dicendi, quoniam ultima verba gravia sunt visa auribus vestris. Abducitur deinde ab iis, qui custodiebant eum.

XXX. Erat inter duces manu strenuus Belon quidam, pacis artium & civilis habitus rudis, vetus miles; ab humili ordine ad eum gradum, in quo tunc erat, promotus: qui tacentibus cæteris, stolicâ audaciâ ferox, admonere eos cœpit, quoties quisque diversoribus, quæ occupassent, proturbatus esset, ut purgamenta servorum Philotæ reciperentur eò, unde commilitones expulisset. Auro argentoque vehicula ejus onusta totis vicis fletisse: ac ne in viciniam quidem diversorii quemquam commilitonum receptum esse: sed per dispositos, quos ad somnum habebat, omnes procul relegatos; ne femina illa murmurantium inter se silentio verius, quàm sono excitaretur. Ludibrio ei fuisse rusticos homines, Phrygâsque & Paphlagonas appellatos: qui non erubesceret, Macedo natus, homines linguæ suæ per interpretem audire. Cur Hammonem consuli vellet? eundem Jovis arguisse mendacium Alexandrum filium agnoscentis: scilicet veritum ne invidiosum esset, quod dii offerrent. Quum insidiaretur capiti regis & amici, non consuluisse eum Jovem: nunc ad oraculum mittere, dum pater ejus sollicitaretur, qui præsit in Mediâ; & pecuniâ, cujus custodia commissâ sit, perditos homines ad societatem feleris impellat. Ipsos missuros ad oraculum, non qui Jovem interrogent, quod ex rege cognoverint; sed qui gratias agant, qui vota pro incolumitate regis optimi persolvant. Tum verò universa concio accensa est; & à corporis custodibus initium factum, clamantibus, Discerpendum esse parricidam manibus eorum. Id quidem Philotas, qui graviora supplicia metueret, haud sanè iniquo animo audiebat. Rex in concionem reversus, sive ut in custodiâ quoque torqueret, sive ut diligentius cunctu cognosceret; concilium in posterum diem distulit: & quamquam in vespeream inclinabat dies, tamen amicos convocari jubet. Et cæteris quidem placebat Macedonum more obrui saxis; Hephæstion autem & Craterus & Cœnus tormentis veritatem exprimendam esse dixerunt; & illi quoque qui aliud suaserant, in horum sententiam transeunt.

XXXI. Concilio ergo dimisso, Hephæstion cum Cratero & Cæno ad quæstionem de Philotâ habendam consurgunt. Rex Cratero accersito, & sermone habito, cujus summa non edita est, in intimam diversorii partem secessit, & remotis arbitris in multam noctem quæstionis expectavit eventum. Tortores in conspectu Philotæ omnia crudelitatis instrumenta proponunt. Et ille ultro, *Quid cessatis*, inquit, *regis inimicum, interfectorem, consentientem occidere? quid quæstione opus est? cogitavi, volui.* Craterus exigere, ut quæ confiteretur, in tormentis quoque diceret. Dum corripitur, dum obligantur oculi, dum vestis exuitur, deos patrios, gentium jura, nequidquam apud surdas aures invocabat. Per ultimos deinde cruciatus, utpote damnatus, & inimicis in gratiam regis torquentibus, laceratur. Ac primò, quamquam hinc ignis, illinc verbera, jam non ad quæstionem, sed ad pœnam ingerebantur; non vocem modò, sed etiam gemitus habuit in potestate. Sed postquam intumescens corpus ulceribus, flagellorum ictus nudis ossibus incussos ferre non poterat; Si tormentis adhibitori modum essent, dicturum se, quæ scire expeterent, pollicetur: sed finem quæstioni fore, jurare eos per Alexandri salutem volebat, removerique tortores. Et utroque impetrato, Cratero inquit: *Dic quid me velis decere.* Illo indignante ledificari eum, rursumque revocante tortores; tempus petere cœpit, dum reciperet spiritum, cuncta quæ sciret, indicaturus.

XXXII. Interim equites, nobilissimus quisque, & ii maximè qui Parmenionem propinquâ cognatione contingebant, postquam Philotam torqueri fama vulgaverat, legem Macedonum veriti, quâ cautum erat, ut propinque eorum, qui regi insidiati erant, cum ipsis necarentur; alii se interficiunt, alii in devios montes vastasque solitudines fugiunt, ingenti per tota castra terrore diffuso: donec rex tumultu cognito legem se supplicii conjunctis fontium remittere edixit. Philotas verò ne an mendacio liberare se à cruciatu voluerit, anceps conjectura est: quoniam & vera confessis,

&c.

& falsa dicentibus idem doloris finis ostenditur. Cæ-
 rùm, Pater, inquit, meus Hegelochus quàm familiariter
 usus sit, non ignoratis. Illum dico Hegelochum, qui in
 acie cecidit: ille omnium malorum nobis causa fuit. Nam
 quum primùm Jovis filium se salutare jussit rex; id in-
 dignè ferens ille, Hunc igitur regem agnoscimus, inquit,
 qui Philippum dedignatur patrem? actum est de nobis, si
 ista perpeti possumus. Non homines solum, sed etiam
 deos despicit, qui postulat deus credi. Amisimus Alexan-
 drum, amisimus regem: incidimus in superbiam, nec diis
 quibus se exæquat, nec hominibus quibus se eximit, tole-
 rabilem. Nostròne sanguine deum fecimus, qui nos fasti-
 diat, qui gravetur mortalium adire concilium? Credite
 mihi, & nos si viri sumus, à diis adaptabimur. Quis
 proavum hujus Alexandrum, quis deinde Archelaum,
 quis Perdiccam occisos ultus est? Hic quidem interfecto-
 ribus patris ignoravit. Hæc Hegelochus dixit supra cæ-
 nam: & postera die primâ luce à patre accersor. Tristis
 erat, & me mæstum videbat: audieramus enim, quæ
 solitudinem incuterent. Itaque ut experiremur, utrumne
 vino gravatus effudisset illa, an altiore concepta consilio;
 accersiri eum placuit. Venit: eodémque sermone ulro
 repetito adjecit, se si ve auderemus duces esse, proximas à
 nobis partes vindicaturum: si ve deesset animus, consi-
 lium silentio esse tecturum. Parmenioni, vivo adhuc
 Dario, intempestiva res videbatur; non enim sibi, sed
 hosti esse occisuros Alexandrum: Dario verò sublato,
 præmium regis occisi Asiam, & totum Orientem inter-
 fectoribus esse cessurum. Approbatóque consilio, in hæc
 fides data est & accepta. Quod ad Dymnum pertinet,
 nihil scio; & hæc confessus intelligo non prodesse mihi,
 quòd prorsus sceleris expers sum.

XXXIII. Illi rursus tormentis admotis, quum ipsi
 quoque hastis os oculóque ejus everberarent, ut hoc
 quoque crimen confiteretur, expressere. Exigentibus
 deinde ut ordinem cogitati sceleris exponeret; Quum
 diu Bactra retentura regem viderentur, timuisse respon-
 dit, ne pater LXX natus annos, tanti exercitús dux,
 tantæ

tantæ pecuniæ custos, interim exstingueretur: ipsique spoliato tantis viribus, occidendi regis causa non esset. Festinasse ergo se, dum præmium haberet in manibus, representare consilium: conscium patrem non fuisse nisi crederent, tormenta quamquam tolerare non posset, tamen non recusare. Illi collocuti satîs quæsitum videri, ad regem revertuntur: qui postero die & quæ confessus erat Philotas recitari; & ipsum, quia ingredi non poterat, iussit afferri. Omnia agnoscente eodem, Demetrius, qui proximi sceleris particeps esse arguebatur, producit: multa affirmatione, animique pariter constantiâ, & vultu abnuens quidquam sibi in regem cogitatum esse, tormenta etiam deposcebat in semetipsum. Quum Philotas circumlatis oculis incideret in Calin quendam, haud procul stantem, propius eum iussit accedere. Illo perturbato, & recusante transire ad eum; Patieris, inquit, Demetrium mentiri, rursumque me excruciarî? Calin vox sanguisque defecerant; & Macedones Philotam inquinare innoxios velle suspicabantur: quia nec à Nicomacho, nec ab ipso Philotâ, quum torqueretur, nominatus esset adolescens: qui ut præfectos regis circumstantes se vidit, Demetrium & semetipsum id facinus cogitasse confessus est. Omnes ergo à Nicomacho nominatos, more patrio, dato signo, saxis obruerunt. Magno non modò salutis, sed etiam invidiæ periculo liberatus erat Alexander: quippe Parmenio & Philotas principes amicorum, nisi palàm fontes, sinè indignatione totius exercitûs non potuissent damnari. Itaque anceps quæstio fuit: dum inficiatus est facinus, crudeliter torqueri videbatur; post confessionem, Philotas ne amicorum quidem misericordiam meruit.

LIBER SEPTIMUS.

I. **P**HILOTAM sicut recentibus sceleris ejus vestigiis jure affectum supplicio censuerant milites; ita postquam desiderat esse quem odissent, invidia in misericordiam vertit. Moverat & claritas juvenis, & patris ejus senectus atque orbitas. Primus Asiam aperuerat regi, omnium periculorum ejus particeps; semper alterum in acie cornu defenderat: Philippo quoque ante omnes amicus; & ipsi Alexandro tam fidus, ut occidendi Attalum non alio ministro uti mallet. Horum cogitatio subibat exercitum; seditiosæque voces referebantur ad regem. Queis ille haud sanè motus, satisque prudens, otii vitia negotio discuti; edicit, ut omnes in vestibulo regiae præstò afforent: quos ubi frequentes adesse cognovit, in concionem processit. Haud dubiè ex composito Apharias postulare cœpit, ut Lyncistes Alexander, qui multò antequam Philotas, regem voluisset occidere, exhiberetur. A duobus indicibus, sicut suprà diximus, delatus, tertium jam annum custodiebatur in vinculis. Eundem in Philippi quoque cædem conjurâsse cum Pausaniâ pro comperto fuit: sed quia primus Alexandrum regem salutaverat, supplicio magis quàm crimini fuerat exemptus. Tum quoque Antipatri soceri ejus preces justam regis iram morabantur. Cæterùm recrudit soporatus dolor. Quippe veteris periculi memoriam præsentis cura renovabat. Igitur Alexander ex custodiâ educitur; jussusque dicere quam toto triennio meditatus erat defensionem, hæsitans & trepidus pauca ex iis, quæ composuerat, protulit: ad ultimum non memoria solum, sed etiam mens eum destituit. Nulli erat dubium, quin

quin trepidatio conscientiae indicium esset, non memoriae vitium. Itaque ex iis, qui proximè adstiterant, oblectantem adhuc oblivioni lanceis confoderunt.

II. Cujus corpore sublato, rex introduci jussit Amyntam & Simmiam: nam Polemon minimus ex fratribus, quum Philotam torqueri comperisset, profugerat. Omnium Philotæ amicorum hi carissimi fuerant: ad magna & honorata ministeria illius maximè suffragatione producti: memineratque rex summo studio ab eo conciliatos sibi. Nec dubitabat *hujus quoque ultimi consilii fuisse participes. Olim esse sibi suspectos matris suæ literis, quibus esset admonitus, ut ab his salutem suam tueretur. Cæterum se invitum deteriora credentem, nunc manifestis indiciis victum, jussisse vinciri. Nam pridie quàm detegeretur Philotæ scelus, quin in secreto cum ipso fuissent, non posse dubitari: fratrem verò, qui profugerit, quum Philotas torqueretur, aperuisse fugæ causam. Nuper præter consuetudinem, officii specie, amotis longius cæteris, admovisse semetipsos lateri suo, nullâ probabili causâ: seque mirantem, quòd non vice suâ, tali fungerentur officio, & ipsâ trepidatione eorum perterritum, strenuè ad armigeros, qui proximi sequebantur, recessisse. Ad hoc accedere, quòd quum Antiphanes scriba equitum Amyntæ denunciasset, pridie quàm Philotæ scelus deprehensum esset, ut ex suis equis more solito daret iis, qui amisissent suos; superbe respondisset: Nisi incepto desisteret, brevè sciturum quis ipse esset: Jam linguæ violentiam temeritatèque verborum, quæ in semetipsum jacularentur, nihil aliud esse, quàm scelesti animi indicem ac testem. Quæ si vera essent, idem meruisse eos, quod Philotam; si falsa, exigere ipsum ut refellant.* Productus deinde Antiphanes de equis non traditis, & adjectis etiam superbe minis indicat.

III. Tum Amyntas factâ dicendi potestate; *Si nihil, inquit, interest regis; peto, ut dum dico, vinculis liberer.* Rex solvi utrumque jubet, desiderantique Amyntæ,

myntæ, ut habitus quoque redderetur armigeri, lanceam dari iussit. Quam ut lævâ comprehendit, evitato eo loco, in quo Alexandri corpus paulò antè jacuerat; *Qualiscumque*, inquit, *exitus nos manet, rex; confitemur prosperum eventum tibi debituros, tristiores fortunæ imputaturos.* Sinè præjudicio dicimus causam, liberis corporibus animisque. Habitum etiam quo te comitari solemus, reddidisti. Causam non possumus; fortunam timere desinemus. Te quæso, permittas mihi id primum defendere, quod à te ultimum objectum est. Nos, rex, sermonis adversus majestatem tuam habiti nullius conscii sumus nobis. Dicerem jampridem vicisse te invidiam, nisi periculum esset, ne alia malignè dicta crederes blandâ oratione purgari. Cæterum etiam si militis tui vel in agmine deficientis & fatigati, vel in acie periclitantis, vel in tabernaculo ægri & vulnera curantis, aliqua vox asperior esset excepta; merueramus fortibus factis, ut males ea tempori nostro imputare, quàm animo. Quum quid accidit tristius, omnes rei sunt: corporibus nostris, quæ utique non odimus, infestas admoveamus manus; parentes liberis si occurrant, & ingrati & invisi sunt. Quum donis honoramur, quum præmiis onusti revertimur, quis ferre nos potest? Quis illam animorum alacritatem continere? Militantium nec indignatio, nec lætitia moderata est: ad omnes affectus impetu rapimur: vituperamus, laudamus, miseremur, irascimur, utcumque præsens movit affectio. Modò Indiam adire & Oceanum libet; modò conjugum & liberorum patriaëque memoria occurrit. Sed has cogitationes, has inter se colloquentium voces, signum tubæ datum finit: in suos ordines quisque currimus, & quicquid irarum in tabernaculo conceptum est, in hostium effunditur capita. Utinam Philotas quoque intrâ verba peccasset! Proinde ad id revertar, propter quod rei sumus. Amicitiam, quæ nobis cum Philotâ fuit, adèò non inficior, ut expetisse confitear. An verò Parmenionis, quem tibi proximum esse voluisti, filium, omnes penè amicos tuos dignatione vincentem, cultum à nobis esse miraris? Tu hercule, si verum audire vis, rex, hujus nobis periculi

periculi causa es. Quis enim alius effecit, ut ad Philotam decurrerent, qui placere vellent tibi? Ab illo traditi ad hunc gradum amicitiae tuae ascendimus. Is apud te fuit, cujus gratiam expetere, & iram timere possemus. Annon propemodum in tua verba, tui omnes te praeunte iuravimus, eosdem nos inimicos, amicisque habituros esse, quos tu haberes? hoc sacramento pietatis obstricti averseremur scilicet, quem tu omnibus praeferebas. Igitur si hoc crimen est, tu paucos innocentes habes: imò hercule neminem. Omnes enim Philotae amici esse voluerunt: sed totidem, quot volebant, esse non poterant. Ita si à consciis amicos non dividis; nec ab amicis quidem separabis illos, qui idem esse voluerunt. Quod igitur conscientiae affertur indicium? ut opinor, quia pridie familiariter & sine arbitris loquutus est nobiscum! At ego purgare non possem, si pridie quidquam ex vetere vitâ ac more mutâssem: nunc verò si, ut omnibus diebus, illo quoque, qui suspectus est, fecimus; consuetudo diluet crimen. Sed equos Antiphani non dedimus; & pridie quàm Philotas detectus est, hæc mihi cum Antiphane res erat: qui si nos suspectos facere vult, quòd illo die equos non dederimus; semetipsum, quòd eos desideraverit, purgare non poterit. Anceps enim crimen est inter retinentem & exigentem; nisi quòd melior est causa suum non tradentis, quàm poscentis alienum. Cæterum, rex, equos decem habui, e quæis Antiphanes octo jam distribuerat iis, qui amiserant suos. Omnino duos ipse habebam: quos quum vellet abducere homo superbissimus, certè iniquissimus; nisi pedes militare vellem, retinere cogebar. Nec inficias eo liberi hominis animo loquutum esse me cum ignavissimo, & hoc unum militiae suæ usurpante, ut alienos equos pugnaturis distribuât. Huc enim malorum ventum est, ut verba mea eodem tempore, & Alexandro excussem, & Antiphani. At hercule mater de nobis inimicis tuis scripsit. Utinam prudentius esset sollicita pro filio, & non inanes quoque species anxio animo figuraret. Quare enim non ascribit metûs sui causam? Denique non ostendit auctorem, quo factò dictorve nostro mota tam trepidas tibi literas

H

scripsit,

scripsit. O miseram conditionem meam, cui forsitan non periculosius est tacere quam dicere! Sed utcumque cessura res est, malo tibi defensionem meam displicere, quam causam. Agnosces autem quæ dicturus sum; quippe meministi, quum me ad perducendos ex Macedonia milites mitteres, dixisse te: Multos integros juvenes in domo tuæ matris abscondi. Præcepisti igitur mihi, ne quem præter te intuerer; sed detrectantes militiam perducerem ad te. Quod equidem feci; & liberius, quam expediebat mihi, exequutus sum imperium tuum. Gorgiam, Hecataeum & Gorgatam, quorum bonâ operâ uteris, inde perduxisti. Quid igitur iniquius est; quam me, qui si tibi non paruissem, jure daturus fui pœnas, nunc perire, quia parui? Neque enim ulla alia matri tuæ persequendi nos causa est, quam quod utilitatem tuam multebri præposuimus gratiæ. Sex millia Macedonum peditum, & DC equites adduxi; quorum pars sequutura me non erat, si militiam detrectantibus indulgere voluissem. Sequitur ergo, ut quia illa propter hanc causam irascitur nobis, tu mitiges matrem, qui iræ ejus nos obtulisti.

IV. Dum hæc Amyntas agit, fortè supervenerunt, qui fratrem ejus Polemonem, de quo antè dictum est, fugientem consequuti victum reducebant. Infesta concio vix inhiberi potuit, quin protinus suo more saxa in eum jaceret. Atque ille sanè interritus, *Nihil, inquit, pro me deprecor; modò ne fratrum innocentiae fuga imputetur mea. Hæc si defendi non potest, meum crimen sit: horum ob idipsum melior est causa, quod ego, qui profugi, suspectus sum.* At hæc eloquuto universa concio assensa est. Lacrymæ deinde omnibus manare cœperunt, adeò in contrarium repentè mutatis; ut solum pro eo esset, quod maxime læserat. Juvenis erat primo ætatis flore pubescens, quem inter equites tormentis Philotæ conturbatos alienus terror abstulerat. Desertum eum à comitibus, & hæsitantem inter revertendi fugiendique consilium, qui sequuti erant, occupaverunt. Is tum flere cœpit, & os suum conerberare: mœstus non

non suam vicem, sed propter ipsum periclitantium fratrum. Moverátque jam regem, non concionem modò; sed unus erat implacabilis frater; qui terribili vultu intuens eum; *Tum, ait, demens lacrymare debueras, quum equo calcaria subderes, fratrum desertor, & desertorum comes. Miser quò, & unde fugiebas? Effecisti ut reus capitis accusatoriis uterer verbis. Ille peccasse se; sed gravius in fratres, quàm in semetipsum fatebatur.*

V. Tum verò neque lacrymis, neque acclamationibus, quibus studia sua multitudo profitetur, temperaverunt. Una vox erat pari emissà consensu, ut insonantibus & fortibus viris parceret. Amici quoque datà misericordiæ occasione consurgunt, silentisque regem deprecantur. Ille silentio factò; *Et ipse, inquit, Amyntam meà sententià fratresque ejus absolvo. Vos autem, juvenes, malo beneficii mei oblivisci, quàm periculi vestri meminisse. Eàdem fide redite in gratiam mecum, quā ipse vobiscum revertor. Nī quæ delata essent, excussissem, valde dissimulatio mea suspecta esse potuisset. Sed satius est purgatos esse, quàm suspectos. Cogitate neminem absolvi posse, nisi qui dixerit causam. Tu Amynta, ignosce fratri tuo: erit hoc simpliciter etiam mihi reconciliati animi tui pignus.* Concione deinde dimissà, Polydamanta vocari jubet. Longè acceptissimus Parmenioni erat, proximus lateri in acie stare solitus. Et quamquam conscientia fretus in regiam venerat; tamen ut jussus est fratres suos exhibere, admodum juvenes, & regi ignotos ob ætatem, fiducia in solitudinem versà trepidare cœpit; sæpius quæ nocere possunt, quàm quibus dilueret, reputans. Jam armigeri, quibus imperatum erat, produxerant eos; quum exsanguem metu Polydamanta propius accedere jubet: submotisque omnibus, *Scelere, inquit, Parmenionis omnes pariter appetiti sumus: maxime ego ac tu, quos amicitia specie fefellit. Ad quem persequendum puniendumque (vide quantum fidei tuæ credam) te ministro uti statui: obsides, dum hoc peragis, erunt fra-*

tres tui. Proficiscere in Mediam: Et ad præfectos meos literas scriptas manu meâ perfer. Velocitate opus est, quâ celeritatem famæ antecedas. Noctu pervenire illuc te volo: postero die, quæ scripta erunt, exsequi. Ad Parmenionem quoque epistolas feres; unam à me, alteram Philotæ nomine scriptam. Signum annuli ejus in meâ potestate est: sic pater credens à filio impressum, quum te viderit, nihil metuet.

VI. Polydamas tanto liberatus metu, impensius etiam, quàm exigebatur, promittit operam. Collaudatusque & promissis oneratus, depositâ veste quam habebat, Arabicâ induitur. Duo Arabes, quorum interim conjuges ac liberi vinculum fidei obsides apud regem erant, dati comites. Per deserta etiam ob ficitatem loca camelis, undecimâ die, quò destinaverat, perveniunt. Et prius quàm ipsius nunciaretur adventus, rursus Polydamas vestem Macedonicam sumit, & in tabernaculum Cleandri (prætor hic regius erat) quartâ vigiliâ pervenit. Redditis deinde literis constituerunt primâ luce ad Parmenionem coire: nam cæteris quoque literas regis attulerat. Jam ad eum venturi erant, quum Parmenioni Polydamanta venisse nunciaverunt. Qui dum lætatur adventu amici, simulque noscendi, quæ rex ageret, avidus (quippe longo intervallo nullam ab eo epistolam acceperat) Polydamanta requiri jubet. Diversoria regionis illius magnos recessus habent, amœnósque nemoribus manu confitis; ea præcipuè regum satraparúmque voluptas erat. Spatiabatur in nemore Parmenion medius inter duces, quibus erat imperatum literis Regis, ut occiderent. Agendæ autem rei constituerant tempus, quum Parmenion à Polydamante literas traditas legere cœpisset.

VII. Polydamas procul veniens, ut à Parmenione conspectus, vultu lætitiæ speciem præferente, ad complectendum eum cucurrit: mutuâque gratulatione functi, Polydamas epistolam ab rege scriptam ei tradidit. Parmenion vinculum epistolæ solvens, quidnam rex

ageret, requirebat. Ille ex ipsis literis cogniturum esse respondit. Quibus Parmenion lectis; *Rex, inquit, expeditionem parat in Arachosios. Strenuum hominem & nunquam cessantem! Sed tempus saluti suæ tantâ jam partâ gloriâ parcere.* Alteram deinde epistolam Philotæ nomine scriptam lætus, quod ex vultu notari poterat, legebat. Tum ejus latus gladio haurit Cleander, deinde jugulum ferit; cæteri exanimem quoque confodiunt. Et armigeri, qui ad adiutum nemoris adfluerant, cognitâ cæde, cujus causa ignorabatur, in castra perveniunt; & tumultuoso nuncio milites concitant. Illi armati ad nemus, in quo perpetrata cædes erat, cœunt: & nî Polydamas cæterique ejusdem noxæ participes dedantur, murum circumdatum nemori everfuros denunciant; omniumque sanguine duci parentaturos. Cleander primores eorum intromitti jubet; literasque regis scriptas ad milites recitat, quibus insidiæ Parmenionis in regem, precæque ut ipsum vindicarent, continebantur. Igitur cognitâ regis voluntate, non quidem indignatio, sed tamen seditio compressa est. Dilapsis pluribus pauci remanserunt; qui, saltem ut corpus ipsius sepelire permetterent, precabantur. Diu id negatum est Cleandri metu, ne offenderet regem: pertinaciùs deinde precantibus, materiem conflagrationis subtrahendam ratus, capite deciso truncum humare permisit: ad regem caput missum est.

VIII. Hic exitus Parmenionis fuit militiæ domique clari viri. Multa finè rege prospere, rex finè illo nihil magnæ rei gesserat: felicissimo regi & omnia ad fortunæ suæ exigenti modum satisfecit. LXX natus annos: juvenis ducis, & sæpe etiam gregarii militis munia explevit: acer consilio: manu strenuus; cæsus principibus; vulgo militum acceptior. Hæc impulerint illum ad regni cupiditatem, an tantum suspectum fecerint, ambigi potest: quia Philotas ultimis cruciatibus victus verane dixerit, quæ facta probari non poterant; an falsis tormentorum petierit finem, re

quoque recenti cū magis posset liquere, dubitatum est. Alexander, quos mortem Parmenionis conquestos esse compererat, separandos à cætero exercitu ratus, in unam cohortem secrevit; ducēque his Leonidam dedit: & ipsum Parmenioni quondam intimā familiaritate conjunctum. Ferè iidem erant, quos alioqui rex habuerat invidios. Nam quum experiri vellet militum animos, admonuit, qui litteras in Macedoniam ad suos scripsisset, iis, quos ipse mittebat, perlaturis cum fide traderet. Simpliciter ad necessarios suos quisque scripserat, quæ sentiebat: aliis gravis erat, plerisque non ingrata milita. Ita & agentium gratias, & querentium literæ exceptæ sunt. Hanc seorsum cohortem à cæteris tendere ignominiae causā jubet; fortitudine usus in bello, libertatem linguæ ab auribus credulis remoturus. Et consiliū temerarium forsitan (quippe fortissimi juvenes contumeliis irritati erant) sicut omnia alia, felicitas regis excepit. Nihil illis ad bella promptius fuit: incitabat virtutem & ignominiae demendæ cupido; & quia fortiora facta in paucis latere non poterant.

IX. His ita compositis, Alexander Ariorum Satrape constituto, iter pronuciari jubet in Agriaspas, quos jam tunc mutato nomine *Euergetas* appellabant; ex quo frigore victusque penuriā Cyri exercitum affectum, tectis & com meatibus juverant. Quintus dies erat, ut in eam regionem pervenerat: cognoscit Satibarzanem, qui ad Bessum defecerat, cum equitum manu irrupisse rursus in Arios. Itaque Caranum, & Erigyū cum Artabazo & Andronico, & sex millibus Græcorum peditum misit: DC equites sequebantur. Ipse LX diebus gentem Euergetarum ordinavit, magnā pecuniā ob egregiam in Cyrum fidem donatā. Relicto deinde, qui iis præesset, Aménide (scriba is Darii fuerat) Arachosios, quorum regio ad Ponticum mare pertinet, subegit. Ibi exercitum, qui sub Parmenione fuerat, occupavit: sex millia Macedonum erant, & CC nobiles, & quinque
millia

millia Græcorum cum equitibus ducentis; haud dubiè robur omnium virium regis. Arachosiis datus Menon prætor, IV millibus peditum, & DC equitibus in præsidium relictis.

X. Ipse rex nationem ne finitimis quidem satis notam, quippe nullo commercio colentem mutuos usus, cum exercitu intravit. *Parapamisadæ* appellabantur, agreste hominum genus, & inter barbaros maxime inconditum; locorum asperitas hominum quoque ingenia duraverat. Gelidissimum Septentrionis axem ex magnâ parte spectant; Bactrianis ad Occidentem conjuncti sunt; Meridiana regio ad mare Indicum vergit. Tuguria latere ab imo struunt: & qui sterilis est terra materiæ, nudo etiam montis dorso, usque ad summum ædificiorum fastigium eodem laterculo utuntur. Caterum structura latior ab imo, paulatim incremento operis in arctius cogitur: ad ultimum in carinæ maxime modum coit: ibi foramine relicto supernè lumen accipiunt ad medium. Vites & arbores, si quæ in tanto terræ rigore durare potuerunt, obruunt: penitus hyeme defossæ latent: quum nive discussâ aperiri humus cœpit cœlo solique reduntur. Caterum adeò altæ nives premunt terram, gelu & perpetuo penè rigore constrictæ, ut ne avium quidem, feræve ullius vestigium exstet. Obscura cœli veriùs umbra, quàm lux, nocti similis premit terram; vix ut quæ propè sunt, conspici possint.

XI. In hac tantâ omnis humani cultûs solitudine destitutus exercitus, quidquid malorum tolerari potest, pertulit; inopiam, frigus, lassitudinem, desperationem. Multos exanimavit rigor insolitus nivis; multorum adussit pedes: plurimorum oculis præcipuè perniciosus fuit. Fatigati quippe in ipso gelu deficientia corpora sternebant; quæ quum moveri desissent, vis frigoris ita astringebat, ut rursus ad surgendum conniti non possent. A commilitonibus torpentes excitabantur: neque aliud remedium erat, quàm ut ingredi cogerentur. Tum demum vitali calore

moto, membris aliquis redibat vigor. Si qui tuguria barbarorum adire potuerunt, celeriter refecti sunt: sed tanta caligo erat, ut ædificia nulla alia res quàm fumus ostenderet. Illi nunquam antè in terris suis advenâ viso, quum armatos repentè conspicerent, exanimati metu, quidquid in tuguriis erat, afferebant: ut corporibus ipsorum parceretur, orantes. Rex agmen circumibat pedes, jacentes quosdam erigens; & alios, quum ægre sequerentur, adminiculo corporis sui excipiens. Nunc ad prima signa, nunc in medium; nunc in ultimo agmine itineris multiplicato labore aderat. Tandem ad cultiora preventum loca est, com meatûque largo recreatus exercitus: simul & qui consequi non potuerant, in illa castra venerunt.

XII. Indè agmen processit ad Caucasum montem, cujus dorsum Asiam perpetuo jugo dividit: hinc simul mare, quod Ciliciam subit, illinc Caspium fretum, & amnem Araxem, aliâque regionis Scythiæ deserta spectat. Taurus secundæ magnitudinis mons committitur Caucaſo: à Cappadociâ se attollens Ciliciam præterit, Armeniæque montibus jungitur. Sic inter se tot juga velut serie cohærentia perpetuum habent dorsum; ex quo Asiæ omnia ferè flumina, alia in Rubrum, alia in Caspium mare, alia in Hyrcanum & Ponticum decidunt. XVII dierum spatio Caucasum superavit exercitus. Rupes in eo decem in circuitu stadia complectitur, quatuor in altitudinem excedit: in quâ victum Prometheus fuisse antiquitas tradit. Condendæ in radicibus montis urbi sedes electa est: VII millibus servorum Macedonum, & præterea militibus, quorum operâ uti desiisset, permissum in novam urbem confidere. Hanc quoque *Alexandriam* incolæ appellaverunt.

XIII. At Bessus Alexandri celeritate perterritus, diis patriis sacrificio rite facto, sicut illis gentibus mos est, cum amicis ducibusque copiarum inter epulas de bello consultabat. Graves mero suas vires extollere: hostium nunc temeritatem, nunc paucitatem spernere.

Præcipue

Præcipuè Bessus ferox verbis, & parto per scelus regno superbus, ac vix potens mentis, dicere : Socordiâ Darii crevisse hostium famam : occurrisse enim in Ciliciæ angustissimis faucibus, quum retrocedendo posset perducere incautos in loca naturæ situ invia, tot fluminibus objectis, tot montium latebris ; inter quas deprehensus hostis, ne fugæ quidem, nedum resistendi occasionem fuerit habiturus. Sibi placere in Sogdianos recedere, Oxum amnem velut murum objecturum hosti ; dum ex finitimis gentibus valida auxilia concurrerent. Venturos autem Chorasmos, & Dabas, Sacâsque, & Indos, & ultra Tanaem amnem colentes Scythas ; quorum neminem adeò humilem esse, ut humeri ejus non possent Macedonis militis verticem æquare. Conclamant temulenti unam hanc sententiam salubrem esse : & Bessus circumferri merum largiùs jubet, debellaturus super mensam Alexandrum.

XIV. Erat in eo convivio Cobares natione Medus ; sed magicæ artis (si modò ars est, non vanissimi cujusque ludibrium) magis professione, quàm scientiâ celebris ; alioquin moderatus & probus. Is quum præfatus esset, Scire se seruo utilius parere dicto, quàm afferre consilium : quum illos, qui pareant, idem quod ceteros maneat ; qui verò suadeant, proprium periculum : poculum ei, quod habebat in manu, tradidit. Quo accepto Cobares : Natura, inquit, mortalium hoc quoque nomine prava & sinistra dici potest ; quòd in suo quisque negotio hebetior est, quàm in alieno. Turbidæ sunt consilia eorum, qui sibi suadent : obstat aliis metus, aliis cupiditas ; nonnunquam naturalis eorum, quæ cogitaveris, amor : nam in te superbia non cadit. Expertus es unumquemque, quòd ipse repererit, aut solum aut optimum ducere. Magnum onus sustines capite, regium insigne : hoc aut moderatè perferendum est ; aut, quod abominor, in te ruet : consilio, non impetu opus est. Adjicit deinde quod apud Bactrianos vulgò usurpabant, Canem timidum vehementius latrare, quàm mordere : altissima quæque flumina minimo sono labi. Quæ inserui, ut qualiscumque inter barbaros potuit esse, prudentia, traderetur.

traderetur. Ut his audientes suspenderat expectatione sui, tum consilium aperit, utilius Besso quàm gratius. *In vestibulo, inquit, regiae tuae velocissimus consistit rex. Antè ille agmen, quàm tu mensam istam movebis. Nunc à Tanai exercitum accerses, & armis flumina oppones: scilicet quàm tu fugiturus es, hostis sequi non potest? iter utrique commune est; victori tutius. Licet strenuum metum putes esse, velocior tamen spes est. Quin validioris occupas gratiam, dedisque te; utcumque cesserit, meliorem fortunam deditus, quàm hostis, habiturus. Alienum habes regnum, quo faciliùs eo careas: incipies forsitan justus esse rex, quum ipse fecerit, qui tibi & dare potest regnum, & eripere. Consilium habes fidele, quod diutius exequi supervacuum est. Nobilis equus umbrâ quoque virgæ regitur: ignavus ne calcari quidem concitari potest. Bessus & ingenio & multo mero ferox, adeò exarsit, ut vix ab amicis, quo minùs occideret eum, (nam strinxerat quoque acinacem) contineretur. Certè è convivio profilivit haudquaquam potens mentis. Cobares inter tumultum elapsus ad Alexandrum transfugit.*

XV. VIII millia Bactrianorum habebat armata Bessus; quæ quamdiu propter cœli intemperiem, Indiam potiùs Macedonas petituos crediderant, obedienter imperata fecerunt: postquam adventare Alexandrum compertum est, in suos quisque vicos dilapsi Bessum reliquerunt. Ille cum clientium manu, qui non mutaverant fidem, Oxo amne superato, exustisque navigiis, quibus transierat, ne iisdem hostis uteretur; novas copias in Sogdianis contrahebat. Alexander Caucasum quidem, ut suprâ dictum est, transierat; sed inopiâ frumenti propè ad famem ventum erat. Succo ex sesamâ expresso, haud secus quàm oleo, artus perungebant. Sed hujus succi ducenis quadragenis denariis amphoræ singulæ; mellis, trecenis nonagenis; denariis trecenis vini æstimabantur: tritici nihil aut admodum exiguum reperiebatur. *Siros vocabant barbari: quos iter solerter abscondunt, ut nisi qui defoderunt,*

foderunt, invenire non possint. In iis conditæ fruges erant. In quarum penuriâ milites fluviatili pisce & herbis sustinebantur. Jámque hæc ipsa alimenta defecerant; quum jumenta, quibus onera portabant, cædere jussi sunt: horum carne, dum in Bactrianos perventum, traxere vitam.

XVI. Bactrianæ terræ multiplex & varia natura est. Alibi multa arbor & vitis largos mitésque fructus alit: solum pingue crebri fontes rigant: quæ mitiora sunt, frumento conferuntur; cætera armentorum pabulo cedunt. Magnam deinde partem ejusdem terræ steriles arenæ tenent; squalidâ siccitate regio non hominem, non frugem alit: quum verò venti à Pontico mari spirant, quidquid sabuli in campis jacet, converrunt. Quod ubi cumulatum est, magnorum collium procul species est, omniâque pristini itineris vestigia intereunt. Itaque qui transeunt campos, navigantium modo noctu sidera observant, ad quorum cursum iter dirigunt; & propemodum clarior est noctis umbra, quàm lux. Ergo interdiu invia est regio, quia nec vestigium, quod sequantur, inveniunt; & nitor siderum caligine absconditur. Cæterùm si quos ille ventus, qui à mari exoritur, deprehendit, arenâ obruit. Sed quâ mitior terra est, ingens hominum equorúmque multitudo gignitur. Ipsa Bactra regionis ejus caput, sita sunt sub monte Parapamiso. Bactrus amnis præterit mœnia: is urbi & regioni dedit nomen. Hic regi stativa habenti nunciatur ex Græciâ Peloponnesium Laconúmque defectio: nondum enim victi erant, quum proficiscerentur tumultus ejus principia nunciaturi: & alius præsens terror affertur; Scythas qui ultra Tanaïm amnem colunt, adventare, Besso ferentes opem.

XVII. Eodem tempore, quæ in gente Ariorum Caranus & Erigyus gesserant, perferuntur. Commisum erat prælium inter Macedones Ariósque. Transfuga Satibarzanes barbaris præerat; qui quum pugnam segnem utrimque æquis viribus stare vidisset, in

primos ordines adequitavit; demptâque galeâ, inhibitis qui tela jaciebant, si quis viritim dimicare vellet, provocavit ad pugnam; nudum se caput in certamine habiturum. Non tulit ferociam barbari dux exercitûs Erigyïus, gravis quidem ætate, sed & animi & corporis robore nulli juvenum postferendus. Is galeâ demptâ canitiem ostentans; *Venit, inquit, dies, quo aut victoriâ aut morte honestissimâ, quales amicos & milites Alexander habeat, ostendam.* Nec plura eloquutus equum in hostem egit. Crederes imperatum, ut acies utrâque tela cohiberent: protinus certè recesserunt dato libero spatio; intenti in eventum, non dum modò, sed etiam suæ fortis; quippe alienum discrimen sequuturi. Prior barbarus emisit hastam, quam Erigyïus modicâ capitis declinatione vitavit. At ipse infestam sarissam equo calcaribus concito in medio barbari gutture ita fixit, ut per cervicem emeretur. Præcipitatus ex equo barbarus adhuc tamen repugnabat. Sed ille extractam ex vulnere hastam rursus in os dirigit. Satibarzanes hastam manu complexus, quò maturiùs interiret, ictum hostis adjuvit: & barbari, duce amisso, quem magis necessitate quàm sponte sequuti erant; tunc haud immemores meritorum Alexandrî, arma Erigyïo tradunt. Rex his quidem lætus, de Spartanis haudquaquam securus, magno tamen animo defectionem eorum tulit, dicens: *Non antè ausos consilia nudare, quàm ipsum ad fines Indiæ pervenisse cognovissent.* Ipse Bessum persequens copias movit: cui Erigyïus spolia barbari, ceu opimum belli decus, præferens occurrit.

XVIII. Igitur Bactrianorum regione Artabazo traditâ, sarcinas & impedimenta ibi cum præsidio reliquit. Ipse cum expedito agmine loca deserta Sogdianorum intrat, nocturno itinere exercitum ducens. Aquarum, ut antè, dictum est, penuria, priùs desperatione, quàm desiderio bibendi sitim accendit. Per CCCC stadia, ne modicus quidem humor existit. Arenas vapor æstivi solis accendit, quæ ubi flagrare cœpe-

cœperunt, haud secus quàm continenti incendio cuncta torrentur. Caligo deinde immodico terræ fervore excitata lucem regit; camporúmque non alia quàm vasti & profundi æquoris species est. Nocturnum iter tolerabile videbatur, quia rore & matutino frigore corpora levabantur. Cæterùm cum ipsâ luce æstus oritur, omnémque naturalem absorbet humorem siccitas; ora visceráque penitus uruntur. Itaque primùm animi, deinde corpora deficere cœperunt: pangebant & consistere & progredi. Pauci à peritis regionis admoniti præpararant aquam: hæc paulisper repressit sitim: deinde crescente æstu rursus desiderium humoris accensum est. Ergo quidquid vini oleique erat, hominibus ingerebatur: tantâque dulcedo bibendi fuit, ut in posterum sitis non timeretur. Graves deinde avidè hausto humore non sustinere arma, non ingredi poterant; & feliciores videbantur, quos aqua defecerat, quum ipsi finè modo infusam vomitu egerentur egerere.

XIX. Anxium regem tantis malis, circumfusi amici, ut meminisset sui, orabant: animi sui magnitudinem unicum remedium deficientis exercitûs esse: quum ex iis qui præcesserant ad capiendum locum castris, duo occurrant utribus aquam gestantes; ut filiis suis, quos in eodem agmine esse, & ægre pati sitim non ignorabant, occurrerent: qui quum in regem incidissent; alter ex iis utre resolutum vas, quod simul ferebat, implet porrigens regi. Ille accipit: percontatus quibus aquam portarent, filiis ferre cognoscit. Tunc poculo pleno, sicut oblatum est, reddito; *Nec solus, inquit, bibere sustineo; nec tam exiguum dividere omnibus possum. Vos currite, & liberis vestris, quod propter illos attulistis, date.* Tandem ad flumen Oxum ipse pervenit primâ ferè vespérâ; sed exercitûs magna pars non potuerat consequi. In edito monte ignes jubet fieri, ut ii, qui ægre sequebantur, haud procul castris se abesse cognoscerent. Eos autem, qui primi agminis erant, maturè cibo ac potione firmatos, implere

plere alios utres, alios vasa, quibuscumque aqua possit portari, iussit, ac suis opem ferre. Sed qui intemperantiùs hauserant, intercluso spiritu extincti sunt: multoque major horum numerus fuit, quàm ullo amiserat proelio. At ille thoracem adhuc indutus, nec aut cibo refectus aut potu; quàm veniebat exercitus, constitit: nec antè ad curandum corpus recessit, quàm præterierant, qui agmen sequebantur: totamque eam noctem cum magno animi motu perpetuis vigiliis egit. Nec postero die lætior erat, quia nec navigia habebat, nec pons erigi poterat; circum amnem nudo solo, & materiæ maximè sterili. Consilium igitur quod unum necessitas subjecerat, init. Utres quamplurimos stramentis refertos dividit; his incubantes transnavigare amnem: quique primi transierant, in statione erant, dum trajicerent cæteri. Hòc modo, sexto demum die in ulteriore ripâ totum exercitum exposuit.

XX. Jàmque ad persequendum Bessum statuerat progredi; quum ea quæ in Sogdianis erant, cognoscit. Spitamenes erat inter omnes amicos præcipuo honore cultus à Bessò: sed nullis meritis perfidia mitigari potest; quæ tamen jam minùs in eo invisâ esse poterat, quia nihil ulli nefastum in Bessum interfectorem regis sui videbatur. Titulus facinoris speciosus præferebatur, *vindicta Darii*: sed fortunam, non scelus oderat Bessi. Nam ut Alexandrum flumen Oxum superasse cognovit; Dataphernem & Catenem, quibus à Bessò maxima fides habebatur, in societatem rei adsciscit. Illi promptiùs adeunt, quàm rogabantur; assumptisque octo fortissimis juvenibus, talem dolum intendunt. Spitamines pergit ad Bessum, & remotis arbitris, *Comperisse ait se, insidiari ei Dataphernem & Catenem, ut vivum Alexandro traderent agitantes: à semet occupatos esse, & vincendos teneri.* Bessus tanto merito, ut credebatur, obligatus partim gratias agit, partim avidus explendi supplicii adduci eos jubet. Illi manibus suâ sponte religatis à participibus

pibus consilii trahebantur : quos Bessus truci vultu intuens consurgit, manibus non temperaturus. At illi simulatione omisâ circumstant eum, & frustra repugnantem vinciunt : direpto ex capite regni insigni, laceratâque veste, quam spoliis occisi regis induerat. Ille deos sui sceleris ultores adesse confessus, adjecit; *Non Dario iniquos fuisse, quem sic ulciscerentur; sed Alexandro propitios, cujus victoriam semper etiam hostis adjuvisset.* Multitudo an vindicatura Bessum fuerit, incertum est; nisi illi, qui vinxerant, jussu Alexandri fecisse ipsos ementiti, dubios adhuc animi terruissent. In equum impositum Alexandro tradituri ducunt. Inter hæc rex, quibus matura erat missio, electis DCCCC ferè, equiti bina talenta dedit, pediti terna denariûm millia: monitosque ut liberos generarent, remisit domum. Cæteris gratiæ actæ, quod ad reliqua belli navaturos operam pollicebantur.

XXI. Perventum erat in parvulum oppidum; Branchidæ ejus incolæ erant. Mileto quondam jussu Xerxis, quum è Græcia rideret, transferant, & in eâ sede constiterant; quia templum, quod Didymeon appellatur, in gratiam Xerxis violaverant. Mores patrii nondum exoleverant; sed jam bilingues erant, paulatim à domestico externoque sermone degeneres. Magno igitur gaudio regem excipiunt, urbem seque dedentes. Ille Milesios, qui apud ipsum militarent, convocari jubet. Vetus odium Milesii gerebant in Branchidarum gentem. Proditis ergo, sive injuriæ, sive originis meminisse mallet, liberum de Branchidis permittit arbitrium. Variantibus deinde sententiis, seipsum consideraturum, quod optimum factu esset, ostendit. Postero die occurrentibus, Branchidas secum procedere jubet. Quumque ad urbem ventum esset, ipse cum expeditâ manu portam intrat. Phalanx moenia oppidi circumire jussâ, & dato signo diripere urbem proditorum receptaculum, ipsosque ad unum cedere. Illi inermes passim trucidantur; nec aut commercio linguæ, aut supplicum velamentis precii-

precibusque inhiberi credulitas potest. Tandem ut deicerent, fundamenta murorum ab imo moliantur, ne quod urbis vestigium extaret. Nec mora, lucos quoque sacros non cædunt modò, sed etiam extirpant: ut vasta solitudo & sterilis humus, excussis etiam radicibus, linqueretur. Quæ si in ipsos prodicionis auctores excogitata essent, iusta ultio esse, non crudelitas videretur: nunc culpam majorum posteri luere, qui ne viderant quidem Miletum; adeò Xerxi non potuerant prodere.

XXII. Inde processit ad Tanaïm amnem. Quò perductus est Bessus, non vinctus modò, sed etiam omni velamento corporis spoliatus. Spitamenes eum tenebat collo insertâ catenâ; tam barbaris, quàm Macedonibus gratum spectaculum. Tum Spitamenes, *Et te, inquit, & Darium reges meos ultus, interfectorem domini sui adduxi, eo modo captum, cujus ipse fecit exemplum. Aperiat ad hoc spectaculum oculos Darius; existat ab inferis, qui illo supplicio indignus fuit, & hoc solatio dignus est.* Alexander multùm collaudato Spitamene conversus ad Bessum, *Cujus, inquit, feræ rabies occupavit animum tuum, quum regem de te optimè meritum prius vincere, deinde occidere sustinuisi? Sed hujus parricidii mercedem falso regis nomine persolvisti tibi. Ille facinus purgare non ausus, Regis titulum se usurpasse dixit, ut gentem suam tradere ipsi posset: qui si cessasset, alium fuisse regnum occupaturum.* At Alexander Oxathrem fratrem Darii, quem inter corporis custodes habebat, Propius jussit accedere; tradique Bessum ei, ut cruci affixum mutilatis auribus naribusque sagittis configerent barbari; asserverentque corpus, ut ne aves quidem contingerent. Oxathres cætera sibi curæ fore pollicetur. Aves non ab alio, quàm à Catene posse prohiberi adjicit; eximiam ejus artem cupiens ostendere: namque adeò certo ictu destinata feriebat, ut aves quoque exciperet. Nam etsi forsitan sagittandi tam celebri usu minùs admirabilis videri hæc ars possit; tamen ingens visentibus miraculum, magnòque

que honori Cateni fuit. Dona deinde omnibus qui Bessum adduxerant, data sunt. Cæterum supplicium ejus distulit, ut eoloco, in quo Darium ipse occiderat, necaretur.

XXIII. Interea Macedones ad petendum pabulum incomposito agmine egressi, à barbaris, qui de proximis montibus decurrerunt, opprimuntur; pluresque capti sunt quàm occisi: barbari autem captivos præ se agentes, rursus in montem recesserunt. XX millia latronum erant: fundis sagittisque pugnam invadunt. Quos dum obsidet rex, inter promptissimos dimicans sagittâ ictus est, quæ in medio crure fixa reliquerat spiculum. Illum quidem mœsti & attoniti Macedones in castra referebant: sed nec barbaros fefellit subductus ex acie rex; quippe ex edito monte cuncta prospexerant. Itaque postero die misere legatos ad regem, quos ille protinus jussit admitti; solutisque fasciis magnitudinem vulneris dissimulans, crus barbaris ostendit. Illi jussi confidere affirmant, *Non Macedonas, quàm ipsos fuisse tristiores cognito vulnere ipsius: cujus si actorem reperissent, dedituros fuisse; cum diis enim pugnare sacrilegos tantum.* Cæterum se gentem in fidem dedere, superatos virtute illius. Rex fide datâ, & captivis receptis, gentem in deditionem accepit.

XXIV. Castris indè motis læticâ militari ferebatur, quam pro se quisque eques pedesque subire certabant. Equites, cum quibus rex proelia iniri solitus erat, sui muneris id esse censebatur. Pedites contrâ, quum saucios commilitones ipsi gestare assuevissent, eripi sibi proprium officium tum potissimum, quum rex gestandus esset, querebantur. Rex in tanto utriusque partis certamine, & sibi difficilem, & præteritis gravem electionem futuram ratus; *Invicem subire eos jussit.* Hinc quarto die ad urbem Maracanda perventum est. LXX stadia murus urbis amplectitur: arx nullo cingitur muro. Præsidio urbi relicto, proximos vicos depopulatur, atque urit. Legati deinde Abiorum Scytharum superveniunt. Liberi ex quo decesserant

rat Cyrus, tum imperata facturi. Iustissimos barbarorum constabat: armis abstinebant nisi laceffiti: libertatis modico & æquali usu, principibus humiliores pares fecerunt. Hos benigne alloquutus, ad eos Scythas, qui Europam incolunt, Berden misit ex amicis, qui denunciaret eis, ne Tanaïm amnem regionis injussu regis transirent. Eidem mandatum, ut contemplaretur locorum suum; & illos quoque Scythas, qui super Bosphoro incolunt, viseret.

XXV. Condendæ urbi sedem super ripam Tanaïs elegerat; claustrum & jam perdomitorum, & quos deinde adire decreverat. Sed consilium distulit Sogdianorum nunciata defectione, quæ Bactrianos quoque traxit. VII millia equitum erant quorum auctoritatem cæteri sequebantur. Alexander Spitamenem & Catenem, à quibus ei traditus erat Bessus, haud dubius quin eorum operâ redigi possent in potestatem coercendo eos, qui notaverant res, jussit accersiri. At illi defectionis, ad quam coercendam evocabantur, auctores, vulgaverant famam: *Bactrianos equites à rege omnes, ut occiderentur, accersiri: idque imperatum ipsis, non sustinuisse tamen exequi; ne inexpiabile in populares facinus admitterent. Non magis Alexandri sceleritiam, quam Bessi parricidium ferre potuisse.* Itaque suâ sponte jam motos, metu pœnæ haud difficulter concitaverunt ad arma. Alexander transfugarum defectione compertâ, Craterum obsidere Cyropolim jubet: ipse aliam urbem regionis ejusdem coronâ capit; signoque, ut puberes interficerentur, dato, reliqui in prædam cessere victoris: urbs diruta est, ut cæteri cladis exemplo continerentur. Memaceni valida gens obsidionem non ut honestiorem modò, sed etiam ut tutiorem ferre decreverant. Ad quorum pertinaciam mitigandam rex quinquaginta equites præmisit; qui clementiam ipsius in deditos, simulque inexorabilem animum in devictos ostenderent. Illi nec de fide, nec de potentiâ regis ipsos dubitare respondent; equitesque tendere extra munimenta urbis jubent.

jubent. Hospitaliter deinde exceptos, gravesque epulis & somno, intempestâ nocte adorti interfecerunt.

XXVI. Alexander haud secus, quàm par erat, motus, urbem coronâ circumdedit; munitiorem, quàm ut primo impetu capi posset. Itaque Meleagrum & Perdiccam in obsidionem jungit, Cyropolim, ut antè dictum est, obsidentes. Statuerat autem parcere urbi conditæ à Cyro: quippe non aliam gentium illarum magis admiratus est, quàm hunc regem, & Semiramim, in quæis & magnitudinem animi, & claritatem rerum longè eminuissè credebat. Cæterùm pertinacia oppidanorum ejus iram accendit. Itaque captam urbem diripere jussit delectos Macedones, haud injuriâ infestos; & ad Meleagrum & Perdiccam redit. Sed non alia urbs fortius obsidionem tulit: quippe & militum promptissimi cecidere, & ipse rex ad ultimum periculum venit. Namque cervix-ejus saxo ita icta est, ut oculis caligine offusâ collaberetur, ne mentis quidem compos: exercitus certè velut erepto eo ingemuit. Sed invictus adversus ea, quæ cæteros terrent, nondum percurato vulnere, acrius obsidioni insitit; naturalem celeritatem irâ concitante. Cuniculo ergo suffossa mœnia ingens nudavere spatium, per quod irrupit; victorque urbem dirui jussit.

XXVII. Hinc Menedemum cum tribus millibus peditem, & DCCC equitibus ad urbem Maracanda misit. Spitamenes transfuga, præsidio Macedonum indè dejecto, muris urbis ejus incluserat se, haud oppidanis consilium defectionis approbantibus: sequi tamen videbantur, quia prohibere non poterant. Interim Alexander ad Tanaim amnem redit, & quantum soli occupaverant castris, muro circumdedit. LX stadiorum urbis murus fuit: hanc quoque urbem *Alexandriam* appellari jussit. Opus tantâ celeritate perfecit, ut decimo septimo die, quàm munimenta excitata erant, testâ quoque urbis absolverentur. Ingens militum certamen inter ipsos fuerat, ut suum quisque

quisque munus (nam divisum erat) primus ostenderet. Incolæ novæ urbi dati captivi; quos, reddito pretio dominis, liberavit; quorum posterius nunc quoque nondum apud eos tam longâ ætate propter memoriam Alexandri exoleverunt. Rex Scytharum, cuius tum ultra Tanaïm imperium erat, ratus eam urbem, quam in ripâ amnis Macedones condiderant, suis impositam esse cervicibus: fratrem Cartasim nomine cum magnâ equitum manu misit ad diruendam eam, procûlque amne submovendas Macedonum copias.

XXVIII. Bactrianos Tanaïs ab Scythis, quos Europæos vocant, dividit. Idem Asiam & Europam finis interfuit. Cæterum Scytharum gens haud procul Thraciâ sita, ab Oriente ad Septentrionem se vertit; Sarmatarumque, ut quidam credidere, non finitima, sed pars est. Rectâ deinde regione Alaunum ultra Istrum jacentem & ultima Asiæ, quæ Bactra sunt, stringit, quæ Septentrioni proxima sunt: profundæ indè sylvæ, vastæque solitudines excipiunt. Rursus quæ ad Tanaïm & Bactra spectant, humano cultu haud disparia sunt. Primum cum hâc gente non provisum bellum Alexander gesturus, quum in conspectu ejus obequitaret hostis; adhuc æger ex vulnere, præcipuè voce deficiens, quam & modicus cibus & cervicis extenuabat dolor; amicos in consilium advocari jubet. Terrebat eum non hostis, sed iniquitas temporis. Bactriani defecerant: Scythæ etiam lacescebant: ipse non insistere in terrâ, non equo vehi, non docere, non hortari suos poterat. Ancipiti periculo implicitus, Deos quoque incusans, querebatur, *Se jacere segnem, cujus velocitatem nemo antea valuisset effugere: vix suos credere non simulari valetudinem.* Itaque qui post Darium victum hariolos & vates consulere desierat; rursus ad superstitionem, humanarum mentium ludibria, revolutus, Aristandrum, cui credulitatem suam addixerat, explorare eventum rerum sacrificiis jubet.

XXIX.

XXIX. Mos erat aruspibus exta finè rege spectare; & quæ portenderentur, referre. Inter hæc rex, dum fibris pecudum explorantur eventus latentium rerum, propiùs ipsum confidere amicos jubet; ne contentione vocis cicatricem infirmam adhuc rumperet. Hephæstion, Craterus & Erigyïus erant cum custodibus in tabernaculum admissi. *Discrimen*, inquit, *me occupavit meliore hostium, quàm meo tempore. Sed necessitas ante rationem est: maximè in bello, quo raro permittitur tempora eligere. Defecere Bactriani, in quorum cervicibus stamus; & quantum in nobis animi sit, alieno Marte experiuntur. Haud dubiè, si omiserimus Scythas ultro arma inferentes, contempti ad illos, qui defecerunt, revertemur. Si verò Tanaim transferimus, & ubique invictos esse nos Scytharum pernicie ac sanguine ostenderimus, quis dubitabit patere etiam Europam victoribus? Fallitur, qui terminos gloriæ nostræ metitur spatio, quod transiture sumus. Unus annis interfuit, quem si trajicimus, in Europam arma proferimus. Et quantū æstimandum est, dum Asiam subigimus, in alio quodammodo orbe trophæa statuere: & quæ tam longo intervallo natura videtur diremisisse, unâ victoriâ subito committere? At bercule si paululum cessaverimus, in tergis nostris Scythæ hærebunt. An soli sumus, qui flumina transnare possumus? Multa in nosmetipsos recident, quibus adhuc vicimus. Fortuna belli artem victos quoque docet. Utribus annum trajiciendi exemplum fecimus nuper: hoc ut Scythæ imitari nesciant, Bactriani docebunt. Præterea unus gentis hujus adhuc exercitus venit, cæteri expectantur. Ita bellum vitando alemus; & quod inferre possemus, accipere cogemur. Manifesta est consilii mei ratio: sed an permissuri sint Macedones animo uti meo, dubito; quia ex quo hoc vulnus accepi, non equo vectus sum, non pedibus ingressus. Sed si me sequi vultis, valeo, amici: satis virium est ad toleranda ista: aut si jam adest vitæ meæ finis, in quo tandem opere meliùs extinguar?*

XXX. Hæc quassâ adhuc voce subdeficiens vix proximis exaudientibus dixerat; quum omnes à tam præcipiti

præcipiti consilio regem detertere cœperunt, Erigyus maximè: qui haud fanè auctoritate proficiens apud obstinatum animum, superstitionem, cujus potens non erat rex, incutere tentavit, dicendo: *Deos quoque obflare consilio; magnûmque periculum, si flumen transisset, ostendi.* Intranti Erigyio tabernaculum regis Aristander occurrerat, tristia exta fuisse significans: hæc ex vate comperta Erigyus nunciabat. Quo inhibito Alexander, non irâ solùm, sed etiam pudore confusus, quòd superstitio, quam celaverat, detegebatur, Aristandrum vocari jubet. Qui ut venit, intuens eum; *Non rex, inquit, sed privatus sum: sacrificium ut faceres, mandavi: quid eo portenderetur, cur apud alium, quàm apud me professus es? Erigyus arcana mea & secreta te prodente cognovit. Quem certum mehercule habeo, extorum interprete uti metu suo. Tibi autem quàm potest, denuncio; ipse mihi indices, quid ex extis cognoveris: ne possis inficiari dixisse, quæ dixeris.* Ille exanguis attonitoque similis stabat, per metum etiam voce suppressâ: tandèmq; eodem metu stimulante, ne regis expectationem moraretur; *Magni, inquit, laboris, non irriti discrimen instare prædixi: nec mea ars, quàm benevolentia, me magis perturbat. Infirmiorem valetudinis tuæ video, & quantum in uno te sit scio. Vereor nè non præsentì fortunæ tuæ sufficere possis.* Rex jussu confidere felicitati suæ remisit: Sibi enim alia ad gloriam concedere deos. Consultanti deinde cum iisdem, quonam modo flumen transirent? supervenit Aristander, *Non aliàs lætiora exta vidisse se affirmans; utique prioribus longè diversa: tum solitudinis causas apparuisse, nunc prorsus egregiè litatum esse.*

XXXI. Cæterùm quæ subinde nunciata sunt regi, continuæ felicitati rerum ejus imposuerant labem. Menedemum, ut suprà dictum est, miserat ad obsidendum Spitamenem Bactrianæ defectionis auctorem. Qui comperto hostis adventu, ne muris urbis includeretur; simul fretus excipi posse; quâ venturum sciebat, consedit occultus. Sylvestre iter aptum insidiis

tegendis

tegendis erat: ibi Dahas condidit. Equi binos armatos vehunt, quorum invicem singuli defiliunt: equestris pugnae ordinem turbant: equorum velocitati par est hominum pernicitas. Hos Spitamenes saltum circumire iussos pariter & à lateribus, & à fronte, & à tergo hosti ostendit. Menedemus undique inclusus, ne numero quidem par, diu tamen resistit; clamitans nihil aliud superesse locorum fraude deceptis, quam honestæ mortis solatium ex hostium cæde. Ipsum prævalens equus vehebat, quo sæpius in cuneos barbarorum effusis habenis evectus, magna strage eos fuderat. Sed quum unum omnes peterent, multis vulneribus exanguis Hypsidem quendam ex amicis hortatus est, ut in equum suum ascenderet, & se fugâ eriperet. Hæc agentem anima defecit, corpusque ex equo defluxit in terram. Hypsides poterat quidem effugere; sed amisso amico mori statuit: una erat cura, ne inultus occideret. Itaque subditis calcaribus equo in medios hostes se immisit, & memorabili editâ pugna obrutus telis est. Quod ubi videre, qui cædi supererant, tumulum paulò quàm cætera editiorem capiunt: quos Spitamenes fame in deditionem subacturus obsedit. Cecidere eo prælio peditum duo millia, CCC equites. Quam cladem Alexander solerti consilio texit; morte denunciata iis, qui ex prælio venerant, si acta vulgassent.

XXXII. Cæterum quum animo disparem vultum diutius ferre non posset; in tabernaculum super ripam fluminis de industriâ locatum secessit. Ibi sinè arbitris singula animi consulta pensando, noctem vigiliis extraxit; sæpe pellibus tabernaculi allevatis, ut conspiceret hostium ignes; è quibus conjectare poterat, quanta hominum multitudo esset. Jàmque lux apparebat, quum thoracem indutus procedit ad milites, tum primum post vulnus proximè acceptum. Tanta erat apud eos veneratio regis, ut facilè periculi, quod horrebant, cogitationem præsentia ejus excuteret. Læti ergo & manantibus præ gaudio lacrymis, confa-

consalutant eum; & quod antè recusaverant bellum, feroces deposcunt. Ille se ratibus equitem phalangemque transportaturum esse pronunciat; super utres jubet nare leviùs armatos. Plura nec dici res desideravit, nec rex dicere per valetudinem potuit. Cæterùm tantâ alacritate militum rates junctæ sunt, ut in triduum ad XII millia effectæ sint. Jámque ad transeundum omnia aptaverant, quum legati Scytharum XX more gentis per castra equis vestî, nunciari jubent regi, velle ipsos ad eum mandata perferre. Admissi in tabernaculum, jussisque considere, in vultu regis defixerant oculos; credo, quia magnitudine corporis animum æstimantibus, modicus animi haudquam famæ par videbatur. Scythis autem non, ut cæteris barbaris, rudis & inconditus sensus est: quidam eorum sapientiam capere dicuntur, quantamcumque gens capit semper armata. Sicque loquutos esse apud regem memoriæ proditum est. Abhorrent forsitan moribus nostris, & tempora & ingenia cultiore fortitis; sed, ut posset oratio eorum sperni, tamen fides nostra non debet; qui, utcumque tradita, incorrupta proferemus. Igitur unum ex his maximum natu ita loquutum accepimus.

XXXIII. *Si dii habitum corporis tui aviditati animi parem esse voluissent, orbis te non caperet: alterâ manu Orientem, alterâ Occidentem contingeres: & hoc assequutus scire velles, ubi tanti numinis fulgor conderetur. Sic quoque concupiscis, quæ non capis. Ab Europâ petis Asiam; ex Asiâ transis in Europam: deinde si humanum genus omne superaveris, cum sylvis, & nivibus, & fluminibus, ferisque bestiis gesturus es bellum. Quid? tu ignoras arbores magnas diu crescere, unâ horâ extirpari? Stultus est, qui fructus earum spectat, altitudinem non metitur. Vide, ne dum ad cacumen pervenire contendis, cum ipsis ramis, quos comprehenderis, decidas. Leo quoque aliquando minimarum avium pabulum fuit: & ferarum rubigo consumit. Nihil tam firmum est, cui periculum non sit etiam ab invalido. Quid nobis tecum est?*
nunquam

nunquam terram tuam attigimus. Qui sis, unde venias, licetne ignorare in vastis sylvis viventibus? Nec servire ulli possumus, nec imperare desideramus. Dona nobis data sunt (ne Scytharum gentem ignores) jugum boum, aratrum, & sagitta, & patera. His utimur & cum amicis, & ad-versus inimicos. Fruges amicis damus boum labore quæsitæ: paterâ cum his vinum diis libamus: inimicos sagittâ eminus, hastâ cominus petimus. Sic Syriæ regem, & postea Persarum, Medorumque superavimus; patuitque nobis iter usque in Ægyptum. At tu, qui te gloriaris ad latrones persequendos venire, omnium gentium, quas adisti, latro es. Lydiam cepisti, Tyriam occupasti, Persidem tenes, Bactrianos habes in potestate, Indos petisti: jam etiam ad pecora nostra avaras & instabiles manus porrigis. Quid tibi divitiis opus est, quæ te esurire cogunt? Primus omnium satietate parasti famem; ut quo plura haberes, acrius, quæ non habes, cuperes. Non succurrit tibi, quamdiu circum Bactra hæreas? Dum illos subigis, Sogdiani bellare cæperunt: bellum tibi ex victoriâ nascitur. Nam ut major fortiôrque sis quàm quisquam; tamen alienigenam dominum pati nemo vult. Transi modo Tanaim; scies quàm latè pateant, nunquam tamen consequeris Scythas: paupertas nostra velocior erit, quàm exercitus tuus, qui prædam tot nationum vehit. Rursus quum procul abesse nos credes, videbis in tuis castris: eadem velocitate & sequimur, & fugimus. Scytharum solitudines Græcis etiam proverbii audio eludi: at nos deserta & humano cultu vacua, magis quàm urbes & opulentos agros sequimur. Proinde fortunam tuam pressis manibus tene. Lubrica est, nec invita teneri potest. Salubre consilium sequens quàm præsens tempus ostendet melius. Impone felicitati tuæ frænos; facilius illam reges. Nostri sinè pedibus dicunt esse fortunam, quæ manus & pennas tantum habet: quum manus porrigit, pennas quoque comprehendere non finit. Denique si deus es, tribuere mortalibus beneficia debes, non sua eripere: sin autem homo es, id quod es, semper esse te cogita. Stultum est eo-

rum meminisse, propter quæ tui oblivisceris. Quibus bellum non intuleris, bonis amicis poteris uti: nam & firmissima est inter pares amicitia; & videntur pares, qui non fecerunt inter se periculum virium. Quos viceris, amicos tibi esse cave credas: inter dominum & servum nulla amicitia est: etiam in pace, belli tamen jura servantur. Jurando gratiam Scythas sancire ne credideris: colendo fidem, jurant. Græcorum ista cautio est, qui pacta consignant, & deos invocant: nos religionem in ipsâ fide novimus. Qui non reverentur homines, fallunt deos. Nec tibi amico opus est, de cujus benevolentia dubites. Cæterum nos & Asiæ & Europæ custodes habebis: Bactra nisi dividat Tanais, contingimus: ultra Tanaim usque ad Thraciam colimus: Thraciæ Macedoniam conjunctam esse fama est. Utrique imperio tuo finitimos, hostes an amicos velis esse, considera. Hæc barbarus.

XXXIV. Contrà rex, Fortunâ suâ & consiliis suorum se usurum esse respondet: nam & fortunam, cui confidat; & consilium suadentium, ne quid temere & audacter faciat, sequuturum. Dimissisque legatis, in præparatas rates exercitum imposuit. In proris clypeatos locaverat; iustos in genoa subsidere, quò tutiores essent adversus ictus sagittarum. Post hos, qui tormenta intenderent, stabant; & ab utroque latere, & à fronte circumdati armatis. Reliqui qui post tormenta constiterant, remigem loricâ indutum scutorum testudine armati protegebant. Idem ordo in illis quoque ratibus, quæ equitem vehebant, servatus est: major pars à puppe nantes equos loris trahebat. At illos, quos utres stramento repleti vehebant, objectæ rates tuebantur. Ipse rex cum electis primus ratem solvit, & in ripam dirigi iussit. Cui Scythæ admotos ordines equitum in primo ripæ margine opponunt; ut ne applicari quidem terræ rates possent. Cæterum præter hanc speciem ripis præsentis exercitus, ingens navigantes terror invaserat: namque cursum gubernatores, quum obliquo flumine impellerentur, regere non poterant; vacillantéque milites, & ne ex-

cuterentur solliciti, nautarum ministeria turbaverant. Ne tela quidem conati nixu vibrare poterant; quum prior standi sinè periculo, quàm hostem incessendi, cura esset. Tormenta saluti fuerunt, quibus in confertos ac temere se offerentes, haud frustra excussa sunt tela. Barbari quoque ingentem vim sagittarum infundere ratibus: vixque ullum fuit scutum, quod non pluribus simul spiculis perforaretur.

XXXV. Jámque terræ rates applicabantur, quum acies clypeata consurgit; & hastas certo ictu, utpote libero nixu, mittit è ratibus. Et ut territòs recipientesque equos videre, alacres mutuâ adhortatione in terram desiliere. Turbatis acriter pedem inferre cœperunt. Equitum deinde turmæ, quæ frænatos habebant equos, perfregere barbarorum aciem. Interim cæteri agmine dimicantium testi aptavere se pugnae. Ipse rex quod vigoris, ægro adhuc corpore, deerat, animi firmitate supplebat. Vox adhortantis non poterat audiri, nondum bene obductâ cicatrice cervicis; sed dimicantem cuncti videbant. Itaque ipsi quidem ducum fungebantur officio; aliúsque alium adhortati, in hostem salutis immemores ruere cœperunt. Tum verò non ora, non arma, non clamorem hostium barbari tolerare potuerunt: omnesque effusis habenis (namque equestris acies erat) capessunt fugam: quos rex, quanquam vexationem invalidi corporis pati non poterat, per LXXX tamen stadia insequi perseveravit. Jámque linquente animo suis præcepit, ut donec lucis aliquid superesset, fugientium tergis inhærerent: ipse exhaustis etiam animi viribus, in castra se recepit, reliquum substitit. Transferant jam Liberi patris terminos; quorum monumenta lapides erant crebris intervallis dispositi; arborésque proceræ, quarum stipites hedera contexerat. Sed Macedonas ira longiùs provexit: quippe mediâ ferè nocte in castra redierunt, multis interfectis, pluribus captis; equosque MDCCC abegere. Ceciderunt

autem Macedonum equites LX, pedites centum ferè; mille faucii fuerunt.

XXXVI. Hæc expeditio deficientem magnâ ex parte Asiam, famâ tam opportuna victoriæ domuit. In victos Scythas esse crediderant: quibus fractis nullam gentem Macedonum armis parem fore consuebantur. Itaque Sacæ misere legatos, qui pollicerentur gentem mandata facturam. Moverat eos regis non virtus magis, quàm clementia in devictos Scythas: quippe captivos omnes sinè pretio remiserat; ut fidem faceret sibi cum ferocissimis gentium de fortitudine, non de irâ, fuisse certamen. Benignè igitur exceptis Sacarum legatis, comitem Excipinum dedit admodum juvenem, ætatis flore conciliatum sibi; qui quum specie corporis æquaret Hephæstionem, lepore haud sanè virili par non erat. Ipse Cratero cum majore parte exercitus modicis itineribus sequi jussu, ad Maracanda urbem pervenit; ex quâ Spitamenes cognito ejus adventu Bactra perfugerat. Itaque quadriduo rex longum itineris spatium emensus, pervenerat in eum locum, in quo Menedemo duce duo millia peditum & CCC equites amiserat: horum ossa tumulo contegi jussit, & inferias more patrio dedit. Jam Craterus cum phalange subsequi jussus, ad regem pervenerat. Itaque ut omnes, qui defecerant, pariter belli clade premerentur, copias dividit; urique agros, & interfici puberes jussit.

XXXVII. Sogdiana regio majori ex parte deserta est: octingenta ferè stadia in latitudinem vastæ solitudines tenent. Ingens spatium rectæ regionis est, per quam amnis (*Polytimetum* vocant incolæ) fertur torrens. Eum ripæ in tenuem alveum cogunt; deinde caverna accipit, & sub terram rapit. Cursus absconditi indicium est aquæ meantis sonus; quum ipsum solum, sub quo tantus amnis fluit, ne modico quidem resudet humore. Ex captivis Sogdianorum ad regem XXX nobilissimi, corporum robore eximio, perducti erant: qui ut per interpretem cognoverunt

jussu regis ipsos ad supplicium trahi, carmen lætanti-
um more canere, tripudiisque & lasciviori corporis
motu gaudium quoddam animi ostentare cœperunt.
Admiratus rex tantâ magnitudine animi oppetere
mortem, revocari eos jussit; causam tam effusæ læti-
tiæ, quum supplicium ante oculos haberent, requi-
rens. Illi, *Si ab alio occiderentur, tristes mōituros fu-
isse* respondent; *nunc à tanto rege victore omnium gen-
tium majoribus suis redditos, honestam mortem, quam
fortes viri voto quoque expeterent, carminibus sui moris
lætitiæque celebrare.* Tum rex, *Quæro itaque, inquit,
an vivere velitis non inimici mihi, cujus beneficio victuri
estis?* Illi nunquam se inimicos ei; sed bello lacessitos, hos-
tes fuisse respondent: *si quis ipsos beneficio, quàm inju-
riâ experiri maluisset; certaturos fuisse, ne vincerentur
officio.* Interrogantique quo pignore fidem obligaturi
essent? *Vitam, quam acciperent, pignori futuram esse*
dixerunt: *reddituros quandoque repetisset.* Nec promif-
sum sefellerunt. Nam qui remissi domos ierant, in
fide continuere populares: quatuor inter custodes cor-
poris retenti, nulli Macedonum in regem caritate ces-
ferunt.

XXXVIII. In Sogdianis Peucolao cum tribus mil-
libus peditum (neque enim majori præsidio indigebat)
relictō; Bactra pervenit. Indè Bessum Ecbatana deci-
jussit, interfecto Dario pœnas capite persolaturum.
Iisdem ferè diebus Ptolemæus & Menidas peditum
tria millia, & equites mille adduxerunt mercede mi-
litaturos. Alexander quoque ex Lyciâ cum parâ nu-
mero peditum, & D equitibus venit. Totidem è Sy-
riâ Asclepiodorum sequebantur: Antipater Græco-
rum VIII millia, in quæis D equites erant, miserat.
Itaque exercitu aucto, ad ea, quæ defectione turbata
erant, componenda processit; interfectisque conste-
nationis auctoribus, quarto die ad flumen Oxum per-
ventum est. Hic quia limum vehit, turbidus semper
& insalubris est potu. Itaque puteos miles cœperat
fodere; nec tamen humo altè egestâ exsistebat hu-

mor; quum in ipso tabernaculo regis conspectus est fons, quem quia tardè notaverant, subito extitisse finxerunt: rexque ipse credi voluit donum dei id fuisse. Superatis deinde omnibus Ocho & Oxo, ad urbem Marginiam pervenit. Circa eam VI oppidis condendis electa sedes est. Duo ad Meridiem versa; quatuor spectantia Orientem, modici: inter se spatii distabant; ne procul repetendum esset mutuum auxilium. Hæc omnia sita sunt in editis collibus: tum velut freni domitarum gentium: nunc originis suæ oblita serviunt, quibus imperaverunt.

XXXIX. Et cætera quidem pacaverat rex: una erat petra, quam Arimazes Sogdianus cum XXX millibus armatorum obtinebat; alimentis antè congestis, quæ tantæ multitudini vel per biennium suppeterent. Petra in altitudinem XXX eminet stadia, circuitu C & L complectitur. Undique abscissa & abrupta, semirâ perangustâ aditur. In medio altitudinis spatium habet specum, cujus os arctum & obscurum est; paulatim deinde ulteriora panduntur: ultima etiam altos recessus habent: fontes per totum ferè specum manant; è quibus collatæ aquæ per prona montis flumen emittunt. Rex loci difficultate spectatâ statuerat inde abire: cupido deinde incescit animo naturam quoque fatigandi. Priùs tamen quàm fortunam obsidionis experiretur, Cophan (Artabazi hic filius erat) misit ad barbaros, qui suaderet, ut dederent rupem. Arimazes loco fretus superbè multa respondit; ad ultimum, an Alexander volare possit, interrogat. Quæ nunciata regi, sic accendere animum, ut adhibitis, cum quibus consultare erat solitus, indicaret insolentiam barbari eludentis ipsos, quia pennas non haberent. *Se autem proximâ nocte effecturum, ut crederet Macedones etiam volare. Trecentos, inquit, perniciosissimos juvenes ex suis quisque copiis perducite ad me, qui per calles & penè invias rupes domi pecora agere consueverint.*

XL. Illi præstantes & levitate corporum, & ardore
ani-

animorum strenuè adducunt : quos intuens rex, *Vobiscum*, inquit, *ô juvenes, & mei æquales*, urbium invictarum antè munimenta superavi : montium juga perenni nive obruta emensus sum : angustias Ciliciæ intravi : *Indiæ*, sinè lassitudine, vim frigoris sum perpeffus : & mei documenta vobis dedi, & vestri habeo. Petra, quam videtis, unum aditum habet, quem barbari obsident ; cætera negligunt : nullæ vigiliæ sunt, nisi quæ castra nostra spectant : invenietis viam, si solerter rimati fueritis aditus ferentes ad cacumen. Nihil tam altè natura constituit, quò virtus non possit eniti. Experiendo quæ cæteri desperaverunt, *Asiam* habemus in potestate. Evadite in cacumen ; quod quum ceperitis, candidis velis signum mihi dabitis : ego, copiis admotis, hostem in nos à vobis convertam. Præmium erit ei, qui primus occupaverit verticem, talenta decem : uno minus accipiet, qui proximus ei venerit : eadèque ad decem homines servabitur proportio. Certum autem habeo vos non tam liberalitatem intueri meam, quàm voluntatem. His animis regem audierunt, ut jam cepisse verticem viderentur. Dimissique ferreos cuneos, quos inter saxa defigerent, validosque funes parabant. Rex circumvectus petram, quà minimè asper ac præruptus aditus videbatur ; secundâ vigiliâ quod bene verteret, ingredi jubet.

XLI. Illi alimentis in biduum sumptis, gladiis modò atque hastis armati subire cœperunt. Ac primò pedibus ingressi sunt : deinde ut in prærupta perventum est, alii manibus eminentia saxa complexi levare semet ; alii adjectis funium laqueis evasere ; quum cuneos inter saxa defigerent, queis gradus subinde insisterent. Diem inter metum laboris que consumpserunt. Per aspera enixis duriora restabant, & crescere altitudo petræ videbatur. Illa verò miserabilis erat facies, quum ii, quos instabilis gradus sefellerat, ex præcipiti devolverentur : mox eadem in se patienda alieni casûs ostendebat exemplum. Per has tamen difficultates enituntur in verticem montis, omnes fatigatione continuati laboris affecti ; quidam

multati parte membrorum: pariterque eos & nox & somnus oppressit. Statis passim corporibus in inviis & in asperis saxorum, periculi instantis obliti in lucem quieverunt: tandemque velut ex alto sopore excitati, occultas subiectasque ipsis valles rimantes, ignari in quâ parte petrae tanta vis hostium condita esset: fomentum specus infra se ipsos evolutum notaverunt. Ex quo intellectum est, illam hostium latibram esse. Itaque hastis imposuere, quod convenerat, signum: totoque è numero duos & XXX in ascensu interiisse cognoscunt. Rex non cupidine magis potius loci, quam vicem eorum, quos ad tam manifestum periculum miserat, sollicitus; toto die cacumina montis intuens resistit: noctu demum, quum obscuritas conspectum oculorum ademisset, ad curandum corpus recessit.

XLII. Postero die nondum satis clarâ luce primus vela, signum capti verticis, conspexit. Sed ne falleretur acies, dubitare cogebat varietas cœli; nunc internitente lucis fulgore, nunc condito. Verum ut liquidior lux apparuit cœlo, dubitatio exempta est: vocatumque Cophan, per quem barbarorum animos tentaverat, mittit ad eos; qui moneret, nunc saltem salubrius consilium inirent: sin autem fiduciâ loci perseverarent, ostendi à tergo iussit, qui ceperat verticem. Cophas admissus suadere cœpit Arimazi petram traderet, gratiam regis initurus, si tantas res molientem in unius rupis obsidione hæere non cœgisset. Ille ferocius superbiusque quam antea loquutus, abire Cophan jubet. At is prehensum manu barbarum rogat, ut secum extra specum prodeat: quo impetrato, juvenes in cacumine ostendit; ejusque superbiæ haud immerito illudens, pennas ait habere milites Alexandri. Jamque è Macedonum castris signorum concentus, & totius exercitus clamor audiebatur. Ea res sicut pleraque belli vana & inania, barbaros ad deditionem traxit: quippe occupati metu, paucitatem eorum qui à tergo erant æstimare non poterant.

poterant. Itaque Cophan (nam trepidantes reliquerat) strenuè revocant; & cum eo XXX principes mittunt, qui petram tradant; &, ut incolumibus abire liceat, paciscantur. Ille quamquam verebatur ne conspectû juvenum paucitate deturbarent eos barbari; tamen & fortunæ suæ confusus, & Arimazi superbiæ insensus, nullam se conditionem deditiois accipere respondit. Arimazes desperatis magis quàm perditis rebus, cum propinquis nobilissimisque gentis suæ descendit in castra: quos omnes verberibus affectos sub ipsis radicibus petræ crucibus jussit affigi. Multitudo deditorum incolis novarum urbium cum pecuniâ captâ donata est: Artabazus in petræ regionisque, quæ appositâ esset ei, tutelâ relictus.

LIBER OCTAVUS.

LEXANDER majore famâ, quàm gloriâ in ditionem redactâ petrà; quum propter vagum hostem spargendæ manus essent, in tres partes divisit exercitum. Hæphæstionem uni, Cœnon alteri duces dederat: ipse cæteris præerat. Sed non eadem mens omnibus barbaris fuit: armis quidam subacti, plures ante certamen imperata fecerunt: quibus eorum, qui in defectione perseveraverant, urbes agrósque jussit attribui. At exules Bactriani cum DCCC equitibus Massagetarum, proximos vicos vastaverunt. Ad quos coercendos Attinas regionis ejus præfectus CCC equites insidiarum quæ parabantur, ignarus eduxit. Namque hostis in sylvis, quæ erant fortè campo junctæ, armatum militem condidit; paucis propellentibus pecora, ut improvidum ad insidias præda perduceret. Itaque in composito agmine, solutisque ordinibus, Attinas prædabundus sequebatur; quem prætergressum sylvam, qui in eâ

confederant, ex improvise adorti, cum omnibus interemerunt. Celeriter ad Craterum hujus cladis fama perlata est; qui cum omni equitatu supervenit: & Massagetæ quidem jam refugerant, Dahæ mille oppressi sunt: quorum clade totius regionis finita defectio. Alexander quoque Sogdianis rursus subactis, Maracanda repetit.

II. Ibi Berdes, quem ad Scythas super Bosphorum colentes miserat, cum legatis gentis occurrit. Phrathaphernes quoque, qui Chorasmis præerat, Massagetis & Dahis regionum confinio adjunctus, miserat, qui facturum imperata pollicerentur. Scythæ petebant, *Ut regis sui filiam matrimonio sibi jungeret: si dedignaretur affinitatem, principes Macedonum cum primoribus suæ gentis connubio coire pateretur. Ipsum quoque regem venturum ad eum pollicebantur.* Utrâque legatione benignè auditâ, Hephæstionem & Artabazum opperiens stativa habuit: quibus adjunctis in regionem, quæ appellatur *Bazaria*, pervenit. Barbaræ opulentia in illis locis haud ulla sunt majora indicia, quàm magnis nemoribus saltibusque nobilium ferarum greges clausi. Spatiosas ad hoc eligunt sylvas, crebris perennium aquarum fontibus amœnas: muris nemora cinguntur, turrésque habent venantium receptacula. Quatuor continuis ætatibus intactum saltum fuisse constabat: quem Alexander cum toto exercitu ingressus agitari undique feras jussit. Inter quas quum leo magnitudinis raræ ipsum regem invasurus incurreret, fortè Lyfimachus, qui postea regnavit, proximus Alexandro, venabulum objicere feræ cœperat. Quo rex repulso, & abire jusso, adjecit, *Tam à semet uno, quàm à Lyfimacho, leonem interfici posse.* Lyfimachus enim quondam quum venaretur in Syriâ, occiderat eximie magnitudinis feram solus: sed lævo humero usque ad ossa laceratus ad ultimum periculi pervenerat. Id ipsum exprobrans ei rex, fortiùs quàm loquutus est, fecit: nam feram non excepit modò, sed etiam uno vulnere occidit. Fabulam, quæ objec-

tum

tum leoni à rege Lyfimachum temere vulgavit, ab eo casu, quem suprà diximus, ortam esse crediderim. Cæterum Macedones, quanquam prospero eventu defunctus erat Alexander, tamen scivere gentis suæ more, ne pedes venaretur, aut finè delectis principum amicorumque. Ille, IV millibus ferarum dejectis, in eodem saltu cum toto exercitu epulatus est.

III. Indè Maracanda reditum est: acceptâque ætatis excusatione ab Artabazo, provinciam ejus destinat Clito. Hic erat, qui apud Granicum amnem nudo capite regem dimicantem clypeo suo textit; & Rhofacis manum capiti regis imminentem gladio amputavit: vetus Philippi miles, multisque bellicis operibus clarus. Hellanice (quæ Alexandrum educaverat) soror ejus, haud secus quàm mater à rege deligebatur. Ob has causas validissimam imperii partem fidei ejus, tutelæque commisit. Jàmque iter parare in posterum jussus, solemnî & tempestivo adhibetur convivio. In quo rex, quum multo incaluisset mero, immodicus æstimator sui, celebrare quæ gesserat, cœpit; gravia etiam eorum auribus, qui sentiebant vera memorari. Silentium tamen habuere seniores, donec Philippi res orsus obterere, *Nobilem apud Chæroneam victoriam sui operis fuisse jactavit; ademptamque sibi malignitate & invidiâ patris tantæ rei gloriam. Illum quidem seditione inter Macedones milites, & Græcos mercenarios ortam, debilitatum vulnere quod in eâ consternatione acceperat, jacuisse; non aliâ quàm simulatione mortis tutiorem: se corpus ejus protexisse clypeo suo, ruentisque in illum suâ manu occisos. Quæ patrem nusquam æquo animo esse confessum; invitum filio debentem salutem suam. Itaque post expeditionem, quàm finè eo fecisset ipse in Illyricos, victorem scripsisse se patri fusos fugatosque hostes: nec adfuisse unquam Philippum. Laude dignos esse, non qui Samothracum initia viserent, quum Asiam uri vastarique oporteret; sed eos, qui magnitudine rerum fidem antecessissent.*

IV. Hæc & his similia læti audiere juvenes : ingrata senioribus erant, maximè propter Philippum, sub quo diutius vixerant. Tum Clitus, ne ipse quidem satis sobrius, ad eos qui infra ipsum cubabant, conversus, Euripidis retulit carmen ; ita ut sonus magis, quàm sermo exaudiri posset à rege : quo significabatur, *Malè instituisse Græcos, quòd trophæis regum duntaxat nomina inscriberentur : alieno enim sanguine partam gloriam intercipi.* Itaque rex quum suspicaretur maligniùs habitum esse sermonem, percontari proximos cœpit, quid ex Clito audissent. Et illis ad silentium obstinatis, Clitus paulatim majore voce Philippi acta bellaque in Græciâ gesta commemorat, omnia præsentibus præferens. Hinc inter juniores senésque orta contentio est. Et rex velut patienter audiret, queis Clitus obterebat laudes ejus, ingentem iram conceperat. Cæterum quum animo videretur imperaturus, si finem procaciter orto sermoni Clitus imponeret ; nihil eo remittente magis exasperabatur.

V. Jámque Clitus etiam Parmenionem defendere audebat, & Philippi de Atheniensibus victoriam Thebarum præferebat excidio ; non vino modò, sed etiam animi pravâ contentione provectus. Ad ultimum, *Si moriendum, inquit, est pro te, Clitus est primus : at quum victoriæ arbitrium agis, præcipuum ferunt præmium, qui procacissimè patris tui memoriæ illudunt. Sogdianam regionem mihi attribuis, toties rebellem ; Et non modò indomitam, sed quæ ne subigi quidem possit : mittor ad feras bestias, præcipitia ingenia fortitas. Sed quæ ad me pertinent, transeo. Philippi milites spernis ; oblitus, nisi hic Atharias senex juniores pugnam detrectantes revocasset, adhuc nos circa Halicarnassum hæsueros fuisse. Quo modo ergo Asiam etiam cum istis junioribus subjecisti ? Verum est, ut opinor, quod avunculum tuum in Italiâ dixisse constat : Ipsum in viros incidisse, te in feminas. Nihil ex omnibus inconsultè ac temere actis regem magis moverat, quàm Parmenionis cum honore mentio illata. Dolorem tamen rex pressit, contentus jus-*
fuisse

fisse ut convivio excederet. Nec quidquam aliud adjecit, quàm, *Forſitan eum, ſi diutius loquutus foret, exprobraturum ſibi fuiſſe vitam à ſemetipſo datam; hoc enim ſuperbè ſæpe jactaſſe.* Atque illum cunctantem adhuc ſurgere, qui proximi ei cubuerant, injectis manibus jurgantes monentéque conabantur abducere. Clitus quum abſtraheretur, ad priſtinam violentiam irâ quoque adjectâ, *Suo pectore tergum illius eſſe deſenſum; nunc poſtquam tanti meriti præteriit tempus, etiam memoriam inuiſam eſſe* proclamat. Attali quoque cædem objiciebat: & ad ultimum Jovis, quem patrem ſibi Alexander aſſereret, oraculum eludens; veriora ſe regi, quàm patrem ejus reſpondiſſe dicebat.

VI. Jam tantum iræ conceperat rex, quantum vix ſobrius ferre potuiſſet. Enimvero mero ſenſibus victis, ex lecto repente proſiluit. Attoniti amici ne poſitis quidem, ſed abjectis poculis conſurgunt; in eventum rei, quam tanto impetu acturus eſſet, intenti. Alexander raptâ lanceâ ex manibus armigeri, Clitum adhuc eâdem linguæ intemperantiâ furentem percutere conatus à Ptolemæo & Perdiccâ inhibetur. Medium complexi & obluſtari perſeverantem morabantur: Lyſimachus, & Leonnatus etiam lanceam abſtulerant. Ille militum fidem implorans, *Comprehendi ſe à proximis amicorum, quod Dario nuper accidiſſet,* exclamat; ſignûmque tubâ dari, ut ad regiam armati coirent, jubet. Tum verò Ptolemæus & Perdiccas genibus advoluti orant, *Ne in tam præcipiti irâ perſeueret, ſpatiumque potiùs animo det: omnia poſtero die juſtiùs exequuturum.* Sed clauſæ erant aures, obſtrepente irâ. Itaque impotens animi percurrit in regie vestibulum; & vigili excubanti haſtâ ablatâ, conſtitit in aditu, quo neceſſe erat iis, qui ſimul cœnaverant, egredi. Abierant cæteri, Clitus ultimus ſinè lumine exhibat. Quem rex, quiſnam eſſet, interrogat. Eminabat etiam in voce, ſceleris quod parabat, atrocitas: & ille jam non ſuæ, ſed regis iræ memor, Clitum eſſe, & de convivio exire reſpondit. Hæc dicentis la-

tus

tus hastâ transfixit, morientisque sanguine aspersus, *Inunc, inquit, ad Philippum, & Parmenionem, & Attalum.*

VII. Malè humanis ingeniis natura consuluit, quòd plerumque non futura, sed transacta perpendimus. Quippe rex, postquam ira mente decesserat, etiam ebrietate discussâ, magnitudinem facinoris ferâ estimatione perspexit. Videbat tunc immodicâ libertate abusum, sed alioqui egregium bello virum; & nisi erubesceret fateri, servatorem sui, occisum. Detestabile carnificis ministerium occupaverat rex: verborum licentiam, quæ vino poterat imputari, nefandâ cæde ultus. Manabat toto vestibulo cruor paulò antè convivæ: vigilæ attoniti & stupentibus similes procul stabant: liberiorémque pœnitentiam solitudo exciebat. Ergo hastam ex corpore jacentis evulsam retorfit in semet: jamque admoverat pectori, quum advolant vigilæ, & repugnanti è manibus extorquent; allevatúmque in tabernaculum deferunt. Ille humi prostraverat corpus; gemitu ejulatúque miserabili totâ personante regiâ. Laniare deinde os unguibus, & circumstantes rogare, ne se tanto dedecori superstitem esse paterentur. In has preces tota nox exacta est. Scrutantémque num irâ deorum ad tantum nefas actus esset, subit anniversarium sacrificium Libero patri non esse redditum statuto tempore: itaque inter vinum & epulas cæde commissâ, iram dei fuisse manifestam.

VIII. Cæterùm magis eo movebatur, quòd omnium amicorum animos videbat attonitos: neminem cum ipso sociare sermonem postea ausurum: vivendum esse in solitudine velut feræ bestię, terrenti alias, alias timenti. Primâ deinde luce tabernaculo corpus, sicut adhuc cruentum erat, jussit inferri. Quo posito ante ipsum, lacrymis obortis, *Hanc, inquit, nutrici meæ gratiam retuli, cujus duo filii apud Militum pro meâ gloriâ occubere mortem: hic frater, unicum orbis*
tatis

tatis solatium, à me inter epulas occisus est. Quò nunc se conferet misera? Omnibus ejus unus supersum, quem solum æquis oculis videre non poterit. Et ego servatorum meorum latro, revertar in patriam; ut ne dextram quidem nutrici, sinè memoriâ calamitatis ejus, offerre possim? Et cùm finis lacrymis querelisque non fieret, jussu amicorum corpus ablatum est. Rex triduum jacuit inclusus. Quem ut armigeri corporisque custodes ad moriendum obstinatum esse cognoverunt, universi in tabernaculum irrumpunt; diùque precibus ipsorum reluctatum ægre vicerunt, ut cibum caperet: quòque minùs cædis puderet, jure interfectum Clitum Macedones decernunt; sepulturâ quoque prohibitori, nî rex humari jussisset. Igitur decem diebus, maximè ad confirmandum pudorem, apud Maracanda consumptis; cum parte exercitûs Hephæstionem in regionem Bactrianam misit, commeatus in hyemem paraturum. Quam Clito autem destinaverat provinciam, Amyntæ dedit. Ipse Xenippa pervenit.

IX. Scythiæ confinis est regio, habitatûrque ploribus ac frequentibus vicis: quia ubertas terræ non indigenas modò detinet, sed etiam advenas invitat. Bactrianorum exulum, qui ab Alexandro defecerant, receptaculum fuerat: sed postquam regem adventare compertum est; pulsi ab incolis duo millia ferè & ducenti congregantur. Omnes equites erant, etiam in pace latrociniis assueti: tum ferocia ingenia non bellum modò, sed etiam veniæ desperatio efferaverat. Itaque ex improvviso adorti Amyntam prætorem Alexandri, diu anceps prælium fecerant. Ad ultimum DCC suorum amissis, quorum CCC hostis cepit; dedere terga victoribus, haud sanè inulti: quippe LXXX Macedonum interfecerunt, præterque eos CCC & L saucii facti sunt. Veniam tamen etiam post alteram defectionem impetraverunt. His in fidem acceptis, in regionem, quam Naura appellant, rex cum toto exercitu venit. Satrapes erat Syfmithres duobus ex suâ matre filiis genitis: quippe apud eos parentibus

rentibus stupro coire cum liberis fas est. Duobus millibus armatis popularibus, fauces regionis, quā in arctissimum cogitur, valido munimento sepeserant. Præterfluebat torrens amnis : à tergo petra claudebat : hanc manu perviam incolæ fecerant. Sed aditus specūs accipit lucem ; interiora nisi illato lumine obscura sunt : perpetuus cuniculus iter præbet in campos, ignotum nisi indigenis. At Alexander, quanquam angustias naturali situ munitas ac validas manu barbari tuebantur, tamen arietibus admotis munimenta, quæ manu adjuncta erant, concussit ; fundisque & sagittis propugnantium plerosque dejecit : quos ubi dispersos fugavit, ruinas munimentorum supergressus ad petram admovit exercitum.

X. Cæterum interveniebat fluvius cœuntibus aquis ex superiore fastigio in vallem ; magnique operis videbatur tam vastam voraginem explere. Cædi tamen arbores & saxa congeri jussit : ingensque barbaros pavor rudes ad talia opera concusserat, excitatam molem subito cernentes. Itaque rex ad deditionem metu posse compelli ratus, Oxartem misit nationis ejusdem, sed ditionis suæ ; qui suaderet duci, ut traderet petram. Interim ad augendam formidinem, & turre admovebantur, & excussa tormentis tela emicabant. Itaque verticem petræ omni alio præsidio damnato petiverunt. At Oxartes trepidum diffidentemque rebus suis Sysimithrem cœpit hortari, *Ut fidem, quàm vim Macedonum mallet experiri ; neu moraretur festinationem victoris exercitûs, in Indiam tendentis : cui quisquis semet offerret, in suum caput alienam cladem esse versurum.* Et ipse quidem Sysimithres deditionem annuebat : cæterum mater eadēque conjux morituram se antè denunciāns, quàm in ullius veniret potestatem, barbari animum ad honestiora quàm tutiora converterat ; pudebātque libertatis majus esse apud feminas, quàm apud viros, pretium. Itaque dimisso internuncio pacis, obsidionem ferre decreverat. Sed quum hostis vires suāsque pensaret, rursus muli-

ebri-

ebriis consilii, quod præceptis magis quam necessarium esse credebat, pœnitere eum cœpit. Revocatôque strenuè Oxarte, futurum se in regis potestate respondit; unum precatus, ne voluntatem & consilium matris suæ proderet, quò faciliùs venia illi quoque impetraretur. Præmissum igitur Oxartem cum matre liberisque & totius cognationis grege sequebatur: ne expectato quidem fidei pignore, quod Oxartes promiserat.

XI. Rex equite præmissis, qui reverti eos juberet, opperrique præsentiam ipsius, supervenit; & victimis Minervæ ac victoriæ cæsis imperium Syfmithri restituit; spe majoris etiam provinciæ factâ, si cum fide amicitiam ipsius coluisset. Duos illi juvenes patre tradente, secum militaturos sequi jussit: relicta deinde phalange, ad subigendos qui defecerant, cum equite processit. Arduum & impeditum saxis iter primò utcumque tolerabant: mox equorum non ungulis modò attritis, sed corporibus etiam fatigatis, sequi plerique non poterant: & rarius subinde agmen fiebat; pudorem, ut ferè sit, immodico labore vincente. Rex tamen subinde equos mutans sinè intermissione fugientes insequabatur. Nobiles juvenes comitari eum soliti defecerant, præter Philippum. Lyfimachi erat frater, tum primùm adultus; &, quod faciliè appareret, indolis raræ. Is pedes, incredibile dictu, per D stadia vestrum regem comitatus est, saepe equum suum offerente Lyfimacho; nec tamen, ut digrederetur à rege, effici potuit, quum loricâ indutus arma gestaret. Idem, quum perventum esset in saltum, in quo se barbari abiderant, nobilem edidit pugnam; regemque cominus cum hoste dimicantem protexit. Sed postquam barbari in fugam effusi deseruere sylvas; animus, qui in ardore pugnae corpus sustentaverat, liquit: subitoque ex omnibus membris profuso sudore, arboris proximæ stipiti se applicuit. Deinde ne illo quidem adminiculo sustinente, manibus regis exceptus est; inter quas collapsus

sus extinguitur. Mœstum regem alius haud levis dolor exceperat. Erigvius inter claros duces fuerat; quem extinctum esse paulò, antequam reverteretur in castra, cognovit. Utriusque funus omni apparatu atque honore celebratum est.

XII. Dabas deinde statuerat petere; ibi namque Spitamenem esse cognoverat. Sed hanc quoque expeditionem, ut pleraque alia, fortuna indulgendo ei numquam fatigata pro absente transegit. Spitamenes uxoris immodico amore flagrabat: quam æge fugam, & nova subinde exilia tolerantem, in omne discrimen comitem trahebat. Illa malis fatigata identidem muliebres adhibere blanditias, ut tandem fugam sisteret; victorisque Alexandri clementiam expertus placaret, quem effugere non posset. Tres aduli erant liberi ex eo geniti, quos quum pectori patris admovisset, ut saltem eorum misereri vellet, orabat: & quò efficaciores essent preces, haud procul erat Alexander. Ille se prodi, non moneri ratus, & formæ profectò fidaciâ cupere eam quamprimum dedisset Alexandro; acinacem strinxit, percussurus uxorem, nisi prohibitus esset fratrum ejus occurso. Ceterum abire conspectu jubet; addito metu mortis, si se oculis ejus obtulisset: & ad desiderium levandum noctes inter pellices agere cœpit. Sed penitus hærens amoris fastidio præsentium accensus est. Itaque rursus uni ei deditus, orare non destitit, ut tali consilio abstineret, patereturque sortem, quamcunque eis fortuna fecisset: sibi mortem deditiōne esse leviolem. At illa purgare se, quòd quæ utilia esse censebat, muliebriter forsitan, sed fidâ tamen mente suavisset: de cætero futuram in viri potestate.

XIII. Spitamenes simulato captus obsequio, de die convivium apparari jubet; vinòque & epulis gravis, semisomnus in cubiculum fertur. Quem ut alto & gravi somno sopitum esse sensit uxor: gladium, quem veste occultaverat, stringit; caputque ejus abscissum, crure resperfa, servo suo conscio facinoris tradit.

Eodem

Eodem comitante, sicut erat cruentâ veste, in Macedonum castra pervenit; nunciarique Alexandro jubet, esse quæ ex ipsâ deberet cognoscere. Ille protinus barbaram jussit admitti: quam ut aspersam cruore conspexit, ratus ad deplorandam contumeliam venisse dicere quæ vellent, jubet. At illa servum, quem stare in vestibulo jusserat, introduci desideravit: qui quia caput Spitamenis veste tectum habebat, suspectus; scrutantibus, quid occuleret, ostendit. Confuderat oris exanguis notas pallor; nec quis esset, noscissatis poterat. Ergo rex certior factus humanum caput asferre cum, tabernaculo excessit; percontatusque quid rei sit, illo proficiente cognoscit. Variæ hinc cogitationes invicem animum diversa agitantem commoverant. Meritum ingens in semet esse credebat, quod transfuga & proditor, tantis rebus, si vixisset, injecturus moram, interfectus esset: contrâ, facinus ingens aversebatur; quam optimè meritum de ipsâ, contrarium parentem liberorum, per insidias interemisset. Vicit tamen gratiam meriti, sceleris atrocitas; denunciarique jussit, ut excederet castris: neu licentiæ barbaræ exemplar in Græcorum mores, & militia ingenia transferret. Dahæ, Spitamenis cæde compertâ, Detaphernem defectionis ejus participem victum Alexandro sequæ dedunt. Ille maximâ præsentium curarum parte liberatus, convertit animum ad vindicandas injurias eorum, quibus à prætoribus suis avarè ac superbè imperabatur. Ergo Phratapherni Hyrcaniam & Mardos cum Tapuris tradidit; mandavitque, ut Phradatem, cui succedebat, ad se in custodiam mitteret. Arsani Drancarum præfecto substitutus est Stasanor: Arfaces in Mediam missus, ut Oxydates indè discederet: Babylonia, mortuo Mazæo, Deditameni subiecta est.

XIV. His compositis tertio mense ex hybernis movit exercitum; regionem, quæ *Gabaza* appellatur, adituros. Primus dies quietum iter præbuit: proximus ei nondum quidem procellosus & tristis, obscurior

rrior tamen pristino, non sinè minis crescentis mali præteriit: tertio ab omni parte cœli emicare fulgura; & nunc internitente luce, nunc conditâ. non oculos modò meantis exercitûs, sed etiam animos terrere cœperunt. Erat propè continuus cœli fragor, & passim cadentium fulminum species visibatur: attoniti- que auribus stupens agmen, nec progredi, nec consistere audebat. Tum repentè inber grandinem incutiens torrentis modo effunditur. Ac primò quidem armis suis testî exceperant: sed jam nec retinere arma lubricæ & rigentes manus poterant, nec ipsi destinare, in quam regionem obverterent corpora; quum undique tempestatis violentia major quàm virabatur, occurreret. Ergo ordinibus solutis per totum saltum errabundum agmen ferebatur: multique prius metu, quàm labore defatigati, prostraverant humi corpora; quanquam imbrem vis frigoris concreto gelu astrinxerat. Alii se stipitibus arborum admovent: id plurimis & adminiculum & suffugium erat. Nec fallebat ipsos morti locum eligere, cùm immobiles vitalis calor linqueret: sed grata erat pigritia corporum fatigatis; nec recusabant extingui quiescendo. Quippe non vehemens modò, sed etiam pertinax vis mali insisterat; lucinque, naturale solatium, præter tempestatem haud disparem nocti, sylvarum quoque umbra suppresserat.

XV. Rex unus tanti mali patiens circumire milites, contrahere dispersos, allevare prostratos, ostendere procul evolutum ex tuguriis fumum; hortarique, ut proxima quæque suffugia occuparent. Nec ulla res magis saluti fuit, quàm quòd multiplicato labore sufficientem malis, quibus ipsi cesserant, regem deferere erubescabant. Cæterum efficacior in adversis necessitas, quàm ratio, frigoris remedium invenit: dolabris enim sylvas sternere aggressi, passim acervos struésque accenderunt. Continenti incendio ardere crederes saltum, & vix inter flammæ agminibus relictum locum. Hic calor stupentia membra commo-

vit:

vit: paulatimque spiritus, quem continuerat rigor, meare liberè cœpit. Excepere alios tecta barbarorum; quæ in ultimo saltu abdita, necessitas investigaverat: alios castra; quæ in humido quidem, sed jam cœli mitescente sævitiâ, locaverunt. Mille militum atque lixarum calonumque pestis illa consumpsit. Memoriae proditum est, quosdam applicatos arborum truncis, & non solum viventibus, sed & inter se colloquentibus similes esse conspectos; durante adhuc habitu, in quo mors quemque deprehenderat. Fortè Macedo gregarius miles seque & arma sustentans, tandem in castra pervenerat. Quo viso rex, quam ipse tunc maximè admoto igne refovebat artus, ex sellâ suâ exiluit; torpentemque militem, & vix compotem mentis, demptis armis in suâ sede iussit confidere. Ille diu nec ubi acquiesceret, nec à quo esset exceptus, agnovit: tandem recepto calore vitali, ut regiam sedem regemque vidit, territus surgit: quem intuens Alexander, *Ecquid intelligis miles, inquit, quanto meliore sorte, quàm Persæ sub rege vivatis? Illis enim in sellâ regis consedisse capitale foret; tibi saluti fuit.* Postero die convocatis amicis copiarumque ducibus, pronunciari iussit ipsum omnia, quæ amissa essent, redditurum: & promisso fides exitit. Nam Syfmithres multa jumenta, & camelorum duo millia adduxit pecorâque & armenta: quæ distributa pariter militem & damno & fame liberaverunt. Rex gratiam sibi relata à Syfmithre præfatus, sex dierum cocta cibaria ferre milites iussit, Sacas petens. Totam hanc regionem depopulatus, XXX millia pecorum ex prædâ Syfmithri dono dat.

XVI. Indè pervenit in regionem, cui *Cohortanus* satrapes nobilis præerat, qui se regis potestati fideique permisit. Ille, imperio ei reddito, haud amplius quàm ut duo ex tribus filiis secum militarent, exegit. Satrapes etiam eum, qui penès ipsum relinquebatur, tradit. *** Barbarâ opulentâ convivium, quo regem accipiebat, instruxerat. Id quum multâ comitate celebraret,

lebraret, introduci XXX nobiles virgines iussit. Inter quas erat filia ipsius *Roxane* nomine, eximiâ corporis specie, & decore habitûs in barbaris raro. Quæ quanquam inter electas processerat, omnium tamen oculos convertit in se; maximè regis, minùs jam cupiditatibus suis imperantis inter obsequia fortunæ, contra quam non satîs cauta mortalitas est. Itaque ille, qui uxorem Darii, qui duas filias virgines, quibus formâ præter Roxanen comparari nulla poterat, haud alio animo quàm parentis aspexerat; tunc in amorem virgunculæ, si regiæ stirpi comparetur, ignobilis, ita effusus est, ut diceret, *Ad stabilendum regnum pertinere, Persas & Macedones connubio jungi: hoc uno modo & pudorem victis, & superbiam victoribus detrabi posse. Achillem quoque, à quo genus ipse deduceret, cum captivâ coisse: ne inferri nefas arbitrarentur, ita matrimonii jure velle jungi.* Insperato gaudio lætus pater sermonem ejus excepit: rex medio cupiditatis ardore iussit afferri patrio more panem. Hoc erat apud Macedones sanctissimum coeuntium pignus: quem divisum gladio uterque libabat. Credo eos, qui gentis mores condiderunt, parco & parabili victu ostendere voluisse jungentibus opes, quantulo contenti esse deberent. Hôc modo rex Asiæ & Europæ introductam inter convivales ludos matrimonio sibi adjunxit: è captivâ geniturus, qui victoribus imperaret. Pudebat amicos super vinum & epulas focerum ex deditis esse electum: sed post Cliti cædem libertate sublatâ; vultu, qui maximè servit, assentiebantur.

XVII. Cæterum Indiam, & indè Oceanum petiturus, ne quid à tergo, quod destinata impedire posset, moveretur; ex omnibus provinciis XXX millia juniorum legi iussit, ad se armata perducî: obûdes simul habiturus, & milites. Craterum autem ad persequendos Haustanem & Catenem, qui ab ipso defecerant, misit: quorum Haustanes captus est; Catenes in prælio occisus. Polysperchon quoque regionem,

quæ

quæ *Bulacene* appellatur, in ditionem redegit. Itaque omnibus compositis cogitationes in bellum Indicum vertit. Dives regio habebatur; non auro modò, sed gemmis quoque margaritisque, ad luxum magis quàm ad magnificentiam, exculta. Clypei militares auro & ebore fulgere dicebantur. Itaque necubi vinceretur, cùm cæteris præstaret, scutis argenteas laminas, equis frænos aureos addidit; loricas quoque alias auro, alias argento adornavit. CXX millia armatorum erant, quæ regem ad id bellum sequebantur. Jàmque omnibus præparatis, ratus quod olim pravâ mente conceperat, tunc esse maturum; quonam modo cælestes honores usurparet, cœpit agitare. Jovis filium non dici tantùm se, sed etiam credi volebat; tanquam perinde animis imperare posset, ac linguis. Itaque more Persarum Macedonas venerabundos ipsum salutare prostrantes humi corpora jussit. Non deerat talia concupiscenti perniciofa adulatio, perpetuum malum regum, quorum opes sæpius assentatio, quàm hostis, evertit. Nec Macedonum hæc erat culpa (nemo enim illorum quidquam ex patrio more labare sustinuit) sed Græcorum, qui professionem honestarum artium malis corruperant moribus.

XVIII. Agis quidam Argivus, pessimorum carminum post Chærilum conditor, & ex Siciliâ Cleo; hic quidem non ingenii solùm, sed etiam nationis vitio adulator; & cætera urbium suarum purgamenta, quæ propinquis etiam, maximorùmque exercituum ducibus à rege præferebantur: hi tum cœlum illi aperiebant, Herculémque & Patrem Liberum, & cum Pollice Castorem novo numini cessuros esse jactabant. Igitur festo die omni opulentiâ convivium exornari jubet; cui non Macedones modò & Græci principes amicorum, sed etiam nobiles adhiberentur. Cum quibus quum discubisset rex, paulisper epulatus convivio egreditur. Cleo, sicut præparaverat, sermonem cum admiratione laudum ejus instituit: merita deinde percensuit, quibus uno modo referri gratia posset, si quem

quem intelligerent Deum esse, confiterentur; exiguâ thuris impensâ tanta beneficia pensaturi. *Persas quidem non piè solum, sed etiam prudenter reges suos inter deos colere: maiestatem enim imperii salutis esse tutelam. Nec Herculem quidem & Patrem Liberum prius dicatos deos, quàm vicissent secum viventium invidiam: tantumdem quoque posteros credere, quantum præsens ætas spon- disse.* Quod si cæteri dubitent; semetipsum, quum rex inisset convivium, prostraturum humi corpus: debere idem facere cæteros, & imprimis sapientiâ præditos: ab illis enim cultus in regem esse prodendum exemplum.

XIX. Haud perplexè in Callisthenem dirigebatur oratio. Gravitas viri & prompta libertas invisa erat regi, quasi solus Macedonas paratos ad tale obsequium moraretur. Is tum silentio facto, unum illum intuentibus cæteris; Si rex, inquit, sermoni tuo adfuisse, nullius profectò vox responsuri tibi desideraretur: ipse enim peteret, ne in peregrinos ritus degenerare se cogeres, neu rebus felicissimè gestis invidiam tali adulatione contraberes. Sed quoniam abest, ego tibi pro illo respon- deo: Nullum esse eundem & diuturnum & præcoccem fructum; cælestesque honores non dare te regi, sed auferre. Intervallo enim opus est, ut credatur deus; semperque hanc gratiam magnis viris posteri reddunt. Ego autem seram immortalitatem precor regi; ut vita diuturna sit, & æterna maiestas. Hominem consequitur aliquando, nunquam comitatur divinitas. Herculem modò & Pa- trem Liberum consecratæ immortalitatis exempla refere- bas. Credisne illos unius convivi decreto deos factos? prius ab oculis mortalium amolita natura est, quàm in cælum fama perveheret. Scilicet ego & tu, Cleo, deos facimus! à nobis divinitatis suæ auctoritatem accepturus est rex! Potentiam tuam experiri libet: fac aliquem re- gem, si deum potes facere: facilius est imperium dare, quàm cælum. Dii propiti sine invidiâ, quæ Cleo dixit, audierint; eodèque cursu, quo fluxere res, ire patian- tur: nostris moribus velint nos esse contentos. Non pudet patriæ; nec desidero, ad quem modum rex mihi colendus sit,

fit, à victis discere : quos equidem Victores esse confiteor, si ab illis leges, quæ vivamus, accipimus.

XX. Æquis auribus Callisthenes veluti vindex publicæ libertatis audiebatur : expresserat non assensionem modò, sed etiam vocem ; seniorum præcipuè, quibus gravis erat inveterati moris externa mutatio. Nec quidquam eorum, quæ invicem jactata erant, rex ignorabat ; quum post aulæam, quæ lectos obduxerat, staret. Igitur ad Agin & Cleonem misit, ut sermone finito barbaros tantum, quum intrâssent, procumbere suo more paterentur : & paulò post, quasi potiora quædam egisset, convivium repetit. Quem venerantibus Persis, Polysperchon qui cubabat super regem ; unum ex iis mento contingentem humum, per ludibrium cœpit hortari, ut vehementius id quateret ad terram : elicuitque iram Alexandri, quam olim animo capere non poterat. Itaque rex, *Tu autem, inquit, non veneraberis me ? An tibi uni digni videmur esse ludibrio ?* Ille, *Nec regem ludibrio, nec se contemptu dignum esse,* respondit. Tum detractum eum lecto rex præcipitat in terram : & quum is pronus corruisset ; *Videsne, inquit, idem te fecisse, quod in alio paulò antè videbas ?* Et tradi eo in custodiam jussu convivium solvit. Polysperchonti quidem postea castigato diu ignovit ; in Callisthenem olim contumaciæ suspectum pervicacioris iræ fuit : cujus explendæ matura obvenit occasio.

XXI. Mos erat, ut suprâ dictum est, principibus Macedonum adultos liberos regibus tradere, ad munia haud multum servilibus ministeriis abhorrentia. Excubabant servatis noctium vicibus proximi foribus ædis, in quâ rex acquiescebat : per hos pellices introducebantur alio aditu, quàm quem armati obsidebant. Iidem acceptos ab agasonibus equos, quum rex ascensurus esset, admovebant ; comitabanturque & venantem, & in præliis : omnibus artibus studiorum liberalium exculiti. Præcipuus honor habebatur, quòd licebat sedentibus vesci cum rege ; castigandi verberibus

bus eos nullius potestas præter ipsum erat. Hæc cohors velut seminarium ducum præfectorumque apud Macedonas fuit: hinc habuere posteri reges, quorum stirpi post multas ætates Romani opes ademerunt. Igitur Hermolaus puer nobilis ex regiâ cohorte, quum aprum telo occupasset, quem rex ferire destinaverat; iussu ejus verberibus affectus est: quam ignominiam ægre ferens, deslere apud Solstratum cœpit. Ex eadem cohorte erat Solstratus, amore ejus ardens. Qui quum laceratum corpus, in quo deperibat, intueretur, forsitan olim ab aliam quoque causam regi infestus; juvenem suâ sponte jam motum datâ fide acceptâque perpulit, ut occidendi regem consilium secum iniret. Nec puerili impetu rem executi sunt: quippe solerter legerunt, quos in societatem sceleris adsciscerent, Nicostратum, Antipatrum, Asclepiodorumque, & Philotam placuit assumi: per hos adjecti sunt Anticles, Elaptonius, & Epimenes.

XXII. Cæterum agendæ rei haud sanè facilis patebat via: opus erat eadem omnes conjuratos nocte excubare, ne ab expertibus consilii impedirentur: fortè autem alius aliâ nocte excubabat. Itaque in permutandis stationum vicibus, cæteroque apparatu exequendæ rei, triginta & duo dies absumpti sunt. Adebat nox, quâ conjurati excubare debebant; mutuâ fide læti, cujus documentum tot dies fuerant. Neminem metus spēsve mutaverat: tanta omnibus vel in regem ira, vel fides inter ipsos fuit. Stabant igitur ad fores ædis ejus, in quâ rex vescebatur; ut convivio egressum in cubiculum deducerent. Sed fortuna istius, simulque epulantium comitas provexit omnes ad largius vinum; ludi etiam convivales extraxere tempus: nunc lætis conjuratis, quòd sopitum aggressuri essent; nunc sollicitis, ne in lucem convivium extraheretur. Quippe alios in stationem oportebat primâ luce succedere; ipsorum post VII dies rediturâ vice: nec sperare poterant in illud tempus omnibus duraturam fidem. Cæterum quum jam lux appeteret,

appeteret, & convivium solvitur, & conjurati exceperunt regem; læti occasionem exequendi sceleris admotam: quum mulier attonitæ, ut creditum est, mentis, conversari in regiâ solita, quia instinctu videbatur futura prædicere, non occurrit modò abeunti, sed etiam semet objecit: vultûque & oculis motum præferens animi, ut rediret in convivium monuit. Et ille per ludum, *bene deos suadere* respondit; revocatisque amicis, in horam diei ferme secundam convivii tempus extraxit.

XXIII. Jam alii ex cohorte in stationem successerant, ante cubiculi fores excubaturi: adhuc tamen conjurati stabant vice officii sui expletâ: adeò pertinax spes est humanæ mentis, quam ingentes concupiscentiæ devorant. Rex benigniùs quàm aliàs alloquutus, discedere eos ad curanda corpora, quoniam totâ nocte perstitissent, jubet. Data sunt singulis quinquaginta sestertia: collaudatîque, quòd etiam aliis traditâ vice, tamen excubare perseverassent. Illi tantâ spe destituti domos abeunt. Et cæteri quidem expectabant stationis suæ noctem: Epimenes, sive comitate regis, quâ ipsum inter conjuratos exceperat, repentè mutatus; sive quia cœptis deos ob stare credebatur; fratri suo Eurylocho, quem antea expertem esse consilii voluerat, quid pararetur, aperit. Omnibus Philotæ supplicium in oculis erat. Itaque protinus injicit fratri manum, & in regiam pervenit: excitatisque custodibus corporis, ad salutem regis pertinere, quæ afferret, affirmat. Et tempus quo venerant, & vultus haud sanè securi animi index; & mœstitia è duobus alterius, Ptolemæum ac Leonnatum excubantes ac cubiculi limen, excitaverunt. Itaque apertis foribus & lumine illato, sopitum mero ac somno excitant regem. Ille paulatim mente collectâ, quid afferrent, interrogat. Nec cunctatus Eurylochos, *Non ex toto domum suam aversari deos, dixit, quia frater ipsius quanquam impium facinus ausus foret; tamen & pœnitentiam ejus ageret, & per se potissimum*
K 2
profite-

profiteretur indicium : in eam ipsam noctem, quæ decederet, infidias comparatas fuisse : auctores scelesti consilii esse, quos minimè crederet rex. Tum Epimenes cuncta ordine, conscriptorumque nomina exponit.

XXIV. Callisthenem non ut participem facinoris nominatum esse constabat; sed solitum puerorum sermonibus vituperantium criminantiumque regem faciles aures præbere. Quidam adjiciunt, quum Hermolaus apud eum quoque verberatum se à rege quereretur, dixisse Callisthenem: meminisse debere eos jam viros esse: idque an ad consolandam patientiam verberum, an ad incitandum juvenum dolorem dictum esset, in ambiguo fuisse. Rex animi corporisque sopore discusso, quum tanti periculi, quod evaserat, imago oculis oberraret; Eurylochum L talentis & cuiusdam Tyridatis opulenti bonis donat protinus; fratremque, antequam pro salute ejus precaretur, restituit. Sceleris autem auctores, interque eos Callisthenem vinctos asservari jubet: quibus in regiam adductis, toto die & nocte proximâ, mero ac vigilis gravis, acquievit. Postero autem frequens concilium adhibuit, cui patres propinqui que eorum, de quibus agebatur, intererant, ne de suâ quidem salute securi: quippe Macedonum more perire debebant, omnium devotis capitibus, qui sanguine contigissent eos. Rex introduci conjuratos præter Callisthenem jussit: atque quæ agitaverant, finè cunctatione confessi sunt. Increpantibus deinde universis eos; ipse rex, quo suo merito tantum in semet cogitassent facinus, interrogat.

XXV. Stupentibus cæteris, Hermolaus: *Nos verò, inquit (quoniam, quasi nescias, quæris) occidendi te consilium iniimus, quia non ut ingenuis imperare cæpisti, sed quasi in mancipia dominaris.* Primus ex omnibus pater ipsius Sopolis, parricidam etiam parentis sui clamitans esse, consurgit; & ad os manu objectâ, scelere & malis insanientem ultrâ negat audiendum. Rex inhibito patre dicere Hermolaum jubet, quæ ex magistro didicisset Callisthene; & Hermolaus; *Utor,* inquit,

inquit, beneficio tuo, & dico quæ nostris malis didici. Quanta pars Macedonum sævitie tuæ superest? quotusquisque non è vilissimo sanguine? Attalus & Philotas, & Parmenio, & Lyncistes Alexander, & Clitus, quantum ad hostes pertinet, vivunt; stant in acie, te clypeis suis protegunt, & pro gloriâ tuâ, pro victoriâ vulnera accipiunt: quibus tu egregiam gratiam retulisti. Alius mensam tuam sanguine suo asperfit: alius ne simplici quidem morte defunctus est: duces exercituum tuorum in equuleum impositi, Persis quos vicerant facere spectaculo. Parmenio indictâ causâ trucidatus est, per quem Attalum occideras. Invicem enim miserorum uteris manibus ad expetenda supplicia: & quos paulò antè ministros cædis habuisti, subitò ab aliis jubes trucidari. Obstrepunt subinde cuncti Hermolao: pater supremum strinxerat ferrum, percussurus haud dubiè, nî inhibitus esset à rege: quippe Hermolaum dicere jussit, petiitque ut causas supplicii augentem patienter audirent.

XXVI. Ægre ergo coercitis, rursus Hermolaus, Quàm liberaliter, inquit, pueris rudibus ad dicendum agere permittis! at vox Callisthenis carcere inclusa est, quia solus potest dicere. Cur enim non producitur, quum etiam confessi audiuntur? nempe quia liberam vocem innocentis audire metuis, ac ne vultum quidem pateris. Atqui nihil eum fecisse contendo: sunt hîc, qui mecum rem pulcherrimam cogitaverunt: nemo est, qui conscium fuisse nobis Callisthenem dicat; quum morti olim destinatus sit à justissimo & patientissimo rege. Hæc ergo sunt Macedonum præmia, quorum ut supervacuo & sordido abuteris sanguine? At tibi XXX millia mulorum captivum aurum vehunt, quum milites nihil donum præter gratuitas cicatrices relaturi sint. Quæ tamen omnia tolerare potuimus, antequam nos barbaris dederes, & novo mare victores sub jugum mitteres. Persarum te vestis & disciplina delectat: patrios mores exosus es. Persarum ergo non Macedonum regem occidere voluimus, & te transfugam belli jure persequimur. Tu Macedonas voluisti genua tibi ponere, venerarique te ut deum: Tu Philip-

pum patrem averfariſ, & ſi quis deorum ante Jovem haberetur, faſtidiſes etiam Jovem. Mirariſ ſi liberi homines ſuperbiam tuam ferre non poſſumus? Quid ſperamus ex te, quibus aut inſontibus moriendum eſt, aut quod triſtius morte eſt, in ſervitute vivendum? Tu quidem, ſi emendari poteſ, multum mihi debeſ: ex me enim ſcire cœpiſti, quod ingenui homines ferre non poſſunt. De cætero parce hiſ, quorum orbam ſenectutem ſuppliciiſ ne oneraveriſ. Noſ jube duci, ut quod ex tuâ morte petieramus, conſequamur ex noſtrâ. Hæc Hermolaûſ.

XXVII. At rex: Quàm falſa ſint, inquit, quæ iſte tradita à magiſtro ſuo dixit, patientia mea oſtendet. Confeſſum enim ultimum facinus, tamen ut voſ quoque, non ſolùm ipſe, audiretiſ, expreſſi; non imprudens, quum permiſiſſem huic latroni dicere, uſurum eum rabie, quâ compulſus eſt, ut me, quem parentiſ loco colere debet, vellet occidere. Nuper quum procaciùſ ſe in venatione geſſiſſet; more patrio, & ab antiquiſſimiſ Macedoniæ regibuſ uſurpato, eum caſtigari juſſi. Hoc & oportet fieri, & ferunt à tutoribuſ pupilli, à maritiſ uxoreſ: ſerviſ quoque pueros huiuſ ætatiſ verberare concedimur. Hæc eſt ſævitia in ipſum mea, quam impiâ cæde voluit ulciſci. Nam in cæteroſ, qui mihi permittunt uti ingenio meo, quàm mitiſ ſim, non ignoratiſ; & commemorare ſupervacuum eſt. Hermolao parricidarum ſupplicia non probari, quum eadem ipſe meruerit, minimè bercule admiror: nam quum Parmenionem & Philotam laudat, ſuæ ſervit cauſæ. Lynceiſten verò Alexandrum biſ inſidiatum capiti meo à duobuſ indicibuſ liberavi: ruſſuſ convictum, per biennium tamen diſſuſi; donec voſ poſtularetiſ, ut tandem debito ſupplicio ſceluſ lueret. Attalum, antè quàm rex eſſem, hoſtem meo capiti fuiſſe meminifiſ. Clituſ utinam non coegiſſet me ſibi iraiſci; cujuſ temerariam linguam probra dicentem mihi & vobiſ, diutiuſ tuli, quàm ille eadem me dicentem tuliſſet. Regum ducumque clementia, non in ipſorum modò, ſed etiam in illorum, qui parent, ingeniſ ſita eſt. Obſequio mitigantur imperia: ubi verò reverentia exceſſit animiſ, & ſumma imiſ confundimur;

vi opus est, vim repellamus. Sed quid ego mirer istum crudelitatem mihi objecisse, qui avaritiam exprobrare ausus sit? Nolo singulos vestram excitare, ne inuisam liberalitatem meam faciam, si pudori vestro gravem fecero. Totum exercitum aspicite: qui paulò ante nihil præter arma habebat, nunc argenteis cubat lectis: mensas auro onerant; greges servorum ducunt, spolia de hostibus sustinere non possunt. At enim Persæ, quos vicimus, in magno honore sunt apud me! Equidem moderationis meæ certissimum indicium est, quòd ne victis quidem superbè impero. Veni enim in Asiam, non ut funditus everterem gentes, nec ut dimidiam partem terrarum solitudinem facerem; sed ut illos quoque quos bello subegissem, victoriæ meæ non pœniteret. Itaque militant vobiscum, pro imperio vestro sanguinem fundunt, qui superbè habili rebellassent. Non est diuturna possessio, in quam gladio inducimur: beneficiorum gratia sempiterna est. Si habere Asiam, non transire volumus; cum his communicanda est nostra clementia: horum fides stabile & æternum faciet imperium. Et sanè plus habemus, quàm cupimus: insatiabilis autem avaritia est, adhuc implere velle, quod jam circumfluit. Veruntamen eorum mores in Macedonas transfundo! In multis enim gentibus esse video, quæ non erubescamus imitari: Nec aliter tantum imperium aptè regi potest, quàm ut quædam & tradamus illis, & ab iisdem discamus. Illud penè dignum risu fuit, quod Hermolaus postulabat à me, ut aversarer Jovem, cuius oraculo agnoscor. An etiam quid dii respondeant, in meâ potestate est? Obtulit nomen filii mihi: recipere ipsis rebus, quas agimus, haud alienum fuit. Utinam Indi quoque deum esse me credant! Famâ enim bella constant; & sæpe etiam, quod falsò creditum est, veri vicem obtinuit. An me luxuriæ indulgentem putatis arma vestra auro argentoque adornasse? Assuetis nihil vilius hâc videre materiâ, volui ostendere, Macedonas invictos cæteris, nec auro quidem vinci. Oculos ergo primum eorum sordida omnia & humilia expectantium capiam; & docebo nos non auri aut argenti cupidos, sed orbem ter-

rarum subacturos venisse. Quam gloriam tu parricide intercipere voluisti; & Macedonas, rege adempto, devictis gentibus dedere. At nunc mones me, ut vestris parentibus parcam? Non oportebat quidem vos scire quid de his statuissem, quò tristiores periretis; si qua vobis parentum memoria & cura est: sed olim istum morem, occidendi cum scelestis insentes propinquos parentesque, solvi: & profiteor in eodem honore futuros omnes eos, in quo fuerunt. Nam tuum Callisthenem, cui uni vir videris, quia latro es; scio, cur produci velis: ut coram his probra, quæ modò in me jecesti, modò audisti illi quoque ore referantur. Quem, si Macedo esset, tecum introduxissem, dignissimum te discipulo magistrum: nunc Olynthio non idem juris est. Post hæc concilium dimisit, tradique damnatos hominibus, qui ex eadem cohorte erant, iussit. Illi, ut fidem suam sævitiâ regi approbarent, excruciatos necaverunt. Callisthenes quoque tortus interiit: initi consilii in caput regis innoxius; sed haudquaquam aulæ & assentantium accommodatus ingenio. Itaque nullius cædes majorem apud Græcos Alexandro excitavit invidiam; quòd præditum optimis moribus artibusque, à quo revocatus ad vitam erat, quum interfecto Clito mori perseveraret, non tantum occiderit, sed etiam torserit, indictâ quidem causâ: quam crudelitatem fera pœnitentia consequuta est.

XXVIII. Sed ne otium ferendis rumoribus natum aleret, in Indiam movit; semper bello quàm post victoriam clarior. India tota ferme spectat Orientem; minùs in latitudinem, quàm rectâ regione, spatiosa. Quæ Austrum accipiunt, in altius terræ fastigium excedunt: plana sunt cætera, multisque inclytis amnibus Caucaſo monte ortis placidum per campos iter præbent: Indus gelidior est quàm cæteri: aquas vehit à colore maris haud multum abhorrentes. Ganges amnis ab ortu eximius, ad meridianam regionem decurrit, & magnorum montium juga recto alveo stringit. Indè eum objectæ rupes inclinant ad Orientem:

tem: utque rubro mari accipitur, findens ripas, multas arbores cum magnâ soli parte exsorbet: faxis quoque impeditus, crebrò reverberatur. Ubi mollius solum reperit, stagnat, insulâsque molitur. Acesines eum auget. Ganges decursurum in mare intercipit; magnòque motu amnis uterque colliditur: quippe Ganges asperum os influenti objicit; nec repercussæ aquæ cedunt. Dyardenes minùs celebrer auditu est, quia per ultima Indiæ currit; cæterùm non crocodilos modò, uti Nilus, sed etiam delphines ignotâsque aliis gentibus belluas alit. Erymanthus crebris flexibus subinde corvatus, ab accolis rignantibus carpitur: ea causa est, cur tenues reliquias jam sinè nomine in mare emittat. Multis præter hos amnibus tota regio dividitur, sed ignobilibus, quia non adeò interfluunt.

XXIX. Cæterùm quæ propiora sunt mari, aquilones maximè deurant: ii cohibiti jugis montium ad interiora non penetrant: ita alendis frugibus mitia. Sed adeò in illâ plagâ mundus flatas temporum vires mutat, ut quum alia fervore solis exæstuant, Indiam nives obruant: rursûsque ubi cætera rigent, illic intolerandus æstus existat: nec cur, ulli se naturæ causa ingessit. Mare certè quo alluitur, ne colore quidem abhorret à cæteris. Ab Erythrâ rege inditum est nomen: propter quod ignari rubere aquas credunt. Terra lini ferax: inde plerisque sunt vestes. Libri arborum teneri, haud secus quàm chartæ, literarum notas capiunt: aves ad imitandum humanæ vocis sonum dociles sunt: animalia inusitata cæteris gentibus, nisi invecta. Eadem terra & rhinocerotas alit, non generat. Elephantorum major est vis, quàm quos in Africâ domitant; & viribus magnitudo respondet. Aurum flumina vehunt, quæ leni modicòque lapsu segnes aquas ducunt. Gemmas margaritâsque mare litoribus infundit: neque alia illis major opulentiae causa est: utique postquam vitiorum commercium vulgare in exteras gentes. Quippe æstimantur purgamenta æstuantis freti pretio, quod

libido constituit. Ingenia hominum, sicut ubique, apud illos locorum quoque situs format. Corpora usque pedes carbaso velant: soleis pedes, capita linteis vinciunt: lapilli ex auribus pendent; brachia quoque & lacertos auro colunt, quibus inter populares aut nobilitas aut opes eminent. Capillum pectunt sæpius, quàm tondent: mentum semper intonsum est: reliquam oris cutem ad speciem levitatis exæquant.

XXX. Regum tamen luxuria, quam ipsi magnificentiam appellant, supra omnium gentium vitia. Quum rex se in publico conspici patitur, thuribula argentea ministri ferunt; totumque iter, per quod ferri destinavit, odoribus complent. Aureâ lecticâ margaritis circumpendentibus recubat: distincta sunt auro & purpurâ carbaso, quæ indutus est: lecticam sequuntur armati corporisque custodes: inter quos ramis aves pendent; quas cantu feriis rebus obstrepere docuerunt. Regia auratas columnas habet: totas eas vitis auro cœlata percurrit: aviumque, quarum visu maximè gaudent, argenteæ effigies opera distinguunt. Regia adeuntibus patet, quum capillum pectit atque ornat; tunc responsa legationibus tunc iura popularibus reddit. Dempis soleis, odoribus illinuntur pedes. Venatus maximus labor est, inclusa vivario animalia inter vota cantusque pellicum figere. Binum cubitorum sagittæ sunt, quas emittunt maiorenixu quàm effectu: quippe telum, cuius in levitate vis omnis est, inhabili pondere oneratur. Breviora itinera equo conficit: longior ubi expeditio est, elephantum vehunt currum; & tantarum belluarum corpora tota contegunt auro. Ac ne quid perditis moribus desit, lecticis aureis pellicum longus ordo sequitur: separatam à reginæ ordine agmen est, æquatque luxuriâ. Feminae epulas parant: ab iisdem vinum ministratur, cuius omnibus Indis largus est usus. Regem mero somnoque sopitum in cubiculum pellicea referunt; patrio carmine, noctium invocantes deos.

XXXI. Quis credat inter hæc vitia curam esse sapientiæ? Unum agreste & horridum genus est, quos sapientes vocant: apud hos occupare fati diem pulchrum: & vivos se cremari jubent, quibus aut segnis ætas, aut incommoda valetudo est: expectatam mortem pro dedecore vitæ habent: nec ullus corporibus, quæ senectus solvit, honos redditur: inquinari putant ignem, nisi qui spirantes recipit. Illi qui in urbibus, publicis moribus degunt, siderum motus scitè spectare dicuntur, & futura prædicere: nec quemquam admove-
re leti diem credunt, cui expectare interrito liceat. Deos putant quidquid colere cœperunt; arbores maxime, quas violare capitale est. Menses in quinos denos descripserunt dies: anni plena spatia servant. Lunæ cursu notant tempora: non ut plerique, quum orbem fidus implevit; sed quum se curvare cœpit in cornua. Et idcirco breviores habent menses, qui spatium eorum ad hunc lunæ modum dirigunt. Multa & alia traduntur, quibus morari ordinem rerum, haud sanè operæ pretium videbatur.

XXXII. Igitur Alexandro fines Indiæ ingresso gentium suarum reguli occurrerunt, imperata facturi: illum tertium Jove genitum ad ipsos pervenisse memorantes; patrem Liberum atque Herculem famâ cognitos esse: ipsum coram adesse cernique. Rex benignè exceptos sequi jussit, iisdem itinerum ducibus usus. Cæterum quum amplius nemo occurreret, Hephæstionem & Perdiccam cum copiarum parte præmisit ad subigendos, qui aversarentur imperium: jussitque ad flumen Indum procedere, & navigia facere, quæ in ulteriora transportari posset exercitus. Illi, quia plura flumina superanda erant, sic junxere naves, ut solutæ plaustris vehi possent, rursusque conjungi. Post se Cratero cum phalange jussu sequi, equitatum ac levem armaturam eduxit; eosque, qui occurrerant, levi prælio in urbem proximam compulit. Jam supervenerat Craterus. Itaque ut principio terrorem incuteret genti nondum arma Macedonum

donum expertæ; præcipit ne cui parceretur; munitis urbis, quam obsidebat, incensis. Caterum dum obequitabat mœnibus, sagittâ ictus est. Cepit tamen oppidum, & omnibus incolis ejus trucidatis etiam in tecta sævitum est. Indè domitâ ignobili gente, ad Nysam urbem pervenit. Fortè castris ante mœnia ipsa in sylvestri loco positis, nocturnum frigus vehementius, quàm aliàs, horrore corpora affecit; opportunumque remedium ignis oblatum est. Cæsis quippe sylvis flammam excitaverunt: quæ lignis alita oppidanorum sepulchra comprehendit. Vetusâ cedro facta erant, conceptumque ignem latè fudere; donec omnia solo æquata sunt. Et ex urbe primùm canum latratus, deinde etiam hominum fremitus auditus est. Tum & oppidani hostem, & Macedones ipsos ad urbem venisse cognoscunt.

XXXIII. Jámque rex eduxerat copias & mœnia obsidebat; quum hostium, qui discrimen tentaverant, obruti telis sunt. Aliis ergo deditiōem, aliis pugnam experiri placebat: quorum dubitatione compertâ circumfideri tantum eos, & abstineri cædibus jussit: tandemque obsidionis malis fatigati dedidere se. A Libero patre conditos se esse dicebant; & vera hæc origo erat. Sita est sub radicibus montis, quem *Mæron* incolæ appellant: indè Græci mentiendi traxere licentiam, Jovis femine Liberum patrem esse celatum. Rex situ montis cognito ex incolis, cum toto exercitu, præmissis commeatibus, verticem ejus ascendit. Multa hedera vitisque toto gignitur monte; multæ perennes aquæ manant. Pomorum quoque varii salubresque succi sunt; suâ sponte fortuitorum feminum fruges humo nutriente. Lauri baccaeque & multa in illis rupibus agrestis est sylva. Credo equidem non divino instinctu, sed lasciviâ esse provectos, ut passim hederæ ac vitium folia decerperent; redimitique fronde, toto nemore similes bacchantibus vagarentur. Vocibus ergo tot millium, præsidem nemoris ejus deum adorantium, juga montis collésque

que resonabant ; quum orta licentia à paucis, ut ferè sit, in omnes se repentiè vulgasset. Quippe velut in mediâ pace, per herbas congestamque frondem proftraverant corpora. Et rex fortuitam licentiam non averſatus, largè ad epulas omnibus præbitis, per decem dies Libero patri operatum habuit exercitum. Quis neget eximiam quoque gloriam sæpius fortunæ, quàm virtutis esse beneficium ? quippe ne epulantes quidem, sopitos mero aggredi ausus est hostis ; haud secus bacchantium ululantiumque fremitu perterritus, quàm si præliantium clamor esset auditus. Eadem felicitas ab Oceano revertentes, temulentos comessantesque protexit.

XXXIV. Hinc ad regionem, quæ *Dædala* vocatur, perventum est. Deseruerant incolæ sedes, & in avios sylvestresque montes confugerant. Ergo Acadera transit, æquè vasta & destituta incolentium fugâ. Itaque rationem belli necessitas mutavit : divisis enim copiis pluribus simul locis arma ostendit ; oppressique & qui expectaverant hostem, omni clade perdomiti sunt. Ptolemæus plurimas urbes ; Alexander maximas cepit : rursumque, quas distribuerat, copias junxit. Superato deinde Choaspe amne Cœnon in obsidione urbis opulentæ (*Beziram* incolæ vocant) reliquit : ipse ad Mazagas venit. Nuper Affacano, cujus regnum fuerat, demortuo ; regioni urbique præerat mater ejus Cleophes. Triginta millia pedum tuebantur urbem, non situ solum, sed etiam opere munitam. Nam quæ spectat Orientem, cingitur amne torrenti, qui præruptis utrimque ripis aditum ad urbem impedit : ad Occidentem, & à Meridie velut de industriâ rupes præaltas admolita natura est ; infra quas cavernæ & voragines longâ vetustate in altum cavatæ jacent : quæque desinunt, fossâ ingentis operis objecta est. XXXV stadia murus urbis complectitur ; cujus inferiora saxo, superiora crudo latere sunt structa. Lateri vinculum lapides sunt, quos interposuere, ut duriori materiæ fragilis incumberet ;

beret: simulque terrâ humore dilutâ ne tandem universa consideret, impositæ erant trabes validæ, quibus injecta tabulata muros & tegebant, & pervios fecerant.

XXXV. Hæc munimenta contemplantem Alexandrum, consiliique incertum (quia nec cavernas nisi aggere poterat implere, nec tormenta aliter muris admovere) quidam è muro sagittâ percussit. Fortè in suram incidit telum; cuius spiculo evulso admo-
veri equum jussit: quo vectus, ne obligato quidem vulnere, haud segniùs destinata exlequebatur. Cæterum quum crus saucium penderet, & cruore siccato frigescens vulnus aggravaret dolorem; dixisse fertur: *Se quidem Jovis filium dici, sed corporis ægri vitia sentire.* Non tamen antè se recepit in castra, quàm cuncta prospexit, & quæ fieri vellet, edixit. Ergo sicut imperatum erat, alii extra urbem testæ demoliebantur, ingentemque vim materiæ faciendo aggeri detrahebant: alii magnarum arborum stipites cumulis, ac moles saxorum in cavernas dejiciebant. Jamque agger æquaverat summæ fastigium terræ: itaque turres erigebantur, quæ opera ingenti militum ardore intrâ nonum diem absoluta sunt. Ad ea visenda rex, nondum obductâ vulnere cicatrice, processit; laudatque militibus admoveri machinas jussit: è quibus ingens vis telorum in propugnatores effusa est. Præcipuè rudes talium operum terrebant mobiles turres; tantâque moles nullâ ope, quæ cerneretur, adductas, deorum numine agi credebant: pila quoque muralia, & excussas tormentis prægraves hastas negabant convenire mortalibus. Itaque desperatâ urbis tutelâ concessere in arcem. Indè, quia nihil obsessis præter deditionem placebat, legati ad regem descenderunt veniam petitori. Quâ impetratâ, regina cum magno nobilium seminarum grege aureis pateris vina libantium processit. Ipsa genibus regis parvo filio admo-
to, non veniam modò, sed etiam pristinæ fortunæ impetravit decus: quippe appellata regina est; &
credidere

credidere quidam, plus formæ, quàm miserationi datum. Puero quoque certè postea ex eâ utcumque genito, *Alexandro* fuit nomen.

XXXVI. Hinc Polyperchon ad urbem Oram cum exercitu missus inconditos oppidanos prælio vicit: intrà munimenta compulsos sequutus urbem in ditionem redegit. Multa ignobilia oppida deserta à suis venere in regis potestatem. Quorum incolæ armati petram *Aornon* nomine occupaverunt. Hanc ab Hercule frustra obsessam esse: terræque motu coactum abstinere fama vulgaverat. Inopem consiliū Alexandrum, quia undique præceps & abrupta rupes erat, senior quidam peritus locorum cum duobus filiis adiit; si pretium operæ esset, aditum se monstraturum esse promittens. LXXX talenta constituit daturum Alexander: & altero ex juvenibus obside retento, ipsum ad exequenda, quæ obtulerat, dimisit. Leviter armatis dux datus est Mullinus scriba regis. Hos enim circumitu, quo fallerent hostem, in summum jugum placebat evadere. Petra non ut pleræque modicis ac mollibus clivis in sublime fastigium crescit; sed in metæ maximè modum erecta est: cuius ima spatiosiora sunt, altiora in arctius cœunt, summa in acutum cacumen exurgunt. Radices ejus Indus amnis subit, præaltus, utrimque asperis ripis: ab altera parte voragines eluviésque præruptæ sunt. Nec alia expugnandi patebat via, quàm ut replerentur. Ad manum sylva erat; quam rex ita cædi iussit, ut nudi stipites jacerentur: quippe rami fronde vestiti impedissent ferentes. Ipse primus truncam laborem jecit; clamorque exercitûs, index alacritatis, secutus est: nullo detrectante munus, quod rex occupasset.

XXXVII. Intrà septimum diem cavernas expleverant; quum rex sagittarios & Agrianos jubet per ardua niti: juvenésque promptissimos ex suâ cohorte XXX delegit. Duces his dati sunt Charus & Alexander; quem rex nominis, quod sibi cum eo commune

mune esset, admonuit. Ac primò, quia tam manifestum periculum erat; ipsum regem discrimen subire non placuit: sed ut signum tubâ datum est, vir audaciæ promptæ conversus ad corporis custodes, sequi se jubet; primûsque invadit in rupem. Nec deinde quisquam Macedonum substitit: reliâisque stationibus suâ sponte regem sequebantur. Multorum miserabilis fuit casus, quos ex præruptâ rupe lapsos amnis præterfluens hausit: triste spectâculum etiam non periclitantibus. Quum verò alieno exitio, quid ipsis timendum foret, admonerentur; in metum misericordia versa; non extinctos, sed semetipsos deslebant. Et jam eò perventum erat, unde sinè pernicië nisi victores redire non possent: ingentia saxa in subeuntes provolventibus barbaris; quæis perculsi, instabili & lubrico gradu, præcipites recidebant. Evaferant tamen Alexander & Charus, quos cum XXX delectis præmiserat rex; & jam pugnare cominus cœperant: sed quum supernè tela barbari ingererent; sæpius ipse feriebatur, quàm vulnerabatur. Ergo Alexander & nominis sui, & promissi memor; dum acriùs quàm cautius dimicat, confossus undique obruitur. Quem ut Charus jacentem conspexit, ruere in hostem, omnium præter ultionem immemor cœpit; multosque hasta, quosdam gladio interemit. Sed quum tot unum incesserent manus, super amici corpus procubuit exanimis. Haud secus quàm par erat, promptissimorum juvenum cæterorumque militum interitu commotus rex, signum receptui dedit. Saluti fuit, quòd sensim & intrepidi se receperunt; & barbari hostem depulisse contenti, non insistere cedentibus.

XXXVIII. Cæterùm Alexander quum statuisset desistere incepto (quippe nulla spes potiundæ petrae offerebatur) tamen speciem ostendit in obsidione perseverantis. Nam & itinera obsideri jussit, & turres admoveri, & fatigatis alios succedere. Cujus pertinaciâ cognitâ, Indi per biduum quidem ac duas noctes, cum ostentatione non fiducia modò, sed etiam
victoriæ

victoriæ epulati sunt: tympana suo more pulsantes: tertiâ verò nocte tympanorum quidem strepitus desierat audiri: cæterum ex totâ petrâ faces refulgebant; quas accenderant barbari, ut tutior esset ipsis fuga, obscurâ nocte per invia saxa cursuris. Rex Balacro, qui specularetur, præmisso, cognoscit petram fugâ Indorum esse desertam. Tum dato signo, ut universi conclamarent, incompositè fugientibus metum incussit; multique, tamquam adesset hostis, per lubrica saxa, pèrque invias cotes præcipitati occiderunt: plures aliquâ membrorum parte mulctati, ab integris deserti sunt. Rex locorum magis quàm hostium victor, tamen magnæ victoriæ sacrificiis & cultu diis satisfecit. Aræ in petrâ locatæ sunt Minervæ Victoriæque. Ducibus itineris, quos subire jusserat leviter armatos, etsi promissis minora præstiterant, pretium cum fide redditum est. Petræ regionisque ei adjunctæ Sisocoστο tutela permissa.

XXXIX. Indè processit Embolima: & quum angustias itineris obsideri XX millibus armatorum ab Eryce quodam comperisset; gravius agmen exercitûs Cæno ducendum modicis itineribus tradidit: ipse prægressus cum funditore ac sagittario, deturbatis, qui obsederant saltum, sequentibus se copiis viam fecit. Indi sive odio ducis, sive gratiam victoris regis inituri, Erycem fugientem adorti interemerunt, caputque ejus atque arma ad Alexandrum detulerunt. Ille factio impunitatem dedit; honorem denegavit exemplo. Hinc ad flumen Indum sextis decumis castris pervenit: omniâque, ut præceperat, ad trajiciendum præparata ab Hephæstione reperit. Regnabat in eâ regione Omphis, qui patri quoque fuerat auctor dedendi regnum Alexandro. Et post mortem parentis legatos miserat, qui consulerent eum, regnare se interim vellet, an privatum opperiri ejus adventum: permissioque ut regnaret, non tamen jus datum usurpare sustinuit. Is benignè quidem exceperat Hephæstionem, gratuitum frumentum copiis ejus admensus: non

non tamen ei occurrerat, ne fidem ullius nisi regis experiretur. Itaque venienti obviam cum armato exercitu egressus est: elephantum quoque per modica intervalla militum agmini immixti, procal castellorum fecerant speciem.

XL. Ac primò Alexander non socium, sed hostem adventare credebat. Jámque & ipse arma milites capere, & equites discedere in cornua jusserat, paratos ad pugnam. At Indus cognito Macedonum errore, jussis subsistere cæteris, ipsis concitat equum, quo vehebatur: idem Alexander quoque fecit; sive hostis, sive amicus occurreret, vel suâ virtute, vel illius fide tutus. Coivere, quod ex utriusque vultu posset intelligi, amicis animis: cæterum si è interprete non poterat censerī sermo. Itaque adhibito eo, barbarus, *Occurrisse se dixit cum exercitu, totas imperii vires protinus traditurum; nec expectasse dum per nuncios daretur fides. Corpus suum & regnum permittere illi, quem sciret gloriæ militantis, nihil magis quàm famam timere perfidiæ.* Lætus simplicitate barbari rex, & dextram fidei suæ pignus dedit; & regnum restituit. LVI elephantum erant, quos tradidit Alexandro, multaque pecora eximiae magnitudinis: tauros ad tria milia, pretiosum in eâ regione, acceptumque animis regnantium armentum. Quærenti Alexandro plures agricultores haberet an milites? *Cum duobus regibus bellanti sibi majore militum quàm agrestium manu opus esse respondit.* Abisares & Porus erant; sed in Poro eminebat auctoritas: uterque ultra Hydaspem amnem regnabat; & belli fortunam, quisquis arma inferret, experiri decreverat.

XLI. Omphis permittente Alexandro, & regium insigne sumpsit, & more gentis suæ, nomen quod patris fuerat. *Taxilem* appellavere populares; sequente nomine imperium in quemcumque transfret. Ergo cum per triduum hospitaliter Alexandrum accepisset, quarto die, & quantum frumenti copiis, quas Hephæstion duxerat, præbitum à se esset, ostendit; & aureas coronas

coronas ipsi amicisque omnibus, præter hæc signati argenti LXXX talenta dono dedit. Quâ benignitate ejus Alexander mirè lætus, & quæ is dederat, remisit; & mille talenta ex prædâ, quam vehebat, adjecit: multaque convivalia ex auro & argento vasa, plurimum Persicæ vestis, XXX equos ex suis, cum iisdem insignibus, quæ assueverant, quum ipsum veherent. Quæ liberalitas, sicut barbarum obstrinxerat; ita amicos ipsius vehementer offendit. Equibus Meleager super cœnam largiore vino usus, *Gratulari se Alexandro dixit, quòd saltem in Indiâ reperisset dignum talentis mille.* Rex haud oblitus quàm ægre tulisset, quòd Clitum ob linguæ temeritatem occidisset, iram quidem tenuit; sed dixit: *Invidos homines nihil aliud, quàm ipsorum esse tormenta.*

XLII. Postero die legati Abisaræ adiere regem. Omnia ditioni ejus, ita ut mandatum erat, permittebant: firmatæque invicem fide remittuntur ad regem. Porum quoque nominis sui famâ ratus ad deditionem posse compelli; misit ad eum Cleocharem, qui denuntiaret ei *Ut stipendium penderet, & in primo finium suorum aditu occurreret regi.* Porus alterum ex his facturum sese respondit; *ut intranti regnum suum præstò esset, sed armatus.* Jam Hydaspem Alexander superare decreverat; quum Barzaentes defectionis Arachosii auctor victus, trigintaque elephantis simul capti perducuntur; opportunum adversus Indos auxilium: quippe plus in bellis, quàm in exercitu spei ac virum illis erat. Gamaxusque rex exiguae partis Indorum, qui Barzaenti se conjunxerat, victus adductus est. Igitur transfugâ & regulo in custodiam, elephantibus autem Taxili traditis; ad amnem Hydaspem pervenit: in cujus ulteriore ripâ Porus confederat, transitu prohibiturus hostem. LXXXV elephantos objecerat eximio corporum robore; ultraque eos currus CCC & peditum XXX ferè millia: in quæ erant sagittarii, sicuti antè dictum est, gravioribus telis, quàm ut aptè excuti possent. Ipsum vehebat elephantus super cæteras

teras belluas eminens; armâque auro & argento distincta corpus raræ magnitudinis honestabant: par animus robori corporis; &, quanta inter rudes poterat esse, sapientia.

XLIII. Macedonas non conspectus hostium solum, sed etiam fluminis quod transeundum erat, magnitudo terrebat. Quatuor in latitudinem stadia diffusum, profundo alveo, & nusquam vada aperiente, speciem vasti maris fecerat. Nec pro spatio aquarum late stagnantium impetum coercerat; sed quasi in arctum cocuntibus ripis, torrens, & elisus ferebatur: occultâque saxa inesse ostendebant pluribus locis undæ re-percussæ. Terribilior erat facies ripæ, quam equi virique compleverant. Stabant ingentes vastorum corporum moles; & de industriâ irritatæ horrendo stridore auras fatigabant. Hinc hostis, hinc amnis capacia quidem bonæ spei pectora, & sæpe se experta, improvise tamen pavore percusserant: quippe instabiles rates, nec dirigi ad ripam nec tutò applicari posse credebant. Erant in medio amne insulæ crebræ, in quas & Indi, & Macedones nantes levatis super capita armis transibant. Ibi levia prælia conferebant: & uterque rex parvæ rei discrimine, summæ experiebatur eventum. Cæterum in Macedonum exercitu temeritate atque audaciâ insignes fuere Symmachus & Nicenor; nobiles juvenes, & perpetuâ partium felicitate ad spernendum omne periculum accensi: queis ducibus promptissimi juvenum lanceis modò armati transnavere in insulam, quam frequens hostis tenebat; multosque Indorum, nullâ re magis quàm audaciâ armati, interemerunt. Abire cum gloriâ poterant, si unquam temeritas felix inveniret modum: sed dum supervenientes contemptim & superbè quoque expectant; circumventi ab iis, qui occulti enataverant, eminus obruti telis sunt. Qui effugerant hostem, aut impetu amnis ablati sunt; aut vorticibus impliciti: eâque pugna multum fiduciam Pori erexit, cuncta cernentis è ripâ.

XLIV.

XLIV. Alexander inops consilii, tandem ad fallendum hostem talem dolum intendit. Erat insula in flumine amplior cæteris, sylvestris eadem & tegendis infidiis apta: fossa quoque præalta haud procul ripâ, quam tenebat ipse, non pedites modò, sed etiam cum equis viros poterat abscondere. Igitur ut à custodiâ hujus opportunitatis oculos hostium averteret, Ptolemæum cum omnibus turmis obequitare jussit procul ab insulâ, & subinde Indos clamore terrere, quasi flumen transnaturus foret. Per complures dies Ptolemæus id fecit: eoque consilio Porum quoque agmen suum ei parti, quam se petere simulabat, coegit advertere. Jam extra conspectum hostis insula erat: Alexander in diversâ parte ripæ statui suum tabernaculum jussit, assuetamque comitari ipsum cohortem, ante id tabernaculum stare; & omnem apparatus regię magnificentiæ, hostium oculis de industriâ ostendi. Attalum & æqualem sibi, & haud disparem habitu oris & corporis (utique cùm procul viseretur) veste regiâ exornat; præbiturum speciem ipsum regem illi ripæ præsidere, nec agitare de transitu. Hujus consilii effectum primò morata tempestas est, mox adjuvit; incommoda quoque ad bonos eventus vertente fortunâ. Trajicere amnem cum cæteris copiis in regionem insulæ, de quâ antè dictum est, parabat; averso hoste in eos, qui cum Ptolemæo inferiorem obsederant ripam: quum procella imbrem vix sub tectis tolerabilem effudit: obrutique milites nimbo in terram refugerunt, navigiis ratibûsque desertis: sed tumultuantium fremitus, obstrepentibus ripis, ab hoste non poterat audiri. Deinde momento temporis repressus est imber: cæterum ad eò spissæ intendere se nubes, ut conderent lucem; vixque colloquentium inter ipsos facies noscigaretur. Terruisset alium obducta nox cœlo, quum ignoto amne navigandum esset; forsitan hoste eam ipsam ripam, quam cæci atque improvidi, & ex periculo gloriam accersentes petebant, occupante. Obscuritatem, quæ cæteros terre-

bat,

bat, suam occasionem ratus, dato signo, ut omnes silentio ascenderent in rates, eam quā ipse vehebatur, primam iussit expelli. Vacua erat ab hostibus ripa, quæ petebatur; quippe adhuc Porus Ptolemæum tantum intuebatur: unâ ergo navi, quam petræ fluctus illiserat, hærente, cæteræ evadunt; armaque capere milites, & ire in ordines iussit.

XLV. Jámque agmen in cornua divisum ipse ducebat; quum Poro nunciatur armis virisque ripam obtineri, & rerum adesse discrimen. Ac primò humani ingenii vitio, spei suæ indulgens, Abisarem belli socium, (& ita convenerat,) adventare credebat. Mox liquidiore luce aperiente hostem, C quadrigas, & tria millia equitum venienti agmini Porus objecit. Dux erat copiarum, quas præmisit, Hages frater ipsius: summa virium in curribus. Senos viros singuli vehebant; duos clypeatos, duos sagittarios ab utroque latere dispositos; cæteri aurigæ erant, haud sanè inermes: quippe jacula complura, ubi cominus præliandum erat, omiſſis habenis, in hostem ingerebant. Cæterum vix ullus usus hujus auxilii eo die fuit. Namque, ut suprà dictum est, imber violentiùs quàm aliàs fusus, campos lubricos, & inequitabiles fecerat: gravesque, & propemodum immobiles currus, illuvie & voraginibus hærebant. Contrà Alexander expedito ac levi agmine strenuè investus est. Scythæ & Dahæ primi omnium invasere Indos: Perdiccam deinde cum equitibus in dextrum cornu hostium emisit.

XLVI. Jam undique pugna se moverat; quum ii qui currus agebant, illud ultimum auxilium suorum rati, effusis habenis in medium discrimen ruere cœperunt. Anceps id malum utrisque erat. Nam & Macedonum pedites primo impetu obterebantur; & per lubrica atque invia immiſſi currus excutiebant eos, à quibus regebantur: aliorum turbati equi non in voragines modò lacunâsque, sed etiam in amnem præcipitare curricula. Pauci hostium tenus exacti penetrare ad Porum acerrimè pugnam cientem. Is

ut

ut dissipatos totâ acie currus vagari finè rectoribus vidit; proximis amicorum distribuit elephantos. Post eos posuerat pedites ac sagittarios tympana pulsare solitos: id pro cantu tubarum Indis erat: nec strepitu eorum movebantur, olim ad notum sonum auribus mitigatis. Herculis simulacrum agmini peditum præferebatur: id maximum erat bellantibus incitamentum; & deseruisse gestantes, militare flagitium habebatur. Capitis etiam sanxerant pœnam iis, qui ex acie non retulissent: metu, quem ex illo hoste quondam conceperant, etiam in religionem venerationemque converso. Macedonas non beluarum modò, sed etiam ipsius regis aspectus parumper inhibuit. Belluæ dispositæ inter armatos speciem turrium procul fecerant: ipse Porus humanæ magnitudinis propè modum excesserat. Magnitudini adjicere videbatur bellua, quâ vehebatur, tantùm inter cæteras eminens, quanto aliis ipse præstabat.

XLVII. Itaque Alexander contemplatus & regem & agmen Indorum, *Tandem, inquit, par animo meo periculum video: cum bestiis simul & cum egregiis viris res est.* Intuensque Cœnon, *Quum ego, inquit, Ptolemæo Perdiccæque, & Hephæstione comitatus in lævum hostium cornu impetum fecero; viderisque me in medio ardore certaminis; ipse in dextrum move, & turbatis signa infer.* Tu Antigenes, & Leonnate, & Tauron, *invehimini in mediam aciem & urgebitis frontem.* Hastæ nostræ prælongæ & validæ non aliàs magis quàm adversus belluas rectorésque earum usui esse poterunt: deturbate eos, qui vehuntur, & ipsas confodite. Anceps genus auxilii est, & in suos acrius furit. In hostem enim imperio; in suos pavore agitur. Hæc eloquutus concitat equum primus. Jámque, ut destinatum erat, invaserat ordines hostium; quum Cœnus ingenti vi in lævum cornu invehitur: phalanx quoque in mediam Indorum aciem uno impetu prorupit. At Porus, quâ equitem invehî senserat, belluas agi jussit: sed tardum

& penè immobile animale quorum velocitatem æquare non poterat. Ne sagittarum quidem ullus erat barbaris usus: quippe longæ & prægraves, nisi prius in terrâ statuerint arcum, haud satis aptè & commodè imponuntur. Tum humo lubricâ, & ob id impedi-
 ente conatum, molientes ictus; celeritate hostium occupabantur. Ergo spreto regis imperio (quod serè fit, ubi turbatis acriùs metus, quàm dux imperare cœpit) totidem erant imperatores, quot agmina errabant. Alius jungere aciem, alius dividere; stare quidam, & nonnulli circumvehi terga hostium jubebant: nihîl in medium consulebatur. Porus tamen cum paucis, quibus metu potior fuerat pudor, colligere dispersos, obuius hosti ire pergit: elephantosque ante agmen suorum agi jubet. Magnum belluæ injecere terrorem: insolitûsque stridor non equos modò tam pavidum ad omnia animal; sed viros quoque ordinè-
 que turbaverat.

XLVIII. Jam fugæ circumspiciebant locum, paulò antè victores: quum Alexander Agrianos & Thracas leviter armatos, meliorem concursatione quàm cominus militem, emisit in belluas. Ingentem ii vim telorum injecere & elephantis, & regentibus eos: phalanx quoque instare constanter territis cœpit. Sed quidam avidiùs persequuti belluas, in semet irritare vulneribus: obtriti ergo pedibus earum, cæteris, ut parciùs instarent, fuere documentum. Præcipuè terribilis illa facies erat, quum manu arma viròsque corripere; & super se regentibus traderent. Anceps ergo pugna nunc sequentium, nunc fugientium elephantos, in multum diei varium certamen extraxit: donec securibus (id namque genus auxilii præparatum erat) pedes amputare cœperunt: *Copidas* vocant gladios leviter curvatos, falcibus similes, queis appetebant belluarum manus: nec quidquam inexpertum non mortis modò, sed etiam in ipsâ morte, novi supplicii timor omittebat. Ergo elephantis vulneribus tandem fatigati suos impetu sternunt: & qui
 rexerant

rexerant eos præcipitati in terram, ab ipsis obterebantur. Itaque pecorum modo magis pavidî, quàm infestî, ultra aciem exigebantur; quum Porus destitutus à pluribus, tela multò antè præparata in circumfusus ex elephanto suo cœpit ingerere: multisque eminus vulneratis, expositus ipse ad ictus undique petebatur. Novem jam vulnera hinc tergo, illinc pectore exceperat; multoque sanguine profuso, languidis manibus magis elapsa, quàm excussa tela mittebat. Nec segniùs bellua instincta rabie, nondum faucia invehebatur ordinibus; donec rector belluæ regem conspexit fluentibus membris omisissique armis vix compotem mentis. Tum belluam in fugam concitat, sequente Alexandro: sed equus ejus multis vulneribus confossus deficientisque procubuit, posito magis rege, quàm effuso. Itaque dum equum mutat, tardius insequutus est.

XLIX. Interim frater Taxilis regis Indorum præmissus ab Alexandro, monere cœpit Porum *ne ultima experiri perseveraret, dederetque se victori*. At ille quanquam exhaustæ erant vires, deficiebátque sanguis, tamen ad notam vocem excitatus: *Agnosco*, inquit, *Taxilis fratrem, imperii regnique sui proditoris*: & telum, quod unum fortè non effluxerat, contorsit in eum; quod per medium pectus penetravit ad tergum. Hòc ultimo virtutis opere edito fugere acriùs cœpit. Sed elephante quoque, qui multa exceperat tela, deficiebat. Itaque sistit fugam, peditumque sequenti hosti objecit. Jam Alexander consequutus erat; & pertinaciâ Pori cognitâ, vetabat resistentibus parci. Ergo undique & in pedites, & in ipsum Porum tela congesta sunt: quæ tandem gravatus labi ex belluâ cœpit. Indus, qui elephantum regebat, descendere eum ratus, more solito elephantum procumbere jussit in genua: qui ut se submisit, cæteri quoque (ita enim instituti erant) demisere corpora in terram. Ea res & Porum, & cæteros victoribus tradidit.

L. Rex spoliari corpus Pori, interemptum esse credens, iussit: & qui detraherent loricam vestemque, concurrere; quum bellua dominum tueri, & spoliantes cœpit appetere, levatūque corpus ejus rursus dorso suo imponere. Ergo telis undique obruitur; confosque eo in vehiculum Porus imponitur. Quem rex ut vidit allevantem oculos; non odio, sed miseratione commotus, *Quæ, malum, inquit, amentia te coëgit rerum mearum cognitâ famâ, belli fortunam experiri; quum Taxiles esset in deditos clementiæ meæ tam propinquum tibi exemplum?* At ille, *Quoniam, inquit, percontaris; respondebo eâ libertate, quam interrogando fecisti.* Neminem me fortiorem esse censebam: meas enim noveram vires, nondum expertus tuas: fortiorem esse te, belli docuit eventus. Sed ne sic quidem parum felix sum, secundus tibi. Rursus interrogatus quid in se victorem statuere debere censeret; *Quod hic, inquit, dies tibi suadet; quo expertus es, quàm caduca felicitas esset.* Plus monendo profecit, quàm si precatus esset. Quippe magnitudinem animi ejus interritam, ac ne fortunâ quidem infractam non misericordiâ modò, sed etiam honore excipere dignatus est: ægrum curavit haud secus, quàm si pro ipso pugnasset: confirmatum contra spem omnium, in amicorum numerum recepit: mox donavit ampliore regno, quàm tenuit. Nec sanè quidquam ingenium ejus solidius aut constantius habuit, quàm admirationem veræ laudis & gloriæ: simpliciùs tamen famam æstimabat in hoste, quàm in cive: quippe à suis credebat magnitudinem suam destrui posse; eandem clariorem fore, quo majores fuissent, quos ipse vicisset.

LIBER NONUS.

LEXANDER tam memorabili victoriâ læ-
 tus, quâ sibi Orientis fines apertos esse cen-
 sebat; Soli victimis cæsis, milites quoque,
 quò promptioribus animis reliqua belli mu-
 nia obirent, pro concione laudatos docuit: *Quidquid*
Indis virium fuisset, illâ dimicatione prostratum: cæterum
opimam prædam fore: celebratâsque opes in eâ regione emi-
nere, quam peterent. Proinde jam vilia & obsoleta esse
spolia de Persis: gemmis margaritisque, & auro atque ebore
Macedoniam Græciâque, non suas tantum domos, reple-
turos. Avidi milites & pecuniæ & gloriæ; simul quia
nunquam affirmatio ejus fefellerat eos, pollicentur
operam: dimissisq; cum bonâ spe, navigia ædificari
jubet; ut, quum totam Asiam percurrissent, finem
terrarum mare inviseret. Multa materia navalis in
proximis montibus erat; quam cedere aggressi mag-
nitudinis inusitatæ reperere serpentes. Rhinoceroes
quoque, rarum alibi animal, in iisdem montibus erant.
Cæterum hoc nomen belluis eis inditum à Græcis:
sermonis ejus ignari aliud linguâ suâ usurpant. Rex
duabus urbibus conditis in utrâque fluminis, quod su-
peraverat, ripâ; copiarum duces coronis & mille au-
reis singulos donat: cæteris quoque pro portione, aut
gradûs, quem in militiâ obtinebant, aut navatæ operæ,
honus habitus est. Abisares, qui prius quàm cum Poro
dimicaretur, legatos ad Alexandrum miserat; rursus
alios misit, pollicentes omnia facturum quæ imperâset,
modò ne cogeretur corpus suum dedere; neque enim aut sine
regio imperio victurum, aut regnaturum esse captivum.
Cui Alexander nunciari jussit; si gravaretur ad se ve-
nire, ipsum ad eum esse venturum.

II. Hinc Poro amnéque superato ad interiora India processit. Sylvæ erant propè in immensum spatium diffusæ, procerisque & in eximiam altitudinem editis arboribus umbrosæ: plerique rami instar ingentium stipitum flexi in humum, rursus, quâ se curverant, erigebantur adeò, ut species esset non rami resurgentis, sed arboris ex suâ radice generatæ. Cœli temperies salubris: quippe & vim solis umbræ levant; & aquæ largæ manant è fontibus. Cæterùm hîc quoque serpentium magna vis erat, squamis fulgorem auri reddentibus: virus haud ullum magis noxium est: quippe morsum præsens mors sequebatur; donec ab incolis remedium oblatum est. Hinc per desertum ventum est ad flumen Hyarotim: junctum erat flumini nemus, opacum arboribus alibi inusitatis, agrestiumque pavonum multitudine frequens. Castris indè motis, oppidum haud procul positum coronâ capit; obsidibusque acceptis stipendium imponit. Ad magnam deinde, ut in eâ regione, urbem pervenit; non muro solum, sed etiam palude munitam. Cæterùm barbari vehiculis inter se junctis dimicaturi occurrerunt: tela aliis hastæ, aliis secures erant, transliebantque in vehicula strenuo saltu, quum succurrere laborantibus suis vellent. Ac primò insolitum genus pugnae Macedonas terruit, quum eminus vulnerarentur: deinde spreto tam incondito auxilio, ab utroque latere vehiculis circumfusi repugnantes fodere cœperunt. Rex vincula, quæ conferta erant, jussit incidi, quo facilius singula circumvenirentur: itaque VIII millibus suorum amissis in oppidum refugerunt. Postero die scalis undique admotis muri occupantur: paucis pernicitas saluti fuit: qui cognito urbis excidio paludem transnavere, & in vicina oppida ingentem intulere terrorem: invictum exercitum, & deorum profectò, advenisse memorantes.

III. Alexander ad vastandam eam regionem Perdiccâ cum expeditâ manu misso, partem copiarum Eumeni tradit, ut is quoque barbaros ad deditionem compel-

compelleret: ipse cæteros ad urbem validam, in quam aliarum quoque confugerant incolæ, duxit. Oppidani missis, qui regem deprecarentur, nihilominus bellum parabant: quippe orta seditio in diversa consilia diduxerat vulgum: alii omnia deditioe potiora, quidam nullam opem in ipsis esse ducebant. Sed dum nihil in commune consulitur, qui deditioe imminabant, apertis portis hostem recipiunt. Alexander quamquam belli auctoribus jure poterat irasci; tamen omnibus veniâ datâ, & obsidibus acceptis, ad proximam deinde urbem castra movit. Obsides ducebantur ante agmen: quos quum è muris agnovissent, utpote gentis ejusdem, in colloquium convocaverunt. Illi clementiam regis, simulque vim commemorando, ad deditioem eos compulere: cæteras quoque urbes simili modo deditas in fidem accepit. Hinc in regnum Sopi his perventum est. Gens, ut barbari, sapientiâ excellit, bonisque moribus regitur. Genitos liberos non parentum arbitrio tollunt aluntque; sed eorum, quibus spectandi infantium habitum cura mandata est. Si quos insignes aut aliquâ membrorum parte inutiles notaverunt, necari jubent. Nuptiis coeunt, non genere ac nobilitate conjunctis, sed electâ corporum specie; quia eadem æstimatur in liberis.

IV. Hujus gentis oppidum, cui Alexander admo-
verat copias, ab ipso Sopithe obtinebatur: clausæ
erant portæ, sed nulli in muris turribusque se armati
ostendebant: dubitabantque Macedones, deseruissentne
urbem incolæ, an fraude se occulerent: quum subito
patefactâ portâ, rex Indus cum duobus adultis filiis
occurrit; multum inter omnes barbaros eminens cor-
poris specie. Vestis erat auro purpurâque distincta,
quæ etiam crura velabat: aureis soleis inseruerat
gemmas: lacerti quoque & brachia margaritis ornata
erant. Pendebant ex auribus insignes candore & mag-
nitudine lapilli. Baculum aureum berylli distingue-
bant; quo tradito, precatus ut sospites acciperet, se

liberosque & gentem suam dedit. Nobiles ad venandum canes in eâ regione sunt: latratu abstinere dicuntur, quum videre feram; leonibus maximè infesti. Horum vim ut ostenderet Alexandro, in conspectu leonem eximiae magnitudinis iussit emitti, & quatuor omnino admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram. Tum ex iis qui assueverant talibus ministeriis, unus canis leoni cum aliis inhærentis crus avellere; & quia non sequebatur, ferro amputare cœpit: nec sic quidem pertinaciâ victâ, rursus aliam partem secare institit; & inde non segniùs inhærentem ferro subinde cædebat. Ille in vulnere feræ dentes moribundus quoque infixerat: tantam in illis animalibus ad venandum cupiditatem ingenerâsse naturam memoriæ proditum est. Equidem plura transcribo, quàm credo: nam nec affirmare sustineo, do quibus dubito; nec subducere quæ accepi. Relicto igitur Sopithe in suo regno, ad fluvium Hypasin processit; Hephæstione, qui diversam regionem subegerat, conjuncto. Phegelas erat gentis proximæ rex, qui popularibus suis colere agros, ut assueverant, iussis, Alexandro cum donis occurrit; nihil quod imperaret detrectans.

V. Biduum apud eum substitit rex: tertio die amnem superare decreverat, transitu difficilem, non spatium solum aquarum, sed etiam saxi impeditum. Percontatus igitur Phegelam, quæ noscenda erant, XI dierum ultra flumen per vastas solitudines iter esse cognoscit: excipere deinde Gangem, maximum totius Indiæ fluminum: ulteriorem ripam colere gentes Gangaridas & Pharrasios; eorûmque regem esse Aggrammem, XX millibus equitum, ducentisque peditem obsidentem vias: ad hæc quadrigarum duo milia trahere &, præcipuum terrorem, elephantos; quos trium millium numerum explere dicebat. Incredibilia regi omnia videbantur. Igitur Porum (nam cum eo erat) percontatur, an vera essent, quæ dicerentur? Ille vires quidem gentis & regni haud falsò jactari affirmat;

firmat; ceterum qui regnaret, non modò ignobilem esse, sed etiam ultimæ sortis: quippe patrem ejus tonsorem vix diurno quæstu propulsantem famem, propter habitum haud indecorum, cordi fuisse reginæ: ab eâ in propiorem ejus, qui tum regnasset, amicitia locum admotum; interfecto eo per insidias, sub specie tutelæ liberum ejus invasisse regnum; necatisque pueris hunc, qui nunc regnat, generasse; invisum viliemque popularibus; magis paternæ fortunæ, quàm suæ memorem. Affirmatio Pori multiplicem animo regis injecerat curam: hostem belluâsque spernebat: situm locorum, & vim fluminum extimescebat: relegatos in ultimum penè rerum humanarum terminum persequi, & eruere arduum videbatur. Rursus avaritia gloriæ, & insatiabilis cupido famæ nihil invium, nihil remotum videri sinebat. Et interdum dubitabat, an Macedones tot emensi spatia terrarum, in acie & in castris senes facti, per objecta flumina, per tot naturæ obstantes difficultates sequuturi essent? Abundantes onustosque præda, magis partâ frui velle, quàm acquirendâ fatigari. Non idem sibi & militibus animi esse: se totius orbis imperium mente complexum, adhuc in operum suorum primordio stare: militem labore defatigatum, proximum quemque fructum, finito tandem periculo, expetere.

VI. Vicit ergo cupido rationem, & ad concionem vocatis militibus, ad hunc maximè modum disseruit. Non ignoro, milites, multa quæ terrere vos possent, ab incolis Indiæ per hos dies de industriâ esse jactata; sed non est improvisa vobis mentientium vanitas. Sic Ciliiciæ fauces, sic Mesopotamiæ campos, sic Tigrim & Euphratem, quorum alterum vado transivimus, alterum ponte; terribilem fecerant Persæ. Nunquam ad liquidum fama perducitur: omnia, illâ tradente, majora sunt vero: nostra quoque gloria, quum sit ex solido, plus tamen habet nominis, quàm operis. Modò quis belluas offerentes mœnium speciem, quis Hydasperm amnem, quis cætera auditu majora quàm vero, sustinere posse credebatur? Olim hercule fugissemus ex Asiâ, si vos fabulæ debellare

potuissent. Creditisne elephantorum greges majores esse, quam usquam armentorum sunt? quum & rarum sit animal; nec facile capiat: multoque difficilius mitigetur. Atqui eadem vanitas copias peditum equitumque numeravit. Jam flumen, quo latius fusum est, hoc placidius stagnat; quippe angustis ripis coercita, & in angustiore alveum elisa torrentes aquas invehunt: contra, spatio alvei segnior cursus est. Præterea in ripâ omne periculum est, ubi applicantes navigia hostis expectat. Ita quantumcumque flumen intervenit, idem futurum discrimen est evadentium in terram. Sed omnia ista vera esse fingamus: utrumne vos magnitudo belluarum, an multitudo hostium terret? Quod pertinet ad elephantos, præsens habemus exemplum: in suos vehementius quam in nos incurrerunt; tam vasta corpora securibus falcibusque mutilata sunt. Quid autem interest totidem sint, quot Porus habuit, an tria millia? quum uno aut altero vulneratis, cæteros in fugam declinare videamus. Indè paucos quoque incommodè regunt: congregata verò tot millia ipsa se elident: ubi nec stare, nec fugere potuerint inhabiles vastorum corporum moles. Equidem sic animalia ista contempsisti, ut quum haberem, ipse non opposuerim; satis gnarus plus suis, quam hostibus periculi inferre. Atenim equitum peditumque multitudo vos commovet! cum paucis enim pugnare soliti estis; & nunc primum inconditam sustinebitis turbam. Testis adversus multitudinem invicti Macedonum roboris Granicus amnis; & Cicilia inundata cruore Persarum; & Arbela, cujus campi devictorum à nobis ossibus strati sunt. Serò hostium legiones numerare cœpistis, postquam solitudinem in Asiâ vincendo fecistis: quum per Hellespontum navigaremus, de paucitate nostrâ cogitandum fuit: nunc nos Scythæ sequuntur; Bactriana auxilia præstò sunt; Dahæ Sogdianique inter nos militant. Nec tamen illi turbæ confido: vestras manus intueor; vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem prædèmq; habeo: quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos nec hostium exercitus numeravero: vos modò animos mihi plenos alacritatis ac fiduciæ adhibete. Non in limine ope-

rum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus: pervenimus ad solis ortum & Oceanum: nisi obstat ignavia, inde victores perdomito sine terrarum revertemur in patriam. Nolite, quod pigri agricolæ faciunt, maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis præmia: dives eadem, & imbellis est regio. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm ad prædam. Digni estis, qui opes, quas illud mare litoribus invehit, referatis in patriam: digni, qui nihil inexpertum, nihil metû omissum relinquatis. Per ego vos gloriàmque vestram, quâ humanum fastigium exceditis; perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus; oro quæsoque, ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnus commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis. Cætera vobis imperavi; hoc unum debiturus sum. Et is vos rogo, qui nihil unquam vobis præcepi, quin primus me periculis obtulerim: qui sæpe aciem clypeo meo texi: ne infregeritis in manibus meis palmam, quâ Herculem Liberumque patrem, si invidia abfuerit, æquabo. Date hoc precibus meis, & tandem obstinatum silentium rumpite. Ubi est ille clamor alacritatis vestræ index? ubi ille meorum Macedonum vultus? Non agnosco vos, milites: nec agnosci videor à vobis: surdas jamdudum aures pulso: aversos animos & infractos excitare conor.

VII. Quumque illi in terram dimissis capitibus tacere perseverarent; Nescio quid, inquit, imprudens in vos deliqui, quod me ne intueri quidem vultis; in solitudine mihi videor esse: nemo respondet; nemo saltem negat. Quos alloquor? quid autem postulo? vestram gloriam & magnitudinem vindicamus. Ubi sunt illi, quorum certamen paulò antè vidi, contendentium, qui potissimum vulnerati regis corpus exciperent? desertus, destitutus sum, hostibus deditus. Sed solus quoque ire perseverabo: objicite me fluminibus & belluis & illis gentibus, quarum nomina horretis: inveniam qui desertum à vobis sequantur. Scythæ Bactrianique erunt mecum; hostes paulò antè, nunc milites nostri. Mori præstat, quàm precario imperatorem esse: ite reduces domos; ite deserto rege orantes.

Ego hinc à vobis desperatæ victoriæ, aut honestæ mortis locum inveniam. Ne sic quidem ulli militum vox exprimi potuit. Expectabant ut duces principisque ad regem perferrent, vulneribus & continuo labore militiæ fatigatos non detrectare munia, sed sustinere non posse. Cæterum illi metu attoniti in terram ora defixerant. Ergo primò fremitus suâ sponte: deinde gemitus quoque oritur: paulatimque liberiùs dolor erigi cœpit, manantibus lacrymis: adeò ut rex, irâ in misericordiam versâ, ne ipse quidem, quamquam cuperet, temperare oculis potuerit. Tandem universâ concione effusius flente, Cœnus ausus est, cunctantibus cæteris, propiùs tribunal accedere; significans se loqui velle. Quem ut videre milites detrahentem galeam capiti (ita enim regem alloqui mos est) hortari cœperunt, ut causam exercitus ageret.

VIII. Tum Cœnus: *Dii prohibeant, inquit, à nobis impias mentes; & profectò prohibent. Idem animus est tuis, qui fuit semper, ire quò jusseris, pugnare, periclitari, sanguine nostro commendare posteritati tuum nomen. Proinde si perseveras, inermes quoque & nudi & exsanguis, utcumque tibi cordi est, sequimur vel anteceditur. Sed si audire vis non fidas tuorum militum voces, verum necessitate ultimâ expressas; præbe, quæso, propitias aures imperium atque auspiciū tuum constantissimè sequitis. Vicisti, rex, magnitudine rerum non hostes modò, sed etiam milites: quidquid mortalitas capere poterat, implevimus: emensis maria terrâque meliùs nobis, quàm incolis omnia nota sunt: penè in ultimo mundi fine consistimus. In alium orbem paras ire, & Indiam quæris Indis quoque ignotam: inter feras serpentisque degentes eruere ex latebris & cubilibus suis expetis, ut plura, quàm sol videt, victoriâ lustres. Digna prorsus cogitatio animo tuo; sed altior nostro: virtus enim tua semper in incremento erit; nostra vis in fine jam est. Intuere corpora exsanguia, tot perfossa vulneribus, tot cicatricibus putria. Jam tela hebetia sunt: jam arma deficient. Vestem Persicam induimus quia domestica subvehi non potest: in externum degeneravimus*

neravimus cultum. Quoto cuique lorica est? quis equum habet? jube quæri quàm multos servi ipsorum persequuti sunt; quid cuique supersit ex prædâ. Omnium victores, omnium inopes sumus. Nec luxuriâ laboramus, sed bello instrumenta belli consumpsimus. Hunc tu pulcherrimum exercitum nudum objicies belluis? quarum ut multitudinem augeant de industriâ barbari, magnum tamen esse numerum etiam ex mendacio intelligo. Quòd si adhuc penetrare in Indiam certum est: regio à Meridie minùs vasta est: quâ subacta licebit decurrere in illud mare, quod rebus humanis terminum voluit esse natura. Cur circumitu petis gloriam, quæ ad manum posita est? hic quoque occurrit Oceanus: nisi mavis errare, pervenimus quòd tua fortuna ducit. Hæc tecum, quàm finè te cum his, loqui malui; non uti inirem circumstantis exercitûs gratiam, sed ut vocem loquentium potiùs, quàm ut gemitum murmurantium audires.

IX. Ut finem orationi Cænus imposuit, clamor undique cum ploratu oritur, regem, patrem, dominum, confusis appellantium vocibus. Jàmque & alii duces, præcipuèque seniores, quæ ob ætatem & excusatio honestior erat, & auctoritas major, eadem precabantur. Ille nec castigare obstinatos, nec mitigare poterat iratos: itaque inops consilii desiluit è tribunali, claudique regiam jussit; omnibus præter assuetos, adire prohibitis. Biduum iræ datum est; tertio die processit, erigique XII aras ex quadrato faxo, monumentum expeditionis suæ, munimenta quoque castrorum jussit extendi; cubiliæque amplioris formæ, quàm pro corporum habitu relinqui, ut speciem omnium augeret; posteritati fallax miraculum præparans. Hinc repetens quæ emensus erat, ad flumen Acesinem locat castra. Ibi fortè Cænus morbo exstinctus est: cujus morte ingemuit rex quidem: adiecit tamen, *Propter paucos dies longam orationem eum exorsum; tanquam solus Macedoniam visurus esset.* Jàm in aquâ classis, quam ædificari jusserat, stabat. Inter hæc Memnon ex Thraciâ in supplementum equitum

sex millia; præter eos ab Harpalo peditum septem millia adduxerat; armæque XXV millia auro & argento cœlata pertulerat: quæis distributis vetera cremari iussit. Mille navigiis aditurus Oceanum, discordes & vetera odia retractantes Porum & Taxilem Indiæ reges, firmatâ per affinitatem gratiâ, reliquit in suis regnis: summo in ædificandâ classe amborum studio usus. Oppida quoque duo condidit, quorum alterum Nicæam appellavit, alterum *Bucephalon*; equi quem amiserat, memoriæ ac nomini dedicans urbem. Elephantis deinde, & impedimentis terrâ sequi iussis, secundo amne defluxit; quadraginta ferme stadia singulis diebus procedens, ut opportunis locis exponi subinde copiæ possent.

X. Perventum erat in regionem, in quâ Hydaspes amnis Acesini committitur. Hinc decurrit in fines Sobiorum. Hi de exercitu Herculis majores suos commemorant ægros relictos esse; cepisse sedem, quam ipsi obtinebant. Pelles ferarum pro veste, clavæ pro telo erant: multæque etiam, quum Græci mores exolevissent, stirpis ostendebant vestigia. Hic exscensione factâ CC & L stadia processit; depopulatûsque regionem, oppidum caput ejus coronâ cepit. XL peditum millia gens in ripâ fluminum opposuerat; quam amne superato in fugam compulit, inclusosque mœnibus expugnat. Puberes interfecti sunt, cæteri venerunt. Alteram deinde urbem expugnare adortus, magnæque vi defendentium pulsus, multos Macedonum amisit. Sed quum in obsidione perseverâisset, oppidani desperatâ salute ignem subjecere tectis, se quoque ac liberos conjugésque incendio cremant. Quod quum ipsi augerent, hostes extinguerent, nova forma pugnæ erat: debebant incolæ urbem; hostes defendebant: adeo etiam naturæ jura bellum in contrarium mutat. Arx erat oppidi intacta, in quâ præsidium reliquit: ipse navigio circumvectus est arcem. Quippe tria flumina totâ Indiâ, præter Gangem, maxima munimento arcis applicant undas. A Septentrione

trione Indus alluit ; à meridie Acesines Hydāspi confunditur.

XI. Cæterùm amnium coitus maritimis similes fluctus movent, multoque ac turbido limo, quod aquarum concursu subinde turbatur, quā meant navigia, in tenuem alveum cogitur. Itaque quum crebri fluctus se inveherent, & navium hinc proras, hinc latera pulsarent ; subducere nautæ cœperunt. Sed ministeria eorum hinc metu, hinc prærapidâ celeritate fluminum occupantur. In oculis omnium duo majora navigia submersa sunt ; leviora quum & ipsa nequirent regi, in ripam tamen innoxia expulsa sunt. Ipse rex in rapidissimos vortices incidit : quibus intorta navis, obliqua & gubernaculi impatiens agebatur. Jam vestem detraxerat corpori, projecturus semet in flumen ; amicique ut exciperent eum, haud procul nabant : apparebátque anceps periculum tam nataturi, quàm navigare perseverantis. Ergo ingenti certamine concitant remos ; quantaque vis humana esse poterat, admota est, ut fluctus, qui se invehebant, everberarentur. Findi crederes undas, & retro gurgites cedere : quibus tandem navis erepta, non tamen ripæ applicatur, sed in proximum vadum illiditur : cum amne bellum fuisse crederes. Ergo aris pro numero fluminum positis, sacrificiôque facto, XXX stadia processit.

XII. Indè ventum est in regionem Oxydracarum Mallorûmque ; quos, aliàs bellare inter se solitos, tunc periculi societas junxerat. Nonaginta millia juniorum peditum in armis erant ; præter hos equitum X millia, nongentæque quadrigæ. At Macedones, qui omni discrimine jam defunctos se esse erediderant, postquam integrum bellum cum ferocissimis Indiæ gentibus superesse cognoverunt, improvise metu territi, rursus seditiosis vocibus regem increpare cœperunt. *Gangem amnem, & quæ ultra essent, coactos transmittere ; non tamen finisse, sed mutasse bellum. Indomitis gentibus se objectos, ut sanguine suo aperirent ei Oceanum. Trabi extra sidera & solem ; cogique adire,*
quæ

quæ mortalium oculis natura subduxerit. Novis identidem armis novos hostes existere. Quos ut omnes fundant fugentque, quod præmium ipsos manere? caliginem, ac tenebras, & perpetuam noctem profundo incubantem; repletum immanium belluarum gregibus fretum: immobiles undas, in quibus emoriens natura defecerit. Rex non suâ, sed militum sollicitudine anxius, concione advocatâ docet: Imbelles esse, quos metuant: nihil deinde præter has gentes obflare, quò minus terrarum spatia emensi, ad finem simul mundi laborumque perveniant. Cessisse illis metuentibus Gangem, & multitudinem nationum, quæ ultra amnem essent: declinasse iter eò, ubi par gloria, minus periculum esset. Jam prospicere se Oceanum, jam perflare ad ipsos auram maris; ne inviderent sibi laudem quam peteret, Herculis & Liberi patris terminos transituro: illos regi suo, parvo impendio immortalitatem famæ daturus: paterentur se ex Indiâ redire, non fugere.

XIII. Omnis multitudo, & maximè militaris, mobili impetu fertur: ita seditionis non remedia, quàm principia, majora sunt. Non aliàs tam alacer clamor ab exercitu est redditus, jubentium duceret diis secundis, & æquaret gloriâ, quos æmularetur. Lætus his acclamationibus ad hostes protinus castra movit. Validissimæ Indorum gentes erant, & bellum impigre parabant; ducemque ex natione Oxydracarum spectatæ virtutis elegerant. Qui sub radicibus montis castra posuit, latèque ignes, ut speciem multitudinis augeret, ostendit: clamore quoque ac sui moris ululatu, identidem acquiescentes Macedonas frustra terrere conatus. Jam lux apparebat, quum rex fiduciæ ac spei plenus alacres milites arma capere, & exire in aciem jubet. Sed, metûne an seditione abortâ inter ipsos, subito profugerunt barbari: certè avios montes & impeditos occupaverunt: quorum agmen rex frustra persequutus, impedimenta cepit.

XIV. Perventum deinde est ad oppidum Oxydracarum, in quod plerique confugerant, haud majore fiducia

ducia mœnium, quàm armorum. Jam admovebat rex; quum vates monere eum cœpit, ne committeret, aut certè differret obsidionem: vitæ ejus periculum ostendi. Rex Demophoonta (is namque vates erat) intuens: *Si quis, inquit, arti tuæ intentum & exta spectantem sic interpellet; non dubitem, quin incommodus ac molestus videri tibi possit.* Et quum ille ita prorsus futurum respondisset; *Censésne, inquit, tantas res, non pecudum fibras, ante oculos habenti, ullum esse majus impedimentum quàm vatem superstitione captum?* Nec diutius quàm respondit moratus, admoveri jubet scalas: cunctantibúsq; cæteris evadit in murum. Angusta muri corona erat: non pinnæ sicut alibi, fastigium ejus distinxerant: sed perpetua lorica obducta transitum sepserat. Itaque rex hærebat magis, quàm stabat in margine, clypeo undique incidentia tela propulsans: nam undique eminus ex turribus petebatur. Nec subire milites poterant, quia supernè vi telorum obruebantur: tandem magnitudinem periculi pudor vicit: quippe cernebant cunctatione suâ dedi hostibus regem. Sed festinando morabantur auxilia: nam dum pro se quisque certat evadere, oneravere scalas; queis non sufficientibus devoluti, unicam spem regis fefellerunt. Stabat enim in conspectu tanti exercitûs, velut in solitudine destitutus.

XV. Jámque lævam, quâ clypeum ad ictus circumferebat, lassaverat, clamantibus amicis, ut ad ipsos desiliret; stabántque excepturi; quum ille rem ausus incredibilem atque inauditam, multoque magis ad famam temeritatis, quàm gloriæ, insignem. Namque in urbem hostium plenam, præcipiti saltu semet ipse immisit; quum vix sperare possit dimicantem certè, & non inultum esse moriturum: quippe antequam assurgeret, opprimi poterat, & capi vivus. Sed fortè ita libravert corpus, ut se pedibus exciperet: itaque stans init pugnam; & ne circumiri possset, fortuna providerat. Vetusta arbor haud procul muro, ramos multâ fronde vestitos, velut de industriâ regem prote-

protegentes, objecerat: hujus spatioſo ſtipiti corpus applicuit; clypeo tela, quæ ex adverſo ingerebantur, excipiens. Nam quum unum procul tot manus peterent; nemo tamen audebat propiùs accedere; miſſilia ramis plura, quàm clypeo incidebant. Pugnat pro rege primùm celebrati nominis fama: deinde deſperatio, magnum ad honeſtè moriendum incitamentum. Sed quum ſubinde hoſtis afflueret, jam ingentem vim telorum exceperat clypeo; jam galeam ſaxa perſiegerant; jam continuo labore gravia genna ſucciderant. Itaque contemptim & incautè, qui proximi ſteterant, incurrerunt: è quibus duos gladio ita excepit, ut antè ipſum exanimis procumberent: nec cuiquam deinde propiùs inceſſendi eum animus fuit: procul jacula ſagittæque mittebant.

XVI. Ille ad omnes ictus expoſitus, ægre jam exceptum poplitibus corpus tuebatur; donec Indus duorum cubitorum ſagittam (namque Indis, ut antea diximus, hujus magnitudinis ſagittæ erant) ita excuſſit, ut per thoracem paulùm ſuper latus dextrum infigeretur. Quo vulnere afflictuſ, magnâ vi ſanguinis emicante, remiſit arma moribundo ſimilis; adeoque reſolutus, ut ne ad vellendum quidem telum ſufficeret dextra. Itaque ad expoliandum corpus, qui vulneraverat, alacer gaudio accurrit: quem ut injicere corpori ſuo manus ſenſit; credo, ultimi dedecoris indignitate commotus; linquentem revocavit animum, & nudum hoſtis latus ſubjecto mucrone hauſit. Jacebant circa regem tria corpora procul ſtupentibus cæteris: ille ut, antequam ultimus ſpiritus deficeret, dimicans jam exſtingueretur, clypeo ſe allevare conatus eſt: & poſtquam ad connitendum nihil ſupererat virium, dextrâ impendentes ramos complexus, tentabat aſſurgere. Sed ne ſic quidem potens corporis, ruruſ in genna procumbit; manu provocans hoſtes, ſi quis congredi auderet.

XVII. Tandem Peuceſtas per aliam oppidi partem, deturbatis propugnatoribus, muri veſtigia perſequens regi

regi supervenit: quo conspecto Alexander jam non vitæ suæ, sed mortis solatium supervenisse ratus, clypeo fatigatum corpus excepit. Subit indè Timæus, & paulò pòst Leonnatus: huic Aristonus supervenit. Indi quoque quum intrà mœnia regem esse comperissent, omissis cæteris illuc concurrerunt; urgebantque pretegentes: ex quibus Timæus multis adverso corpore vulneribus acceptis egregiâque editâ pugnâ cecedit: Peucestas quoque tribus jaculis confossus non se tamen scuto, sed regem tuebatur: Leonnatus dum avidè ruentes barbaros submovit, cervice graviter istâ semianimis procubuit ante regis pedes. Jam & Peucestas vulneribus fatigatus submiserat clypeum: in Aristono spes ultima hærebat: hic quoque graviter faucibus tantam vim hostium ultrâ sustinere non poterat. Inter hæc ad Macedonas regem cecidisse fama perlata est. Terruisset alios, quod illos incitavit: namque periculi omnisimmemores dolabris perfregere murum; & quâ moliti erant aditum, irrupere in urbem, Indolque plures fugientes quàm congregi ausos ceciderunt. Non senibus, non feminis, non infantibus parcitur: quisquis occurrerat, ab illo vulneratum regem esse credebant: tandèmq̃ue internecione hostium, justæ iræ parentatum est. Ptolemæum, qui postea regnavit, huic pugnæ adfuisse, auctor est Clitarchus, & Timagenes. Sed ipse, scilicet gloriæ suæ non refragatus, absuisse se missum in expeditionem, memoriæ tradidit. Tanta componentium vetusta rerum monumenta, vel securitas, vel par huic vitium, credulitas fuit!

XVIII. Rege in tabernaculum relato, medici lignum hastæ corpori infixum, ita ne spiculum moveretur, abscindunt: corpore deinde nudato animadvertunt hamos inesse telo; nec aliter id finè perniciæ corporis extrahi posse, quàm ut secando vulnus augerent. Cæterum ne secantes profluvium sanguinis occuparet, verebantur; quippe ingens telum adactum erat, & penetrâssa in viscera videbatur. Critobulus, inter
medicos

medicos artis eximiæ, sed in tanto periculo territus, manus admoveere metuebat, ne in ipsius caput parum prosperæ curationis recideret eventus. Lacrymantem eum ac metuentem, & solitudine propemodum exanguem rex conspexerat. *Quid, inquit, quodve tempus expectas, & non quamprimum hunc dolorem me saltem moriturum liberas? An times ne reus sis, quum insanabile vulnus acceperim?* At Critobulus tandem vel finito, vel dissimulato metu hortari eum cœpit, *Ut se continendum præberet, dum spiculum evelleret: etiam levem corporis motum noxium fore.* Rex quum affirmasset nihil opus esse iis, qui semet continerent; sicut præceptum erat, sinè motu præbuit corpus. Igitur patefacto latius vulnere, & spiculo evulso, ingens vis sanguinis manare cœpit; linquique animo rex, & caligine oculis offusâ, veluti moribundus extendi. Quumque profluvium medicamentis frustra inhiberent; clamor simul atque ploratus amicorum oritur, regem expirasse credentium. Tandem constitit sanguis, paulatimque animus recepit, & circumstantes cœpit agnoscere. Toto eo die ac nocte, quæ sequuta est, armatus exercitus regiam obsedit, confessus omnes unius spiritu vivere: nec prius recesserunt, quàm compertum est fomno paulisper acquiescere: hinc certiores spem salutis ejus in castra retulerunt.

XIX. Rex septem diebus curato vulnere, necdum obductâ cicatrice, quum audisset convaluisse apud barbaros famam mortis suæ; duobus navigiis junctis, statui in medium undique conspicuum tabernaculum jussit, ex quo se ostenderet perisse credentibus. Conspectusque ab incolis spem hostium falso nuncio acceptam inhibuit. Secundo deinde amne defluxit, aliquantum intervalli à cæterâ classe præcipiens, ne quies corpori invalido adhuc necessaria pulsu remorum impediretur. Quarto, postquam navigare cœperat, die, pervenit in regionem desertam quidem ab incolis; sed frumento & pecoribus abundantem: placuit is locus & ad suam, & ad militum requiem. Mos erat principibus amicorum,

corum, & custodibus corporis, excubare ante prætorium, quoties regi adversa valetudo incidisset: hoc tum more quoque servato universi cubiculum ejus intrant. Ille sollicitus, ne quid novi afferrent, quia simul venerant, percontatur, num *hostium recens nunciaretur adventus?*

XX. At Craterus, cui mandatum erat, ut amicorum preces perferret ad eum; *Credisne*, inquit, *adventu magis hostium, ut jam in vallo confisterent; quàm curâ salutis tuæ, ut nunc est tibi vilis, nos esse sollicitos? Quantalibet vis omnium gentium conspiret in nos, impleat armis virisque totum orbem; classibus maria consternat? inusitatas belluas inducat: tu nos præstabis invictos. Sed quis deorum hoc Macedoniæ columen ac sidus diuturnum fore polliceri potest; quum tam avidè manifestis periculis offerens corpus, oblitus tot civium animas trahere te in casum? Quis enim tibi superstes aut optat esse, aut potest? Eò pervenimus auspiciū atque imperiū sequuti tuum, unde nisi te reduce nulli ad penates suos iter est. Qui si adhuc de Persidis regno cum Dario dimicares; etsi nemo vellet, tamen ne admirari quidem posset tam promptæ esse te ad omne discrimen audaciæ: nam ubi paria sunt periculum ac præmiū; Et secundis rebus amplior fructus est, Et adversis solatium majus: tuo verò capite ignobilem vicum emi, quis ferat non tuorum modò militum, sed ullius etiam gentis barbaræ civis, qui tuam magnitudinem nôrit? Horret animus cogitatione rei, quam paulò antè vidimus. Eloqui timeo invicti corporis spoliis inertissimos manus fuisse injecturos, nisi te interceptum misericores in nos fortuna servasset. Totidem proditores, totidem desertores sumus, quot te non potuimus persequi. Universos licet milites ignominiâ notes; nemo recusabit luere id, quod ne admitteret, præstare non potuit. Patere nos, quæso, alio modo esse viles tibi. Quocumque jusseris ibimus: obscura bella Et ignobiles pugnas nobis deposcimus; temetipsum ad ea serva pericula, quæ magnitudinem tuam capiunt. Citò gloria obsolescit in sordidis hostibus: nec quidquam indignius est, quàm consumi eam,*
ubi

ubi non possit ostendi. Eadem ferè Ptolemæus, & similia iis cæteri. Jámque confatis vocibus flentes eum orabant, *Ut tandem exsatiatæ laudis modum faceret; ac salutis suæ, id est, publicæ parceret.*

XXI. Grata erat regi pietas amicorum: itaque singulos familiaribus amplexus confidere jubet: altiúsque sermone repetito, *Vobis quidem*, inquit, *ô fidissimi piissimique civium atque amicorum*, grates ago habeoque; non solum eo nomine, quòd hodie salutem meam vestræ præponitis; sed quòd à primordiis belli nullum erga me benevolentie pignus, atque indicium omisistis: adeò ut confitendum sit, nunquam mihi vitam meam fuisse tam caram, quàm esse cæpit, ut vobis diu frui possim. Ceterum non eadem est cogitatio eorum, qui pro me mori optant, & mea: qui quidem hanc benevolentiam vestram virtute meruisse me judico. Vos enim diuturnum fructum ex me, forsitan etiam perpetuum percipere cupitis: ego me melior non ætatis spatio, sed gloriæ. Licuit paternis opibus contento intrâ Macedoniæ terminos per otium corporis, expectare obscuram & ignobilem senectutem. Quamquam ne pigri quidem sibi facta disponunt: sed unicum bonum diuturnam vitam æstimantes sæpe acerba mors occupat. Verùm ego, qui non annos meos, sed victorias numero; si munera fortunæ bene computo, diu vixi. Orsus à Macedoniâ imperium, Græciam tento: Thraciam, & Illyrios subegi: Triballis, Medisque imperito: Asiam quâ Hellesponto, quâ rubro mari alluitur, possideo. Jámque haud procul abssum à fine mundi; quem egressus, aliam naturam, alium orbem aperire mihi statui. Ex Asiâ in Europæ terminos momento unius horæ transivi. Victor utriusque regionis post nonum regni mei, post vigesimum atque octavum ætatis annum; videor ne vobis in excolendâ gloriâ, cui me uni devovi, posse cessare? Ego verò non deero; & ubicumque pugnabo, in theatro terrarum orbis esse me credam. Dabo nobilitatem ignobilibus locis: aperiam cunctis gentibus terras, quas natura longè submoverat. In his operibus extinguere me, si fors ita feret, pulchrum est: cã stirpe sum genitus, ut multam prius, quàm

quàm longam vitam debeam optare. Obsecro vos, cogitate nos pervenisse in terras, quibus feminæ ob virtutem celeberrimum nomen est. Quas urbes Semiramis condidit? quas gentes redegit in potestatem? quanta opera molita est? Nondum feminam æquavimus gloriâ, & jam nos laudis satietas cepit? Dii faveant, majora adhuc restant. Sed ita nostra erunt, quæ nondum attigimus; si nihil parvum duxerimus, in quo magnæ gloriæ locus est. Vos modò me ab intestinâ fraude, & domesticorum insidiis præstate securum: belli Martisque discrimen imparvidus subibo. Philippus in acie tutior, quàm in theatro fuit: hostium manus sæpe vitavit; suorum effugere non valuit. Aliorum quoque regum exitus si reputaveritis, plures à Juis, quàm ab hoste interemptos numerabitis. Cæterùm quoniam olim rei agitate in animo meo, nunc promendæ occasio oblata est; mihi maximus laborum, atque operum meorum erit fructus, si Olympias mater immortalitati consecretur, quandocumque excesserit vitâ. Si licuerit, ipse præstabo: si me præceperit fatum, vos mandâsse mementote. Ac tum quidem amicos dimisit: cæterùm per complures dies ibi stativa habuit.

XXII Hæc dum in Indiâ geruntur, Græci milites nuper in colonias à rege deducti circa Bactra, ortâ inter ipsos seditione, defecerant, non tam Alexandro infensi, quàm metu supplicii. Quippe occisis quibusdam popularium, qui validiores erant, arma spectare cœperant; & Bactrianâ arce, quæ casu negligentius asservata erat, occupatâ, barbaros quoque in societatem defectionis impulerant. Athenodorus erat princeps eorum, qui regis quoque nomen assumpserat; non tam imperii cupidine, quàm in patriam revertendi cum iis, qui auctoritatem ipsius sequebantur. Huic Bicon quidam nationis ejusdem, sed ob æmulationem infestus, comparavit insidias; invitatumque ad epulas, per Boxum quendam Macerianum in convivio occidit. Postero die concione advocatâ Bicon ultro insidiatum sibi Athenodorum plerisque persuaserat: sed aliis suspecta fraus erat Biconis; & paulatim in

in plures cœpit manare suspicio. Itaque Græci milites arma capiunt, occisuri Biconem, si daretur occasio: cæterum principes eorum iram multitudinis mitigaverunt. Præter spem suam Bicon præsentī periculo ereptus, paulò post infidiatus auctoribus salutis suæ est: cujus dolo cognito & ipsum comprehenderunt, & Boxum. Cæterum Boxum protinus placuit interfici: Biconem etiam per cruciatum necari. Jámque corpori tormenta admovebantur; quum Græci milites, incertum ob quam causam, lymphatis similes ad arma discurrunt. Quorum fremitu exaudito, qui torquere Biconem jussi erant, omisere; veriti ne id facere tumultuantium vociferatione prohiberentur. Ille, sicut nudatus erat, pervenit ad Græcos; & miserabilis facies supplicio destinati, in diversum animos repentē mutavit; dimittiq̃ue eum jusserunt. Hôc modo poenâ bis liberatus, cum cæteris qui colonias à rege attributas reliquerunt, revertit in patriam. Hæc circa Bactra & Scytharum terminos gesta.

XXIII. Interim regem duarum gentium, de quibus antè dictum est, centum legati adeunt. Omnes curru vehebantur, eximiâ magnitudine corporum, decoro habitu; lineæ vestes intextæ auro, purpurâque distinctæ. *Ei se dedere ipsos, urbes, agrôsque* referebant: *per tot ætates inviolatum libertatem illius primùm fidei ditionique permissuros. Deos sibi deditionis auctores, non metum; quippe intactis viribus jugum excipere.* Rex consilio habito deditos in fidem accepit: stipendio, quod Arachosis utraque natio pensabat, imposito: præterea duo millia & D equites imperat; omnia obediēter à barbaris facta. Invitatis deinde ad epulas legatis gentium regulisque, exornari convivium jussit. Centum aurei lecti modicis intervallis positi erant: lectis circumdederat aulæa, purpurâ auróque fulgentia; quidquid aut apud Persas vetere luxu, aut apud Macedonas novâ immutatione corruptum erat, confusus utriusque gentis vitiis, in illo convivio ostendens. Intererat epulis Dioxippus Atheniensis, pugil nobilis, &
ob

ob eximiam virtutem virium regi pernotus & gratus. Invidi malignique increpabant per seria & ludum: *Saginati corporis sequi inutilem belluam: quum ipsi prælium inirent, oleo madentem præparare ventrem epulis.* Eadem igitur in convivio Horratus Macedo jam temulentus exprobare ei cœpit, & postulare, *Ut si vir esset, postero die secum ferro decerneret: regem tandem vel de suâ temeritate, vel de illius ignaviâ judicaturum.* Et à Dioxippo contemptim militarem eludente ferociam, accepta conditio est.

XXIV. Ac postero die rex, quum etiam acrius certamen exposserent, quia deterriere non poterat, destinata exequi passus est. Ingens hîc militum, inter quos erant Græci, qui Dioxippo studebant, convenerat multitudo. Macedo iusta arma sumpserat: æreum clypeum, hastam, quam *sarissam* vocant, lævâ tenens; dextrâ lanceam, gladioque cinctus, velut cum pluribus simul dimicaturus. Dioxippus oleo nitens, & coronatus, lævâ puniceum amiculum, dextrâ validum nodosumque stipitem præferebat. Ea ipsa res omnium animos expectatione suspenderat: quippe armato congredi nudum, dementia non temeritas videbatur. Igitur Macedo haud dubius eminus interfici posse, lanceam emisit; quam Dioxippus quum exiguâ corporis declinatione vitâset, antequam ille hastam transferret in dextram, assiluit, & stipite mediam eam fregit. Amisso utroque telo Macedo, gladium cœperat stringere: quem occupatum complexu, pedibus repentè subductis Dioxippus arietavit in terram; ereptoque gladio pedem super cervicem jacentis imposuit, stipitem intentans, elisurusque eo victum, nî prohibitus esset à rege. Tristis spectaculi eventus, non Macedonibus modò, sed etiam Alexandro fuit; maximè quia barbari adfuerant: quippe celebratam Macedonum fortitudinem ad ludibrium recidisse verebatur. Hinc ad criminationem invidorum adapertæ sunt aures regis: & post paucos dies inter epulas aureum poculum ex composito suoducitur;

ministri-

ministrique, quasi amisissent quod amoverant, regem adeunt. Sæpe minus est constantiæ in rubore, quam in culpâ: conjectum oculorum, quibus ut fur destinabatur, Dioxippus ferre non potuit: & quum excessisset convivio, literis conscriptis, quæ regi redderentur, ferro se interemit. Graviter mortem ejus tulit rex, existimans indignationis esse, non pœnitentiæ testem: utique postquam falsò infimulatum eum, nimium invidorum gaudium ostendit.

XXV. Indorum legati dimissi domos, paucis post diebus cum donis revertuntur. Trecenti erant currus, quos quadrijugi equi ducebant; lineæ vestis aliquantum, mille scuta Indica, & ferri candidi talenta centum; leonésque raræ magnitudinis & tigres, utrumque animal ad mansuetudinem domitum: lacertarum quoque ingentium pelles, & dorsa testudinum. Cratero deinde imperat rex, haud procul amne, per quem erat ipse navigaturus, copias duceret: eos autem, qui comitari eum solebant, imponit in naves; & in fines Mallorum secundo amne devehitur. Indè Sabracas adiit validam Indiæ gentem, quæ populi non regum imperio regebatur. Sexaginta millia peditum habebant, equitum sex millia: has copias currus quingenti sequebantur: tres duces spectatos virtute bellicâ elegerant. At qui in agris erant proximi flumini (frequentes autem vicos, maximè in ripâ habebant) ut videre totum amnem, quâ prospici poterat navigiis constratum, & tot millium arma fulgentia; terri novâ facie, deorum exercitum, & alium Liberum patrem, celebre in illis gentibus nomen, adventare credebant. Hinc militum clamor, hinc remorum pulsus, variæque nautarum voces hortantium, pavidas aures impleverant. Ergo universi ad eos, qui in armis erant, currunt; furere clamitantes, cum diis prælium inituros: navigia non posse numerari, quæ invictos veherent: tantumque in exercitum suorum intulere terroris, ut legatos mitterent gentem dedituros.

XXVI.

XXV. His in fidem acceptis, ad alias deinde gentes quarto die pervenit. Nihilo plus animi his fuit, quàm cæteris fuerat. Itaque oppido ibi condito, quod *Alexandriam* appellari jusserat, fines eorum, qui *Muscani* appellantur, intravit. Hic de Teriolte Satrape, quem Paropamisadis præfecerat, iisdem argumentibus cognovit: multaque avarè ac superbè fecisse convictum, interfici jussit. Oxartes prætor Bactrianorum, non absolutus modò, sed etiam jure amplioris imperii donatus est finibus. Muscanis deinde in ditionem redactis, urbi eorum præsidium imposuit. Indè Prætos, & ipsam Indiæ gentem, pervenit. Oxycanus rex erat, qui se munitæ urbi cum magnâ manu popularium incluserat. Hanc Alexander tertio die quàm cœperat obsidere, expugnavit. Et Oxycanus, quem in arcem confugisset, legatos de conditione deditiois misit ad regem: sed antequam adirent eum, duæ turres cum ingenti fragore prociderant, per quarum ruinas Macedones evasere in arcem: quâ captâ Oxycanus cum paucis repugnans occiditur. Dirutâ igitur arce, & omnibus captivis venundatis, Sabi regis fines ingressus est: multisque oppidis in fidem acceptis, validissimam gentis urbem cuniculo cepit. Barbaris simile monstrum visum est rudibus militarium operum: quippe in mediâ ferme urbe è terrâ existebant, nullo suffossi specûs antè vestigio facto. Octoginta millia Indorum in eâ regione cæsa Clitarchus est auctor, multosque captivos sub coronâ venisse.

XXVI. Rursus Muscani defecerant, ad quos opprimendos missus est Pithon: qui captum principem gentis, eundemque defectionis auctorem adduxit ad regem: quo Alexander in crucem sublato, rursus amnem, in quo classem expectare se jusserat, repetit. Quarto deinde die, secundo amne pervenit ad oppidum, quâ iter in regnum erat Sabi. Nuper se ille dediderat, sed oppidani detrectabant imperium, & clausurant portas. Quorum paucitate contemptâ, rex quingentos Agrianos mœnia subire jusserat, & sensim recedentes

M

eliceret

elicere extra muros hostem; sequentur profectò, si fugere eos crederet. Agriani, sicut imperatum erat, laceffito hoste subitò terga vertunt; quos barbari effu è sequentes, in alios, inter quos ipse rex erat, incidunt. Renovato ergo prælio ex tribus millibus barbarorum quingenti cæsi sunt, mille capti, cæteri mœnibus urbis inclusi. Sed non ut primâ specie læta victoria, ita eventu quoque fuit: quippe barbari veneno tinxerant gladios. Itaque saucii subinde expirabant: nec causa tam strenuæ mortis excogitari poterat à medicis, quum etiam leves plagæ insanabiles essent. Barbari autem speraverant incautum & temerarium regem excipi posse: & fortè inter promptissimos dimicans intactus evaserat.

XXVII. Præcipuè Ptolemæus lævo humero, leviter quidem saucius, sed majore periculo quàm vulnere affectus, regis sollicitudinem in se converterat. Sanguine conjunctus erat, & quidam Philippo genitum esse credebant; certè pellice ejus ortum constabat. Idem corporis custos, promptissimûsque bellator: sed pacis artibus quàm militiæ major & clarior, modico civilique cultu, liberalis in primis, aditûque facilis, nihil ex fastu regio assumpserat. Ob hæc regi an popularibus carior esset, dubitari poterat: tum certè primùm expertus suorum animos; adeò ut fortunam, in quam postea ascendit, in illo periculo Macedones ominati esse videantur. Quippe non levior illis Ptolemæi fuit cura, quàm regi: qui & prælio & solitudine fatigatus cùm Ptolemæo assideret, lectum, in quo ipse acquiesceret, jussit inferri. In quem ut se recepit, protinus altior insequutus est somnus. Ex quo excitatus, *Per quietem vidisse se exponit speciem draconis oblatam herbam ferentis ore, quam veneni remedium esse monstrasset.* Colorem quoque herbæ referebat, agniturum si quis reperisset affirmans: inventamque deinde (quippe à multis erat requisita) vulneri imposuit: protinûsque dolore finito, intrâ breve spatium cicatrix quoque obducta est. Barbaros ut prim
spe

spes fefellerat, se ipsos urbemque dediderunt. Hinc in proximam gentem Pataliam perventum est. Rex erat Mœris, qui urbe desertâ in montes profugerat. Itaque Alexander oppido potitur, agrisque populatur. Magnæ indè prædæ actæ sunt pecorum armentorumque, magna vis reperta frumenti. Ducibus deinde sumptis amnis peritis, defluxit ad insulam medio ferme alveo enatam.

XXVIII. Ibi diutius subsistere coactus, quia duces socordiùs asservati profugerant, misit qui conquirent alios; nec repertis, pervicax cupido incessit visendi Oceanum, adeundique terminos mundi; ut finè regionis peritis, fluminì ignoto caput suum, totque fortissimorum virorum salutem permetteret. Navigabant ergo omnium per quæ ferebantur ignari: quantum indè abesset mare, quæ gentes colerent, quàm placidum amnis os, quàm patiens longarum navium esset, anceps & cæca æstimatio augurabatur. Unum erat temeritatis solatium perpetua felicitas. Jam CCCC stadia processerant; quum gubernatores agnoscere ipsos auram maris, & haud procul videri sibi Oceanum abesse, indicant regi. Lætus ille hortari nauticos cœpit, incumberent remis: *Adesse finem laboris omnibus votis expetitur. Jam nihil gloriæ deesse, nihil obflare virtuti, finè ullo Martis discrimine, finè sanguine orbem terræ ab illis capi. Ne naturam quidem longiùs posse procedere: brevè incognita, nisi immortalibus, esse visuros.* Paucos tamen navigio emisit in ripam, qui agrestes vagos exciperent, è quibus certiora nosci posse sperabat. Illi scrutati omnia tuguria, tandem latentes reperere. Qui interrogati quàm procul abesset mare, responderunt: *Nullum ipsos mare, ne famâ quidem, accepisse: cæterum tertio die perveniri posse ad aquam amaram, quæ corrumpet dulcem.* Intellectum est mare destinari ab ignaris naturæ ejus. Itaque ingenti alacritate nautici remigant; & proximo quoque die, quo propiùs spes admovebantur, crescebat ardor animorum. Tertio jam die mixtum flumini

M 2

subibat

subibat mare; leni adhuc æstu confundente dispares undas. Tum aliam insulam medio amni sitam eVecti paulò lentius, quia cursus æstu reverberabatur, applicant classem: & ad commeatus petendos discurrunt; securi casus ejus, qui supervenitignaris.

XXIX. Tertia ferme hora erat; quum statâ vice Oceanus exæstuans invehî cœpit, & retro flumen urgere: quod primò coercitum, deinde vehementius pulsum, majore impetu adversum agebatur, quàm torrentia præcipiti alveo incurrunt. Ignota vulgo freti natura erat; monstrâque & iræ deum indicia cernere videbantur. Identidem intumescere mare, & in campos paulò antè siccos descendere superfusum. Jamque levatis navigiis, & totâ classe dispersâ, qui expositi erant, undique ad naves trepidi & improvîso malo attoniti recurrunt. Sed in tumultu festinatio quoque tarda est. Hi consis navigia appellebant: hi, dum considerent, remos aptari prohibebant; quidam enavigare properantes, sed non expectatis, qui simul esse debebant, clauda & inhabilia navigia languidè moliebantur: aliæ navium, inconsultè ruentes non receperant; pari êrque & multitudo, & paucitas festinantes morabatur. Clamor hinc expectare, hinc ire jubentium, dissonæque voces nusquam idem ac unum tendentium, non oculorum modò usum, sed etiam aurium abstulerant. Ne in gubernatoribus quidem quidquam opis erat, quorum nec exaudiri vox à tumultuantibus poterat; nec imperium à territis incompositisque servari. Ergo collidi inter se naves, abstergerique invicem remi, & aliorum navigia urgere cœperunt. Crederes non unius exercitus classem vehi, sed duorum navale inîsse certamen. Incutiebantur puppibus proræ: premebantur à sequentibus, qui antecedentes turbaverant: jurgantium ira perveniebat etiam ad manus.

XXX. Jâmque æstus totos circa flumen campos inundaverat tumulis duntaxat eminentibus, velut insulis parvis; in quos plerique trepidi omissis navigiis enare cœperunt. Dispersa classis partim in præaltâ aquâ

aquâ stabat, quâ subsederant valles ; partim in vado hærebat, utcumque inæquale terræ saltigium occupaverant undæ : quum subito novas, & pristino major terror incutitur. Reciprocari cœpit mare, magno tractu aquis in suum fretum recurrentibus ; reddebaturque terras paulò antè profundo salo mersas. Igitur destituta navigia alia præcipitantur in proras ; alia in latera procumbunt. Strati erant campi sarcinis, armis, avulsarum tabularum remorumque fragmentis. Miles nec egredi in terram, nec in nave subsistere audebat ; identidem præsentibus graviora, quæ sequerentur, expectans. Vix quæ perpetiebantur, videre ipsos credebant ; in sicco naufragia, in amni mare. Nec finis malorum ; quippe æstum paulò post mare relaturum, quo navigia allevarentur, ignari ; famem & ultima sibimet ominabantur : bellæ quoque fluctibus destitutæ terribiles vagabantur. Jàmque nox appetebat, & regem quoque desperatio salutis ægritudine affecerat. Non tamen invictum animum curæ obruunt, quin totâ nocte præsideret in speculis, equitèsq; præmitteret ad os amnis ; ut quum mare rursus exæstuarè sensissent, procederent. Navigia quoque lacerata refici, & everfa fluctibus, erigi jubet, paratòsque esse & intentos, quum rursus mare terras inundâset.

XXXI. Totâ eâ nocte inter vigilias adhortationesque consumptâ, celeriter & equites ingenti cursu refugere, & sequutus est æstus : qui primò aquis leni tractu subeuntibus cœpit levare navigia, mox totis campis inundans etiam impulit classem : plaususque militum nauticorumque insperatam salutem inmodico celebrantium gaudio, litoribus ripisque resonabat. *Unde tantum redisset subito mare ? què pridie refugisset ? quænam esset ejusdem elementi natura, modò discors, modò imperio temporum obnoxia ; mirabundi requirebant.* Rex quum ex eo, quod acciderat, conjectaret post solis ortum statum tempus esse ; mediâ nocte, ut æstum occuparet, cum paucis navigiis secundo amne

defluxit. Evectusque os ejus quadringenta stadia processit in mare, tandem voti sui compos: praesidibusque maris & locorum diis sacrificio facto, ad classem rediit. Hinc adversum flumen subiit classis; & altero die appulsa est haud procul lacu falso, cujus ignota natura plerosque decepit, temere ingressos aquam. Quippe scabies corpora invasit, & contagium morbi etiam in alios vulgatum est: oleum remedio fuit. Leonnato deinde praemisso ut puteos foderet, quæ terrestri itinere ducturus exercitum videbatur (quippe sicca erat regio) ipse cum copiis substitit, vernum tempus expectans. Interim urbes portusque condidit. Nearcho atque Onesicrito nauticæ rei peritis imperavit, *Ut validissimas navium deducerent in Oceanum, progressique quoad tuto possent, naturam maris noscerent: vel eodem amne, vel Euphrate subire eos posse, quum reverti ad se vellent.*

XXXII. Jamque mitigatâ hyeme, & navibus, quæ inutiles videbantur, crematis; terrâ ducebat exercitum. Nonis castris in regionem Arabitarum; inde totidem diebus in Gedrosiorum regionem perventum est. Liber hic populus concilio habito dedit se; nec quidquam deditis præter commeatus imperatum. Quinto hinc die venit ad flumen; Arabum incolæ appellant. Regio deserta & aquarum inops excipit; quam emensus in Oritas transit. Ibi majorem exercitus partem Hephæstioni tradidit; levem armaturam cum Ptolemæo, Leonnatóque partitus est. Tria simul agmina populabantur Indos, magnæque prædæ actæ sunt: maritimos Ptolemæus, cæteros ipse rex, & aliâ parte Leonnatus urebant. In hac quoque regione urbem condidit, deductique sunt in eam Arachosii. Hinc pervenit ad maritimos Indos. Desertam vastamque regionem latè tenent, ac ne cum finitimis quidem ullo commercii jure miscentur. Ipsa solitudo naturâ quoque immitia efferavit ingenia: prominent ungues nunquam recisi: comæ hirsutæ & intonsæ sunt. Tuguria conchis, & cæteris purgamentis

tis maris instruunt: ferarum pellibus tecti, piscibus sole duratis, & majorum quoque belluarum, quas fluctus ejicit, carne vescuntur, consumptis igitur alimentis Macedones primò inopiam, deinde ad ultimum famem sentire cœperunt; radices palmarum (namque sola ea arbor gignitur) ubique rimantes. Sed quum hæc quoque alimenta defecerant, jumenta cedere aggressi, ne equis quidem abstinebant: & quum deessent quæ sarcinas veherent, spolia de hostibus, propter quæ ultima Orientis peragraverant, cremabant incendio.

XXXIII. Famem deinde pestilentia sequuta est: quippe insalubrium ciborum novi succi, ad hoc itineris labor & ægritudo animi, vulgaverant morbos; & nec manere sinè clade, nec progredi poterant: manentes fames, progressos acrior pestilentia urgebat. Ergo strati erant campi penè pluribus semivivis, quàm cadaveribus. Ac ne levius quidem ægri sequi poterant: quippe agmen raptim agebatur, tantum singulis ad spem salutis ipsos proficere credentibus, quantum itineris festinando præciperent. Igitur qui defecerant, notos ignotisque, ut allevarentur, orabant. Sed nec jumenta erant, quibus excipi possent; & miles vix arma portabat: imminentisque etiam ipsis facies mali ante oculos erat. Ergo sæpius revocari, ne respicere quidem suos sustinebant, misericordiâ in formidinem versâ. Illi relictî deos testes, sacra communia, regisque implorabant opem: quumque frustra furdas aures fatigarent, in rabiem desperatione versi, parem suo exitum, similisque ipsis amicos & contubernales precabantur. Rex dolore simul ac pudore anxius, quia causa tantæ cladis ipse esset, ad Phrathernem Parthorum satrapem misit, qui juberet camelis cocta cibaria afferre: alios quoque finitimarum regionum præfectos certiores necessitatis suæ fecit. Nec cessatum est ab his. Itaque fame duntaxat vindicatus exercitus, tandem in Gedrosiæ fines perducitur. Omnium rerum sola fertilis regio est; in quâ

flativa habuit, ut vexatos milites quiete firmaret. Hic Leonnati literas accipit, conflixisse ipsum cum octo millibus peditum & quingentis equitibus Oritarum, prospero eventu. A Cratero quoque nuncius venit, *Orzinem & Zariaspem nobiles Persas, defectionem molientes oppressos à se, in vinculis esse.*

XXXIV. Præposito igitur regioni Sibyrtio (namque Menon præfectus ejus nuper interierat morbo) in Carmaniam ipse processit. Aspastes erat satrapes gentis, suspectus res novare voluisse, dum in Indiâ rex esset. Quem occurrentem, dissimulatâ irâ, comiter alloquutus, dum exploraret quæ delata erant, in eodem honore habuit. Quum Indiæ præfecti, sicut imperatum erat equorum jumentorumque jugalium vim ingentem ex omni, quæ sub imperio erat, regione misissent; quibus deerant ad impedimenta, restituit. Arma quoque ad pristinum resecta sunt cultum: quippe haud procul à Perside aberant, non pacatâ modò, sed etiam opulentâ. Igitur, ut suprâ dictum est, æmulatus patris Liberi non gloriam solùm, quam ex illis gentibus deportaverat; sed etiam famam (sive illud triumpus fuit ab eo primùm institutus, sive bacchantium lusus) statuit imitari; animo super humanum fastigium elato. *Vicos, per quos iter erat, floribus coronisque sterni jubet: liminibus ædium crateres vino repletos, & alia eximie magnitudinis vasa disponi: vehicula deinde constrata, ut plures capere milites possent, in tabernaculorum modum ornari; alia candidis velis, alia veste pretiosâ.* Primi ibant amici & cohors regia, variis redimita floribus coronisque; alibi tubicinum cantus; alibi lyræ sonus audiebatur: item in vehiculis pro copiâ cujusque adornatis, comessabundus exercitus; armis, quæ maximè decora erant, circumpendentibus. Ipsum convivâsque currus vehebat, crateris aureis, ejusdemque materiæ ingentibus poculis prægravis. Hôc modo per dies septem bacchabundum agmen incescit; parta præda, si quid victis saltem adversus comessantes animi fuisset; mille hercule,
viri

viri modò & sobrii, septem dierum crapulâ graves in suo triumpho capere potuerunt. Sed fortuna, quæ rebus famam præiûmque constituit, hîc quoque militiæ probrum vertit in gloriâ. Et præsens ætas, & posteritas deinde mirata est, per gentes nondum satis domitas incessisse temulentos; barbaris, quod temeritas erat, fiduciam esse credentibus. Hunc apparatus carnifex sequebatur: quippe satrapes Aspastes, de quo antè dictum est, interfici iussus est: adeo nec luxuriæ quidquam crudelitas, nec crudelitati luxuria obstat.

LIBER DECIMUS.

XXXXX I S D E M ferè diebus Cleander & Sitalces, &
 X I X cum Agathone Heracon superveniunt, qui Par-
 X X menionem jussu regis occiderant; quinque
 XXXX millia peditum non equitibus mille. Sed & ac-
 cusatores eos è provinciâ, qui præfuerant, sequebantur:
 nec tot facinora, quot admiserant, compensare poterant
 cædis perquam gratæ regi ministerio. Quippe quum
 omnia profana spoliâssent, ne sacris quidem abstinue-
 rant: virginésque & principes feminarum, stupra per-
 pessæ, corporum ludibria deslebant. Invisum Macedo-
 num nomen avaritia eorum, ac libido barbaris fecerat.
 Inter omnes tamen eminebat Cleandri furor, qui no-
 bilem virginem constupratam, servo suo pellicem de-
 derat. Plerique amicorum Alexandri non tam cri-
 minum, quæ palâm objiciebantur, atrocitatem; quàm
 memoriam occisi per eos Parmenionis (quod tacitum
 prodesse reis apud regem poterat) intuebantur: læti
 recidisse iram in iræ ministros, nec ullam potentiam
 scelere quæsitam cuiquam esse diuturnam. Rex cog-
 nitâ causâ pronunciavit: *Ab accusatoribus unum,* &
 M 5 *id*

id maximum crimen esse præteritum, desperationem salutis suæ: nunquam enim talia ausuros, qui ipsum ex Indiâ sospitem, aut optassint reverti, aut credidissent reversurum. Igitur hos quidem vinxit; DC autem militum, qui lævitiae eorum ministri fuerant, interfici iussit. Eodem die sumptum est supplicium de iis quoque, quos auctores defectionis Persarum Craterus adduxerat.

II. Haud multò post Nearchus & Onesicritus, quos longiùs in Oceanum procedere jusserat, superveniunt. Nunciabant autem quædam audita, alia comperta; Insulam ostio amnis subiectam auro abundare; inopem equorum esse: singulos equos ab iis, qui ex continenti trajicere auderent, singulis talentis eni. Plenum esse belluarum mare: æstu secundo eas ferri magnarum navium corpora æquantes; truci cantu deterritas sequi classem, cum magno æquoris strepitu, velut demersa navigia, subisse aquas. Cætera incolis crediderant: inter quæ rubrum mare non à colore undarum, ut plerique crederent, sed ab Erythrâ rege appellari. Esse haud procul à continenti insulam palmis frequentibus confitam; & in medio ferè nemore columnam eminere, Erythræ regis monimentum, literis gentis ejus scriptam. Adjiciebant, navigia quæ lixas mercatorésque vexissent, famam auri sequutis gubernatoribus, in insulam esse transmissa; nec deinde ab his postea visa. Rex cognoscendi plura cupidine accensus, rursus eos terram legere jubet, donec ad Euphratem appellerent classem; Indè adverso amne Babylonem subituros. Ipse animo infinita complexus, statuerat, omni ad Orientem maritimâ regione perdomitâ, ex Syriâ petere Africam, Carthagini insensus: indè Numidiæ solitudinibus peragratis cursum Gadis dirigere: ibi namque columnam Herculis esse fama vulgaverat: Hispanias deinde, quas *Iberiam* Græci à flumine Ibero vocabant, adire; & prætervehi Alpes, Italiæque oram: unde in Epirum brevis cursus est. Igitur Mesopotamiæ prætoribus

toribus imperavit, materiâ in Libano monte cæsâ; deveclâque ad urbem Syriæ Thapsacum, ingentium carinas navium ponere: septiremes omnes esse deducique Babylonem. Cypriorum regibus imperatum, ut: æs stuppâque & vela præberent. Hæc agenti Porî & Taxilis regum literæ traduntur: Abisarem morbo, Philippum præfectum ipsius ex vulnere interficere; oppressosque qui vulnerâssent eum. Igitur Philippo substituit Eudæmonem (dux erat Thracum). Abisaris regnum filio ejus attribuit.

III. Ventum est deinde Persagadas. Persica est gens, cujus satrapes Orsines erat, nobilitate ac divitiis inter omnes barbaros eminens. Genus ducebat à Cyro quondam rege Persarum: opes & à majoribus traditas habebat; & ipse longâ imperii possessione cumulaverat. Is regi cum omnis generis donis, non ipsi modò ea, sed etiam amicis ejus daturus occurrit. Equorum domiti greges sequebantur, currusque argento & auro adornati; pretiosa supellex, & nobiles gemmæ; aurea magni pondëris vasa vestesque purpureæ; & signati argenti talenta quatuor millia. Cæterum tanta benignitas barbaro causa mortis fuit. Nam quum omnes amicos regis donis super ipsorum vota coluisset; Bagoæ spadoni, qui Alexandrum obsequio corporis devinxerat sibi, nullam honorem habuit: admonitusque à quibusdam quàm Alexandro cordi esset, respondit: *Amicos regis, non scorta se colere: nec moris esse Persis, mares ducere, qui supra effeminarentur.* His auditis spado potentiam flagitio & dedecore quæsitam, in caput nobilissimi & infantis exercuit. Namque gentis ejusdem levissimos falsis criminibus adstruxit; monitos tum demum ea deferre, quum ipse jussisset. Interim quoties sine arbitris erat, credulas regis aures implebat; dissimulans causam iræ, quò gravior criminantis auctoritas esset. Nondum suspectus erat Orsines; jam tamen vilior. Reus enim in secreto agebatur, latentis periculi ignarus: & importunissimum scortum, ne in stupro qui-

dem & dedecoris patientiâ, fraudis oblitum; quoties amorem regis in se accenderat, Orsinem modò avaritiæ, interdum etiam defectionis arguebat.

IV. Jam matura erant in perniciem innocentis mendacia; & fatum, cujus inevitabilis fors est, appetebat. Fortè enim sepulcrum Cyri Alexander jussit aperiri, in quo erat conditum ejus corpus, cui dare volebat inferias. Auro argentoque repletum esse crediderat; quippe ita famâ Persæ vulgaverant: sed præter clypeum ejus putrem, & arcus duos Scythicos, & acinacem, nihil reperit. Cæterum coronâ aureâ impositâ, amiculo cui assueverat ipse, solum in quo corpus jacebat, velavit; miratus tanti nominis regem, tantis præditum opibus, haud pretiosius sepultum esse, quàm si fuisset è plebe. Proximus erat lateri spado, qui regem intuens; *Quid mirum, inquit, est inania sepulchra esse regum, quum satraparum domus aurum inde egestum capere non possint? Quod ad me attinet, ipse hoc bustum antea non videram: sed ex Dario ita accepi, tria millia talentum condita esse cum Cyro. Hinc illa benignitas in te; ut quod impune habere non poterat Orsines, donando etiam gratiam iniret.* Concitaverat jam animum in iram; quum ii, quibus negotium idem dederat, superveniunt: hinc Bagoas, hinc ab eo subornati, falsis criminibus occupant aures. Antequam accusari se suspicaretur Orsines, in vincula est traditus. Non contentus supplicio insontis spado, ipse morituro manum injecit. Quem Orsines intuens; *Audieram, inquit, in Asiâ olim regnasse feminas; hoc verò novum est, regnare castratum!* Hic fuit exitus nobilissimi Persarum, nec insontis modò, sed eximix quoque benignitatis in regem.

V. Eodem tempore Phradates regnum affectâsse suspectus occiditur. Cœperat esse præceps ad repræsentanda supplicia; idem ad deteriora credenda. Scilicet res secundæ valent commutare naturam: & rarò quisquam erga bona sua satîs cautus est. Idem enim paulò antè Lyncistem Alexandrum delatum à duobus indicibus

indicibus damnare non sustinuerat: humiliores quoque reos contra suam voluntatem, quia cæteris videbantur infontes, passus absolvi: hostibus victis regna reddiderat: ad ultimum à semetipso degeneravit usque adeò, ut adversus libidinem animi, arbitrio scorti aliis regna daret, aliis adimeret vitam. Iisdem ferè diebus literas accepit de rebus in Europâ & Asiâ gestis, dum ipse Indiam subigit. Zopyrio Thraciæ præpositus dum expeditionem in Getas faceret, tempestatibus procellisque subito coortis, cum toto exercitu oppressus erat. Quâ cognitâ clade Seuthes Odrysas populares suos ad defectionem compulerat. Amisâ propemodum Thraciâ ne Græcia quidem ***

VI. Igitur triginta navibus Sunium transmittunt. Promontorium est Atticæ terræ; unde portum urbis petere decreverant. His cognitis rex Harpalo Atheniensibusque juxtâ infestus classem parari jubet; Athenas protinus petiturus. Quod consilium clàm agitantî literæ redduntur: *Harpalum intrâsse quidem Athenas, pecuniâ conciliâsse sibi principum animos: mox concilio plebis habito jussu urbe excedere, ad Græcos milites pervenisse; à quibus non receptum, & trucidatum à quodam viatore per insidias.* His lætus in Europam trajiciendi consilium omisit: sed exules, præter eos qui civili sanguine aspersi erant, recipi ab omnibus Græcorum civitatibus, queis pulsæ erant, jussit. Et Græci haud ausi imperium aspernari, quanquam solvendarum legum id principium esse censebant; bona quoque quæ extarent, restituere damnatis. Soli Athenienses, non suæ modò, sed etiam publicæ vindices libertatis, colluvionem hominum, quia ordinem ægre ferebant, non regio imperio, sed legibus moribusque patriis assueti, prohibuere finibus: omnia potius toleraturi, quàm purgamenta quondam urbis suæ, tunc etiam exilii, admitterent. Alexander senioribus militum in patriam remissis, tredecim millia peditem, & duo millia equitum, quæ in Asiâ retineret, eligi

eligi iussit: existimans modico exercitu continere posse Asiâ, quia pluribus locis præsidia disposuisset; nuperque conditas urbes, quas colonis replêset, res novare cupientibus obstare.

VII. Cæterum priusquam secerneret, quos erat retenturus; edixit, ut omnes milites æs alienum profiterentur. Grave plerisque esse compererat: & quamquam ipsorum luxu contractum erat, dissolvere tamen decreverat. Illi tentari ipsos rati, quò facilius ab integris sumptuosos discerneret; prolatando aliquantum extraxerant temporis: & rex satis gnarus professioni æris pudorem, non contumaciam obstare; mensas totis castris poni iussit, & decem millia talentorum proferri. Tum demum fide factâ professi sunt; nec amplius ex tantâ pecuniâ quàm centum & triginta talenta superfuere: adeò ille exercitus, tot ditissimarum gentium victor, plus tamen victoriæ, quàm prædæ deportavit ex Asiâ. Cæterum ut cognitum est, alios mitti domum, alios retineri; perpetuum regni sedem in Asiâ habiturum rati, vecordes & disciplinæ militaris immemores, seditiosis vocibus castra complent; regemque ferocius quàm aliàs adorti, omnes simul millionem postulare cœperunt; deformia ora cicatricibus, canitiemque capitum ostentantes. Nec aut præfectorum castigatione, aut verecundiâ regis deterriti, tumultuoso clamore & militari violentiâ volentem loqui inhibebant; palàm professi nusquam indè, nisi in patriam, vestigium esse moturos. Tandem silentio facto, magis quia motum esse credebant, quàm quia ipsi moveri poterant; quidnam acturus esset, expectabant. Ille, *Quid hæc, inquit, repens consternatio, & tam procax atque effusa licentia derunciat? Eloqui timeo; palàm certè rupistis imperium, & precario rex sum: cui non alloquendi, non noscendæ monendique, aut intuendi vos jus reliquistis. Equidem quum alios dimittere in patriam, alios mecum paulò post deportare statuerim; tam illos acclamantes video, qui abituri sunt; quum hos, cum quibus præmissos subsequi statui.*

statui. Quid hoc est rei? dispari in causâ idem omnium clamor est! pervelim scire, utrûm qui discedunt, an qui retinentur, de me querantur.

VIII. Crederes uno ore omnes sustulisse clamorem; ita pariter ex totâ concione responsum est, Omnes queri. Tum ille, Non hercule, inquit, potest fieri, ut adducar querendi simul omnibus hanc causam esse, quam ostenditis, in quâ major pars exercitûs non est; utpote quum plures dimiserim, quàm retenturus sum. Subest nimirum altius malum, quod omnes avertit à me. Quando enim regem universus exercitus deseruit? Ne serui quidem uno grege profugiunt dominos; sed est quidam in illis pudor à cæteris destitutos relinquendi. Verûm ego tam furiosæ consternationis oblitus, remedia insanabilibus conor adhibere. Omnem hercule spem, quam ex vobis conceperam, damno: nec ut cum militibus meis (jam enim esse desistis) sed, ut cum ingratisimis oportet, agere decrevi. Secundis rebus, quæ circumfluunt vos, insanire cœpistis: obliti statûs ejus, quem beneficio exuistis meo: digni hercule qui in eodem consenescat; quoniam facilius est vobis adversam, quàm secundam regere fortunam. En tandem! Illyriorum paulò antè, & Persarum tributariis, Asia & tot gentium spolia fastidio sunt. Modò sub Philippo seminudis, amicula ex purpurâ sordent: aurum & argentum oculi ferre non possunt: lignea enim vasa desiderant, & ex cratibus scuta, rubiginemque gladiatorum. Hôc cultu nitentes vos accepi, & quingenta talenta æris alieni: quum omnis regia supellex haud amplius quàm sexaginta talentorum esset, meorum operum fundamenta: quibus tamen (absit invidia) imperium maximæ terrarum partis imposui. Asiaène pertæsum est, quæ vos gloriâ rerum gestarum diis pares fecit? In Europam ire properatis rege deserto, quum pluribus vestrum defuturum viaticum fuerit, nî æs alienum luissem: nempe in Asiaticâ prædâ. Nec pudet profunda ventre devictarum gentium spolia circumferentes, reverti velle ad liberos conjugésque; quibus pauci præmia victoriæ potestis ostendere. Nam cæterorum, dum etiam spei vestræ obviàm istis, arma quoque pignori sunt. Bonis verò militibus cariturus sum, pellicum
suarum

suarum concubinis: quibus hoc solum ex tantis opibus superest, in quod impenditur. Proinde fugientibus me pateant limites; facessite hinc ocyus: ego cum Persis, abeuntium terga tutabor. Neminem teneo: liberate oculos meos, ingratissimi cives. Læti vos excipient parentes, liberique sine vestro rege redeuntes! obviam ibunt desertoribus transfugasque! Triumphabo mehercule de fugâ vestrâ, & ubicumque ero, expetam pœnas; hos, cum quibus me relinquitis, colendo, præferendoque vobis. Jam autem sciatis, & quantum sine rege valeat exercitus, & quid opis in me uno sit.

IX. Desiluit deinde frendens, de tribunali, & in medium armatorum agmen se immisit; notatque, qui ferocissimè oblocuti erant, singulos manu corripuit: nec ausos repugnare, tredecim asservandos custodibus corporis tradidit. Quis crederet sævam paulò antè concionem obtorpuisse subito metu; & quum ad supplicium videret trahi nihilo ausos graviora quàm cæteros [tam effusam antea licentiam atque seditiosam militum violentiam ita compressam, ut non modò nullus ex omnibus irruenti regi restiterit; verùm etiam cuncti pavore exanimati attonitis similes, quid de ipsis quoque rex statuendum censeret, suspensâ mente expectarent. Itaque] sive nominis, quod gentes, quæ sub regibus sunt, inter deos colunt; sive propria ipsius veneratio; sive fiducia tantâ vi exercentis imperium conterruit eos: singulare certè ediderunt patientiæ exemplum; adeoque non sunt accensi supplicio commilitonum, quum sub noctem interfectos esse nôssent, ut nihil omiserint, quod singuli magis obedienter ac piè facerent. Nam quum postero die prohibiti aditu venissent, Asiaticis modò militibus admissis, lugubrem totis castris edidere clamorem, denunciantes: *Se protinus esse morituros, si rex perseveraret irasci.* At ille pervicacis ad omnia quæ agitasset animi, peregrinorum militum concionem advocari jubet, Macedonibus intrâ castra cohibitis: & quum frequentes cõissent, adhibito interprete, talem orationem habuit.

X. Quum ex Europâ trajicerem in Asiam multas nobiles gentes, magnam vim hominum imperio meo additurum esse sperabam. Nec deceptus sum, quod de his credidi famæ. Sed ad illa hoc quoque accessit, quòd video fortes viros erga reges suos pietatis invictæ. Luxu omnia fluere credideram; nimiam felicitate mergi in voluptates. At hercule munia militiæ hęc animorum corporumque robore aque impigre toleratis: Et quum fortes viri sitis, non fortitudinem magis, quàm fidem colitis. Hoc ego nunc primum profiteor; sed olim scio. Itaque Et delectum è vobis juniorum habui; Et vos meorum militum corpori immiscui. Idem habitus, eadem arma sunt vobis: obsequium verò Et patientia imperii longè præstantior est, quàm cæteris. Ergo ipse Oxartis Persæ filiam mecum in matrimonio junxi, non dedignatus ex captivâ liberos tollere. Mox deinde quum stirpem generis mei latius propagare cuperem, uxorem Darii filiam duxi; proximisque amicorum auctor fui ex captivis generandi liberos: ut hęc sacro fœdere omne discrimen victi Et victoris excluderem. Proinde genitos vos esse mihi, non adscitos milites credite: Asiæ Et Europæ unum atque idem regnum est: Macedonum vobis arma do. Inveteravi peregrinam novitatem; Et cives mei estis Et milites: omnia eundem ducunt colorem. Nec Persis Macedonum morem adumbrare; nec Macedonibus Persas imitari indecorum est. Ejusdem juris esse debent, qui sub eodem rege victuri sunt. **

XI. Quousque, inquit, animo tuo etiam per supplicia, Et quidem externi moris, obsequeris? Milites tui, cives tui, incognitâ causâ, captivis suis ducentibus trahuntur ad pœnam! Si mortem meruisse judices, saltem ministros supplicii muta. Amico animo, si veri patiens fuisset, admonebatur; sed in rabiem ira pervenerat. Itaque rursus (nam parumper, quibus imperatum erat, dubitaverant) mergi in amnem, sicut vincli erant, jussit. Nec hoc quidem supplicium seditionem militum movit. Namque copiarum duces atque amicos ejus, manipuli adeunt; petentes, Ut si quos adhuc pristinâ noxâ judicaret esse contactos, juberet interfici: offerre se corpora iræ; trucidaret. ***

XII

XII. Intuentibus lacrymæ abortivæ præbuere speciem jam non regem, sed funus ejus visentis exercitus. Mœror tamen circumstantium lectum eminebat; quos ut rex aspexit; *Invenietis, inquit, quum excessero, dignum talibus viris regem?* Incredibile dictu audituque; in eodem habitu corporis, in quem se composuerat quum admissuros milites esset, durasse; donec à toto exercitu illo ad ultimum persalutatus est: dimissoque vulgo, velut omni vitæ debito liberatus, fatigata membra rejecit. Propiusque adire jussis amicis (nam & vox deficere jam cœperat) detractum annulum digito, Perdiccæ tradidit; adjectis mandatis, ut corpus suum ad Hammonem ferri juberet. Quærentibus his, cui relinqueret regnum, respondit: *Ei qui esset optimus. Cæterum providere jam, ob id certamen magnos funebres ludos parari sibi.* Rursus Perdiccâ interrogante, quando cœlestes honores haberi sibi vellet, dixit, *Tum velle, quum ipsi felices essent.* Suprema hæc vox fuit regis; & paulò post exstinguitur. Ac primò ploratu lamentisque & planctibus tota regia personabat: mox velut in vastâ solitudine omnia tristi silentio muta torpebant; ad cogitationes quid deinde futurum esset, dolore converso. Nobiles pueri custodiæ corporis ejus assueri, nec doloris magnitudinem capere, nec se ipsos intrâ vestibulum regię retinere potuerunt: vagique & furentibus similes totam urbem luctu ac mœrore compleverant; nullis quæstibus omissis, quos in tali casu dolor suggerit.

XIII. Ergo qui extra regiam adstiterant Macedones pariter barbarique concurrunt; nec poterant victi à victoribus in communi dolore discerni. Persæ justissimum ac mitissimum dominum; Macedones optimum ac fortissimum regem invocantes, certamen quoddam mœroris edebant. Nec mœstorum solùm, sed etiam indignantium voces exaudiebantur; tam viridem, & in flore ætatis fortunæque, invidiâ deùm ereptum esse rebus humanis. Vigor ejus & vultus educantis in prælium milites, obsidentis urbes, eva-

dentis

dentis in muros, fortes viros pro concione donantis, occurrebant oculis. Tum Macedones divinos honores negâsse ei pœnitebat; impiôsque & ingratos fuisse se confitebantur, quòd aures ejus debitâ appellatione fraudâssent. Et quum diu nunc in veneratione, nunc in desiderio regis hæssent; in ipsos versa misratio est. Macedoniâ profecti, ultra Euphratem mediis hostibus novum imperium aspernantibus destitutos se esse cernebant; sinè certo regis hærede, publicas vires ad se quemque tracturum. Bella deinde civilia, quæ sequuta sunt, mentibus augurabantur: iterum, non de regno Asiæ, sed de rege, ipsis sanguinem esse fundendum: novis vulneribus veteres rumpendas cicatrices: senes, debiles, modò petitâ missione à justo rege; nunc morituros pro potentiâ forsitan satellitis alicujus ignobilis.

XIV. Has cogitationes volventibus nox supervenit, terrorémque auxit: milites in armis vigilabant: Babylonii alius è muris, alius è culmine sui quisque tecti prospectabant, quasi certiora visuri: nec quisquam lumina audebat accendere; & quia oculorum cessabat usus; fremitus, vocésque auribus captabant: ac plerumque vano metu territi per obscuras semitas, alii alii occurrentes, invicem suspecti & solliciti ferebantur. Persæ comis suo more detonsis, in lugubri veste, cum conjugibus ac liberis, non ut victorem & modò hostem, sed ut gentis suæ justissimum regem, vero desiderio lugebant. Assueti sub rege vivere, non alium, qui imperaret ipsis, digniorem fuisse confitebantur. Nec muris urbis luctus continebatur; sed proximam regionem ab eâ, deinde magnam partem Asiæ cis Euphratem tanti mali fama pervaserat. Ad Darii quoque matrem celeriter perlata est. Abscissâ ergo veste, quâ induta erat, lugubrem sumpsit; laceratîsque crinibus humi corpus abjecit. Assidebat ei altera ex neptibus, nuper amissum Hephæstionem, cui nupserat, lugens, propriâsque causas doloris in communi mœstitiâ retractabat. Sed omnium suorum
mala

mala Sisygambis una capiebat. Illa suam, illa neptium vicem flebat: recens dolor etiam præterita revocaverat. Crederes modò amissum Darium; & pariter miseræ duorum filiorum exequias esse ducendas. Flebat mortuos simul vivosque. *Quem enim puellarum acturum esse curam? quem alium futurum Alexandrum? iterum se captas; iterum excidisse regno: qui mortuo Dario ipsas tueretur, reperisse; qui post Alexandrum respiceret, utique non reperturas.* Subibat inter hæc animum, Octoginta fratres suos eodem die ab Ocho sævisimo regum trucidatos, adjectumque stragi tot filiorum patrem: è septem liberis, quos genuisset ipsa, unum superesse: ipsum Darium floruisse paulisper, ut crudeliùs posset extingui. Ad ultimum dolori succumbit: obvolutoque capite, accidentes genibus suis neptem nepotemque averfata, cibo pariter abstinuit & luce: quinto, postquam mori statuerat, die extincta. Magnum profectò Alexandri indulgentiæ in eam, justitiæque in omnes captivos documentum est mors hujus: quæ quum sustinisset post Darium vivere; Alexandro esse superstes erubuit.

XV. Et hercule, justè æstimantibus regem liquet, bona naturæ ejus fuisse; vitia vel fortunæ, vel ætatis. Vis incredibilis animi: laboris patientia propemodum nimia; fortitudo non inter reges modò excellens, sed inter illos quoque, quorum hæc sola virtus fuit: liberalitas sæpe majora tribuentis, quàm à diis petuntur: clementia in devictos: tot regna aut reddita, quibus ea demperat bello, aut dono data: mortis, cujus metus cæteros exanimat, perpetua contemptio: gloriæ laudisque ut justo major cupido; ita ut juveni & in tantis admittenda rebus. Jam pietas erga parentes; quorum Olympiada immortalitati consecrare decreverat, Philippum ultus erat: jam in omnes forè amicos benignitas; erga milites benevolentia; consilium par magnitudini animi, & quantam vix poterat ætas ejus capere, solertia: modus immodicarum cupiditatum: Veneris intrà naturale desiderium usus,

nec

nec ulla nisi ex permissio voluptas: ingentes profectò dotes erant. Illa fortunæ: diis æquare se, & cœlestes honores accersere, & talia suadentibus oraculis credere, & dedignantibus venerari ipsum vehementiùs, quàm par esset, irasci; in externum habitum mutare corporis cultum: imitari devictarum gentium mores, quas ante victoriam spreverat. Nam iracundiam & cupidinem vini sicuti juvenia irritaverat, ita senectus mitigare potuisset. Fatendum est tamen, quum plurimum virtuti debuerit, plus debuisse fortunæ; quam solus omnium mortalium in potestate habuit. Quoties illum à morte revocavit? quoties temere in pericula vectum perpetuâ felicitate protexit? Vitæ quoque finem eundem illi, quem gloriæ, statuit. Expectare eum fata, dum Oriente perdomito, aditòque Oceano, quidquid mortalitas capiebat, imple-ret. Huic regi ducique successor quære-batur: sed major moles erat, quàm ut unus subire eam posset. Itaque nomen quoque ejus & fama rerum in totum propemodum orbem, reges, ac regna diffudit; clarissimique sunt habiti, qui etiam minimæ parti tantæ fortunæ adhæserunt.

XVI. Cæterum Babylone (indè enim divertit oratio) corporis custodes in regiam principes amicorum ducéque copiarum advocare: sequuta est militum turba, cupientium scire, in quem Alexandri fortuna esset transitura. Multi duces frequentiâ militum exclusi regiam intrare non poterant; quum præco, exceptis qui nominatim citarentur, adire prohibuit: sed precarium spernebatur imperium. Ac primùm ejulatus ingens, ploratusque renovatus est: deinde futuri expectatio inhibitis lacrymis silentium fecit. Tunc Perdiccas regiâ sellâ in conspectum vulgi datâ, in quâ diadema vestisque Alexandri cum armis erant; an-nulum sibi pridie traditum à rege in eâdem sede posuit: quorum aspectu rursus obortæ omnibus lacrymæ integravere luctum. Et Perdiccas, *Ego quidem, inquit, an-nulum, quo ille regni atque imperii vires ob-signare erat solitus,*

solitus, traditum ab ipso mihi, reddo vobis. Cæterum quanquam nulla clades huic, quâ affecti sumus, par ab iratis diis excogitari potest: tamen magnitudinem rerum, quas egit, intuentibus credere licet, tantum virum deos accommodasse rebus humanis; quarum sorte completâ, citò repeterent eum suæ stirpi. Proinde quoniam nihil aliud ex eo superest, quàm quod semper ab immortalitate subducitur; corpori nominique quamprimum iusta solvamus; haud oblitum, in quâ urbe, inter quos sumus, quali rege ac præside spoliati. Tractandum est, commilitones, cogitandumque, ut victoriam partam inter hos, de quibus parta est, obtinere possimus. Capite opus est: hocne uno, an pluribus, in vestrà potestate est. Illud scire debetis, militarem finè duce turbam corpus esse finè spiritu. Sextus mensis est, ex quo Roxane prægnans est; optamus ut matrem enitatur: ejus regnum diis approbantibus futurum, quando adoleverit: interim à quibus regi velitis, destinate. Hæc Perdiccas.

XVII. Tum Nearchus, *Alexandri modò sanguinem, ac stirpem regie majestati convenire, neminem ait posse mirari. Cæterum expectari nondum ortum regem, & qui jam sit præteriri; nec animis Macedonum convenire, nec tempori rerum. Esse è Barsine filium regis; huic diadema dandum. Nulli placebat oratio: itaque suo more hastis scuta quatientes obstrepere perseverabant. Jamque prope seditionem pervenerant, Nearchus pervicaciùs tuente sententiam. Tum Ptolemæus, Digna prorsus est soboles, inquit, quæ Macedonum imperet genti, Roxanes vel Barsinæ filius; cujus nomen quoque Europam dicere pigebit, majore ex parte captivi. Cur Persas vicerimus, ut stirpi eorum serviamus? quod justis illi reges Darius & Xerxes tot millium agminibus, tantisque classibus nequidquam petiverunt. Mea sententia hæc est, ut sede Alexandri in regiâ positâ, qui consiliis ejus adhibebantur, coeant, quoties in commune consulto opus fuerit: eoque, quod major pars eorum decreverit, stetur; duces, præfectique copiarum his pareant. Ptolemæo quidam, potiores Perdiccæ assentiebantur. Tum Ariston-*

nus

nus orsus est dicere : *Alexandrum consultum, cui relinqueret regnum, voluisse optimum deligi : judicatum autem ab ipso optimum Perdiccam, cui annulum tradidisset. Neque enim unum eum assedisse morienti, sed circumferentem oculos, ex turbâ amicorum delegisse cui traderet. Placere igitur summam imperii ad Perdiccam deferri. Nec dubitavere, quin vera censeret : itaque universi procedere in medium Perdiccam, & regis annulum tollere jubebant. Hærebat inter cupiditatem pudorémque ; & quò modestiùs, quod expectabat, appeteret, pervicaciùs oblaturos esse credebat. Itaque cunctatus, diùque quid ageret incertus ; ad ultimum tamen recessit, & post eos qui sederant proximi, constitit. At Meleager unus è ducibus confirmato animo, quem Perdiccæ cunctatio erexerat, Nec dii si-
verint, inquit, ut Alexandri fortuna, tantique regni fastigium in istos humeros ruat : homines certè non ferent. Nihil dico de nobilioribus quàm hic est, sed de viris tantum ; quibus invitis nihil perpeti necesse est. Nec verò interest, Roxanes filium, quandoque genitus erit, an Perdiccam regem habeatis ; quum iste sub tutelæ specie regnum occupaturus sit. Itaque nemo ei rex placet, nisi qui nondum natus est : & in tantâ omnium festinatione, non justâ modò, sed etiam necessariâ ; exactos menses solus expectat, & jam divinat marem esse conceptum ! quem vos dubitatis paratum esse vel subdere ? Si medius fidius Alexander hunc nobis regem pro se reliquisset, id solum ex iis quæ imperasset, non faciendum esse censerem. Quin igitur ad diripiendos thesauros discurretis ? harum enim opum regiarum utique populus est hæres. Hæc eloquutus per medios armatos erupit : & qui abeunti viam dederant, ipsum ad pronunciatam prædam sequebantur.*

XVIII. Jámque armatorum circa Meleagrum frequens globus erat, in seditionem ac discordiam versâ concione ; quum quidam plerisque Macedonum ignotus ex infimâ plebe, *Quid opus est, inquit, armis, civilique bello, habentibus regem quem quæritis ? Aridæus*
Philippto

Philippo genitus, Alexandri paulò antè regis frater, sacerorum ceremoniarumque confors modò, nunc solus hæres, præteritur à vobis. Quo merito suo? quidve fecit, cur etiam gentium communi jure fraudetur? Si Alexandro similem quæritis, nunquam reperietis: si proximum, hic solus est. His auditis concione primò silentium velut jussa habuit: conclamant deinde pariter: Aridæum vocandum esse; mortemque meritos, qui concionem sinè eo habuissent. Tum Pithon plenus lacrymarum orditur dicere: Nunc vel maximè miserabilem esse Alexandrum, qui tam bonorum civium militumque fructu, & præsentia fraudatus esset. Nomen enim memoriàmque regis sui tantum intuentes, ad cætera caligare eos. Haud ambigùè in juvenem, cui regnum destinabatur, probra intensa: quæ magis ipsi odium, quàm Aridæo contemptum attulerunt: quippe dum miserentur, etiam favere cœperunt. Igitur non alium se quàm eum, qui ad hanc spem genitus esset, regnare passuros pertinaci acclamatione declarant; vocarique Aridæum jubent. Quem Meleager infestus invisusque Perdiccæ strenuè perducit in regiam: & milites Philippum consalutatum regem appellant.

XIX. Cæterum hæc vulgi erat vox; principum alia sententia. E quibus Pithon consilium Perdiccæ exequi cœpit, tutorisque destinat filio ex Roxane futuro, Perdiccam & Leonnatum stirpe regiâ genitos. Adjecit, ut in Europâ Craterus & Antipater res administrarent. Tum jusjurandum à singulis exactum, futuros in potestate regis geniti Alexandro. Meleager haud injuriâ metu supplicii territus, cum suis secesserat. Rursus Philippum trahens secum irrupit in regiam clamitans, Suffragari spei publicæ de novo rege paulò antè conceptæ robur ætatis: experirentur modò stirpem Philippi, & filium ac fratrem regum duorum: sibi metipsis potissimum crederent. Nullum profundum mare, nullum vastum fretum & procellosum tantos ciet fluctus; quantos multitudo motus habet: utique si novâ, & brevè duraturâ libertate luxuriat. Pauci Perdiccæ

diccæ modò electo ; plures Philippo, quàm speraverat, imperium dabant. Nec velle, nec nolle quidquam diu poterant ; pœnitebátque modò consilii, modò pœnitentiæ ipsius. Ad ultimum tamen in stirpem regiam inclinavere studiis. Cesserat ex concione Aridæus principum auctoritate conterritus ; & abeunte illo conticuerat magis, quàm languerat militaris favor. Itaque revocatus vestem fratris, eam ipsam quæ in sellâ posita fuerat, induitur. Et Meleager thorace sumpto capit arma : novi regi ; satelles sequitur : phalanx hastis clypeos quatiens, *Expleturam se sanguine illorum qui affectaverant nihil ad ipsos pertinens regnum, minabatur : in eâdem domo familiâque imperii vires remansuras esse : hæreditarium imperium stirpem regiam vindicaturam : assuetos se nomen ipsum colere, venerarique : nec quemquam id capere, nisi genitum ut regnaret.*

XX. Igitur Perdiccas territus conclave in quo Alexandri corpus jacebat, obserari jubet. Sexcenti cum ipso erant, spectatæ virtutis : Ptolemæus quoque se adjunxerat ei, puerorúmque regia cohors. Cæterùm haud difficulter à tot millibus armatorum claustra perfracta sunt. Et rex quoque irruperat stipatus satellitum turbâ, quorum p inceptus erat Meleager. Iratúsque Perdiccas hos, qui Alexandri corpus tueri vellet, sevocat ; sed qui irruperant, eminus tela in ipsum jaciebant : multisque vulneratis, tandem seniores demptis galeis, quò faciliùs nosci possent ; precari, qui cum Perdiccâ erant, cœpere, ut abstinerent bello, regique & pluribus cederent. Primus Perdiccas arma deposuit ; cæterique idem fecere. Meleagro deinde suadente ne à corpore Alexandri discederent ; intidiis locum quæri rati, diversâ regię parte ad Euphratem fugam intendunt. Equitatus, qui ex nobilissimis juvenum constabat, Perdiccam & Leonnatum frequens sequebatur : placebátque excedere urbe, & tendere in campos. Sed Perdicca ne pedites quidem sequuturos ipsum desperabat : itaque, ne abducendo equites ab-

N

rupisse

rupisse se à cætero exercitu videretur, in urbe substitit. At Meleager regem monere non destitit, *Jus imperii Perdiccæ morte sancendum esse: nō occupetur impotens animus, res novaturum: meminisse eum quid de rege meruisset: neminem autem ei salis fidum esse, quem metuat.* Rex patiebatur magis, quàm assentiebatur. Itaque Meleager silentium pro imperio habuit; misitque regis nomine, qui Perdiccam accerferent: iisdem mandatum, ut occiderent, si venire dubitaret. Perdiccas nunciato satellitum adventu, sexdecim omnino pueris regiæ cohortis comitatus in limine domûs suæ constitit: castigatosque & Meleagri mancipia identidem appellans, sic animi vultusque constantiâ terruit, ut vix mentis compotes fugerent. Perdiccas pueros equos jussit conscendere; & cum paucis amicorum ad Leonnatum pervenit; jam firmiore præsidio vim propulsaturus, si quis inferret.

XXI. Postero die indigna res Macedonibus videbatur, Perdiccam ad mortis periculum adductum; & Meleagri temeritatem armis ultum ire decreverant. Atque ille seditione provisâ, quum regem adissent, interrogare eum cœpit, *An Perdiccam comprehendi ipse jussisset?* Ille, *Meleagri instinctu se jussisse,* respondit: *cæterum non debere tumultuari eos; Perdiccam enim vivere.* Igitur concione dimissâ Meleager equitum maximè defectione perterritus inopsque consilii (quippe in ipsum periculum reciderat, quod inimico paulò antè intenderat) triduum ferè consumpsit incerta consilia volvendo. Et pristina quidem regiæ species manebat: nam & legati gentium regem adibant, & copiarum duces aderant, & vestibulum satellites armatique compleverant. Sed ingens suâ sponte mœstitia ultimæ desperationis index erat: suspectique invicem non adire propiùs, non colloqui audebant; secretas cogitationes intrâ se quisque volventes: & ex comparatione regis novi, desiderium excitabatur amissi. *Ubi ille esset, cujus imperium, cujus auspiciu sequuti erant:*

erant: destitutos se inter infestas indomitâsque gentes, expetiturâs tot cladum suarum pœnas, quandocumque oblata esset occasio. His cogitationibus animos exedebant; quum annuntiatur equites, qui sub Perdiccâ essent, occupatis circa Babylonem campis, frumentum; quod in urbem invehebatur, retinuisse. Itaque inopia primum, deinde fames esse cœpit; & qui in urbe erant, aut reconciliandam gratiam cum Perdiccâ, aut armis certandum esse censebant.

XXII. Fortè ita acciderat, ut qui in agris erant, populationem villarum vicorûmque veriti, confugerent in urbem: oppidani, quum ipsos alimenta deficerent, urbe excederent: & utrique generi tutior aliena sedes, quàm sua videretur. Quorum consternationem Macedones veriti, in regiam coeunt; quæque ipsorum sententia esset, exponunt. Placebat autem legatos ad equites mitti de finiendâ discordiâ, armisque ponendis. Igitur à rege legatur Pafas Theffalus, & Amiffas Megalopolitanus, & Perilaüs: qui quum mandata regis edidissent; *Non aliter posituros arma equites, quàm si rex discordiæ auctores dedidisset, tulere responsum. His renunciatis suâ sponte milites arma capiunt: quorum tumultu è regiâ Philippus excitus, Nihil, inquit, seditione est opus: nam inter se certantium præmia, qui quieverant, occupabunt. Simul mementote rem esse cum civibus; quibus spem gratiæ citò abrumpere, ad bellum civile properantium est. Alterâ legatione an mitigari possint, experiamur: Et credo nondum regis corpore sepulto ad præstanda ei iusta omnes esse coituros. Quod ad me attinet, reddere hoc imperium malo, quàm exercere civium sanguine: Et si nulla alia concordiæ spes est, oro quæsoque, eligite potiolem. Obortis deinde lacrymis diadema detrahit capiti: dextram quâ id tenebat, protendens, ut si quis se digniorem profiteretur, acciperet. Ingentem spem indolis ante eum diem fratris claritate suppressæ, ea moderata excitavit oratio. Itaque cuncti instare cœperunt, ut quæ agi-*

tâisset, exequi vellet. Eisdem rursus legat petitorios, ut Meleagrum tertium ducem acciperent. Haud ægre id impetratum est: nam & abducere Meleagrum Perdiccas à rege cupiebat; & unum duobus imparem futurum esse censebat. Igitur Meleagro cum phalange obviâ egresso, Perdiccas equitum turmas antecedens occurrit. Utrumque agmen mutuâ salutatione factâ coit; in perpetuum, ut arbitrabantur, concordia & pace firmatâ.

XXIII. Sed jam fatis admovebantur Macedonum genti bella civilia. Nam & infociabile est regnum; & à pluribus expetebatur. Primum ergo collegere vires, deinde disperferunt: & quum pluribus corpus, quàm capiebat, onerâissent; cætera membra deficere cœperunt: quôdque imperium sub uno stare potuisset; dum à pluribus sustinetur, ruit. Proinde jure meritôque populus Romanus salutem se principi suo debere profitetur; cui noctis, quam penè supremam habuimus, novum sidus illuxit. Hujus hercule, non solis, ortus lucem caliganti reddidit mundo; quum finè suo capite discordia membra trepidarent. Quot ille tum extinxit faces? quot condidit gladios? quantam tempestatem subitâ serenitate discessit? Non ergo revirescit solum, sed etiam floret imperium. Absit modò invidia, excipiet hujus sæculi tempora, ejusdem domûs utinam perpetua, certè diuturna posteritas. Cæterum ut ad ordinem, à quo me contemplatio publicæ felicitatis averterat, redeam; Perdiccas unicam spem salutis suæ in Meleagri morte ponebat: vanum eundem & infidum, celeritèrque res novaturum, & sibi maximè infestum occupandum esse. Sed altâ dissimulatione consilium premebat, ut opprimeret incautum. Ergo clàm quosdam ex copis, quibus præerat, subornavit; ut, quasi ignoraret ipse, conquererentur palàm, Meleagrum æquatum esse Perdiccæ. Quorum sermone Meleager ad se relato, furens irâ, Perdiccæ quæ comperisset, exponit. Ille velut
novâ

novâ re exterritus, admirari, queri, dolentisque speciem oïlentare ei cœpit: ad ultimum convenit, ut comprehenderentur tam seditiosæ vocis auctores. Agit Meleager gratias, amplexûsque Perdiccam, fidem ejus in se, ac benevolentiam collaudat. Tum communi consilio rationem opprimendi noxios ineunt: placet exercitum patrio more lustrari: & probabilis causa videbatur præterita discordia.

XXIV. Macedonum reges ita lustrare soliti erant milites, ut discissæ canis viscera ultimo in campo, in quem deduceretur exercitus, ab utrâque abjicerentur parte: intrâ id spatium armati omnes starent, hinc equites, illinc phalanx. Itaque eo die, quem huic sacro destinaverant, rex cum equitibus elephantisque constiterat contra pedites, quæis Meleager præerat. Jam equestre agmen movebatur; & pedites subitâ formidine ob recentem discordiam, haud sanè pacati quidquam exspectantes, parumper addubitavere, an in urbem subducerent cōpias: quippe pro equitibus planities erat. Cæterùm veriti ne temere commilitonum fidem damnarent, substitere, præparatis ad dimicandum animis, si quis vim inferret. Jam agmina coïbant; parvumque intervallum erat, quod aciem utramque divideret. Itaque rex cum unâ alâ obequitare peditibus cœpit; discordiæ auctores, quos tueri ipse debebat, instinctu Perdiccæ ad supplicia deposcens: minabaturque omnes turmas cum elephantis inducturum se in recusantes. Stupebant improvise malo pedites: nec plus in ipso Meleagro erat aut consilii, aut animi. Tutissimum ex præsentibus videbatur, expectare potius, quàm movere fortunam. Tum Perdiccas ut torpentes & obnoxios vidit; CCC ferè, qui Meleagrum erumpentem ex concione, quæ prima habita est post mortem Alexandri, sequuti erant, à cæteris discretos, elephantis in conspectu totius exercitus objicit: omnésque belluarum pedibus obtriti sunt, nec prohibente Philippo, nec auctore:

apparebátque id modò pro suo vindicaturum, quod approbâsset eventus. Hoc bellorum civilium Macedonibus & omen & principium fuit. Meleager serò intellectâ fraude Perdiccæ, tum quidem, quia ipsius corpori vis non offerebatur, in agmine quietus stetit: at mox damnatâ spe salutis, quum ejus nomine quem ipse fecerat regem, in perniciem suam abutentes videret inimicos; confugit in templum: ac ne loci quidem religione defensus, occiditur.

XXV. Perdicca, perducto in urbem exercitu, consilium principum virorum habuit, in quo imperium ita dividi placuit, ut rex quidem summam ejus obtineret: satrapes Ptolemæus esset Ægypti & Africæ gentium, quæ in ditione erant. Laomedonti Syria cum Phœnice data est: Philotæ Cilicia destinata: Lyciam cum Pamphylîâ & majore Phrygiâ obtinere jussus Antigonus: In Cariam Cassander; Menander in Lydiam missi. Phrygiam minorem Hellesponto adjunctam Leonnati provinciam esse jusserunt. Cappadocia Eumeni cum Paphlagoniâ cessit. Præceptum est, ut regionem eam usque ad Trapezunta defenderet, bellum cum Arbate gereret (solus hic detrectabat imperium) Pithon Mediam, Lyfimachus Thraciam, appositasque Thraciæ Ponticas gentes obtinere jussi. Qui Indiæ, quique Bactris & Sogdianis, cæterisque aut Oceani aut rubri maris accolis præerant, quibus quisque finibus habuisset, imperii etiam jus obtineret: Perdiccas cum rege esset, copiisque præesset, quæ regem sequebantur. Credidere quidam testamento Alexandri distributas esse provincias; sed famam ejus rei, quamquam ab auctoribus tradita est, vanam fuisse comperimus. Et quidem suas quisque opes divisim imperii partibus tuebantur, quas ipsi fundaverant, si unquam adversus immodicas cupiditates terminus staret. Quippe paulò antè regis ministri, specie imperii alieni procurandi, singuli ingentia invaserant regna: sublati certaminum causis; quum & omnes
ejusdem

ejusdem gentis essent, & à cæteris sui quisque imperii regione discreti. Sed difficile erat eo contentos esse, quod obtulerat occasio: quippe sordent prima quæque, quum majora sperantur. Itaque omnibus expeditius videbatur augere regna, quàm fuisset accipere.

XXVI. Septimus dies erat, ex quo corpus regis jacebat in folio; curis omnium ad formandum publicum statum à tam solemni munere averfis. Et non aliis quàm Mesopotamiæ regione fervidior æstus existit: adeò ut pleraque animalia, quæ in nudo soloprehendit, extinguat; tantus est vapor solis, & cœli, quo cuncta velut igne torrentur. Fontes aquarum & rari sunt, & incolentium fraude celantur: ipsis usus patet, ignotus est advenis. Ut tandem curare corpus exanimum amicis vacavit; nullâ tabe, ne minimo quidem livore corruptum videre, qui intraverant: vigor quoque qui constat ex spiritu, non destituerat. Itaque Ægyptii Chaldæique jussi corpus suo more curare. Primò non sunt ausi admovere, velut spiranti, manus: deinde precati, ut jus fâsque esset mortalibus attrectare eum, purgavere corpus; repletumque est odoribus aureum folium; & capiti adjecta fortunæ ejus insignia. Veneno necatum esse credidere plerique: filium Antipatri inter ministros, *Jollam* nomine, patris jussu dedisse. Sæpe certè audita erat vox Alexandri, *Antipatrum regium affectare fastigium, majorémque esse præfæcti opibus; ac titulo Spartanæ victoriæ inflatum, omnia à se data asserentem sibi.* Credebant etiam, Craterum cum veterum militum manu ad interficiendum eum missum. Vim autem veneni, quod in Macedoniâ gignitur, talem esse constat, ut ferrum quoque exurat, ungulæ jumenti duntaxat patiens. *Stygem* appellant fontem, ex quo pestiferum virus emanat. Hoc per Cassandrum allatum traditumque fratri Jollæ, & ab eo supremæ regis portioni inditum. Hæc, utcumque sunt tradita, eorum

quos rumor aspererat, mox potentia extinxit. Regnum enim Macedoniae Antipater, & Græciam quoque invasit: soboles deinde excepit, interfectis omnibus, quicumque Alexandrum, etiam longinquâ cognatione, contigerant. Cæterum corpus ejus, à Ptolemæo cui Ægyptus cesserat, Memphim, & inde paucis post annis Alexandriam translatum est: omnisque memoriæ ac nomini honos habetur.

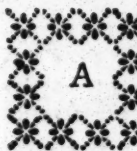
I N D E X

I N

QUINTUM CURTIUM.

Prior numerus paginam, posterior sectionem
indicat.

A

Bdalominus ex hortulano rex 31, 4.
Acesines, Indicæ fluvius 201, 28.

Ægyptii vana gens 32, 5.

Agis, pessimorum carminum post Chærilum conditor 191, 18.

Agis dux Lacedæmoniorum contra Macedonas dimicans fortissimè occumbit 3, 2.

Agriaspæ, dicti Euergetæ 150, 9.

Alexander Gordium nodum secat 3, 3. dum in Cydno amne corpus abiit, febre corripitur 10, 11. Darium prælio vincit 21, 26. ejus in Darii matrem & conjugem humanitas 25, 32. superbis Da-

rii literis respondet 30, 2. Tyrum capit 41, 18. in Gazæ obsidione gladio & sagittâ vulneratur 47, 25. Jovis Hammonis Oraculum audit 49, 28. Darium iterum superat 75, 59. post prælium subsidiariis Persis penè oppressus 78, 62. in disciplinâ militari pleraque à majoribus sumpta utiliter mutat 85, 7. Uxiorum urbem per occultum iter aggreditur & expugnat 88, 11. Persidem intrat 92, 16. nullâ virtute magis quàm celeritate laudabilis 93, 17. Persepolim capit regum Persidis regiam 95, 20. quam, rogante Thaïde, incendio delet 98, 22. otio dissolvitur 112, 4. temulentia deditus 98, 12. mores patrios Persicis mutat 122, 14. Dymni aliorumque insidiis periclitatur

I N D E X.

elitatur 125, 19. Agriaspas & Parapamisadas invadit 150, 9. 151, 10. ubi gravissima ex cœli rigore exercitus patitur 151, 11. fame perè oppressus 154, 15. & siti in Sogdianorum desertis locis 157, 18. ubi Alexander, oblatâ aquâ, solus bibere non sustinet 157, 19. à barbaris ad Tanaïm sagittâ ictus 161, 23. & saxo in obsidione Cyropolis 163, 26. Scythas bello tentat 170, 34. de patris Philippi laudibus detrectat 179, 3. Clitum ebrius interficit 181, 6. & postea deflet 181, 6. agitât quo modo cœlestes honores usurpet 191, 17. Hermolai insidias evitat 195, 23. Callisthenem occidendum tradit 200, 27. in Indiam movet 200, 20. illuc in obsidione urbis sagittâ ictus 204, 32. & rursus, dum Mazagarum munimenta contemplatur 206, 35. Porum bello superatum in amicorum recipit numerum 218, 50. in Oxysdracorum urbem solus defilît & tantum non interficitur 231, 15. Oceanum adit 243, 28. bacchabundus per Indiam incedit 248, 34. præceps ad repræsentanda supplicia 252, 5. decem millibus talentis exercitus sui æs alienum solvit 254, 7. Milites in patriam redire cupientes alloquitur 254, 7. Macedonibus iratus, Asiaticos milites sibi adsciscit 257, 10. moritur 258, 12. à Persis & Syngambi defletus 259, 14. qualis vir fuit 260, 15. de successore ejus disceptationes 262, 17. veneno extinctus credebatur 271, 26. Corpus

Memphim, & postea Alexandriam translatus 272, 26. Alexandriam in Ægypto condit Alexander 52, 32. aliâque Alexandriam in Caucasî radicibus 152, 12. aliâ ad Tanaïm 163, 27. aliâ in Indâ 241, 25. Amnium Indicorum coitus maritimis similes fluctus movent 229, 11. Amazonum gens Hyrcaniæ finitima 121, 13. quo modo vestita 121, 13. Amyntas gravi oratione contendit, se ab impiis in Alexandrum machinationibus immunem fuisse 143, 3. Antipater regnum Macedoniæ invast 271, 26. Aornos, Indiæ petra 207, 36. Arâbia, odorum fertilitate nobilis regio 80, 2. Arbela, Darii gazâ repleta, Alexandro traditur 80, 2. Arimazes Sogdianus petram obtinet 174, 39. Aristander Alexandri augur 35, 9. ad vota & preces cum vocat Alexander 67, 50. explorare eventum rerum sacrificiis jubet 164, 28. ei iratus, quod tristitia exta fuisse Eri-gyio prodidisset 166, 30. Artabazus, cæso Dario, cui fuerat fidissimus, Alexandrum adit 119, 10. geminato honore quàm Darius habuerat ei, domum redit 121, 12. Asiæ spatium angustissimum 2, 2. Athenodoro duce, Græci ab Alexandro deficiunt 237, 22.

I N D E X.

B

Babylonis urbis origo & miranda opera 82, 4.

Babylonii quomodo Alexandrum in urbe suâ exceperunt 81, 3. maximè in vinum effusi 83, 5. Babyloniarum matronarum impudicæ 83, 5.

Bactrus amnis 155, 16.

Bactra urbs 155, 16.

Bactriani, gens bellicosissima 45, 23.

Bactrianæ terræ varia natura 155, 16.

Bazaria, regio nemoribus saltibusque nobilis 178, 2.

Bessus & Nabarzanes Darium telis confodiunt 109, 35.

Bessus se Artaxerxem appellari jubet 123, 15. à suis victus 159, 20. Alexandro traditur 160, 22. eoque jubente, Oxathres frater Darii Bessum cruci figendum accipit 160, 22. Ecbatana ducitur capite plectendus 173, 38.

Branchidæ bilingues, à Milesiis Alexandri militibus, eo permittente, trucidantur 159, 21.

Bubacene, regio 191, 17.

Bucephalus, Alexandro maxime moriger equus 120, 12. nomini ejus Alexander dedicat urbem *Bucephalon* in Indiâ 228, 9.

C

Callisthenes Alexandri jussu trucidatus 200, 27.

Carthago, Gades, Thebæ à Tyro Coloniarum 42, 19.

Caspium sive Hyrcanum mare, cæteris dulcius 118, 9.

Caucasus mons Asiam perpetuo jugo dividit 152, 12.

Celænæ Alexandro deditæ 2, 1.

Charidæmi libera ad Darium de Macedonibus oratio 4, 5.

Cleander nobilem virginem concuprat 249, 1.

Cleo, Alexandri adulator 191, 18.

Clitus ab Alexandro interfectus 181, 6.

Cobares Bessum ut Alexandro se dedat, liberè suadet 153, 14.

Cohortanus, satrapes 189, 16.

Cœni ad Alexandrum de mittendis militibus oratio 226, 8.

Crateri adversus Philotam proditionis reum oratio 129, 23. ad Alexandrum ab Oxydracis vulneratum 235, 20.

Cydnus amnis 9, 10.

Cyropolim, à Cyram conditam, Alexander diruit 163, 26.

Cyri sepulchrum Alexander, ut thesauroserueret, recludit 252, 4.

D

Dædala, Indiæ regio 205, 34.

Dahæ bini armati equo vehuntur 167, 31.

Darius mille talenta interfectori Alexandri daturum se pollicetur 11, 12. Sisinem ad eum occidendum sollicitat 14, 17. & Græcos milites 58, 41.

Euphratem pontibus jungit 13, 16. ab Alexandro prælio victus 21, 27. ad quem postea superbè scribit 29, 1. iterum, sed submissius 43, 20. pacis conditiones Alexandro offert 60, 43. iterum prælio superatus 76, 40. eum servi sui

I N D E X.

foi Bessus & Nabarzanes comprehendunt vinciuntque 107, 33. in sordidum vehiculum impositum, & telis confossum relinquunt 109, 35. Darii de Alexandro somnia ante pugnam 5, 4. mater & conjux captivæ factæ 23, 29. gaza Damasci condita Alexandro traditur 26, 33. uxor moritur 59, 41. in suos misericordia 15, 18, 77, 41. Demopheon vates Alexandro vitæ periculum denunciat 231, 14. Dioxippus, pugil nobilis, egregium facinus edit 239, 24. Dromades Cameli, velocitatis eximie 85, 8. Dyardanes, Indiæ fluvius 201, 28. Dymnus aliique infidias Alexandro struunt 125, 19.

E

Ecbatana, caput Mediæ 99, 24. Epistola, superba Darii ad Alexandrum 29, 1. Alexandri responsoria 30, 2. humanior Darii 43, 20. Nabarzanis ad Alexandrum de Dario 117, 8. Erymanthus, Indiæ fluvius 201, 28. Erythræum mare unde dictum 201, 29. 250, 2. Euergetæ, unde sic dicti 150, 9. Euphrates Babylonem interfluit 82, 4. Eurylochus Hermolai infidias Alexandro aperit 195, 23.

F

Felicitas Alexandri perpetua 243, 28. Fortuna Alexandro semper amica 186, 12.

G

Gabaza, regio Macedonibus iniqua 187, 14. Ganges, Indiæ fluvius 200, 28. Gedrosia, Indiæ fertilis regio 247, 33. Gordium urbs, Midæ regia 2, 2. Gordius Midæ pater 2, 2. Gordium nodum Alexander solvit 3, 3. Græcorum temporalia ingenia 44, 21. captivorum quatuor millia crudeliter à Persis lanata 93, 17.

H

Hammonis Jovis oraculum 50, 29. Hecatompylos, clara Parthienes urbs 113, 5. Heneti, unde quidam Venetos trahere originem credunt 3, 3. Hephæstion pro Alexandro à Darii matre & conjuge adoratus 25, 31. Hermolaus, puer nobilis, Alexandri jussu verberibus affectus, eum occidendi consilium init 194, 21. in Alexandrum invehitur 196, 25, &c. Hydaspes, Indiæ fluvius, quatuor in latitudinem stadia diffusus 211, 42, 43. Hypsides, cum prælio effugere potuit, tamen amisso Menedemo amico suo, mori voluit 167, 31. Hytaspis uxor captiva, ab Alexandro dimittitur 112, 4.

I

Iberia unde dicta 250, 2. Indiæ descriptio 200, 28. Indiæ populi veneno tinxerant gladios 242, 26.

Indus

I N D E X.

Indus fluvius 200, 28.
Indorum mores 202, 29, &c.
maritimorum 246, 32.

L

Lacedæmonii, Agi ductore
à Macedonibus devicti 3, 2.
Liber pater & Hercules Indiam
adierunt 203, 32. fabulæ de
Libero patre Jovis fæmine ce-
lato, origo 204, 33.
Libri arborum pro chartis 201,
29.
Luna deficiens Macedonas terri-
tat 57, 39.
Lycus amnis, idem qui Mar-
fyas 1, 1. ibi Darii cum
Alexandro conflictus & fuga
77, 59.
Lyncistes Alexander læsæ ma-
jestatis reus lanceis confoditur
143, 1.
Lysimachi cum leone congressus
178, 2.

M

Macedonum militum disci-
plina, 5, 5. 112, 4 123,
15. vetusto apud eos modo
de capitalibus rebus inquire-
bat exercitus 131, 25. Mace-
donum lege, propinqui eorum
qui regi insidiati sunt, cum ip-
sis necantur 139, 32. Mace-
dones à barbaris latronibus ad
Tanaim oppressi 161, 23.
principes liberos ad munia
tradebant 193, 21. milites in
monte, quem Meron incolæ
appellant, bacchantur 204,
33. missionem flagitant 227,
9. 229, 12. bellum civile or-
diuntur 263, 23.
Macedonicum Imperium inter
pures Principes dividitur 270,
25.

Mæotis palus in Caspium mare
influere creditur 118, 9.
Mardorum, gentis bellicosissimæ,
mores 97, 21. 120, 11. eos
Alexander imperata sua facere
cogit 97, 21. 120, 11.
Marfyas amnis interfluit urbem
Cælænas 1, 1.
Mazagæ, Indæ urbs 205, 34.
Meleager, infidus, & res nova-
turus, Perdiccæ fraude occi-
ditur 269, 24.
Menedemus ab Alexandro mis-
sus ad Spitamenem & Bactri-
anos subigendos, clade afficitur
167, 31.
Meros, Indiæ mons 204, 31.
Mesopotamia unde sic dicta 81,
2. ejus regionis fervidissimus
æstus 271, 26.
Midæ regia in Phrygiâ 2, 2.
Monarchia, optima regiminis
forma 268, 23.
Multitudinis mobilitas 230, 13.
264, 19.
Muficani, Indiæ populi 241, 25.

N

Nabarzanes unus ex Darii
interfectores, Alexan-
dro per literas factum excusat
117, 8. eidem Alexander,
Bagoæ precibus motus igno-
scit 121, 12.
Nicæam in Indiâ condit Alex-
ander 218, 9.
Nyfa, Indæ urbs 204, 32.

O

Oceanus exæfluans Macedo-
nas territat 214, 29.
Ochus amnis 174, 38.
Omina 35, 9. 40, 16. 46, 24.
52, 32. 75, 59.
Omphis, Indorum rex, Alexan-
dro se dedit 209, 39.

I N D E X.

Oratio, Charidemi ad Darium 4 5. Alexandri ad Philippum medicum 12, 14. Darii ad suos de dividendis copiis 15, 18. Sifygambis ad Alexandrum 26, 33. cujusdam ad Abdalominum, regem eum constituentis 31, 4. Darii ad Tyriorem de morte uxoris 50, 42. Legatorum Darii ad Alexandrum de pace 60, 43. Parmenionis de eadem re 61, 44. Alexandri responsio 62, 45. Parmenionis de prælio cum Dario furtim committendo 65, 49. Alexandri responsio 66, 49. Darii ad suos ante pugnam 66, 50. 70, 55. Alexandri 69, 54. Darii ad suos desperationis plena 80, 1. Euthymonis de Græcis captivis in patriam redeuntibus 94, 18. Thæteti de eadem re 94, 18. Thaidis ad Alexandrum de incendendâ Persèpoli 98, 22. Darii in ultimo rerum discrimine 99, 24. Nabarzanis parricidium in Darium præparantis 101, 25. Alexandri ad milites è Parthiène in patriam reditum meditantes 114, 6. ejusdem de Dymni, Philotæ, Parmenionis, & aliorum in se infidiis 128, 22. 131, 26. Philotæ insidiarum rei apologetica 134, 29. Belonis in Philotam 138, 30. Philotæ confidentis 140, 32. Amyntæ, quod Alexandro non esset infidatus 143, 3. Bessi ad suos de Alexandro debellando 153, 13. Cobaris ad Bessum 153, 13. Alexandri ad Bessum de occiso Dario 160, 22. Alexandri ad suos de Tanai transeundo 165, 29. ejusdem ad Ariflandrum de auspiciis vulgatis

155, 29. Legati Scytharum ad Alexandrum 168, 33. Alexandri ad juvenes Ariæzæ petram consensuros 175, 40. Cleonis de Alexandro adorando 192, 18. Callisthenes responsoria 192, 19. Hermolai in Alexandrum 196, 25. Alexandri responsoria 198, 27. Pori ad Alexandrum 218, 50. Alexandri ad milites in Indiâ de ulteriori expeditione 223, 6. Crateri ad Alexandrum ab Oxydracis vulneratum 235, 20.

Orfines nobilis Persæ 251, 3. Bageæ Eunuchi criminatione occidit 252, 4.

Oxathrem, fratrem Darii, inter corporis sui custodes Alexander habuit 160, 22.

Oxus flumen 173, 38.

Oxydracarum regio 229, 12.

P

PArapamisadæ, maximè septentrionales homines 151, 10.

Parmenio, ut conjurationis in Alexandrum particeps, trucidatur 148, 7. militiæ domique clarus 149, 8.

Perdiccas anulum à moriente Alexandro recipit 258, 12.

Perfagatum urbem Cyrus condidit 96, 20.

Persæ arcana regum mirâ fide celant 46, 23. Græcorum quatuor millia crudeli supplicio afficiunt 93, 17. solem & ignem venerantur 6, 7.

Persici agminis ordo 6, 7. regis cultus 7, 8.

Persepolis, regum Persidis regia, ab Alexandro capta 95, 20. & incensa 98, 22.

Pestilentia fame orta Macedonas malè habet 247, 33.

Pha-

I N D E X.

Phalange nihil apud Macedonas validius 18, 23. 5, 5.

Philippus medicus Alexandro febrim in Cydno flumine contractam pel lit 11, 13.

Philippo Imperium Alexandri defertur 265, 19.

Philotas Dymni, aliorumque infidias aperire Alexandro cessat 127, 20. seque ad milites oratione excusat 134, 29. de eo quaestio habetur 139, 31. cum reliquis conjuratis morte multatur 141, 33. sui patrisque erga Alexandrum bene merita 142, 1.

Phrygia, pluribus vicis quam urbibus frequens 2. 2.

Polydamas Parmenionem, Alexandri iussu, interficit 149, 7.

Polytimetus amnis 172, 37.

Pori regis Indorum exercitus 211, 42. cum Macedonibus pugna & clades 214, 46. Alexandri in eum clementia 218, 50. eum tandem in regno suo relinquit 228, 9.

Prometheus in qua rupe victus 152, 12.

Prodomæus gladio venenato faucibus, herbâ per quietem visa sanatur 242, 27.

Pyramus amnis 9, 10.

R

Rhinoceros in montibus Indiae 219, 1.

Roxane Cohortani Satrapis filia Alexandro nupta 190, 16.

S

SAbraçæ, Indiae populi 240, 25.

Sarmatarum pars Scythæ 164, 28.

Satibarzanes ab Alexandro transfuga, cum Erigyio dimicans occidit 156, 17.

Satrapene, fertilis regio 84, 7. illic suis de virtute militum certantibus Alexander præmia proponit 84, 7.

Scythæ sedes habent & in Europâ & in Asiâ 113, 5. eorum legati ad Alexandrum oratio 168, 33. invicti habiti 172, 36. Abii Scythæ barbarorum iustissimi 162, 24.

Semiramis Babylonem condidisse fertur 82, 4. non alium gentium illarum magis admiratus est Alexander, quam Cyrum & Semiramim 163, 26.

Serpentes Indiae maximè noxii 220, 2.

Sisines Persa scelesti in Alexandrum consilii suspectus, occiditur 14, 18.

Sisygambis Darii mater Alexandrum laudat 25, 32. tristis ob purpuram ad vestes conficiendas sibi ab Alexandro missam 86, 9. ejus precibus Alexander Uxiorum urbem intactam donavit 88, 11.

Sobii in India ab exercitu Herculis majores suos deducunt 228, 10.

Sogdiana regio qualis & quanta 172, 37.

Sogdiani ad supplicium ducti, carmen lætantium more canunt 173, 37.

Sophites, Indorum rex 221, 4. mos in hujus regno tollendi liberos 221, 3. canes ibidem leonibus maximè infesti 222, 4.

Spiramenes, Dataphernes, & Catenes, prætextu vindicandi Darium, Bessum dominum suum vinciunt, & ad Alexandrum perducunt 159, 20. iussi

I N D E X.

jussi ab Alexandro Bactrianos tumultuantes sedare, ad arma magis concitant, 162, 25. Spitamenem uxor obtruncat, caputque ad Alexandrum defert 186, 13.
 Stygis fontis pestiferum virus 271, 26.
 Susa incredibiles thesauros habuisse narratur 85, 8.
 Susidas pylas Alexander omittere coactus 88, 12. alia, sed difficili via Persidem intrat 91, 15.
 Sylvæ apud Indos propè in immensum spatium diffusæ 220, 2.
 Syfmithres matrem suam uxorem duxerat 183, 9. Alexandro se dedit 184, 10.

T

TAnais Europam & Asiam medius interfuit 113, 5. 164, 28.
 Taurus secundæ magnitudinis mons, committitur Caucaſo 152, 12. per eam ex Asia in Europam transit Alexander 168, 32.

Thais Alexandrum, ut Persepolim incenderet, adigit, 98, 22.
 Thaleſtris, Amazonum regina, Alexandri concubitum petit 121, 13.
 Tigris fluvius, unde sic dictus 56, 36. ejus ortus & cursus 87, 10.
 Tyrum Alexander obsessam tenet, capitque post ingentes labores 34, 8, &c. hujus urbis origo & conditor 42, 19.
 Tyrri veteres ingenuum puerum Saturno immolare solebant 39, 15.

V

Veneti. *vide* Heneti.

X

XEnippa, Scythiæ confinis regio 183, 9.

Z

Zioberis amnis 116, 7. per CCC stadia terrâ conditus labitur 116, 7.

